

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВІДКРИТИЙ МІЖНАРОДНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
РОЗВИТКУ ЛЮДИНИ «УКРАЇНА»
БІЛОЦЕРКІВСЬКИЙ ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ ТА УПРАВЛІННЯ
УНІВЕРСИТЕТУ «УКРАЇНА»
БІЛОЦЕРКІВСЬКИЙ КОЛЕДЖ УНІВЕРСИТЕТУ «УКРАЇНА»

***«Теоретичні й практичні аспекти економіки,
права, психології, соціальних комунікацій,
бібліотекознавства та документознавства»***

ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ

**СТУДЕНТСЬКОЇ НАУКОВО – ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ**

17 квітня 2025 року

Біла Церква

Рекомендовано до друку Вченою радою Білоцерківського інституту економіки та управління Університету «Україна», (протокол № 7 від 26 червня 2025 року)

Організаційний комітет

Новак Я. В.	Білоцерківський інститут економіки та управління Університету «Україна», кандидат юридичних наук, доцент
Косач Т.М.	Білоцерківський інститут економіки та управління Університету «Україна», кандидат філософських наук, доцент
Романченко І. Г.	Білоцерківський інститут економіки та управління Університету «Україна», кандидат історичних наук
Сидоренко В. В.	Білоцерківський інститут економіки та управління Університету «Україна», кандидат юридичних наук, доцент
Пономаренко Т.І.	Білоцерківський інститут економіки та управління Університету «Україна», доктор філософії у галузі психології

Теоретичні й практичні аспекти економіки, права, психології, соціальних комунікацій, бібліотекознавства та документознавства: тези доповідей студентської науково-практичної конференції (17 квітня 2025 р.) / Білоцерківський інститут економіки та управління Університету «Україна»; за заг. ред. Я. В. Новака; наук. ред. Т. М. Косач. Біла Церква, 2025. 196 с.

Матеріали викладено в авторській редакції. За науковий зміст і якість поданих матеріалів, наведені факти та статистичні дані відповідають автори, а також наукові керівники.

ЗМІСТ

ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ

<i>Бударевський Дмитро</i> ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ У БІБЛІОТЕЧНІЙ СФЕРІ.....	9
<i>Кравчук Руслана</i> АКТУАЛЬНІСТЬ ДОГОВОРУ ЗБЕРІГАННЯ ПІД ЧАС ВІЙНИ В УКРАЇНІ: ОСНОВНІ АСПЕКТИ.....	11
<i>Романенко Дарина</i> ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ НА БЛАГОПОЛУЧЧЯ ПІДЛІТКІВ.....	14
<i>Якимчук Злата</i> ПРАВОВІ ПРЕЗУМПЦІЇ ТА ФІКЦІЇ В КОНТЕКСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН.....	17

СЕКЦІЯ

«АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН»

<i>Пилипенко Євгенія</i> АКТУАЛЬНІСТЬ ДОГОВОРУ ДАРУВАННЯ ТА ПОЖЕРТВИ ПІД ЧАС ВІЙНИ В УКРАЇНІ : ВІДМІННІ ОЗНАКИ.....	20
<i>Кокоша Марія</i> ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ДЕРЖАВИ ТА ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА.....	22
<i>Черкавська Марія</i> ВИДОЗМІНИ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ.....	24
<i>Моценко Євгеній</i> ВІДМЕЖУВАННЯ УМИСНОГО ВБИВСТВА ВІД ІНШИХ ВИДІВ ВБИВСТВ.....	27
<i>Маршалок Владислав</i> ДЕРЖАВНА РЕГУЛЯТОРНА ПОЛІТИКА ЯК ІНСТРУМЕНТ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ УКРАЇНИ.....	30
<i>Бабич Василь</i> ІНСТИТУТ СЛІДЧОГО СУДДІ В УКРАЇНІ ТА ЙОГО ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВОСУДДЯ.....	32
<i>Бовкун Денис</i> ІНСТИТУЦІЙНА СКЛАДОВА ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ.....	35
<i>Борсук Олександра</i> НЕЗАЛЕЖНІСТЬ ТА СВОБОДА АДВОКАТА У ЗДІЙСНЕННІ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	37

<i>Іванець Крістіна</i> ОКРЕМІ ОСОБЛИВОСТІ ЗАГАЛЬНОЗАБОРОННОГО ТИПУ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	40
<i>Сотніков Дмитро</i> ОРГАНІЗАЦІЙНО-ГОСПОДАРСЬКІ ВІДНОСИНИ ТА ЇХ МІСЦЕ В СИСТЕМІ ГОСПОДАРСЬКИХ ПРАВОВІДНОСИН.....	43
<i>Бабенко Антон</i> ОСНОВНІ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВІ СИСТЕМИ СУЧАСНОГО СВІТУ ТА ТЕНДЕНЦІЇ ЇХ РОЗВИТКУ.....	46
<i>Салій Марина</i> ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО НІГІЛІЗМУ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ.....	49
<i>Пилипенко Євгенія</i> ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЖИТЛОВОГО ФОНДУ В УКРАЇНІ.....	52
<i>Шабельник Вадим</i> РОЗМЕЖУВАННЯ СКЛАДУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 149 КК УКРАЇНИ «ТОРГІВЛЯ ЛЮДЬМИ» З СУМІЖНИМИ СКЛАДАМИ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ.....	55
<i>Дрига Роман</i> СПРАВЕДЛИВІСТЬ ЯК ФУНДАМЕНТАЛЬНИЙ ПРИНЦИП ПРАВА: КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ТА СУЧАСНІ ВИКЛИКИ.....	57
<i>Яценко Карина</i> СТАДІЇ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ.....	60
<i>Щербань Максим</i> СТРУКТУРА ПРАВОВОЇ НОРМИ У СВІТЛІ ЛОГІЧНОГО АНАЛІЗУ ТА ПРАВОРОЗУМІННЯ.....	63
<i>Радняний Андріан</i> СУДОВА СИСТЕМА СТАРОДАВНЬОГО РИМУ.....	65
<i>Цвинтаріцька Кароліна</i> ФІЛОСОФСЬКЕ ОСМИСЛЕННЯ ПРАВОВОЇ РЕАЛЬНОСТІ.....	68
<i>Солоденко Павло</i> ФОРМА ЦИВІЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН.....	71
<i>Качур Діана</i> ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ.....	73
<i>Калініченко Дарина</i> ЧИННИКИ ДІЄВОСТІ МЕХАНІЗМУ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ В СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ.....	76

СЕКЦІЯ
«ПСИХОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ РЕГУЛЯЦІЇ
ПОВЕДІНКИ ОСОБИ В СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ»

<i>Драбик Михайло</i> АГРЕСІЯ ПІДЛІТКІВ ТА ЇХ ПРИЧИНА	79
<i>Потребенко Ольга</i> ВПЛИВ РАННЬОЇ АВТОНОМНОСТІ НА ЖИТТЯ ПІДЛІТКІВ.....	81
<i>Кашиура-Масальський Андрій</i> ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ЖИТТЄСТІЙКОСТІ ТА ТРИВОЖНОСТІ В ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ.....	83
<i>Кириленко Діана</i> ВПЛИВ СІМ'Ї НА РОЗВИТОК ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ В ПІДЛІТКІВ.....	86
<i>Москаленко Діана</i> ВПЛИВ ТРИВОЖНОСТІ НА ОСОБИСТІСТЬ.....	88
<i>Бойко Анастасія</i> ЕМОЦІЙНІ АСПЕКТИ ПРОЯВУ АГРЕСІЇ В МІЖОСОБИСТІСНИХ КОНФЛІКТАХ У ПІДЛІТКІВ.....	90
<i>Гайдамачук Катерина</i> ІМІДЖ БАНКІВСЬКИХ ПРАЦІВНИКІВ.....	92
<i>Лещенко Роман</i> ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ СІМЕЙНИХ КОНФЛІКТІВ.....	95
<i>Поводзинський Сергій</i> ОСОБЛИВОСТІ ВИНИКНЕННЯ ГЕЙМ-АДИКЦІЇ: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ.....	98
<i>Литвин Євгенія</i> ОСОБЛИВОСТІ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ.....	100
<i>Бітнер Вікторія</i> ОСОБЛИВОСТІ ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	104
<i>Немержицька Владислава</i> ОСОБЛИВОСТІ МОТИВАЦІЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	106
<i>Костина Софія</i> ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЕМОЦІЙНОГО СТАНУ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	110
<i>Білоножко Мілана</i> ОСОБЛИВОСТІ СТРЕСОСТІЙКОСТІ ФАХІВЦІВ ПРАВОВОЇ СФЕРИ	

В УМОВАХ ВІЙНИ.....	112
<i>Козловська Євгенія</i> ПОНЯТТЯ САМОРЕГУЛЯЦІЇ В ПСИХОЛОГІЇ.....	115
<i>Кущенко Олексій</i> ПРАВОВЕ ВИХОВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ.....	118
<i>Коломієць Анастасія</i> ПРОФЕСІЙНИЙ ІМІДЖ ЮРИСТА: СКЛАДОВІ УСПІХУ.....	121
<i>Порхун Валерія</i> ПСИХІЧНЕ ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ ПІД ЧАС ВІЙНИ: ВИКЛИКИ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ.....	123
<i>Прихідько Діана</i> ПСИХОЛОГІЧНА ГОТОВНІСТЬ ДОШКІЛЬНИКА ДО НАВЧАННЯ.....	126
<i>Льніцька Катерина</i> ПСИХОЛОГІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ПРАВОМІРНОЇ ТА ДЕЛІНКВЕНТНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ.....	127
<i>Алексєєнко Аріна</i> ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОСОБИ ПРАВОПОРУШНИКА.....	131
<i>Лефтерова Лариса</i> ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ДІТЕЙ З ДИТЯЧИМ ЦЕРЕБРАЛЬНИМ ПАРАЛІЧЕМ.....	134
<i>Муляр Мирослава</i> ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТРИВОЖНОСТІ ПІДЛІТКІВ.....	136
<i>Свінцова Анастасія</i> ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ.....	137
<i>Візіло Діана</i> ПСИХОЛОГІЯ ПРОКРАСТИНАЦІЇ: ЇЇ ПРИЧИНИ ТА НАСЛІДКИ ДЛЯ СТУДЕНТІВ.....	139
<i>Песляк Діана</i> СИНДРОМ ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРАННЯ У ЮРИСТІВ: ПРИЧИНИ, НАСЛІДКИ, ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ.....	141
<i>Однорог Назар</i> СТРЕСОСТІЙКІСТЬ ПІДЛІТКІВ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	143
<i>Федько Роман</i> СУТНІСТЬ ТА ЗМІСТ ПРОФЕСІЙНОГО СТРЕСУ.....	145

Алемша Анастасія
ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ РЕЗИЛЬЄНТНОСТІ В НАУКОВІЙ ЛІТЕРАТУРІ.....149

Ярмоленко Надія
ТРУДНОЩІ НА ШЛЯХУ САМОСТВЕРДЖЕННЯ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІСІ.....151

Назаренко Олександр
ЯК ПОДОЛАТИ СТРЕСОВЕ НАПРУЖЕННЯ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ.....154

СЕКЦІЯ

«АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ БІБЛІОТЕКОЗНАВСТВА, ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ»

Нестерук Олександр
АНАЛІТИЧНИЙ ДОКУМЕНТ: ФУНКЦІЇ, ЗМІСТ, ОСНОВНІ ВИДИ ТА
МЕТОДИКА ПІДГОТОВКИ.....157

Дробот Валерія
БІБЛІОТЕКА В ЕПОХУ ВЕБ -2.0., 3.0, 4.0.....159

Пономаренко Тетяна
ВПЛИВ ВЕБ-ПРИСУТНОСТІ НА ІМІДЖ АРХІВНОЇ УСТАНОВИ.....161

Бадьор Тетяна
ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ СФЕРИ АРХІВІВ УКРАЇНИ.....163

Філіпова Оксана
ДОКУМЕНТАЛЬНО-ІНФОРМАЦІЙНІ КОМУНІКАЦІЇ В ЕПОХУ ШІ.....164

Гудзенко Андрій
ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ
В ПУБЛІЧНИХ БІБЛІОТЕКАХ.....166

Глоба Владислава
ПРОЄКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПУБЛІЧНИХ БІБЛІОТЕК УКРАЇНИ.....168

Петрина Ірина
СОЦІАЛЬНО-КУЛЬТУРНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ОБ'ЄКТ ПРОЄКТУВАННЯ.....170

СЕКЦІЯ

«АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЕКОНОМІКИ, ПІДПРИЄМНИЦТВА ТА ФІНАНСІВ»

Озерянський Дмитро
ВПЛИВ ВІЙНИ НА ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ.....172

Озерянський Дмитро
ВПЛИВ РОСІЙСЬКОГО ВТОРГНЕННЯ НА ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ:
ПРИЧИНИ ТА НАСЛІДКИ.....174

<i>Дакал Роман</i> ДЕРЖАВНІ ОБЛІГАЦІЇ НА ФОНДОВОМУ РИНКУ УКРАЇНИ.....	178
<i>Харченко Тетяна</i> ДЕРЖАВНІ ПРОГРАМИ ІПОТЕЧНОГО КРЕДИТУВАННЯ ТА ЇХ РОЛЬ У ПОКРАЩЕННІ ЖИТЛОВИХ УМОВ УКРАЇНЦІВ.....	180
<i>Закрасняний Вадим</i> ДІЯЛЬНІСТЬ НЕБАНКІВСЬКИХ ФІНАНСОВО–КРЕДИТНИХ ІНСТИТУТІВ В УКРАЇНІ.....	182
<i>Мирець Сергій</i> ЕВОЛЮЦІЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ КОМАНДАМИ.....	184
<i>Яковлєва Софія</i> ПЕНСІЙНИЙ ФОНД УКРАЇНИ: ПОРЯДОК ФОРМУВАННЯ І ВИКОРИСТАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ.....	186
<i>Даценко Руслана</i> ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПОДАТКІВ І ПОЗИК ДЛЯ ФІНАНСУВАННЯ ВОЄННОГО СТАНУ.....	187
<i>Маняк Ігор</i> ПРАКТИЧНІ ІНСТРУМЕНТИ ТА ПІДХОДИ ДО ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ОРГАНІЗАЦІЇ.....	189
<i>Гончарук Олександр</i> РОЗВИТОК ІДЕЇ ФОРМУВАННЯ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА.....	190
<i>Медвідь Максим</i> СУТНІСТЬ АНАЛІЗУ ФІНАНСОВОГО СТАНУ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ.....	193
<i>Петрик Сергій</i> ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПОНЯТТЯ ФІНАНСОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ НА ПІДПРИЄМСТВІ.....	194

ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ

ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ У БІБЛІОТЕЧНІЙ СФЕРІ

Бударевський Дмитро,

*здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня
спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»,*

Білоцерківський інститут економіки та управління

Університету «Україна»

Науковий керівник: Романченко І.Г.,

кандидат історичних наук, доцент

У часи глобалізації і розвитку цифрових технологій, інформаційні потоки і їх кількість набувають дедалі більшого значення, разом з потребою їх фільтрування та ефективного використання. Це також стосується й повсякденної діяльності бібліотечних установ. Оскільки бібліотеки вже пройшли трансформацію з просто традиційних книгосховищ у сучасні інформаційні центри, це, в свою чергу, вимагає від них не лише накопичення та зберігання інформаційних ресурсів, а й їх якісного аналізу, обробки та подання у зручному для користувачів форматі. Дослідженню цієї сфери приділяли увагу такі науковці як О. Каращук [1], Л. Ковальська [2], А. Медведєва [3], О. Кобелєв [4] та інші.

Поняття інформаційно-аналітичної діяльності має різні трактування, однак незмінною його складовою залишається творча робота з інформацією та організація аналізу джерел даних [2]. Погоджуємося з дослідником О. Каращуком, який стверджує, що інформаційно-аналітична діяльність бібліотек є важливим напрямом їх діяльності, який пов'язаний насамперед із виявленням, опрацюванням, збереженням і поширенням інформації, при цьому підкреслюючи значимість актуалізації ролі бібліотеки як місця, де суспільно значуща інформація зберігається, оброблюється та поширюється. Це є актуальним ще й через те, що у сучасному інформаційному світі розповсюджується чимало шкідливої та непотрібної інформації, яка в свою чергу ускладнює процес прийняття управлінських рішень у різних суспільних сферах. Тому зазначена функція у бібліотечних установах стає особливо важливою в умовах інформаційної війни [1].

Актуальною є теза О. Кобелєва про те, що інформаційно-аналітичний сервіс у системі бібліотечного обслуговування стає пріоритетним, інформація перетворюється на товар, який набуває концептуальності, фактографічності, що узагальнює вже готові результати інформаційного пошуку. Усе це надає вагомій підставі розглядати інформаційно-аналітичний сервіс як найперспективніший вектор розвитку діяльності сучасних бібліотек [4].

Основними завданнями інформаційно-аналітичних підрозділів саме в бібліотечних установах є забезпечення інформацією і виконання запитів як

державних органів, так і місцевого самоврядування, створення ефективного інформаційного обслуговування з використанням новітніх автоматизованих послуг та загальним забезпеченням працівників і керівників цих органів актуальними інформаційними даними [3].

Слід зазначити, що одне із важливих місць у інформаційно-аналітичній діяльності, зокрема у бібліотеках, займає інформаційно-аналітичний продукт. До прикладу Л. Ковальська вказує, що аналітичний продукт є результатом опрацювання бібліотекарами масиву інформації, яка міститься у документальних ресурсах, проведення ними аналітико-синтетичної обробки, узагальнення потрібних користувачу даних [2]. Саме тому фахівці повинні мати достатньо широку інформаційну базу, оскільки через недостатню кількість первинних інформаційних ресурсів (якщо первинна документація включає тільки вихідну інформацію, то вторинна є результатом аналітико-синтетичної обробки бібліотечних інформаційних ресурсів), їх узагальнення не буде достовірним.

Отже, в умовах зростаючої потреби в ефективних методах збору, обробки та аналізу інформації, бібліотеки мають важливе значення. Сьогодні вони вже не обмежуються лише функцією зберігання та видачі літератури, а трансформуються у сучасні центри інформаційної підтримки, освіти та комунікації. Разом із новими викликами цифровізації перед ними постають і нові можливості розвитку — зокрема, впровадження інноваційних технологій займає одне з провідних місць у повсякденній практичній діяльності бібліотечних установ. Сюди ж можна додати розширення електронних ресурсів, активізація роботи з користувачами та інше. Звісно, як і будь-яка інша сфера, бібліотечна справа потребує постійного вдосконалення, адаптації до змін і відкритості до нових ідей.

Література

1. Карашук О. Інформаційно-аналітична діяльність бібліотек у сучасному світі як складова стратегічних комунікацій. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. 2020. Випуск 57. С. 192–203.
2. Ковальська Л. Інформаційно-аналітична діяльність сучасної бібліотеки. *Бібліотечний вісник*. Київ, 2021. №3 (263). С. 12–21.
3. Кобелев О. М. Інформаційно-аналітичний сервіс як вектор розвитку сучасних бібліотек. *Вісник ХДАК*. Випуск 54, 2019. С. 62–72.
4. Медведєва В. Актуальність інформаційно-аналітичної діяльності бібліотек у сучасних умовах. *Вісник Книжкової палати*, 2021. № 4. С. 31–35.

АКТУАЛЬНІСТЬ ДОГОВОРУ ЗБЕРІГАННЯ ПІД ЧАС ВІЙНИ В УКРАЇНІ : ОСНОВНІ АСПЕКТИ

Кравчук Руслана,
здобувачка вищої освіти III курсу
спеціальності «Право»,
Білоцерківський інститут економіки та управління
Університету «Україна»
Науковий керівник: Добренька Н.В.,
кандидат юридичних наук, доцент

У сучасних умовах воєнного стану в Україні питання збереження майна набуває особливої важливості. Масштабна збройна агресія призвела до масового переміщення населення, евакуації підприємств, загибелі і пошкодження об'єктів нерухомості, транспортних засобів, устаткування та іншого цінного майна. У зв'язку з цим договір зберігання як правовий інструмент набуває особливої актуальності, оскільки дозволяє забезпечити належний правовий режим захисту майна в умовах надзвичайних обставин.

Законодавча база, яка регулює правовідносини за договором зберігання, складається насамперед із Цивільного кодексу України, а саме книги шостої "Зобов'язальне право", глави 66 "Зберігання" (статті 936–978 ЦКУ). Відповідно до статті 936 Цивільного кодексу України, за договором зберігання одна сторона (зберігач) зобов'язується зберігати річ, передану їй другою стороною (поклажодавцем), і повернути її в належному стані.

Умови воєнного стану актуалізували такі основні аспекти застосування договору зберігання: відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану», держава гарантує захист прав власності, у тому числі в умовах надзвичайних ситуацій. Укладання договору зберігання створює додаткові юридичні гарантії для власника майна, фіксуючи факт передачі майна на відповідальне зберігання та визначаючи обсяг обов'язків зберігача [2].

У ст. 937 ЦКУ зазначено, що зберігач зобов'язаний вжити всіх необхідних заходів для забезпечення схоронності речі, а отже, навіть за надзвичайних обставин зобов'язаний вживати максимальних заходів обережності.

Договір зберігання виконує функцію доказу у разі втрати або пошкодження майна, що особливо актуально у випадках, коли власник буде претендувати на компенсацію збитків від держави чи через міжнародні механізми захисту прав. Стаття 22 ЦКУ передбачає, що особа, якій завдано майнової шкоди, має право на її повне відшкодування [1].

При цьому саме договір зберігання є ключовим документом, який доводить, хто був зберігачем майна, в якому стані воно було передано на зберігання, і які зобов'язання він на себе взяв.

В умовах війни особливого значення набувають положення Цивільного кодексу України щодо відповідальності зберігача у випадку настання обставин непереборної сили (форс-мажору). Стаття 617 ЦКУ передбачає, що особа

звільняється від відповідальності за порушення зобов'язання, якщо вона доведе, що порушення сталося внаслідок дії непереборної сили.

Водночас стаття 938 ЦКУ зазначає, що зберігач несе відповідальність за втрату або пошкодження речі, якщо не доведе, що вони сталися внаслідок непереборної сили або через властивості речі, про які він не знав і не міг знати.

Отже, важливою умовою договору зберігання у воєнний період є чітке визначення дій зберігача щодо забезпечення схоронності майна в умовах форс-мажорних обставин.

У воєнний період договір зберігання виконує і соціальну функцію: застосовується для забезпечення безпечного зберігання гуманітарної допомоги, продовольства, медичних засобів, техніки для потреб територіальної оборони та органів місцевого самоврядування. Це дозволяє організувати облік і розподіл матеріальних цінностей та уникнути їх втрати або розкрадання.

У відповідності до ст. 7 Закону України «Про гуманітарну допомогу», вантажі гуманітарної допомоги підлягають обов'язковій фіксації та зберіганню відповідно до укладених договорів, у тому числі договорів зберігання [3].

Договір зберігання може бути як оплатним, так і безоплатним (ст. 939 ЦКУ). У період воєнного стану, коли підприємства зазнають фінансових труднощів, договір зберігання дозволяє сторонам гнучко погодити порядок оплати послуг зберігача або домовитись про безоплатне зберігання, наприклад, у випадку взаємодопомоги між суб'єктами господарювання або в рамках гуманітарної діяльності [1].

Для деяких видів майна, як-от транспортні засоби, нерухомість, дорогоцінні метали, передача на зберігання фіксується із зазначенням відповідної інформації в реєстрах. Наявність договору дозволяє захистити майно в разі його тимчасової втрати або викрадення, забезпечуючи підставу для звернення до правоохоронних органів або суду.

Підсумовуючи, варто зазначити, що договір зберігання у період воєнного стану в Україні не лише зберігає свою правову актуальність, а й набуває особливого значення як ефективний інструмент захисту майнових прав. Він забезпечує юридичну визначеність у відносинах між власником і зберігачем, допомагає зафіксувати факт передачі майна, визначити обов'язки сторін і порядок їх виконання, а також закладає правові підстави для відшкодування збитків у разі втрати або пошкодження майна.

З огляду на воєнні ризики, законодавство України створює належні передумови для ефективного використання договору зберігання, водночас потребуючи подальшого вдосконалення, зокрема щодо регулювання форс-мажорних обставин і посилення контролю за дотриманням прав власників у надзвичайних умовах.

Договір зберігання не просто регулює відносини між сторонами, а й забезпечує безпеку та збереження майна, що є ключовим аспектом як у повсякденному житті громадян, так і в економічній діяльності підприємств. Він є інструментом, що сприяє розвитку сфери послуг, захисту прав споживачів та забезпеченню правової визначеності у відносинах між суб'єктами.

За договором зберігання одна сторона (зберігач) зобов'язується зберігати річ, яка передана їй другою стороною (поклажодавцем), і повернути її поклажодавцеві у схоронності.[8]

За загальним правилом, предметом договору зберігання є рухомі, неспоживчі речі, визначені індивідуальними ознаками, які не переходять у власність зберігача. І лише в окремих випадках на зберігання можуть передаватися речі з родовими ознаками.

Чинний ЦК України презумпції безоплатності чи оплатності договору зберігання не встановлює, однак комплексний аналіз норм про зберігання та інших цивільно-правових норм дає підстави вважати, що за загальним правилом договір зберігання є оплатним, якщо інше не встановлено договором або законом. Проте установчим документом юридичної особи або договором може бути передбачено й безоплатне зберігання речі. Безоплатними є відносини, що виникають із договору зберігання й у разі передачі громадянами майна на короткострокове зберігання у гардеробі певних організацій, камері схову будинків відпочинку, санаторіїв, або якщо функцію охоронця бере на себе фізична особа (громадянин) у порядку надання товариських послуг, що часто трапляється у побуті.

За правовою конструкцією договір зберігання може бути як реальним, так і консенсуальним. Цей договір належить до двосторонніх договорів, тобто в оплатних і безоплатних відносинах зобов'язання є взаємними, права та обов'язки існують в обох сторін.

Як правило, договір зберігання є строковим, оскільки обов'язок зберігача зберігати майно завжди обмежений у часі. Відповідно до ч. 2 ст. 938 ЦК України, якщо строк зберігання в договорі не встановлено і не може бути встановлено виходячи з його умов, зберігач зобов'язаний зберігати річ до висловлення поклажодавцем вимоги про її повернення. Невиконання цієї вимоги має розглядатися як порушення умов договору та підстава для застосування відповідних санкцій [1].

Цивільне законодавство України визначає певні особливості стосовно форми укладання досліджуваних зобов'язань. Так, договір зберігання може укладатися у письмовій та усній формах (ст. 828, 937 ЦК України). Проте абз. 3 ч. 1 ст. 937 ЦК України не вимагає укладення договору зберігання у вигляді єдиного письмового документа, підписаного сторонами, оскільки письмова форма вважатиметься дотриманою також тоді, коли прийняття речі на зберігання посвідчене розпискою, квитанцією або іншим документом, підписаним зберігачем.

Можна стверджувати, що договір зберігання є самотійним, особливим видом договору, який хоч і має багато схожих елементів із більшістю цивільно-правових договорів, водночас характеризується низкою відмінностей [1].

Література

1. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40–44. Ст. 356.

2. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12 травня 2015 р. № 389-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 28. Ст. 242.
3. Про гуманітарну допомогу : Закон України від 22 жовтня 1999 р. № 1192-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 51. Ст. 446.
4. Бігун А. І. Договір зберігання в умовах надзвичайної ситуації: цивільно-правовий аспект. *Юридична Україна*. 2023. № 3. С. 25 - 30.
5. Савенко І. П. Правове регулювання зберігання майна під час воєнного стану в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2023. № 7. С. 56–61.
6. Національна асоціація адвокатів України. Роз'яснення щодо укладання договорів зберігання в умовах війни. URL : <https://unba.org.ua>
7. Міністерство юстиції України. Рекомендації щодо оформлення правочинів у період воєнного стану. URL : <https://minjust.gov.ua>
8. Бойко Н. М. Відмінність договору позички від договору зберігання. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. серія юридична, 2013, 3: 117-125.
9. Водоп'ян Т.; Тичковська, О. Правове регулювання договору зберігання: окремі питання теорії та практики. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 6. С. 14-18.

ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ НА БЛАГОПОЛУЧЧЯ ПІДЛІТКІВ

Романенко Дарина,
здобувачка вищої освіти I курсу
спеціальності «Психологія»
Білоцерківський інститут економіки та управління
Університету «Україна»
Науковий керівник: Трофименко Н.Є.,
старший викладач

Актуальність даної теми полягає в тому що в сучасному суспільстві соціальні мережі стали невід'ємною частиною життя підлітків, впливаючи на їхній емоційний стан, соціальні зв'язки та психологічне благополуччя. З одного боку, вони відкривають нові можливості для спілкування, самовираження та отримання інформації. З іншого – надмірне використання соціальних платформ може призводити до зниження самооцінки, розвитку депресивних станів, підвищеної тривожності та соціальної ізоляції. Дослідження цього питання є особливо важливим у контексті стрімкого розвитку цифрових технологій та зростання часу, проведеного підлітками в онлайн-просторі.

Метою доповіді є дослідження впливу соціальних мереж на психологічне та емоційне благополуччя підлітків, зокрема їхній зв'язок із рівнем тривожності, самооцінкою та стресовими станами. Проаналізувати можливі наслідки тривалого перебування в онлайн-просторі, включаючи «цифрове вигорання», емоційне виснаження та соціальну ізоляцію. Визначити як позитивні, так і негативні аспекти активного використання соціальних мереж і

розробити рекомендації щодо формування здорових цифрових звичок серед підлітків.

В даний час є багато соціальних платформ, таких як «Instagram», «Facebook» та інші. Можна вважати що віртуальна реальність дає якесь відчуття свободи в вираженні своїх почуттів та поглядів, вподобань та захоплень.

Але вже зараз соціальні мережі заміняють нам звичні інститути соціалізації та стають тією провідною силою в нашій соціалізації. Проте використання інтернет-технологій значно спрощує життя та розширює наші доступи до різного виду інформації, комунікації між людьми, а також створює нові форми роботи, дозвілля та хобі, а підліткам допомагає в набутті нових знань, які вони будуть використовувати в подальшому.

Це вказує на швидку зміну способу комунікації підлітків яка йде паралельно з розвитком соціальних мереж. Хоч в ній є і позитивні сторони але є й негативні, такі як: погіршення психосоціального стану, утворення тривожних станів, «цифрове вигорання» та інтернет залежність.

Також соціальні мережі мають не аби який вплив на нас, одним з його проявів є порівняння себе з іншими. Хоч цього і важко уникнути, але занадто часте порівняння себе з іншим можна пояснити заниженою самооцінкою та депресивними проявами. Порівняння себе, своєї зовнішності, успішності, роботи, хобі та захоплень з «ідеальною» картинкою часто призводить до заздрості яка призводить до депресії.

Також постійне їх використання з часом призводить до залежності. Така залежність призводить до поступового погіршення контролю часу, настій людини залежить виключно від її «стрічки» в соціальних мережах, та наприкінці повна втрата бажання перебувати в реальному світі [1, с. 60-65, 4].

Паралельно зі зростанням використання соціальних мереж спостерігається збільшення випадків психічних розладів серед молоді, зокрема стресу та депресії. Деякі дослідження вказують на можливий зв'язок між активністю в соціальних мережах та розвитком нарцисичних тенденцій, зниженням соціального капіталу та змінами у самосприйнятті. Соціальні медіа можуть культивувати нарцисичні риси особистості та посилювати стрес через регулярний контакт із відповідним контентом.

Стрес визначається як емоційний, психологічний та фізичний стан, що виникає у відповідь на подразники, які порушують гомеостаз організму. Він може бути спричинений як негативними, так і позитивними подіями. Соціальна підтримка, тобто отримання інструментальної чи емоційної допомоги від інших людей, може слугувати потужним чинником протидії стресу, зменшуючи його негативні наслідки для здоров'я та благополуччя [2].

Також від занадто довгого перебування на соціальних платформах в інтернеті з часом стається цифрове вигорання. Цифрове вигорання є вагомим чинником, що впливає на активність користувачів цифрових платформ, знижуючи їхню залученість та інтерес до онлайн-взаємодій. Надмірне використання цифрових технологій може спричиняти психологічне

виснаження, що, у свою чергу, впливає на поведінкові аспекти цифрового споживання.

Одним із ключових завдань сучасних цифрових платформ є впровадження стратегій для запобігання вигоранню користувачів, що сприятиме збереженню їхньої активності. Для ефективного управління цифровим вигоранням необхідно враховувати як особистісні, так і соціокультурні чинники, що впливають на рівень стресу та адаптацію до цифрового середовища [3].

Соціальні мережі відіграють значну роль у житті підлітків, змінюючи їхні комунікативні звички, соціалізацію та емоційний стан. З одного боку, вони відкривають широкі можливості для самовираження, спілкування та отримання інформації. З іншого – їхнє надмірне використання може призводити до негативних наслідків, зокрема зниження самооцінки, тривожних станів, розвитку депресивних розладів і формування інтернет-залежності.

Окремої уваги заслуговує проблема порівняння себе з іншими в соціальних мережах, що часто сприяє появі почуття меншовартості, заздрості та емоційного вигорання. Постійний вплив «ідеальних» образів у цифровому середовищі може поглиблювати психологічний дискомфорт та сприяти виникненню стресових станів.

Також важливим аспектом є цифрове вигорання, яке виникає внаслідок надмірного використання соціальних платформ. Воно проявляється у втомі, зниженні інтересу до онлайн-взаємодій і загальному виснаженні. Запобігання цьому явищу потребує розробки стратегій здорового використання цифрових технологій, зокрема контролю часу перебування в мережі та усвідомленого підходу до споживання контенту.

Таким чином, для збереження психологічного благополуччя підлітків важливо формувати збалансоване ставлення до соціальних мереж, розвивати критичне мислення щодо контенту, що споживається, а також підтримувати соціальну взаємодію поза межами цифрового простору.

Література

1. Гречановська О. В., Мегем О. М., Потапюк Л. М. Вплив соціальних мереж на психологічний стан та самооцінку української молоді. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія : Психологія* : наук. журн. 2023. Т. 34 (73), № 4. С. 60–66.
2. Любенко Р. Я. Користування сайтами соціальних мереж та рівень стресу: дослідження серед студентів НаУКМА. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2019. № 3 (липень - вересень). С. 159–178.
3. Pires da Silva F., Mateus Jeronimo H., Lopes Henriques P., Ribeiro J. Impact of digital burnout on the use of digital consumer platforms *Technological Forecasting and Social Change*. 2024. Т. 200. С. 123–172. DOI: 10.1016/j.techfore.2023.122123. (дата звернення: 12.03.2025)
4. Коброслі А. Х. Соціальні мережі та психологічне благополуччя підлітків: переваги та ризики. *Теоретичні і прикладні проблеми психології*. 2019. № 2. С. 194–203.

ПРАВОВІ ПРЕЗУМПЦІЇ ТА ФІКЦІЇ В КОНТЕКСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН

Якимчук Злата,

*здобувачка фахової передвищої освіти I курсу
спеціальності «Право»*

Фаховий коледж «Освіта» Університету «Україна»

*Науковий керівник: **Сидоренко В.В.**,*

кандидат юридичних наук, доцент

Правове регулювання суспільних відносин нерозривно пов'язане з використанням юридичних конструкцій, які забезпечують його ефективність, передбачуваність і стабільність. Одними з таких правових інструментів є правові презумпції та фікції, що мають значний вплив на правозастосовну практику, визначаючи підходи до оцінки різноманітних правових ситуацій. Незважаючи на те, що їхня природа є штучною, вони слугують необхідним елементом правової системи, сприяючи формуванню єдиних стандартів регулювання та розв'язанню проблеми юридичної невизначеності.

Правові презумпції – це прийом юридичної техніки, який є ймовірним припущенням, тобто припущенням, що є нормативно закріпленим, яке стосується певного факту, реальність якого встановлюється як істинне й не потребує доказів [2]. Це означає, що особа, щодо якої застосовується презумпція, звільняється від обов'язку доводити протилежне. Зокрема, найчастіше науковці звертаються до аналізу презумпції невинуватості й презумпції про те, що незнання закону не звільняє від відповідальності [5]. Правові презумпції мають полімантичну природу та розглядаються в юридичній літературі здебільшого як юридичні принципи, як системоутворювальний фактор у межах формування системи права або ж як спеціальний прийом юридичної техніки, що використовується в разі необхідності спростити спосіб досягнення мети норми права. Поряд із цим можна констатувати, що правові презумпції можуть бути представлені і як окремий правовий засіб і використовуватися як функціональний елемент механізму правового регулювання, що безпосередньо впливає на його дієвість [2].

У свою чергу, правові фікції – це припущення якого-небудь факту або якості, що нерідко суперечить дійсності, але розраховане на те, щоб спричинити певні юридичні наслідки. Фікція є особливим способом формулювання права, у якій юридична ситуація створюється у разі незнання чи у явній суперечності з конкретно природною реальністю [2]. Так, фікція може використовуватися в процесі юридичної справи тільки як формальний доказ. На протигагу правовим презумпціям, переважна більшість яких концентруються в процесуальних галузях права, юридичні фікції частіше містяться в матеріальному праві [4].

Саме юридичні фікції створюють належні передумови щодо усунення протиріч при регулюванні суспільних відносин в умовах невизначеності,

дозволяють зробити функціонування механізму правового регулювання більш зрозумілим і стабільним для учасників суспільних відносин та створити належні передумови для реалізації наданих їм суб'єктивних прав в повному обсязі, навіть без детальної конкретизації умов і підстав необхідних для їх здійснення [3]. На відміну від презумпцій, які можуть бути спростовані (окрім випадків незаперечних презумпцій), фікції залишаються незмінними та застосовуються в ситуаціях, коли правове регулювання без них втратило б ознаки дієвості або суперечило б логіці правозастосування.

Водночас практика застосування і правових презумпцій, і правових фікцій демонструє їхню важливу роль у різних сферах правового регулювання. Наприклад, презумпція невинуватості визначена ст. 62 Конституції України: особа вважається невинуватою у вчиненні злочину й не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду; ніхто не зобов'язаний доводити свою невинуватість у вчиненні злочину, яскраво проявляється при здійсненні кримінально-правової кваліфікації та є наріжним стержнем кримінального провадження. У сфері адміністративно-процесуального регулювання презумпції використовуються для ефективного контролю за виконанням зобов'язань, наприклад, відповідно до ч. 4 ст. 46 КАС України відповідачем в адміністративній справі є суб'єкт владних повноважень, якщо інше не встановлено цим Кодексом [1]. Фікції, своєю чергою, є поширеним засобом вирішення юридичних колізій, зокрема фікція юридичної особи у цивільному праві дозволяє відокремити правосуб'єктність організації від її учасників, що є необхідним для забезпечення стабільності господарського обігу.

Отже, можемо констатувати, що у сучасній правовій науці питання розмежування правових презумпцій і фікцій набуває особливої актуальності, оскільки некоректне їх застосування може призводити до деформації правозастосовної практики. Презумпції, як правило, слугують засобом оптимізації доказування та забезпечення правової визначеності, водночас допускаючи можливість їх спростування. Фікції ж, навпаки, ґрунтуються на припущенні про існування юридичного факту незалежно від його відповідності реальності, що дозволяє стабілізувати правовий порядок у певних сферах.

Особливої уваги потребує дотримання принципу презумпції невинуватості у кримінальному праві, адже його порушення підриває засади справедливого судочинства. Використання презумпцій у цивільно-правових відносинах сприяє спрощенню процесу доведення, проте вимагає ефективного контролю задля запобігання зловживанням.

Застосування фікцій є допустимим лише за умови їх обґрунтованої правової необхідності та відсутності порушення прав суб'єктів правовідносин.

Тому, важливо розмежовувати правову природу презумпцій і фікцій, оскільки ототожнення цих правових конструкцій порушує внутрішню логіку системи права. Адекватне використання зазначених нетипових правових конструкцій сприяє зміцненню правового порядку, підвищенню передбачуваності та стабільності правовідносин. Водночас недотримання меж їхнього застосування створює загрозу виникнення правових колізій і правової

невизначеності. Таким чином, обґрунтоване використання презумпцій і фікцій має ґрунтуватися на принципах справедливості, правової визначеності та верховенства права.

Література

1. Берназюк Я. Презумпції в праві: види та значення. Програма підготовки та підвищення рівня кваліфікації за стандартизованою програмою помічників суддів окружних та апеляційних адміністративних судів. Національна школа суддів, 2023 р. URL: <https://constitutionalist.com.ua> (дата звернення 07.04.2025)
2. Сидоренко В.В. Правові презумпції в аспекті забезпечення дієвості механізму правового регулювання. *Юридичний бюлетень*. 2021. Вип 18. С. 72-79.
3. Сидоренко В.В. Правові фікції в аспекті забезпечення дієвості механізму правового регулювання. *Juris Europensis Scientia*. 2022. Вип. 1. С. 23-27
4. Уляновська О. В. Фікції в правовій системі України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Одеса, 2010. 20 с.
5. Уляновська О. Розмежування понять правової презумпції та правової фікції. Погляди провідних учених. *Віче*. 2011. № 10. С. 26-30.

СЕКЦІЯ
«АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ
СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН»

АКТУАЛЬНІСТЬ ДОГОВОРУ ДАРУВАННЯ ТА ПОЖЕРТВИ ПІД
ЧАС ВІЙНИ В УКРАЇНИ : ВІДМІННІ ОЗНАКИ

Пилипенко Євгенія,
здобувачка фахової передвищої освіти
III курсу спеціальності «Право»,
Білоцерківський фаховий коледж
Університету «Україна»
Науковий керівник: Добренька Н.В.,
кандидат юридичних наук, доцент

В умовах сучасної України, особливо в період воєнного стану, договори дарування та пожертви набули значної актуальності як правові інструменти для безоплатної передачі майна. Масштабні гуманітарні потреби, допомога військовим та постраждалим від бойових дій, активність волонтерських рухів — усе це зумовлює часте використання цих правочинів у практиці [3, с.15]. Обидва договори об'єднує спільна риса — безоплатність передачі майна, однак між ними існують суттєві правові відмінності, що мають значення як для сторін договору, так і для належного правового регулювання [1].

Договір дарування, як передбачено статтями 717–730 Цивільного кодексу України, полягає у тому, що одна сторона (дарувальник) передає іншій стороні (обдаровуваному) майно у власність безоплатно. Це може бути рухоме чи нерухоме майно, грошові кошти, цінні папери тощо. Головною метою такого договору є задоволення особистих інтересів дарувальника або обдаровуваного. Такий договір є найбільш поширеним у побутових правовідносинах, зокрема при передачі майна між родичами, близькими особами, а також у випадках, коли дарувальник бажає забезпечити матеріально обдаровуваного без будь-яких публічно значущих цілей.

Договір дарування — це договір, за яким одна сторона (дарувальник) передає або обіцяє передати в майбутньому безоплатно другій стороні (обдаровуваному) майно (дарування) у власність (ч. 1 ст. 717 ЦК України).

Договір дарування належить до категорії безоплатних правочинів, в якому обдаровуваний не несе жодних матеріальних зобов'язань перед дарувальником. Основною рисою цього виду договору є те, що одержувач, який отримує дарунок, не зобов'язаний відшкодовувати дарувальнику будь-які кошти чи інше майно.

Договір дарування вважається укладеним з моменту передачі майна, що відзначається як «реальний договір». Це означає, що він стає чинним і виконуваним, коли дарунок фактично передається власникові, в даному

випадку обдаровуваному. Однак є винятки: якщо дарувальник зобов'язується передати майно обдаровуваному у майбутньому, цей договір вважається «консенсуальним» [1].

У такому випадку, важливо виконати обіцяну передачу майна у визначений момент у майбутньому. Момент набуття права власності за договором визначений стаття 334 ЦК України, залежно від предмету договору.

Тобто право власності на майно за договором, який підлягає нотаріальному посвідченню, виникає у набувача з моменту такого посвідчення або з моменту набрання законної сили рішенням суду про визнання договору, не посвідченого нотаріально, дійсним.

Особливість договору дарування полягає у тому, що обдаровуваний, отримавши майно, набуває право власності на нього і має повне право розпоряджатися ним на власний розсуд без будь-яких обмежень або встановленої дарувальником мети використання майна. При цьому дарувальник не має права вимагати повернення дарунка, за винятком випадків, прямо передбачених законом (наприклад, якщо обдаровуваний учинив щодо нього тяжкий злочин або створив загрозу життю та здоров'ю дарувальника) [1].

Натомість договір пожертви, який врегульований статтею 729 Цивільного кодексу України, є спеціальним видом дарування, що має публічно-корисну спрямованість. Його особливість полягає у тому, що майно передається не для особистого користування обдаровуваного, а для досягнення визначеної дарувальником суспільно корисної мети. Такими цілями можуть бути, наприклад, надання допомоги медичним закладам, військовим формуванням, благодійним фондам, школам, лікарням або особам, які постраждали внаслідок війни.

У договорі пожертви дарувальник має право чітко вказати призначення пожертвованого майна, що зобов'язує отримувача використати майно саме за визначеною метою. Це відрізняє пожертву від звичайного дарування, де обдаровуваний самостійно визначає долю отриманого майна. Пожертва відіграє важливу роль у забезпеченні прозорості передачі коштів або інших цінностей для суспільних потреб, а також створює юридичні підстави для контролю за цільовим використанням отриманого майна [4, с.45].

Ще однією важливою відмінністю є сфера застосування цих договорів. Якщо договір дарування переважно має приватний характер, то договір пожертви найчастіше укладається за участю благодійних організацій, державних і муніципальних закладів, релігійних громад тощо. У період війни особливо актуальною стала саме жертва як інструмент організації підтримки військових підрозділів, цивільного населення та відбудови зруйнованої інфраструктури.

Також слід звернути увагу на правові наслідки обох договорів. Для договору дарування, за загальним правилом, не встановлено обов'язкової письмової форми, за винятком передачі об'єктів нерухомості або цінного рухомого майна. Договір пожертви, з огляду на необхідність підтвердження цільового характеру передачі майна, як правило, укладається у письмовій формі

для належного підтвердження прав і обов'язків сторін, а також забезпечення податкової звітності та можливого застосування податкових пільг.

В умовах війни в Україні договір пожертви виконує також важливу функцію у сфері оподаткування. Згідно з податковим законодавством, суми пожертв, спрямовані на благодійну допомогу, можуть бути звільнені від оподаткування як для дарувальника, так і для отримувача, за умови дотримання вимог законодавства. Це створює додаткові стимули для розвитку благодійної діяльності в умовах надзвичайної ситуації [5, с. 120].

Отже, обидва договори — дарування і пожертви — є важливими правовими механізмами, актуальність яких значно зросла в умовах сучасних викликів. Розуміння їхніх відмінностей має принципове значення як для забезпечення належного оформлення правочинів, так і для ефективного захисту прав та законних інтересів сторін. Договір дарування доцільний у приватній сфері як засіб підтримки близьких осіб, тоді як договір пожертви є пріоритетним інструментом забезпечення суспільних потреб та організації допомоги у надзвичайних ситуаціях, таких як війна. Уміння правильно обирати форму правочину дозволяє забезпечити юридичну визначеність, уникнути правових ризиків та ефективно реалізувати наміри сторін.

Література

Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40–44. Ст. 356.

Про благодійну діяльність та благодійні організації : Закон України від 5 липня 2012 р. № 5073-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 5. Ст. 31.

Бігун А. І. Договір дарування та пожертви: правові аспекти та податкові наслідки. *Юридична Україна*. 2023. № 4. С. 45–50.

Савенко І. П. Правове регулювання договорів пожертви в Україні в умовах війни. *Підприємництво, господарство і право*. 2023. № 7. С. 73–78.

Шевченко В. О. Договори безоплатного відчуження майна у приватному праві України: сучасний стан та проблеми правозастосування. *Часопис цивільного і кримінального судочинства*. 2022. № 1. С. 120–126.

Міністерство юстиції України. Рекомендації щодо укладання договорів дарування та пожертви в умовах воєнного стану. URL : <https://minjust.gov.ua>

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ДЕРЖАВИ ТА ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Кокоша Марія,

*здобувачка фахової передвищої освіти I курсу
спеціальності «Право»*

Фаховий коледж «Освіта» Університету «Україна»

Науковий керівник: Сидоренко В.В.,

кандидат юридичних наук, доцент

Громадянське суспільство визначає динаміку розвитку сучасної держави, граючи важливу роль у її існуванні. Тому рівень розвитку громадянського

суспільства тісно пов'язаний з рівнем розвитку будь-якої цивілізованої держави. Громадянське суспільство є важливим механізмом для подальшого вдосконалення функціональної структури держави. Воно не лише забезпечує умови для повнішої реалізації прав та свобод людини та громадянина в межах держави, але й виступає механізмом легітимації державної влади.

Тому саме розробка механізмів взаємодії між державою та громадянським суспільством, насамперед, обумовлена необхідністю вдосконалення поточних відносин між державним та громадянським секторами відповідальності. Для досягнення цієї мети слід визначити нові форми співпраці, створити умови для подальшого розвитку інститутів громадянського суспільства та зміцнити гарантії, що забезпечуватимуть громадянам реалізацію їх прав щодо участі у процесах державного управління [3, с. 432].

Держава, як публічно-владний інститут, може бути розглянута як керівна система, що координує діяльність громадянського суспільства, яке в свою чергу є системою, що перебуває під управлінням. Проте, громадянське суспільство є саморегульованою соціальною системою, яка значною мірою визначає дії держави. Від нього залежить формування основних характеристик політичної підсистеми. Отже, можна стверджувати, що громадянське суспільство є автономною системою, що здатна до саморозвитку та саморегуляції. Прогрес суспільства відбувається без прямого втручання держави як політичної сили. В цьому контексті громадянське суспільство має внутрішні джерела розвитку, що не залежать від держави. Воно самостійно визначає систему управління, встановлює межі та умови державного втручання і формулює функції держави, які завжди зумовлені об'єктивними потребами суспільства та волею народу, що знаходить своє вираження в структурах громадянського суспільства та оформляється державою юридично [2, с. 9].

На відміну від держави, громадянське суспільство є горизонтальною системою, що об'єднує різноманітні зв'язки та відносини між громадянами, їх організаціями, союзами та колективами, які базуються на принципах рівності та особистої ініціативи. Основним завданням та функцією держави, при цьому, є захист суспільства та координація його розвитку з метою запобігання виникненню соціальних практик, які можуть порушити усталений баланс функціонування суспільства та сприяти формуванню диктаторських тенденцій. З огляду на це, правове регулювання взаємодії громадянського суспільства та держави, особливо в умовах становлення української державності, має вирішальне значення, особливо в контексті європейського інституційного розвитку [2, с. 116].

Отже, громадянське суспільство та держава в її інституціональному аспекті становлять дві взаємопов'язані складові сучасного соціуму, які існують лише у тісній взаємодії. Аналіз громадянського суспільства неможливий без врахування його інтеграції з державними структурами. З моменту свого виникнення держава постійно здійснювала вплив на суспільство, використовуючи різноманітні форми, такі як директиви, постанови, а також прямий чи опосередкований вплив через державні інституції. Завдяки цим заходам держава забезпечувала стабільність суспільства, перешкоджаючи

поверненню до стану хаосу і анархії, водночас громадянське суспільство виступало як бар'єр проти надмірного втручання держави у сферу вільних відносин соціуму [3, с. 433].

Відповідно взаємодія, взаємовплив та взаємозв'язок між цивілізованою державою та громадянським суспільством є безперервним процесом, оскільки вони складають єдиний організм. Хоча громадянське суспільство як категорія передуює державі як логічно, так і історично, воно не призводить до її автоматичного виникнення. Створивши державу, суспільство активно трансформує громадянське суспільство на новій соціальній основі. Проте це не означає, що держава позбавляє його інституційної незалежності, оскільки демократична та правова природа сучасної держави це забороняє. У здоровому суспільстві має існувати вільна співпраця між усіма його секторами, зокрема між державним та недержавним. Такий діалог відкриває можливості для конструктивного розвитку демократії та політико-правових засад сучасної держави. Тому лише у розвиненому громадянському суспільстві стає актуальною і необхідною держава, яка не лише формально визнає, але й забезпечує права та свободи громадян.

Отже, громадянське суспільство і держава взаємно визначають необхідність тісного партнерства між цими суб'єктами для досягнення ефективного та стійкого розвитку як суспільства, так і держави.

Література

1. Дашо Т. Держава та громадянське суспільство: правова взаємодія. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія : Юридичні науки.* 2017. № 861. С. 113-122.
2. Селіванов В. Правова політика України (деякі питання сутності, змісту та технології). *Право України.* 2001. № 12. С. 5–13
3. Чкадуа М.І. Механізми взаємодії держави та громадянського суспільства. *Юридичний науковий електронний журнал.* 2021. № 8. С. 432–435 URL: http://www.lsej.org.ua/8_2021/104.pdf (дата звернення 12.04.2025)

ВИДОЗМІНИ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Черкавська Марія,
здобувачка фахової передвищої освіти I курсу
спеціальності «Право»,
Фаховий коледж «Освіта» Університету «Україна»
Науковий керівник: **Сидоренко В.В.,**
кандидат юридичних наук, доцент

Правова система України є органічною, структурно впорядкованою системою, що функціонує через джерела права та інші юридичні інструменти, і

забезпечує ефективну взаємодію суб'єктів національного права з метою досягнення необхідного правопорядку, який є базовою умовою для стабільного функціонування та розвитку українського суспільства. За своїми формальними ознаками правова система України належить до романо-германської правової сім'ї, що визначає її основний орієнтир – верховенство права. Це принцип передбачає створення правового порядку, який перешкоджає свавільному використанню державної влади, і впроваджує спеціалізовані правові механізми, завдяки яким суспільство здатне здійснювати контроль за діяльністю органів державної влади.

Сьогодні в Україні тривають масштабні трансформаційні процеси, у центрі яких знаходиться правова система, що функціонує як єдине ціле. Реалізація суверенітету держави, закріплення принципів правової державності та повага до прав і свобод людини стають можливими лише за умови наявності розвиненої правової системи. Стратегічний курс на європейську інтеграцію вимагає проведення реформ у правовій сфері, що, у свою чергу, дозволить забезпечити ефективні механізми соціального розвитку країни [1, с. 28].

Правова система України сьогодні переживає період суттєвих трансформацій, оскільки здійснюється процес побудови нової правової структури для суверенної та незалежної держави. Ідеальний розвиток цієї системи передбачає поєднання двох важливих аспектів: з одного боку, необхідність врахування сучасних глобалізаційних тенденцій, а з іншого — поважання національних традицій та особливостей розвитку. Проте в українському праві та правосвідомості, як серед громадян, так і серед професіоналів, ще зберігаються значні елементи радянських правових стереотипів, що призводить до неоднозначного сприйняття окремих правових інститутів [2, с. 163]. Її реалізація забезпечується через власну функціональну спрямованість спрямовану на інтеграцію країни у європейське правове співтовариство з дотриманням принципу верховенства права та справедливості. Це є ключовим напрямом розвитку правової держави в Україні, оскільки основним завданням є забезпечення рівних прав і можливостей для кожного громадянина. Для цього важливо створювати умови для гармонійної взаємодії різних елементів суспільства та подолання соціальних суперечностей [4, с. 47].

У період воєнного стану відбуваються значні зміни в функціонуванні правової системи, що зумовлені загрозами збройної агресії та небезпеками для державної незалежності і територіальної цілісності України. Однією з таких змін є трансформація системи місцевих органів виконавчої влади, що передбачає їх перетворення на військові державні адміністрації. У цей період правова система України також вимагає посилення централізації в органах виконавчої влади, водночас необхідно забезпечити баланс між централізацією та децентралізацією. Це включає надання додаткових повноважень органам місцевої влади та зміни в алгоритмі реалізації їх функцій, орієнтуючи їх на пріоритети воєнного стану і виклики в сфері національної безпеки та оборони. Незважаючи на ці зміни, важливим аспектом правової системи залишається людина, її життя, здоров'я, честь, гідність, недоторканність та безпека. Саме з цими категоріями пов'язані основні цілі, принципи та механізми

функціонування права, тому аналіз правового статусу людини і громадянина в умовах воєнного стану набуває особливо важливого значення [3, с. 103].

Крім цього, сучасна правова система України зазнає значного впливу глобалізаційних процесів, що висувають потребу в її оптимізації. Основними напрямками розвитку є визнання принципу верховенства права, пріоритетності прав людини, підвищення ролі нормативно-правового акта в системі джерел права, кодифікація законодавства, а також поява нових галузей права. Важливими є також тенденції до зближення публічного та приватного права і впровадження європейських правових стандартів у процеси нормотворення та правозастосування. Активне реформування правової системи України має на меті не лише її удосконалення, але й забезпечення відповідності євроінтеграційним прагненням та міжнародним правовим нормам [1, с. 30].

Підсумовуючи слід зазначити, що зміни, що відбуваються в національній правовій системі, є частиною глобального явища, яке в науці позначають як «правова глобалізація». Вона проявляється на різних рівнях: на мікрорівні – через трансформацію національних правових систем, які поступово інтегрують елементи глобалізації, і на макрорівні – через формування єдиної світової правової системи, що є основою для міждержавної взаємодії в різних сферах суспільного життя [4, с. 51].

Відповідно, можемо зазначити, що правова система України в умовах глобалізації зазнає значних трансформацій, орієнтуючись на інтеграцію до міжнародних правових стандартів та євроінтеграційні процеси. Водночас, зберігаючи свою національну самобутність, вона активно адаптується до вимог глобалізованого світу, що вимагає вдосконалення внутрішнього законодавства, кодифікації правових норм та розвитку нових галузей права. Попри вплив глобалізаційних процесів, правова система України залишатиметься фрагментарно глобалізованою, поєднуючи традиційні елементи з новими світовими тенденціями. Це сприятиме ефективному розвитку правової держави, дотриманню прав людини та верховенства права в умовах міжнародної співпраці.

Отже, на сьогоднішній день правова система України є фрагментарно глобалізованою, оскільки вона вбирає в себе окремі елементи глобалізаційних процесів, одночасно зберігаючи багато традиційних складників, які залишаються незмінними.

Література

1. Богачова Л. Л., Магда Є. В. Правова система України: сучасний стан та тенденції розвитку. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 4. С. 28-30. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-4/4> (дата звернення 12.04.2025)
2. Дячишин Я. Основні риси сучасної правової системи України: теоретичні аспекти. *Інформація і право*. 2013. № 1. С. 163-169.
3. Марченко Д. В. Зміни правової системи України в умовах воєнного стану. *Трансформація правових систем в умовах збройних конфліктів* : матер. круглого столу (м. Одеса, 10 лютого, 2023 р.). Одеса : НУ «ОЮА», 2023. С. 100-106.
4. Пильгун Н. В. Поняття правової системи України та її функціонування у суспільстві. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2019. № 3. С. 47-54.

ВІДМЕЖУВАННЯ УМИСНОГО ВБИВСТВА ВІД ІНШИХ ВИДІВ ВБИВСТВ

Моценко Євгеній,

здобувач вищої освіти 3 курсу спеціальності «Право»,

Білоцерківський інститут економіки та управління

Університету «Україна»,

Науковий керівник: Сидоренко В.В.,

кандидат юридичних наук, доцент

Протидія кримінально протиправним проявам, зокрема найбільш суспільно небезпечним їх формам — кримінальним правопорушенням, що посягають на життя та здоров'я людини, повинна здійснюватися виключно в межах правового поля, з дотриманням вимог чинного кримінального законодавства України. Однією з ключових складових цього процесу виступає правильне здійснення кваліфікації кримінальних правопорушень, що є необхідним етапом реалізації норм кримінального права на практиці.

Правильне визначення правової природи суспільно небезпечного діяння відіграє визначальну роль у забезпеченні реалізації принципу верховенства права, закріпленого в статті 8 Конституції України, а також є запорукою належної охорони прав і свобод людини та громадянина. Кваліфікація кримінального правопорушення дозволяє об'єктивно з'ясувати наявність чи відсутність підстав для кримінальної відповідальності особи, яка вчинила протиправне діяння, забезпечує призначення справедливого покарання відповідно до ступеня її вини або, навпаки, обґрунтоване звільнення від кримінальної відповідальності чи від відбування покарання.

У статті 115 КК України законодавець передбачив юридичний склад злочину «Умисне вбивство», а в ст.ст. 116-119 цього ж Закону ще ряд юридичних складів, що за своєю правовою природою також є вбивствами.

Так, до інших видів вбивств законодавець відносить певний перелік суміжних складів правопорушень, до таких відноситься: стаття 116 Кримінального кодексу України, умисне вбивство, вчинене у стані сильного душевного хвилювання. Умисне вбивство, вчинене в стані сильного душевного хвилювання, зумовленому жорстоким поведінням, або таким, що принижує честь і гідність особи, а також за наявності системного характеру такого поведіння з боку потерпілого.

Тобто, під станом сильного душевного хвилювання мається на увазі той психічно-емоційний стан суб'єкта правопорушення, який виник раптово в наслідок постійного, систематичного морального та/або фізичного знущання з боку потерпілого. Стан сильного душевного хвилювання характеризується бурхливим, проте короткочасним розвитком, який є наслідком негативного впливу на особу.

Виходячи із вищесказаного, щоб кваліфікувати умисне вбивство за статтею 116 ККУ варто встановити, що воно: 1) вчинене в стані сильного душевного хвилювання; 2) це хвилювання виникло раптово; 3) воно виникло

внаслідок протизаконного насильства, систематичного знування або тяжкої образи з боку потерпілого – за наявності причинного зв'язку між вказаною поведінкою потерпілого і спричиненим цією його поведінкою вбивством [1].

При кваліфікації злочину за статтею 116 ККУ ще однією деталлю яка відмежовує даний склад від інших є потерпілий, яким може бути тільки особа яка своєю поведінкою та впливом на суб'єкта злочину і викликала у нього стан сильного душевного хвилювання. З об'єктивної сторони окрім обов'язкових ознак (діяння, наслідки та причинний зв'язок між ними) наявна додатковий фактор – певна обстановка вчинення злочину. Стан сильного душевного хвилювання є пом'якшуючою обставиною, яку суд може прийняти до уваги при кваліфікації злочину та визначенні покарання, яке зазвичай є меншим ніж передбачено у санкції статті 115.

Стаття 117 Кримінального кодексу України передбачає умисне вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини. Особливими характеристиками при цьому виді злочину наділені як і суб'єкт злочину так і потерпілий, ці два моменти нерозривно пов'язані. Спеціальним суб'єктом є мати, яка народила дитину та вчинила даний злочин безпосередньо у момент пологів, або одразу після них. Потерпілим від злочину є власна новонароджена дитина суб'єкта.

Час також є важливим аспектом при кваліфікації за даною статтею і є особливістю об'єктивної сторони злочину. Суб'єктивна сторона злочину характеризується умислом (прямим чи непрямим). Психічне ставлення суб'єкта до свого діяння та його наслідків зумовлене: по-перше, емоційною напругою (негативними психічними процесами) через стан вагітності та пологи (зокрема, це може бути пов'язано з подружньою зрадою, глибоким сімейним конфліктом, тяжкими матеріальними та соціальними проблемами); по-друге, тимчасовим психічним розладом, що послаблює здатність матері усвідомлювати свої дії та керувати ними), сукупність даних обставин дає змогу розглядати такий склад з пом'якшуючими обставинами, проте якщо матір заздалегідь готувалася до вбивства новонародженої дитини, то такі дії не слід кваліфікувати як вбивство, вчинене при пом'якшуючих обставинах [3].

Стаття 118 ККУ передбачає умисне вбивство при перевищенні меж необхідної оборони або у разі перевищення заходів, необхідних для затримання особи, яка вчинила кримінальне правопорушення.

При кваліфікації за цією статтею варто виділяти ряд особливих моментів. Потерпілим від такого кримінального правопорушення є: «особа, яка вчинює суспільне небезпечне посягання і щодо якої винний застосовує заходи необхідної оборони» що передбачено статтею 36 ККУ; «особа, дії якої були неправильно оцінені винним, а тому він перебував у стані уявної оборони» як написано у статті 37 ККУ та «особа, яка вчинила кримінальне правопорушення і щодо якої винний вживає заходів щодо її затримання» зазначено у статті 38 ККУ [2].

Об'єктивна сторона окрім загальних обов'язкових елементів (діяння, наслідки, причинний зв'язок) містить ще один обов'язковий елемент яким є обстановка вчинення кримінального правопорушення (перебування винного при вчиненні цього діяння у стані необхідної оборони, уявної оборони чи в

умовах необхідності затримання особи, яка вчинила кримінальне правопорушення).

Також спеціальним є суб'єкт, яким є особа яка перебувала у стані необхідної оборони, уявної оборони чи в умовах необхідності затримання особи, яка вчинила кримінальне правопорушення [4].

Перевищенням вважається умисне заподіяння тяжкої шкоди, що явно не відповідає небезпечності посягання, чи обставині, що склалася.

Статтею 119 ККУ передбачено вбивство через необережність. Основною і єдиною характерною ознакою за якою даний злочин відмежовується від суміжних складів є така ознака суб'єктивної сторони, як вина. Психічне ставлення суб'єкта до вчиненого ним злочину. За статтею 119 ККУ вина передбачена у формі необережності, що може виражатися у кримінально-протиправній недбалості або кримінально-протиправній самовпевненості.

Отже, під час відмежування умисного вбивства від інших його різновидів слід зважати на низку характерних відмінностей, які мають суттєве значення для правильної кваліфікації діяння. Зокрема, серед таких різновидів варто виокремити умисне вбивство, вчинене особою у стані сильного душевного хвилювання. Відмінними рисами цього складу злочину є особливий суб'єкт, конкретний потерпілий, а також встановлення факту перебування винного у стані сильного емоційного збудження на момент вчинення протиправних дій.

Окремої уваги заслуговує вбивство, скоєне матір'ю стосовно своєї новонародженої дитини. При кваліфікації цього виду вбивства важливим є врахування спеціальної правової характеристики суб'єкта (мати дитини), визначення потерпілого, а також фіксація часу вчинення злочину, який має безпосередній зв'язок із моментом народження.

Кримінальний кодекс України у статті 118 передбачає відповідальність за умисне вбивство, вчинене при перевищенні меж необхідної оборони або заходів, необхідних для затримання особи, яка вчинила кримінальне правопорушення. У таких випадках особливе значення для правової оцінки мають характеристика суб'єкта злочину, особа потерпілого, а також встановлення обставин, за яких було завдано смертельного ушкодження.

Водночас стаття 119 Кримінального кодексу України передбачає кримінальну відповідальність за вбивство, скоєне з необережності. Визначальною рисою такого діяння виступає форма вини, яка полягає у кримінально-протиправній недбалості або самовпевненості з боку особи, що спричинила смерть потерпілого.

Література

1. Булгак С.С., Заєць Є.Ю. Проблемні аспекти кваліфікації вбивства матір'ю своєї новонародженої дитини. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія Право*. 2021. Вип. 64. С. 288-294. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/> (дата звернення 12.04.2025)
2. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2001, № 25-26, ст. 131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення 12.04.2025)

3. Лакатош В.В. Кримінальна відповідальність за умисне вбивство, вчинене в стані сильного душевного хвилювання. 2014. С. 255-259. URL : <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/>

4. Остапенко Л. А. Кримінально-правова характеристика умисних вбивств при пом'якшуючих обставинах (статті 116, 117, 118 КК України): дис... канд. юрид. наук: 12.00.08; Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2003. 214 с.

ДЕРЖАВНА РЕГУЛЯТОРНА ПОЛІТИКА ЯК ІНСТРУМЕНТ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ УКРАЇНИ

*Маршалок Владислав,
здобувач вищої освіти 4 курсу спеціальності «Право»,
Білоцерківський інститут економіки та управління
Університету «Україна»,
Науковий керівник: **Сидоренко В.В.**,
кандидат юридичних наук, доцент*

Значні зміни у світовій економіці, що спостерігаються у ХХІ столітті, свідчать про посилення глобальної взаємозалежності економічних суб'єктів. Процеси економічної глобалізації та їх інтернаціоналізація, незалежно від географічного розташування країн та особливостей їхнього політичного устрою, спричиняють трансформацію моделей економічної інтеграції, хоча і не припиняють її.

Даний феномен стає особливо помітним у періоди економічних криз, коли їх наслідки не можуть бути обмежені лише національними межами. Це спостерігається у фінансовій, технологічній та виробничій сферах. Збої в логістичних ланцюгах постачання, волатильність фондових ринків, фінансові кризи в окремих галузях або країнах впливають на всю світову економіку, спричиняючи ефект поширення кризових явищ на глобальному рівні. Попередні механізми регулювання та обмеження, що раніше забезпечували стримування таких явищ, виявили свою недостатність. Крім того, замкненість національних ринків ускладнює економічний розвиток окремих держав. Впровадження цифрових технологій, автоматизація економічних процесів та пришвидшення інноваційних розробок зумовлюють необхідність адаптації державної регуляторної політики до умов міжнародної інтеграції [1, с. 21-22].

Зокрема, інтеграція України у світовий економічний простір пов'язана з вирішенням ряду ключових завдань, що стосуються інституційних реформ, трансформації економічних структур та вдосконалення державної політики. Ефективне включення країни у глобальну економіку вимагає аналізу сучасних форм міжнародної співпраці та адаптації до передових моделей інтеграційних об'єднань. Найбільш розвинена модель економічної інтеграції спостерігається в межах Європейського Союзу, де створений єдиний внутрішній ринок із

гармонізованою політикою в різних секторах економіки та наявністю наднаціональних регуляторних інституцій.

Європейський Союз є прикладом успішної інтеграційної взаємодії, що забезпечує значний синергетичний ефект на міжнародному та регіональному рівнях. Високий рівень економічного зростання, посилення конкурентоспроможності, прискорення науково-технічного прогресу та гармонізація ринкових відносин свідчать про ефективність даної моделі. Крім того, інтеграційні процеси сприяють створенню умов для формування єдиного економічного простору, що характеризується вільним переміщенням товарів, послуг, капіталів і робочої сили [2].

Аналіз європейського досвіду інтеграції дозволяє визначити основні етапи цього процесу. На початковій стадії (1951–1957 рр.) відбулося зниження конкуренції між країнами-учасницями та встановлення рівноправного партнерства через створення механізмів міжнародної кооперації. Подальший розвиток (кінець 1950-х – початок 1970-х рр.) супроводжувався формуванням спільного ринку, що базувався на принципі чотирьох свобод: руху товарів, послуг, капіталів і робочої сили. Наступний етап (1970–1980-ті рр.) включав розширення складу учасників та впровадження елементів фінансової інтеграції. В період з середини 1980-х до початку 1990-х рр. завершилося формування єдиного внутрішнього ринку через поступове усунення бар'єрів у торгівлі. Сучасний етап характеризується розвитком економічного, валютного та політичного союзу, а також стратегією «диференційованої інтеграції», яка передбачає гармонізацію економічної політики країн-учасниць [3, с. 99].

Фактори, що сприяли європейській економічній інтеграції, можна узагальнити наступним чином:

Високий рівень економічної взаємозалежності західноєвропейських країн, їх територіальна близькість і схожість економічних структур.

Необхідність формування ефективного ринку для стабілізації внутрішнього споживання та збуту продукції.

Підвищення міжнародної конкуренції та необхідність зміцнення позицій на глобальних ринках.

Висока вартість наукових досліджень і розробок, що зумовлює необхідність спільного фінансування та кооперації в інноваційній сфері.

Вичерпання традиційних ресурсних баз, що стимулює пошук нових джерел енергозабезпечення та розвитку технологій.

Потреба у створенні масштабних економічних структур для підвищення конкурентоспроможності.

Використання нетарифних методів захисту внутрішнього ринку для стабілізації економіки [4].

Отже, вивчення історичних тенденцій та сучасних чинників економічної інтеграції є важливим інструментом для розробки ефективної стратегії взаємодії економічних агентів. У випадку України досвід Європейського Союзу може стати основою для створення дієвої моделі економічної інтеграції, що забезпечить стабільний розвиток національної економіки в умовах глобалізованого світу.

Література

1. Глушко А. Д. Моделювання процесу оцінювання ефективності реалізації державної регуляторної політики в Україні. *Вісник Одеського національного університету. Серія : Економіка*. 2021. Т. 26, Вип. 3. С. 19-25. URL:http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vonu_econ_2021_26_3_5 (дата звернення 12.04.2025)
2. Курепіна О.Ю. Право ЄС та особливості його впливу на формування засад стимулюючого правового режиму господарювання в Україні. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2023. Т. 30. № 4. С. 151–177. DOI: <https://doi.org/10.31359/1993-0909-2023-30-4-151> (дата звернення 12.04.2025)
3. Разумова Г. В. Досвід формування та реалізації регуляторної політики європейських країн. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2023. Вип. 47. С. 98-101. URL:http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuumevcg_2023_47_19 (дата звернення 12.04.2025)
4. Разумова Г. В. Зарубіжний досвід розробки та реалізації регуляторної політики. *Ефективна економіка*. 2019. № 10. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7311> (дата звернення 12.04.2025)

ІНСТИТУТ СЛІДЧОГО СУДДІ В УКРАЇНІ ТА ЙОГО ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВОСУДДЯ

Бабич Василь,

здобувач вищої освіти 3 курсу спеціальності «Право»,

Білоцерківський інститут економіки та управління

Університету «Україна»,

Науковий керівник: Сидоренко В.В.,

кандидат юридичних наук, доцент

Інститут слідчого судді відіграє фундаментальну роль у забезпеченні правосуддя на стадії досудового розслідування, що визначає його як один із ключових елементів судової влади. Його головною функцією є гарантування законності кримінального провадження та захист конституційних прав осіб, залучених до процесу. Попри детальну регламентацію цього інституту в чинному законодавстві, існує низка питань, що потребують додаткового правового врегулювання, зокрема щодо визначення та розширення повноважень слідчого судді.

Слідчий суддя виконує багатоаспектну місію, яка охоплює здійснення судового контролю за діями органів досудового розслідування, розгляд скарг на їхні рішення, а також санкціонування окремих процесуальних дій, що можуть обмежувати права громадян. У цьому контексті важливим є забезпечення змагальності в кримінальному процесі на етапі досудового розслідування, що сприяє балансу між інтересами держави у боротьбі зі злочинністю та необхідністю дотримання прав і свобод людини [5, с. 23].

Ю. Скрипіна зазначає, що слідчий суддя здійснює перевірку законності та обґрунтованості застосування заходів процесуального примусу, контролює проведення слідчих і кримінально-процесуальних дій, а також розглядає скарги на дії або бездіяльність слідчих та прокурорів. Таким чином, він виступає гарантом захисту прав людини на досудовому етапі кримінального провадження [3]. Подібний підхід висловлює і А. Туманянц, який наголошує, що слідчий суддя є носієм судової влади та здійснює превентивну функцію, запобігаючи незаконним або необґрунтованим обмеженням прав людини. З цієї позиції слідчий суддя не лише виявляє порушення, а й забезпечує відновлення прав у разі їх порушення [4, с. 295].

В цілому науковці відзначають кілька ключових факторів, що визначають ефективність інституту слідчого судді:

1. незалежність від органів державної влади та учасників кримінального процесу, що гарантує його неупередженість;
2. безперервне здійснення повноважень, що забезпечує професіоналізм і досвід у сфері судового контролю;
3. пріоритетність виконання функцій слідчого судді під час розподілу судових справ;
4. заборона участі в подальшому судовому розгляді того ж кримінального провадження, що підкреслює його процесуальну нейтральність;
5. визнання суду як єдиного органу, що має право остаточно вирішувати правові спори, що сприяє довірі до судового контролю [1].

Науковці та практики наголошують на необхідності вдосконалення законодавства у цьому аспекті. Так, на думку Я. Леон, особа, яка претендує на посаду слідчого судді, повинна відповідати не лише загальним вимогам до суддів, а й мати додаткові кваліфікаційні характеристики. Зокрема, кандидат повинен володіти ґрунтовним юридичним досвідом, бажано у сфері кримінального права та процесу, мати щонайменше дворічний стаж роботи за фахом, а також демонструвати високі моральні, етичні та професійні якості [2, с. 160]. Окрему увагу слід приділяти знанню міжнародних стандартів у сфері прав людини та практики Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ). Це обумовлено тим, що слідчий суддя здійснює контроль за дотриманням прав осіб на досудовому етапі кримінального провадження, де найбільше ризиків порушення основоположних прав, гарантованих Конституцією України та міжнародними правовими актами, такими як Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод [6, с. 47].

Крім того, існує потреба у законодавчому врегулюванні порядку висунення кандидатів на посаду слідчого судді. На сьогодні цей процес залишається недостатньо визначеним, що може призводити до суб'єктивізму в ухваленні рішень. Законодавство не встановлює обов'язкової процедури попереднього професійного відбору чи конкурсного призначення, що характерно для інших посад у судовій системі. Так, аналіз міжнародного досвіду свідчить, що в багатьох країнах відбір слідчих суддів відбувається за більш жорсткими критеріями. Наприклад, у Республіці Молдова передбачено наявність згоди судді на виконання повноважень слідчого судді, що є важливим

фактором для забезпечення добровільності та відповідального ставлення до виконання цих функцій. В Україні ж, згідно із Законом «Про судоустрій і статус суддів», у разі відсутності обраного слідчого судді його обов'язки виконує найстарший за віком суддя суду першої інстанції. Це положення не є оптимальним, оскільки така особа може не мати відповідної підготовки та досвіду для здійснення судового контролю в кримінальному провадженні, що може негативно вплинути на рівень правозахисної функції слідчого судді [7, с. 104].

Таким чином, удосконалення нормативної бази у сфері визначення правового статусу слідчого судді, розробка чітких критеріїв до кандидатів та їхнього конкурсного відбору є необхідною умовою для підвищення ефективності судового контролю в досудовому кримінальному провадженні. Законодавче врегулювання цього питання дозволить забезпечити незалежність, професіоналізм та об'єктивність слідчих суддів, що є запорукою дотримання прав людини в кримінальному процесі. Для підвищення ефективності інституту слідчого судді необхідне внесення змін до Закону України "Про судоустрій і статус суддів", які б чітко регламентували процес відбору та вимоги до кандидатів. Додатково доцільно розробити окремий нормативний акт, що містив би положення про діяльність слідчих суддів, їхні права та обов'язки. Також, особливої уваги заслуговує питання кількості слідчих суддів у кожному суді. Наявність лише одного такого судді може призвести до порушення принципу безперервності правосуддя. Отже, необхідно передбачити мінімальну кількість слідчих суддів у судах залежно від їхньої завантаженості. Відповідно, саме законодавче закріплення чітких вимог до слідчих суддів, порядку їх обрання та організаційного забезпечення дозволить підвищити рівень їхньої незалежності та ефективності, що, своєю чергою, сприятиме зміцненню гарантій дотримання прав і свобод учасників кримінального процесу.

Література

1. Кримінальний процес України : навч. посіб. / за заг. ред. О. П. Кучинської, Ю. В. Циганюк ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. 3-тє вид., допов. Київ : Юрінком Інтер, 2023. 651 с.
2. Леон Я.О. Функції слідчого судді у кримінальному процесі. *Право.ua*. 2017. № 1. С. 159–163.
3. Скрипіна Ю.В. Слідчий суддя в системі кримінально-процесуальної діяльності (порівняльно-правове дослідження) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Національна юридична академія України ім. Я. Мудрого. Харків, 2008. 219 с.
4. Туманянц А.Р. Інститут слідчого судді за новим Кримінальним процесуальним кодексом України. *Університетські наукові записки*. 2013. № 1(45). С. 293–299.
5. Удалова Л.Д., Савицький Д.О., Рожнова В.В., Ільєва Т.Г. Функція судового контролю у кримінальному процесі: монографія. Київ: «Центр учбової літератури», 2015. 176 с.
6. Федорів О. М. Європейські стандарти ефективності досудового розслідування: дис. ... докт. філос.: спец. 081. Львів, 2023. 231 с. URL:

7. Шаренко С. Л. Теоретико-прикладні основи діяльності слідчого судді в кримінальному провадженні : монографія. Харків : Право, 2021. 479 с.

ІНСТИТУЦІЙНА СКЛАДОВА ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ

Бовкун Денис,

здобувач фахової передвищої освіти

І курсу спеціальності «Право»

Фаховий коледж «Освіта» Університету «Україна»

Науковий керівник: Сидоренко В.В.,

кандидат юридичних наук, доцент

Належне функціонування інститутів правової системи безпосередньо впливає на цілісність політичної системи та загальну стабільність держави. Ефективність цих інститутів є важливою для всіх соціальних процесів, адже саме завдяки їм реалізуються норми права, підтримується правопорядок і забезпечується впорядкування суспільних відносин. Якщо немає спільного розуміння об'єктивної реальності між учасниками правовідносин, то це ускладнює їхню взаємодію, що може призвести до ослаблення правової системи. Неефективні інститути не можуть забезпечити рівність та справедливість, тому знижується довіра до них та до правової системи в цілому. Тому лише за умови ефективності інституційної складової правова система може підтримувати стабільність і довіру в суспільстві.

Виходячи з цього, нагальною необхідністю, є правильне розуміння поняття «правова система», що сформувалося в юридичній літературі. Так, О. Скакун визначає правову систему як комплекс взаємозв'язаних та узгоджених юридичних засобів, які призначені для регулювання суспільних відносин, а також юридичних явищ, що виникають внаслідок такого регулювання (правові норми, правові принципи, правосвідомість, законодавство, правові відносини, юридичні установи, юридична техніка, правова культура, стан законності та її деформації, правопорядок та ін.) [4, с. 255]; П. Рабінович – як систему всіх юридичних явищ, які існують у певній державі або групі однотипних держав [3, с. 94]; а О. Зайчук – як єдину, стійку, динамічну сукупність явищ правового характеру, і насамперед системи права, правосвідомості й правової діяльності, що відображають певний ступінь узагальнення юридичної дійсності [1, с. 10].

Зважаючи на різноманітність підходів до розуміння правової системи, варто наголосити, що будь-яке визначення поняття «правова система» має не обмежуватися виключно гносеологічним значенням, а водночас виконувати методологічну функцію, оскільки саме через таке осмислення стає можливим виявлення об'єктивних, необхідних властивостей суб'єктів права як елементів правової системи, а також розкриття характеру зв'язків між ними, що

забезпечують цілісність і стійкість правової реальності. Правову систему слід розглядати не тільки як підсумок суспільної діяльності людини, а насамперед як особливу форму організації соціальних взаємозв'язків, яка відображає її соціальну природу та спрямованість. Вона наділена властивостями, що мають вирішальне значення для забезпечення потреб окремих індивідів і соціальних спільнот. Основною метою правової системи виступає: закріплення статусу суб'єктів права відповідно до їх ролі у суспільному житті; забезпечення ефективної взаємодії між цими суб'єктами; встановлення нормативно врегульованих соціальних зв'язків, які сприяють реалізації спільних цілей; підтримання стабільності та відтворення суспільних відносин, а також формування моделей поведінки, що регламентують соціальну взаємодію [5, с. 157]

У цьому контексті варто погодитись з твердженням І. Настасюк, який акцентує увагу на тому, що в основі будь-якої правової системи лежить чітко сформована інституційна структура, ключовими елементами якої виступають повноваження суб'єктів, відповідальних за здійснення правотворчої, правозастосовної та правоінтерпретаційної діяльності. Саме ці суб'єкти відіграють визначальну роль у формуванні спеціальних механізмів, що забезпечують скоординовану взаємодію всіх складових правової системи. Налагодження ефективних зв'язків між зазначеними суб'єктами спрямоване на забезпечення правопорядку, стабільності та цілісності правової системи, що, у свою чергу, виступає необхідною умовою для сталого й гармонійного функціонування суспільства [2, с. 29].

Отже, у підсумку, можемо зауважити, що саме інституційна складова правової системи є основою для стабільного функціонування держави та забезпечення її цілісності. Важливість відповідних інститутів держави полягає в тому, що вони не лише організовують соціальні відносини, а й визначають, як будуть реалізовуватись права та обов'язки громадян, а також як буде здійснюватись влада, вони забезпечують підтримку правопорядку, стабільність і справедливість у суспільстві, а також сприяють інтеграції різних груп населення, регіонів і соціальних верств у єдину правову систему. Це дозволяє уникнути конфліктів і забезпечити ефективне врегулювання суспільних відносин. Роль інституцій також полягає у вдосконаленні демократичних процесів, забезпеченні зворотного зв'язку між державою та суспільством, що є необхідним для підтримки довіри до правової системи. Таким чином, інституційна складова правової системи сприяє розвитку такого правового простору, який належним чином адаптується до викликів сучасності і підтримує стабільність в державному управлінні, забезпечуючи, передусім, демократичні принципи справедливості та рівності.

Література

1. Зайчук О. В. Правова система США. Київ: Наукова думка, 1992. 136 с.
2. Настасяк І. Ю. Особливості інституційної частини правової системи як критерій типологізації сучасних правових систем світу. *Науковий вісник*

Ужгородського національного університету. Серія : Право. 2018. Вип. 52(1). С. 29-34.

Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави : посіб. для студентів. Київ, 1994. 236 с.

Скаун О.Ф. Теорія держави і права: підручник. Харків: Консум, 2001. 656 с.

Хаустова М. Г. Поняття правової системи в юридичній науці і практиці. Проблеми законності. 2004. Вип. 66. С. 152-158

НЕЗАЛЕЖНІСТЬ ТА СВОБОДА АДВОКАТА У ЗДІЙСНЕННІ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Борсук Олександра,
здобувачка фахової передвищої освіти
3 курсу спеціальність «Право»
Білоцерківський фаховий коледж
Університету «Україна»
Науковий керівник: Добренька Н.В.,
кандидат юридичних наук, доцент

Згідно статті 6 Закону «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», адвокатом може бути фізична особа, яка має повну вищу юридичну освіту, володіє державною мовою відповідно до рівня, визначеного згідно із Законом України «Про забезпечення функціонування української мови як державної», має стаж роботи в галузі права не менше двох років, склала кваліфікаційний іспит, пройшла стажування, склала присягу адвоката України та отримала свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю» [6].

Незалежність адвоката є ключовим принципом адвокатської діяльності в Україні, який гарантує свободу здійснення професійної діяльності без зовнішнього втручання. Відповідно до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», адвокат при виконанні своїх обов'язків є незалежним у виборі правової позиції, способів і засобів захисту прав клієнта, керуючись лише законом, етикою адвокатської професії та власним переконанням.

Цей принцип забезпечує захист адвоката від будь-якого тиску з боку державних органів, посадових осіб, правоохоронних органів або інших суб'єктів. Держава гарантує адвокату недоторканність у зв'язку із здійсненням ним професійної діяльності, а також захист від переслідувань за правову позицію, зайняту в інтересах клієнта.

Свобода адвоката проявляється у можливості самостійно визначати порядок здійснення захисту чи представництва, обирати тактику ведення справи, за умови дотримання вимог законодавства і правил адвокатської етики. Незалежність адвоката є запорукою забезпечення права на захист і справедливий судовий розгляд для кожної особи [6]. Без цієї гарантії адвокат не зможе вільно здійснювати правову допомогу, що, своєю чергою, підриває

довіру громадян до правової системи та ставить під загрозу реалізацію прав людини.

Зокрема, за статтею 20 Закону «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», адвокат має право: 1) звертатися з адвокатськими запитами; 2) представляти і захищати права, свободи та інтереси фізичних осіб, права та інтереси юридичних осіб у суді, органах державної влади та органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах, організаціях незалежно від форми власності, громадських об'єднаннях, перед громадянами, посадовими і службовими особами, до повноважень яких належить вирішення відповідних питань в Україні та за її межами; 3) складати заяви, скарги, клопотання, інші правові документи та подавати їх у встановленому законом порядку; 4) одержувати письмові висновки фахівців, експертів з питань, що потребують спеціальних знань; 5) одержувати письмові висновки фахівців, експертів з питань, що потребують спеціальних знань; 6) користуватися іншими правами, передбаченими Законом «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» та іншими законами» [6].

Що стосується головних елементів принципу незалежності адвокатської діяльності, то ними є гарантії. Адвокат має право діяти незалежно від будь-якого зовнішнього тиску, вільно обираючи правову позицію і тактику захисту клієнта. Адвоката не може бути притягнуто до відповідальності за правову позицію у справі. Проведення обшуків, виїмок або огляду майна адвоката дозволяється лише за рішенням суду.

Інформація, отримана адвокатом у зв'язку із здійсненням професійної діяльності, є конфіденційною і не може бути розголошена без згоди клієнта.

Будь-які перешкоджання діяльності адвоката, а також вплив з метою зміни його позиції чи припинення надання правової допомоги — заборонені законом. Адвокат має право на збирання необхідних доказів, отримання інформації від державних органів і доступ до клієнта, у тому числі у місцях несвободи. У разі порушення гарантій незалежності адвокат має право звернутися до суду, органів адвокатського самоврядування або правоохоронних органів для захисту своїх професійних прав.

Згідно ст. 2 Декларації про право та обов'язки окремих осіб, груп та органів суспільства заохочувати та захищати загальновизнані права людини та основні свободи, затвердженої резолюцією 53/144 Генеральної Асамблеї ООН, Україна як держава взяла на себе обов'язок захищати, заохочувати і здійснювати всі права людини та основні свободи, зокрема шляхом прийняття таких заходів, які можуть бути необхідними для створення всіх необхідних умов у соціальній, економічній і політичній, а також в інших областях і правових гарантій, необхідних для забезпечення того, щоб всі особи під її юрисдикцією індивідуально і разом з іншими могли користуватися всіма цими правами і свободами на практиці» [7].

На підставі проаналізованого Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», інших нормативно-правових актів, виокремлюємо такі проблемні шляхи реалізації незалежності та свободи адвокатської діяльності в Україні.

Незалежність адвоката — ключова гарантія ефективності захисту прав і свобод людини. Однак на практиці реалізація цього принципу в Україні стикається з низкою системних проблем, що знижують ефективність адвокатської діяльності та створюють загрози для правової держави.

Тиск з боку правоохоронних органів та суддів. На практиці адвокати нерідко стикаються з втручанням у свою діяльність з боку слідчих, прокурорів або суддів. Це може проявлятися у формі процесуальних зловживань, наприклад, безпідставні обшуки в офісі адвоката або вимоги надати інформацію, що становить адвокатську таємницю.

Формальний підхід до гарантій адвокатської діяльності. Хоча Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» передбачає низку гарантій, їх застосування часто має декларативний характер. На практиці механізми захисту прав адвоката інколи не забезпечують реальної ефективності.

Недосконалість законодавства та правозастосування. Існують прогалини у правовому регулюванні адвокатської діяльності, що дозволяє недобросовісним суб'єктам тиснути на адвоката. Також відсутній єдиний підхід до тлумачення і застосування норм щодо захисту адвокатської таємниці та порядку обшуку в адвокатських офісах.

Низький рівень правової культури суспільства та органів влади. Недостатнє розуміння серед працівників державних органів ролі адвоката як незалежної процесуальної фігури призводить до спроб трактувати адвоката як "захисника клієнта будь-якою ціною", а не як гаранта балансу між стороною захисту та обвинуваченням [3].

Проблеми взаємодії з органами адвокатського самоврядування. Не завжди ефективно працює система захисту прав адвокатів у межах органів адвокатського самоврядування. Іноді адвокати не отримують своєчасної підтримки у випадках тиску чи переслідування [4].

Загроза фізичної безпеки адвокатів. Особливо у справах, що стосуються корупції, злочинів проти держави або економічних конфліктів високої вартості, адвокати можуть зазнавати прямих погроз фізичної розправи або шантажу.

Адвокати, які беруть участь у резонансних справах, можуть ставати об'єктом негативної інформаційної кампанії, що спрямована на дискредитацію їхньої професійної діяльності та вплив на їхню незалежність.

Європейський суд з прав людини неодноразово визнавав порушення статті 8 Конвенції у випадках, коли обшуки в офісах адвокатів проводилися без належних процесуальних гарантій, що призводило до розголошення конфіденційної інформації»[1]. Отже, доречно спрямувати заходи на посилення механізмів захисту незалежності адвокатів в Україні та дотримання міжнародних стандартів у цій сфері. Незалежність адвокатської діяльності є не лише професійною необхідністю, а й гарантією ефективної реалізації права кожного на захист, справедливий суд та рівність перед законом. У процесі адаптації до європейських стандартів Україна повинна забезпечити не лише формальне, а й фактичне дотримання принципу незалежності адвоката. Це вимагає комплексного підходу: вдосконалення законодавства, зміцнення

процесуальних гарантій, запровадження ефективних механізмів захисту адвокатів від тиску з боку держави та інших суб'єктів.

Література

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9-10, № 11-12, № 13. Ст. 88.
3. Європейська хартія про статус адвоката : Рекомендація № R(2000)21 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо свободи здійснення професії адвоката. URL: <https://rm.coe.int>
4. Human Rights Watch. All She Did Was Help People: Flawed “Anti-Collaboration” Legislation in Ukraine. *Hrw.org*. 2024. URL: https://www.hrw.org/report/2024/12/05/all-she-did-was-help-people/flawed-anti-collaboration-legislation-ukraine?utm_source=chatgpt.com (date of access: 08.04.2025).
5. Правила адвокатської етики : затв. З'їздом адвокатів України 09 черв. 2017 р. : станом на 15 лют. 2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17#Text> (дата звернення: 07.04.2025).
6. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 5 липня 2012 р. № 5076-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 27. Ст. 282.
7. Бобровник С. В. Гарантії незалежності адвоката в Україні: проблеми правового забезпечення. *Вісник Академії адвокатури України*. 2022. № 1. С. 45–52.
8. Національна асоціація адвокатів України: Офіційний вебсайт. URL: <https://unba.org.ua>
9. Савенко І. П. Захист прав адвокатів: проблеми теорії та практики. *Право України*. 2023. № 4. С. 78–84.

ОКРЕМІ ОСОБЛИВОСТІ ЗАГАЛЬНОЗАБОРОННОГО ТИПУ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Іванець Крістіна,

*здобувачка фахової передвищої освіти I курсу
спеціальності «Право»*

Фаховий коледж «Освіта» Університету «Україна»

*Науковий керівник: **Сидоренко В.В.**,
кандидат юридичних наук, доцент*

Ранок 24 лютого 2022 року в Україні розпочався з обстрілів та бомбардувань, здійснених російськими військовими силами по українських містах і селах. У відповідь на збройну агресію Російської Федерації, за рекомендацією Ради національної безпеки і оборони України, було прийнято рішення про введення воєнного стану, що вступив в силу о 05:30 24 лютого 2022 року. Це рішення було офіційно зафіксовано Указом Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022, а також затверджено Законом України №

2102-IX від того ж дня, що підтвердив Указ Президента про введення воєнного стану на території країни. Це призвело до вимушеного обмеження прав та свобод людини та громадянина в нашій державі.

Хоча права і свободи особи розглядаються як ключові цінності, вони не є абсолютними, оскільки їх реалізація має відбуватися в межах, що забезпечують баланс між інтересами окремих осіб та потребами суспільства загалом, тому функціонування демократичного суспільства та утвердження принципів правової державності неможливе без використання загальнозаборонного типу правового регулювання. У періоди кризових явищ, зокрема за умов воєнного стану, саме використання загальнозаборонного типу правового регулювання набуває особливого значення, оскільки він спрямований, передусім на підтримання правопорядку, забезпечення національної безпеки та захист державного суверенітету.

Введення воєнного стану суттєво змінило повсякденне життя українців, оскільки громадяни країни вимушені були адаптуватися до нових, надзвичайно складних реалій. Одночасно це спричинило зміни в правовому статусі кожної особи в Україні. У рамках воєнного стану було передбачено тимчасове обмеження конституційних прав і свобод людини та громадянина, і такі обмеження мали бути введені лише в межах, необхідних для забезпечення ефективного функціонування правового режиму воєнного стану [1, с. 87].

Відповідні обмеження та заборони обумовлені тим, що демократичні системи, за своєю природою, інтегрують зовнішню інформацію, використовуючи її для модернізації та переходу на новий, якісніший рівень. У процесі кожного оновлення ключовими завданнями залишаються збереження стійкості, цілісності та рівноваги. Водночас для підтримання власної ідентичності такі системи потребують постійного удосконалення своїх структурних елементів і внутрішніх механізмів. Реалізація цих завдань можлива лише за умови, що процес зовнішнього регулювання сприймається як цілісний і безперервний механізм, який сприяє впорядкуванню та ефективному функціонуванню правової системи загалом [5, с. 23]. Власне, одним з елементів правової системи, що визначає зовнішнє регулювання суспільних відносин є тип правового регулювання. Тому існує нагальна необхідність проаналізувати основні підходи до розуміння даної категорії у юридичній літературі.

В цілому, у юридичній спільноті, сформовано однозначні підходи до розуміння поняття «тип правового регулювання». Так, П. Рабінович зазначає, що тип правового регулювання – це спосіб поєднання загальних юридичних дозволів і загальних юридичних заборон щодо суб'єктів, відносини між якими регулюються правовими нормами [4, с. 168]. О. Скакун вказує, що тип правового регулювання суспільних відносин – це різновид виявів впливу права на суспільні відносини, що має загальні ознаки через використання в однаковому поєднанні правових інструментів. Залежно від пріоритету мінімальних правових способів впливу на суспільні відносини (дозволів і заборон), розрізняють два типи правового регулювання: загальнодозвільний та спеціально-дозвільний (загальнозаборонний) [6, с. 257]. О. Миколенко, підтримуючи дану позицію, слушно зауважує, Правове регулювання

суспільних відносин здійснюється через певні механізми, що визначають загальну спрямованість та принципи впливу норм права на поведінку суб'єктів. Вибір конкретного типу правового регулювання обумовлений характером суспільних відносин та необхідністю встановлення балансу між свободою та обмеженнями в межах правової системи. Залежно від того, яким чином поєднуються дозволи та заборони у процесі регулювання суспільних відносин, розрізняють три основні типи правового регулювання: загально-дозвільний, спеціально-дозвільний (або загально-заборонний) і дозвільно-зобов'язуючий [2, с. 62].

Спеціально-дозвільний (загально-заборонний) тип правового регулювання ґрунтується на принципі загальної заборони, за винятком конкретних дозволів, що визначені правовими нормами. Згідно з цим принципом, суб'єкти права можуть здійснювати лише ті дії, які прямо дозволені законом, а всі інші вчинки, які не передбачені правовими актами, є забороненими. Цей тип регулювання є властивим для публічного права, оскільки забезпечує необхідний рівень контролю над діяльністю суб'єктів правовідносин. Особливо важливо це в таких сферах, як державне управління, охорона національної безпеки та забезпечення громадського порядку [2, с. 62].

Отже, тип правового регулювання визначає специфічний порядок, за допомогою якого здійснюється правове регулювання, і полягає у визначеному поєднанні дозволів і заборон. Це створює умови для більшого чи меншого сприяння задоволенню інтересів суб'єкта права, залежно від того, як регулюються конкретні соціальні відносини в сфері розповсюдження правового впливу.

Це підтверджується й міжнародними стандартами в цій сфері. Так, відповідно до положень ст. 4 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, «під час надзвичайного становища в державі, допускається відступ від зобов'язань в мірі, в якій це диктується гостротою становища, при умові, що такі заходи не є несумісними з їх іншими зобов'язаннями за міжнародним правом і не тягнуть за собою дискримінації виключно на основі раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії чи соціального походження» [3].

В свою чергу, запровадження режиму воєнного стану передбачає надання органам влади необхідних повноважень для ефективного протистояння збройній агресії, а також тимчасове обмеження конституційних прав і свобод громадян. Це дозволяє органам державної влади оперативно та рішуче реагувати на зовнішні загрози, забезпечуючи національну безпеку та стабільність, але при цьому обмеження прав і свобод має носити тимчасовий характер та бути чітко обґрунтованим, з дотриманням принципу пропорційності та мінімізації шкоди для громадян [7, с.101].

Відповідно, ми бачимо, що режим воєнного стану, передусім спрямований на обмеження прав і свобод громадян з метою забезпечення національної безпеки та захист державного суверенітету, і відповідно основним типом правового регулювання, що використовується в цих умовах, є саме загальнозаборонний тип правового регулювання. Даний тип правового регулювання домінує в періоди загрозової нестабільності та ґрунтується на

принципі, за яким будь-яка діяльність, не передбачена законодавством як дозволена, вважається забороненою. Такий підхід забезпечує жорсткий контроль над суспільними процесами, що особливо важливо в ситуаціях, коли збереження правопорядку та державної безпеки є першочерговим завданням. Водночас правові обмеження, запроваджені в умовах воєнного стану, мають бути пропорційними, обґрунтованими та відповідати міжнародним стандартам, що регулюють права людини в надзвичайних обставинах.

Література

1. Левченко А. Вплив правового режиму воєнного стану на забезпечення права на таємницю кореспонденції в Україні. *Copernicus Political and Legal Studies*. 2022. № 2. С. 86-95 URL: http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.ojs-doi-10_15804_CPLS_20222_09 (дата звернення 04.04.2025)
2. Миколенко О. І. Поділ національного права на публічне і приватне право та його теоретичне і практичне значення. *Правова держава*. 2016. № 23. С. 58–64.
3. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text (дата звернення 04.04.2025)
4. Рабінович П.М. Основи загальної теорії права та держави: навчальний посібник. Львів : Край, 2007. 192 с.
5. Сирота І.М. Право соціального забезпечення в Україні: підручник. Харків: Одісей. 2001. 420 с.
6. Скакун О.Ф. Теорія права і держави : підручник. Київ: Алерта, 2010. 520 с.
7. Церковник С. І. Теоретико-правовий аналіз дії права під час воєнного стану в Україні. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 2. С. 100-104

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ГОСПОДАРСЬКІ ВІДНОСИНИ ТА ЇХ МІСЦЕ В СИСТЕМІ ГОСПОДАРСЬКИХ ПРАВОВІДНОСИН

Сотніков Дмитро,
здобувач вищої освіти 4 курсу
спеціальності «Право»,
Білоцерківський інститут економіки
та управління Університету «Україна»,
Науковий керівник: **Сидоренко В.В.,**
кандидат юридичних наук, доцент

Господарські правовідносини являють собою специфічний вид суспільних відносин, що формуються внаслідок дії правових норм на реальні економічні процеси. Вони виступають проміжною ланкою між нормою права та фактичними суспільними відносинами. Відповідно до точки зору В. Щербини та В. Резнікової, господарські правовідносини виникають між суб'єктами господарювання (підприємствами, підприємцями) та органами управління в ході організації та здійснення господарської діяльності [3, с. 37]. А. Терещенко надає ширше визначення, вважаючи господарські правовідносини

врегульованими нормами господарського права відносинами, що виникають у процесі безпосередньої господарської діяльності та її організації чи управління нею, що мають особливий суб'єктний склад та характеризуються поєднанням організаційних і майнових елементів [2, с. 41].

Проте, однією з ключових характеристик господарських правовідносин є їхній змішаний характер, що поєднує організаційні та майнові аспекти господарської діяльності. Це обґрунтовує існування господарського права як окремої галузі та зумовлює необхідність його самостійного законодавчого регулювання. У межах господарсько-правової концепції господарські правовідносини розглядаються як взаємовідносини між суб'єктами господарювання та державними органами, що виникають у процесі організації та ведення господарської діяльності [4, с. 77].

Організаційно-господарські відносини займають ключову позицію серед усіх господарських правовідносин, оскільки вони впливають на всі аспекти діяльності у сфері господарювання.

Різноманітність практичних проявів таких відносин пояснюється тим, що вони виникають у процесі будь-якої господарської діяльності та між усіма її учасниками. Однак такі відносини часто супроводжуються суперечностями та конфліктами, що зумовлено специфікою їхніх суб'єктів, змісту та видів.

Згідно з частиною шостою статті 3 Господарського кодексу України, організаційно-господарські відносини виникають між суб'єктами господарювання та суб'єктами організаційно-господарських повноважень у процесі управління господарською діяльністю. Це визначення є загальним і може допускати різні підходи до його тлумачення. Однак комплексний аналіз положень Господарського кодексу України в поєднанні з науковими дослідженнями дозволяє дійти висновку, що організаційно-господарські відносини (у розумінні ГК України) є такими, в яких один з їх учасників (суб'єкт організаційно-господарських повноважень) здійснює організуючий вплив на діяльність суб'єкта господарювання шляхом прийняття рішень чи вчинення дій, що започатковують, змінюють або припиняють таку діяльність [1, с. 69-70].

Відмінною особливістю цих правовідносин є те, що суб'єкт господарювання або перебуває у підпорядкуванні суб'єкта організаційно-господарських повноважень, або певним чином залежить від його рішень, хоча і не входить до структури підпорядкування. Такий вплив має здійснюватися відповідно до Конституції та законів України або в межах, визначених законом. Суб'єкти господарювання у свою чергу реалізують свої права в межах, визначених законом, що не виключає наявності у них прав, прямо не заборонених.

Аналіз положень Господарського кодексу України свідчить, що організаційно-господарські відносини включають:

1. відносини між засновниками господарської організації та цією організацією;
2. відносини між господарським об'єднанням та підприємствами-учасниками цього об'єднання;

3. відносини між суб'єктом господарювання та залежним (дочірнім) підприємством;

4. відносини між органами державної влади чи місцевого самоврядування, які мають господарську компетенцію, та суб'єктами господарювання (ст. 2, ч. 1 ст. 4, статті 8, 22, 24, 126, 176 ГК України) [3].

Важливим елементом організаційно-господарських відносин є управління, яке виступає як окремий вид господарської діяльності, що здійснюється органами державної влади, місцевого самоврядування чи суб'єктами господарювання у межах визначеної законодавством чи договором компетенції. Управління охоплює прийняття рішень щодо напрямів, форм та цілей господарювання інших суб'єктів господарських відносин, а також контроль за виконанням цих рішень.

При цьому визначення змісту господарської діяльності кожного суб'єкта є його невід'ємним правом, що становить сферу внутрішньогосподарських відносин, незаконне втручання в які заборонено статтею 6 Господарського кодексу України. Організаційно-господарські відносини також пов'язані з внутрішньогосподарськими відносинами, які за своїм характером значною мірою наближаються до корпоративних відносин, однак корпоративні відносини частково охоплюють питання організаційно-управлінської діяльності.

Отже, до організаційно-господарських відносин, що є частиною господарських відносин, належать відносини, які виникають виключно в процесі управління господарською діяльністю, спрямованою на досягнення конкретних цілей суб'єкта господарювання. У свою чергу, заходи державного регулювання господарської діяльності реалізуються органами державної влади як частина виконання державних функцій.

Відповідно організаційно-господарські відносини є ключовим елементом господарських правовідносин, оскільки регулюють управлінський вплив на діяльність суб'єктів господарювання. Вони виникають між засновниками, господарськими об'єднаннями, органами державної влади та суб'єктами господарювання, визначаючи порядок управління та контролю. Особливістю цих відносин є наявність організаційного впливу одного суб'єкта на інший без прямого входження до його структури. Водночас внутрішньогосподарські відносини визначають самостійну сферу діяльності суб'єкта господарювання, в яку втручання заборонене законом. Таким чином, організаційно-господарські відносини забезпечують баланс між державною регуляцією та самостійністю суб'єктів господарювання, сприяючи ефективному управлінню економічною діяльністю.

Література

1. Бобкова А. Г., Захарченко А. М. Види організаційно-господарських відносин. *Право України*. 2019. № 8. С. 65-80. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prukr_2019_8_7 (дата звернення 12.04.2025)

2. Господарське право України: підручник / за заг. ред. Терещенка А. Л. ; Відкритий міжнар. ун-т розвитку людини "Україна". Київ : Університет "Україна", 2021. 338 с.

3. Господарське право (Загальна частина): підручник / за ред. В. С. Щербини, В. В. Резнікової ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, Ін-т права. - Київ : Ліра-К, 2021. 447 с.

4. Замрига А. В. Адміністративно-правове забезпечення господарської діяльності в Україні: монографія. Херсон : ОЛДІ-плюс, 2020. 373 с.

ОСНОВНІ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВІ СИСТЕМИ СУЧАСНОГО СВІТУ ТА ТЕНДЕНЦІЇ ЇХ РОЗВИТКУ

*Бабенко Антон,
здобувач фахової передвищої освіти
2 курсу спеціальності «Право»,
Білоцерківський фаховий коледж
Університету «Україна»,
Науковий керівник: **Сидоренко В.В.**,
кандидат юридичних наук, доцент*

Паралельно з процесом становлення суверенних держав відбувалося формування національних систем позитивного права, що водночас закладало передумови для їхнього подальшого правового розвитку. Правові системи різних країн отримали своє відображення у специфічних мовних формах і були оформлені за допомогою різноманітних методів юридичної техніки. Вони створювалися з урахуванням потреб конкретних соціальних груп, особливостей суспільної структури, ментальних рис і релігійних вірувань тієї чи іншої спільноти.

Беззаперечно, оригінальність кожної держави як політико-територіальної організації соціального життя неминуче знаходила відображення у своєрідності її правових норм загалом і цивільного права зокрема. Водночас слід зауважити, що етапи становлення і розвитку держав неодмінно супроводжувалися посиленням міждержавних зв'язків у таких ключових сферах, як торгівля, наука і культура, а також процесами колонізації та завоювання нових територій. Саме ці обставини, разом із низкою інших факторів, пояснюють схильність до зближення цивільно-правових норм різних правових систем, що виявлялося у запозиченні, адаптації та переосмисленні правових понять, правових конструкцій і законодавчих актів.

В сучасному світі, романо-германська (континентальна) та англо-американська цивільно-правові системи є двома основними типами правових систем, які мають значний вплив на розвиток світового цивільного права. Кожна з них має свої унікальні особливості і характеристики, які відображаються у структурі правових норм, методах їхнього застосування та

інших аспектах. Романо-германська (континентальна) система визначається великою роллю законодавства, системою кодифікації, акцентом на письмових джерелах права та судовій практиці, що базується на рішеннях судів вищої інстанції. Ця система поширена в країнах Європи та багатьох інших регіонах світу, де французька, німецька, італійська та інші європейські правові традиції відіграють визначальну роль.

Англо-американська система, у свою чергу, базується на загальному праві, прецедентному праві та судовій практиці. Вона характеризується гнучкістю, розвинутим прецедентним правом, яке формується через судові рішення, та акцентом на звичаєвому праві.

Щодо східноєвропейської та центральноєвропейської систем, вони мають свої унікальні особливості, які формувалися під впливом історичних, культурних та політичних чинників, зокрема під час періоду соціалістичного устрою. Перехід до ринкової економіки й відкриття до світового ринку також вплинули на розвиток правових систем цих країн [1]. Однак за багатьма ознаками вони тяжіють до романо-германської цивільно-правової системи й переймають тенденції її розвитку.

Цивільно-правові системи не обов'язково пов'язані з конкретними географічними територіями. Оскільки ці системи формуються на основі спільних правових принципів, принципів організації законодавства та судової системи, країни з різних частин світу можуть відноситися до однієї і тієї ж цивільно-правової системи. Наприклад, країни Європи, Латинської Америки, Африки та Південної Азії можуть відноситися до романо-германської (континентальної) цивільно-правової системи через спільність правових традицій, кодифіковану природу законодавства та схожість у визначенні норм права. Тим часом, країни, які спираються на англо-американську систему, можуть розташовуватися як у Європі, так і в Америці, Азії чи Африці.

Отже, для визначення цивільно-правової системи країни необхідно аналізувати не лише її географічне положення, але й спосіб функціонування правової системи, особливості законодавства та судової практики.

Нині визначені цивільно-правові системи світу представлені такими країнами:

1. Континентальна. Майже всі країни Європи (за винятком Англії); багато країн Латинської Америки, Японія (частково), Китай (частково); колишні колоніальні країни, які сприйняли систему своєї метрополії.

Її поділяють на дві підсистеми:

- романська - Франція, Бельгія, Італія, Іспанія, Нідерланди, Аргентина, Колумбія, Венесуела, Єгипет (частково);

- германська - ФРН, Швейцарія, Австрія, Японія, Бразилія, Перу.

2. Англо-американська. Англія, США, Австралія, Канада, Нова Зеландія, частково Індія. У Канаді, Шотландії, штаті Луїзіана (США) — діє змішана цивільно-правова система.

3. Мусульманська. Країни Близького й середнього Сходу: Саудівська Аравія, Лівія, Пакистан, Єгипет, Сирія, Мавританія, Узбекистан, Киргизстан.

4. Патріархальна. Океанія, Індокитай, Індонезія, Заір, Індія, Малайзія, деякі країни Африки.

5. Далекосхідна. Китай, Японія (але вона трансформується в континентальну).

6. Центральноевропейська. Угорщина, Словаччина, Словенія, Польща, Чехія, Хорватія.

7. Східноєвропейська. Болгарія, Румунія, Сербія, Україна [2].

Класифікація правових систем за релігійними та нерелігійними ознаками є цікавим підходом, який дозволяє розглядати правові системи з іншого ракурсу, не лише на основі їхніх правових традицій, але й на основі релігійних впливів та культурних особливостей. Релігійні правові системи, такі як мусульманське, єврейське та канонічне право, формуються на основі священних текстів і релігійних доктрин. Вони мають глибокі релігійні корені і визначаються великою мірою нормами та принципами відповідних релігій. Нерелігійні правові системи, такі як західне право, квазізахідне та незахідне, базуються на інших принципах, таких як правова раціональність, історичний розвиток та культурні впливи. Вони можуть включати в себе елементи різних правових традицій, а також будь-які інші особливості, що визначаються конкретними історичними, соціокультурними та політичними умовами кожної країни. Ця класифікація допомагає краще розуміти різноманітність правових систем у світі та їхні особливості на рівні культурних та релігійних впливів [3].

Класифікація правових систем, яка враховує підсистеми в межах романо-германської та англо-американської систем, допомагає краще зрозуміти різноманітність правових традицій у світі.

Романо-германська система включає романську та германську підсистеми, кожна з яких має свої власні особливості, що виникли внаслідок історичних та культурних впливів. Зазначена класифікація також відзначає напрямок розвитку країн Балтії та колишньої Східної Європи в напрямку приєднання до континентальної цивільно-правової системи, що відображається в їхніх правових реформах.

У англо-американській правовій системі виділяють англійську та американську підсистеми, кожна з яких має свої унікальні особливості, враховуючи вплив історичного розвитку, законодавства та судової практики кожної країни.

Змішана правова система представляє собою цікавий гібрид романо-германської та англо-американської традицій, який зазвичай виник унаслідок історичних або колоніальних впливів, або ж через законодавчі реформи та адаптацію іноземного права до власних потреб.

Таким чином, аналізуючи еволюцію цивільного права як важливої складової загальнолюдської правової культури, можна виокремити дві взаємопов'язані тенденції. Перша полягає в уніфікації цивільно-правових норм і правил, що сприяла формуванню характерних типів правових систем, які в подальшому отримали назву «правові сім'ї». Друга тенденція, навпаки, відображала процес диференціації правових систем, що, зрештою, зумовило багатоманітність правових моделей у сучасному світі.

В цілому, ці тенденції відображають постійний процес еволюції та адаптації правових систем до змін у суспільстві та світі загалом. Це показує важливість постійного оновлення та модернізації правових систем для забезпечення їхньої ефективності та відповідності потребам сучасного світу.

Література

1. Харитонов Є., О. Харитонova Деякі питання класифікації європейських систем приватного права. *Порівняльне правознавство*. 2012. № 3/4. С. 177–196.
2. Цивільне та торговельне право зарубіжних країн / за ред. Калініченко З. Д. Дніпро: Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2016. 172 с.
3. Чижмарь, Ю.В. Національне та міжнародне право: теоретико-правові проблеми : монографія. Харків : Діа плюс, 2015. 472 с.

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО НІГІЛІЗМУ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

Салій Марина,

здобувачка фахової передвищої освіти

І курсу спеціальності «Право»,

Білоцерківський фаховий коледж

Університету «Україна»

Науковий керівник: Пономаренко Т.І.,

доктор філософії у галузі психології, доцент

Проблема правового нігілізму і його подолання серед молоді є досить актуальною у світі. Хоч на цю тему написано багато статей, але шляхи подолання нігілізму молоді завжди різні, а ось його виникнення походить за часту з ігнорування законів, не приймання участі в активності державі, недовіри до суду та грубого порушення норм права. Для держави особливо важливо змінити правосвідомість молоді та їх світогляд в кращу сторону щоб це не перешкоджало розвитку держави, правової культури, і будівництву в майбутньому.

Авторитетними знавцями проблематики правового нігілізму є українці: О.В. Волошенюк, Г.В. Тригубенко, В.В. Черней, Ю.С. Шемшученко; Серед вітчизняних учених, які досліджували окремі аспекти правового нігілізму, слід виділити праці О. Бандурки, К. Білецького, В. Головченка, Ю. Грошового, М. Ібрагімова, М. Козюбри, А. Колодія, В. Костюка, Л. Кравченка, О. Манохи, П. Рабіновича, О. Скакун, Г. Тригобиченка, В. Черней, Ю. Шемшученка та ін.

За визначенням О.Ф. Скакун «правовий нігілізм – це деформований стан правосвідомості особи, суспільства, групи, який характеризується усвідомленим ігноруванням вимог закону, цінності права, зневажливим ставленням до правових принципів і традицій, однак виключає злочинний намір» [1, с. 486]. Прояви цього феномену зумовлюються його видами. Першою

реакцією нігіліста на все, що відбувається в навколишньому світі, є заперечення.

Розвиток сучасної молоді припадає на період розбудови нової держави та змін у всіх сферах життя українського суспільства. Нестійкість і рухливість процесів і явищ молодіжного середовища посилюється і зсередини, оскільки молодь є соціально-демографічною групою, яка переживає період соціальної зрілості, тобто процес адаптації до реалій життя. Водночас для країни молодь є стратегічним ресурсом, головним носієм майбутнього, основним джерелом інновацій і важливим фактором змін.

Відзначимо, що правовий нігілізм має різний ступінь інтенсивності, тому прийнято розрізняти дві його форми, а саме активну й пасивну.

Активна форма нігілізму характеризується свідомо ворожим ставленням до права і законів, а також пропагандою свого світогляду (анархізмом).

Пасивній формі притаманне байдуже ставлення до права, а також недооцінка його значення і ролі.

Якщо говорити саме про нігілізм серед сучасної молоді то він дуже стрімко розвивається і набуває ознак зухвалості і агресивності, і все через те що на молодь впливають зовнішні і внутрішні фактори.

Більш сучасною інтерпретацією правового нігілізму є деформований стан правосвідомості особи, суспільства, групи, який характеризується усвідомленим ігноруванням вимог закону, цінності права, зневажливим ставленням до правових принципів і традицій, однак виключає злочинний намір [3, с. 25].

Відповідно нігілізм в молоді з'являється і прогресує через те що люди стають свідками:

Корупції – з огляду на те, що всі люди живуть в постійній взаємодії один з одним і потреби суспільства порівняно з можливістю їх реалізації досить великі, надзвичайно важливою проблемою на шляху подолання правового нігілізму є корупція.

Порушення прав людини – слабка правова захищеність особистості підриває віру в закон, у здатність держави забезпечити порядок і спокій в суспільстві, захистити людей від злочинного посягання. Усе це поєднується з випадками порушення законності й представниками правоохоронних органів [4, с. 46–47].

Політичних обіцянок – держава і посадові особи завжди обіцяють що проведуть реформи, зроблять щось на благо людей, а натомість якихось дій люди слухають тільки обіцянки зі сторони влади і вже не вірять що влада буде щось робити на користь людей.

Невпорядкованість законодавства – спираючись на думку Л. Мелех про те, що однією із причин правового нігілізму є "...нестабільність національного законодавства, часті й подекуди безсистемні та хаотичні зміни до нього, невміння чи небажання спрогнозувати можливі негативні наслідки законів, що приймаються. Фактично відсутня кваліфікована правова експертиза нових актів. Дуже часто це призводить до того, що закони та підзаконні акти в процесі

їх реалізації дають результат, протилежний до того, на який розраховував законодавець” [5, с. 53].

Низька правова культура – вона виявляється в слабкому знайомстві з діючим у країні правом, прагненні не стільки діяти згідно із законом, скільки обійти його.

Слабкість реалізації прийняття нових законів – іде мова про те, що деяка частина законодавства є настільки застарілою або неефективною, що було би доцільно її оновити.

Діяльність працівників правоохоронних органів – з їхнього боку можна побачити свідоме недодержання або невиконання правових приписів, а також нехтуванням прав людини.

Так ось і не дивно, що, за деякими оцінками, 88% громадян України не довіряють органам охорони правопорядку, не вірять у верховенство права і можливість відновити справедливість у судочинстві.

Формується враження, що в Україні законодавство створено не для захисту прав людини, не для державних реформ, а для обслуговування влади. Законодавство повинне стримувати владу від зайвих пільг і привілеїв, від правопорушень і злочинів. Владні структури повинні діяти лише в межах закону. Як говорив французький просвітник Гольбах, люди повинні бути впевнені, що «закони створені для них, а не вони для законів» [2, с. 276]

Еріх Фромм запропонував підходити до нігілізму як до одного з механізмів психологічного захисту. Він вважав, що центральною проблемою людини є внутрішньо властиве людському існуванню протиріччя між буттям «кинутої в світ мимо своєї волі» і тим, що вона виходить за межі природи завдяки здатності усвідомлювати себе, інших, минуле і майбутнє. Він стверджував, що розвиток людини, її особистості відбувається в рамках формування двох основних тенденцій: прагнення волі і прагнення до відчуження [2, с. 271].

Спеціальними засобами, що сприяють зведенню до мінімуму правового нігілізму слід назвати:

1) якість законів та інших нормативно-правових актів. Забезпечення належної ролі закону в системі правових актів. Наявність стабільності та однаковості в регулюванні суспільних відносин;

2) авторитет державної влади і налагодженість механізму її дії. Наявність розвинутої державної структури, здатної забезпечити виконання права. Вдосконалення системи правоохоронних органів і правозастосовної діяльності. Зміцнення законності. Підвищення ролі суду;

3) високий рівень правосвідомості, який дозволив би закону працювати. Збереження самобутності правової культури. Поліпшення системи правової інформації, професійного навчання і виховання юристів, інших посадових

Отже, правовий нігілізм в молоді є дуже поширеною проблемою особливо серед молоді від якої буде залежати держава в майбутньому, і для того щоб молодь не була зацікавлена в нігілістичному напрямку, державі потрібно спрямувати свою політику на захищення інтересів людей, дотримання конституції і законів України, проводити правове виховання, підвищувати юридичну освіту усіх студентів. Якщо цього всього дотриматись, то нігілізм не

буде так прогресувати серед молоді, і в майбутньому розвиток держави буде дуже прогресивним і правильним.

Література

1. Скакун О. Ф. Теорія держави і права: підруч. Харків: Консум, 2009. 656 с.
2. Загальна теорія держави і права. / За ред. В.В. Копейчикова. К.: Юрінком Інтер, 2002. 485 с.
3. Голосніченко І. Правосвідомість і правова культура у розбудові української держави. *Право України*. 2005. № 4. С. 24 – 25.
4. Закон України «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки». *Відомості Верховної Ради України*. 2014 р. № 46. Ст. 2047.
5. Мелех Л. Правовий нігілізм як інваріант української правосвідомості. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. 2012. № 4. С. 48–55.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЖИТЛОВОГО ФОНДУ В УКРАЇНІ

Пилипенко Євгенія,

здобувачка освіти 3 курсу спеціальності «Право»

Білоцерківський фаховий коледж

Університету «Україна»

Науковий керівник: Добренька Н.В.,

кандидат юридичних наук, доцент

Житловий фонд України становить сукупність житлових приміщень, що знаходяться у власності держави, територіальних громад, юридичних та фізичних осіб, і призначений для проживання громадян. Належне правове регулювання житлового фонду є важливим елементом державної політики, спрямованої на забезпечення конституційного права людини на житло, яке гарантовано статтею 47 Конституції України [1].

Основним актом, який регламентує питання управління та використання житлового фонду, є Житловий кодекс Української РСР від 30 червня 1983 року. Попри те що Кодекс було прийнято ще за радянських часів, його положення залишаються чинними, з урахуванням змін і доповнень, прийнятих у період незалежності України. Крім того, сучасне регулювання житлових відносин здійснюється і через норми Цивільного кодексу України, Закону України «Про особливості здійснення права власності у багатоквартирному будинку», Закону України «Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку», Закону України «Про житлово-комунальні послуги», а також низки підзаконних нормативно-правових актів [2], [3], [4].

У структурі житлового фонду виділяють: державний житловий фонд; комунальний житловий фонд; приватний житловий фонд; фонд соціального житла; службове житло; житло, призначене для тимчасового проживання.

Відповідно до законодавства, правове регулювання житлового фонду охоплює питання права власності на житлові приміщення, порядок їх використання, управління, утримання, реконструкції та модернізації, а також захисту прав мешканців.

Цивільний кодекс України у статті 382 визнає житловий будинок об'єктом права власності фізичних або юридичних осіб, держави або територіальної громади. Власник має право володіти, користуватися і розпоряджатися належним йому житлом, дотримуючись вимог законодавства та прав інших співвласників і мешканців будинку.

Особливого значення в сучасних умовах набули об'єднання співвласників багатоквартирного будинку (ОСББ), діяльність яких регулюється Законом України «Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку». ОСББ виступає ефективною формою управління житловим фондом, що забезпечує колективне прийняття рішень щодо утримання та благоустрою будинку, проведення ремонтних робіт, модернізації інженерних систем та ефективного використання коштів [4].

Законом України «Про житлово-комунальні послуги» передбачено, що власники та користувачі житла зобов'язані забезпечувати належне утримання житлових приміщень і спільного майна багатоквартирного будинку. Витрати на утримання житлового фонду, технічне обслуговування, капітальні ремонти, модернізацію систем енергозабезпечення та енергозбереження покладаються на власників та співвласників житлових приміщень, а також регулюються відповідними договорами з постачальниками житлово-комунальних послуг.

З метою заохочення енергоефективності житлового фонду держава передбачає програми підтримки та компенсації витрат на утеплення будинків, встановлення енергоефективного обладнання тощо.

Особливу категорію житлового фонду становить соціальне житло, яке відповідно до Закону України «Про забезпечення реалізації житлових прав мешканців гуртожитків» призначене для проживання соціально незахищених категорій громадян: малозабезпечених сімей, осіб з інвалідністю, ветеранів війни, внутрішньо переміщених осіб. Соціальне житло не підлягає приватизації та надається на умовах договору найму соціального житла відповідно до порядку, визначеного Кабінетом Міністрів України [6].

Особливо актуальним у сучасних умовах є питання забезпечення житлом внутрішньо переміщених осіб та громадян, які втратили житло внаслідок збройної агресії РФ. Законодавство України передбачає для таких осіб можливість тимчасового безоплатного проживання у спеціалізованому житлі та пріоритетне право на отримання соціального житла.

Конституція України гарантує кожному право на житло. У разі порушення цього права громадяни мають право звернутися за захистом до суду. Законодавство передбачає захист прав мешканців у випадках виселення, самовільного позбавлення права користування житлом, порушення умов договорів найму або управління житлом [1].

Особливе значення мають гарантії, передбачені Цивільним кодексом України та Житловим кодексом щодо недопущення самовільного виселення

осіб, а також забезпечення альтернативного житла для соціально вразливих категорій громадян.

Таким чином, правове регулювання житлового фонду в Україні базується на поєднанні положень Конституції України, Цивільного кодексу, Житлового кодексу, спеціальних законів та підзаконних актів. Ця система регулювання спрямована на забезпечення конституційного права кожної особи на житло, визначає правовий статус власників і користувачів житла, встановлює порядок управління житловим фондом та захисту прав мешканців. Особливої актуальності ці питання набувають в умовах війни, коли мільйони українців постраждали від втрати житла і потребують захисту своїх житлових прав. Подальший розвиток законодавства у цій сфері має бути спрямований на забезпечення доступності житла, розвиток соціального житлового фонду та створення ефективної системи управління житловим фондом України.

Література

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40–44. Ст. 356.
3. Житловий кодекс Української РСР : Кодекс від 30 червня 1983 р. № 5464-X. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1983. № 28. Ст. 573 (зі змінами та доповненнями).
4. Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку : Закон України від 29 листопада 2001 р. № 2866-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 10. Ст. 78.
5. Про житлово-комунальні послуги : Закон України від 9 листопада 2017 р. № 2189-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 1. Ст. 2.
6. Про забезпечення реалізації житлових прав мешканців гуртожитків : Закон України від 15 вересня 2008 р. № 500-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2009. № 16. Ст. 218.
7. Бігун А. І. Правове регулювання житлового фонду України: сучасний стан і перспективи розвитку. *Юридична Україна*. 2023. № 2. С. 54–59.
8. Шевченко В. О. Управління житловим фондом в Україні: правові аспекти. *Право України*. 2022. № 7. С. 112–117.

РОЗМЕЖУВАННЯ СКЛАДУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 149 КК УКРАЇНИ «ТОРГІВЛЯ ЛЮДЬМИ» З СУМІЖНИМИ СКЛАДАМИ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

*Шабельник Вадим,
здобувач вищої освіти 3 курсу
спеціальності «Право»,
Білоцерківський інститут економіки
та управління Університету «Україна»,
Науковий керівник: Сидоренко В.В.,
кандидат юридичних наук, доцент*

Проблема торгівлі людьми справедливо розглядається як одна з найгостріших форм сучасного рабства, що отримала назву «рабство ХХІ століття». Таке визначення не є випадковим, адже як і в минулому, людина в подібних умовах сприймається виключно як об'єкт експлуатації, знеособлений інструмент для досягнення чужих цілей. Торгівля людьми здебільшого торкається осіб, які, прагнучи уникнути соціально-економічних труднощів, часто через відчай погоджуються на сумнівні пропозиції працевлаштування за межами рідної країни, не усвідомлюючи реальних загроз і довіряючи обіцянкам про високий дохід і гідні умови життя.

Наслідком такого кроку нерідко стає потрапляння в ситуації жорстокої експлуатації, коли люди змушені виконувати виснажливу, а часто й неоплачувану працю в умовах фізичного та морального примусу, зазнаючи принижень, насилля, погроз та обмеження волі.

Особливої гостроти ця проблема набула в умовах збройної агресії російської федерації проти України. Вимушене переміщення жінок і дітей, які залишають територію України у пошуках безпеки в інших країнах, супроводжується підвищенням ризиком потрапляння в тенета злочинних угруповань, що займаються торгівлею людьми. Однак і ті люди, які залишаються в межах країни, не застраховані від подібної небезпеки. Безробіття, втрата стабільного доходу, нестача базових ресурсів для задоволення життєво необхідних потреб — усе це суттєво підвищує вразливість внутрішньо переміщених осіб, біженців та інших категорій населення, які постраждали внаслідок війни, до злочинних дій, пов'язаних із торгівлею людьми. Все це зумовлює необхідність подальших наукових пошуків в контексті дослідження розмежування складу кримінального правопорушення передбаченого ст. 149 КК України «торгівля людьми» з іншими складами кримінальних правопорушень.

Торгівля людьми як склад кримінального правопорушення досить тісно пов'язується із подібними на нього складами кримінальних правопорушень. Праці багатьох науковців присвячені проблемам розмежування такого роду кримінально караних діянь.

В. Авдієнко та О. Лавриненко вважають, що дії, такі як "вербування людини з метою сексуальної експлуатації" і "утягнення особи в заняття проституцією", хоча формально відрізняються, концептуально утворюють один і той же злочин. З їхньої точки зору, ці дії однозначно підпадають під дію обох статей Кримінального кодексу України – ст. 149 (торгівля людьми) і ст. 303 (примусова праця). Вони вважають, що таку ситуацію не можна назвати конкуренцією між кримінально-правовими нормами, оскільки змістовно обидві статті є абсолютно ідентичними у контексті цих дій [1, с.12].

Поняття "вербування людини з метою сексуальної експлуатації" і "втягнення особи в заняття проституцією" мають суттєві відмінності у внутрішній стороні скоєння кримінального правопорушення. При "вербуванні" основна мета зловмисника полягає в тому, щоб залучити жертву до заняття проституцією з метою подальшого переказу її іншій третій особі. В цьому випадку зловмиснику може бути байдуже до того, які подальші послуги надає потерпілий. У випадку "втягнення" винний має за мету виключно схилити особу до надання сексуальних послуг третім особам. Тут ключовим є бажання зловмисника досягти конкретного результату - надання сексуальних послуг іншим особам. Таким чином, хоча зовнішні прояви цих дій можуть бути схожими, їхня внутрішня сутність і мета різняться, що визначає різницю в юридичному контексті та кваліфікації злочину за відповідними статтями Кримінального кодексу України.

Сучасна кримінальна наука знає й інші дії/бездіяльність, котрі за своїми ознаками можна співвідносити із «вербуванням». Для прикладу, процитуємо ст. 447 КК України «найманство», частина перша якої зазначає: «вербування, фінансування, матеріальне забезпечення, навчання найманців з метою використання у збройних конфліктах, воєнних або насильницьких діях, спрямованих на насильницьку зміну чи повалення конституційного ладу, захоплення державної влади, перешкоджання діяльності органів державної влади чи порушення територіальної цілісності, а також використання найманців у збройних конфліктах, воєнних або насильницьких діях» [2]. Зрозуміло, що поняття "найманство" охоплює ширший спектр дій порівняно з "вербуванням", оскільки останнє може розглядатися як форма найманства. Примітка 1 до статті 149 КК України вказує на те, що експлуатація людини може включати її використання у збройних конфліктах. Це може призводити до складнощів в практичній кваліфікації випадків, де вербування спрямоване на участь у збройних конфліктах з метою порушення державної територіальної цілісності або повалення державної влади.

Кваліфікація таких дій винних за статтею 447 КК України залежить від того, чи була добровільність і усвідомлення найманцями своїх дій, які можуть призвести до участі у військових чи збройних конфліктах. Зокрема, частина 1 статті 447 КК України передбачає, що найманство є злочином, якщо воно вчинене з усвідомленням наслідків своїх дій, включаючи участь у військових або збройних конфліктах. Отже, відмінність між цими складами кримінальних правопорушень полягає у вольовій ознаці суб'єктивної сторони: в частині 1 статті 447 КК України важливо усвідомлення і добровільність дій найманців,

тоді як в частині 1 статті 149 КК України увага зосереджується на методах, які використовуються для вербування, таких як уразливість, шантаж або обман [3, с. 268].

Отже, підводячи підсумок, можна зазначити, що враховуючи конкуренцію з іншими статтями Особливої частини КК України і з метою уникнення плутанини при кваліфікації схожих діянь, чинне формулювання статті 149 КК України слід удосконалити. Зокрема, слушною видається думка науковців, які пропонують ввести обман як одну з кваліфікуючих ознак для скоєння будь-якого діяння, що передбачене цією статтею. Це допоможе підвищити рівень захисту від небезпеки кримінального правопорушення та злочину, пов'язаного з торгівлею людьми.

Література

1. Авдієнко В. В., Лавриненко О. А. Окремі питання відмежування торгівлі людьми від суміжних складів злочинів. *Правові та організаційні засади забезпечення державою правоохоронної функції*: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (ДДУВС, 30.10.2018). С. 12–14. URL: <https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/2985/1/1.pdf> (дата звернення 12.04.2025)
2. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2001, № 25-26, ст. 131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення 12.04.2025)
3. Чігер В. Кримінальна відповідальність за торгівлю людьми. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 5. С. 266–269. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2019/5/50.pdf> (дата звернення 12.04.2025)

СПРАВЕДЛИВІСТЬ ЯК ФУНДАМЕНТАЛЬНИЙ ПРИНЦИП ПРАВА: КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ТА СУЧАСНІ ВИКЛИКИ

*Дрига Роман,
здобувач фахової передвищої освіти
I курсу спеціальності «Право»,
Білоцерківський фаховий коледж
Університету «Україна»,
Науковий керівник: Сидоренко В.В.,
кандидат юридичних наук, доцент*

Право як специфічне явище цивілізації та культури посідає центральне місце в системі соціального регулювання, забезпечуючи стабільність суспільних відносин та упорядковуючи поведінку індивідів. Його основні характеристики, зокрема нормативність, системність, формальна визначеність, загальнообов'язковість, а також забезпечення державою, формують його унікальну природу та відмежовують від інших соціальних норм, таких як моральні чи релігійні правила.

Однак для всебічного розкриття значущості права необхідно аналізувати не лише його зовнішні властивості, а й глибинні характеристики, які визначають його соціальну та ціннісну роль. Право не лише регулює суспільні відносини, а й втілює фундаментальні принципи, що забезпечують баланс між індивідуальними та суспільними інтересами.

Однією з ключових внутрішніх цінностей права є принцип справедливості. Він передбачає рівність усіх перед законом, об'єктивність правових рішень і відповідність правових норм основоположним моральним принципам. Право визнає кожного індивіда як самостійну, розумну істоту, здатну усвідомлювати свої дії та приймати відповідальні рішення.

Сучасні теорії права розглядають справедливість крізь призму процедурних механізмів та формальної рівності, наголошуючи на її нерозривному зв'язку з правом. Вона не лише визначає мету правових норм, а й формує їхню змістову сутність, забезпечуючи легітимність та ефективність правового регулювання. У контексті сучасних соціокультурних трансформацій особливої актуальності набуває питання зміни суспільних парадигм, що впливають на правові та моральні орієнтири. Попри це, цінність справедливості залишається незмінною, оскільки вона є основним критерієм оцінки людських вчинків з позицій добра і зла, суспільної користі чи шкоди. Відповідно, справедливість продовжує виконувати роль фундаментального орієнтира у правовій та моральній системах сучасного суспільства [4, с. 137].

На противагу цьому, в сучасних умовах, її нерідко використовують як інструмент політичного чи геополітичного впливу, що спотворює саму сутність права. Особливо гостро питання справедливості постало у контексті війни в Україні, яка демонструє її порушення як на особистісному, так і на міжнародному рівні. Однак, як демократична держава, Україна має ґрунтувати своє правове поле на принципах справедливості, адже саме вона визначає моральну легітимність законів та їх гуманістичну спрямованість. Без цього неможливо забезпечити стабільність держави та консолідацію громадянського суспільства [2, с. 79-80].

Однак, у сучасному суспільстві, де інформаційний простір формується під впливом цифрових технологій, соціальних мереж та медіа, питання співвідношення права та справедливості набуває особливої актуальності. Інформаційна гегемонія, встановлена заангажованими засобами масової інформації, сприяє маніпулюванню суспільною думкою, що призводить до нав'язування поглядів правлячої меншості народній більшості. В таких умовах зростає ризик використання права не як механізму забезпечення справедливості, а як інструменту досягнення вузькополітичних чи економічних цілей. Все частіше спостерігаються випадки, коли правові норми застосовуються в інтересах окремих груп, нехтуючи загальноприйнятими принципами справедливості. Це проявляється у вибіркового правозастосуванні, створенні юридичних норм, що відповідають потребам окремих еліт, а також у використанні законодавчих ініціатив для обмеження альтернативних точок зору та контролю інформаційного простору. За таких обставин право ризикує втратити свою первинну сутність як інструмент суспільного балансу і

регулятор справедливих відносин. Це, у свою чергу, підриває довіру до правових інституцій, сприяє правовому нігілізму та створює передумови для соціальної нестабільності [2, с. 24].

Тому сучасне праворозуміння вимагає гнучкого та динамічного підходу до визначення справедливості, що виключає її суто формальне, жорстко статичне трактування. Надмірно вузьке чи догматичне тлумачення цієї категорії не відповідає сучасним доктринальним підходам і практичним реаліям, оскільки не дозволяє враховувати складні та нелінійні процеси, що відбуваються в правовій сфері. Попри це, справедливість як фундаментальна правова категорія повинна знаходити відображення у правотворчій діяльності, виступаючи загальноправовим принципом. Її значущість зумовлена тим, що вона пронизує всі аспекти правового регулювання та надає праву моральної легітимності. Закріплення справедливості на рівні принципу дозволяє інтегрувати її в кожен нормативно-правовий акт, сприяючи створенню більш збалансованої та ефективної правової системи.

Аналіз чинного законодавства України свідчить про те, що забезпечення справедливості не завжди є його пріоритетним завданням. Це проявляється як у змісті окремих нормативно-правових актів, так і в спрямованості правозастосовної практики, діяльності судових і адміністративних органів. Така ситуація вимагає посилення ролі справедливості в процесах нормотворення та правозастосування, що сприятиме підвищенню довіри до права і правових інституцій, забезпеченню реального захисту прав і свобод людини [3, с. 8].

Отже, правова справедливість виступає ключовим критерієм визначення справедливості або несправедливості соціальних інтересів, забезпечуючи баланс між вимогами різних соціальних груп та індивідів. Право за своєю природою передбачає справедливість, оскільки його основне призначення – встановлення соціального компромісу, що узгоджує різноманітні потреби та прагнення членів суспільства. Саме справедливість у правовій системі виконує функцію оцінки соціальних вимог та інтересів, розмежовуючи їх як правові або неправові. Вона є не просто етичним чи філософським орієнтиром, а структурним елементом права, що визначає його змістовну сутність. Як невід’ємна складова юридичного регулювання, правова справедливість тісно пов’язана з категорією рівності, проте не з формальною зрівнялівкою, а з рівним ставленням до всіх індивідів як суб’єктів права.

Підсумовуючи, слід зазначити, що саме принцип справедливості в праві є основоположним орієнтиром для забезпечення законності, легітимності та ефективності правового регулювання. Його реалізація сприяє формуванню правового порядку, в якому свобода та рівність набувають реального змісту, а не залишаються лише декларативними положеннями.

Література

1. Гущенко Є. Феномен справедливості як правової цінності: науковий дискурс сучасного розуміння. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія : Юридичні науки.* 2024. Т. 11, № 1. С. 79-84. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnulpurn_2024_11_1_14 (дата звернення 12.04.2025)

2. Дубовой А. С. Справедливість як елемент правового поля. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 2. С. 23-27. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/anporgr_2023_2_5 (дата звернення 12.04.2025)

3. Крижановський А., Гордієнко А. Справедливість у праві: на перетині правотворчості і правозастосування. *Юридичний вісник*. 2021. № 4. С. 7-15. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/urid_2021_4_3 (дата звернення 12.04.2025)

4. Сорока М. До питання правової сутності справедливості: від ретроспективного бачення до сучасного розуміння. *Юридичний вісник*. 2023. № 5. С. 127-140. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/urid_2023_5_19 (дата звернення 12.04.2025)

СТАДІЇ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Яценко Карина,

здобувачка фахової передвищої освіти

І курсу спеціальності «Право».

Фаховий коледж «Освіта» Університету «Україна»

Науковий керівник: Сидоренко В.В.,

кандидат юридичних наук, доцент

Юридична відповідальність є важливим елементом будь-якої правової системи. Вона виконує подвійну роль: з одного боку, є гарантією забезпечення правопорядку та законності в суспільстві, а з іншого — виступає механізмом, який підтримує ефективність правової системи та реалізацію законодавства. Юридична відповідальність в статичному стані втілюється у нормах права, але набуває динамічного характеру після скоєння правопорушення. Цей інститут є необхідною умовою для забезпечення дієвості механізму правового регулювання. Без неї право втрачає свою силу і не виправдовує суспільних очікувань, хоча має забезпечувати захищеність і гарантування прав та інтересів громадян, протистояти свавіллю і сприяти впорядкуванню суспільних відносин, особливо в сучасних реаліях.

Тому, одним із важливих напрямів наукових досліджень є вивчення стадій і процедурних закономірностей функціонування юридичної відповідальності, що дозволяє чітко визначити статус правопорушника на різних етапах та зміцнити законність. Це є невід'ємною частиною механізму забезпечення правопорядку в усіх сферах суспільного життя [2, с. 6].

Сьогодні, у юридичній літературі питання стадій юридичної відповідальності є одними з найбільш суперечливих. Існують різні підходи до визначення та розуміння цього поняття, а також труднощі в узгодженні єдиного критерію для виділення стадій юридичної відповідальності. Окрім того, залишається питання щодо тривалості цих стадій в часі та просторі, що також викликає різні тлумачення та дискусії серед дослідників [1, с. 158].

Так, О. Скаун виокремлює такі стадії реалізації юридичної відповідальності: – стадія загального стану – сукупність підстав, що надають

можливість притягнути правопорушника до відповідальності і та виникає з моменту вчинення ним правопорушення, тим самим породивши суспільні відносини; – стадія притягнення до відповідальності – встановлення обставин справи про правопорушення, вчиненого суб'єктом, компетентним державним органом; – стадія встановлення юридичної відповідальності – прийняття компетентним державним органом рішення про реалізацію санкції правової норми; – стадія настання юридичної відповідальності – реалізація конкретних заходів до правопорушника з метою притягнення його до відповідальності в межах та на підставі правозастосовного акта [4, с.252].

Є. Гіда, в свою чергу, вважає, що реалізацію юридичної відповідальності доречно розглядати на таких стадіях: 1) виникнення юридичної відповідальності, що розпочинається з моменту скоєння правопорушення та продовжується до виявлення його компетентними органами держави чи посадовими особами. Змістом цієї стадії є право держави на застосування заходів юридичної відповідальності, реалізація яких можлива на наступних стадіях юридичної відповідальності; 2) конкретизація юридичної відповідальності, яка починається з моменту виявлення компетентними органами чи посадовими особами правопорушення та закінчується вступом у законну силу правозастосовного акта, що визнає факт правопорушення, скоєного конкретною особою; 3) реалізація конкретних заходів юридичної відповідальності – розпочинається з моменту набуття законної сили правозастосовним актом, що визнає скоєне діяння правопорушенням, встановлює вид і міру юридичної відповідальності та закінчується за загальним правилом тоді, коли призначене покарання реалізовано [5, с.390 – 391].

Цікавою також виглядає позиція Н. Гураленко та Т. Коханюк, які зазначають, що перша стадія юридичної відповідальності починається з моменту її виникнення, тобто вчинення правопорушення, і триває до виявлення правопорушення компетентними органами держави й посадовими особами. Факт правопорушення є не лише основою юридичної відповідальності, а й самим моментом виникнення правовідношення відповідальності. Друга стадія юридичної відповідальності (стадія конкретизації) розпочинається з виявлення правопорушення компетентними органами держави й посадовими особами та завершується вступом у законну силу акта застосування права, у якому визнається факт правопорушення, здійсненого певною особою. Третя стадія юридичної відповідальності – реалізація юридичної відповідальності, розпочинається з моменту вступу в законну силу правозастосовного акта, яким встановлено вид і захід юридичної відповідальності й завершується, за загальним правилом, тоді, коли призначене покарання реалізоване [2, с. 7-10].

Л. Каленіченко, в цілому погоджуючись з іншими науковцями щодо виокремлення стадій юридичної відповідальності, зауважує, що залежно від ступеня встановлення об'єктивної істини у справі основними стадіями юридичної відповідальності є: 1) стадія виникнення підстав для притягнення до юридичної відповідальності; 2) стадія притягнення до юридичної відповідальності та її встановлення; 3) стадія настання юридичної відповідальності. Кожна з яких характеризується відповідними моментами

виникнення правовідносин відповідальності та моментами їх припинення [3, с. 25].

Отже, підсумовуючи, можемо констатувати, що дослідження існуючих концепцій щодо стадій юридичної відповідальності, незважаючи на певний рівень дискусійності, демонструє відсутність принципових розбіжностей у їх класифікації. Проте теоретичний аспект цього питання, на нашу думку, потребує уточнення, зокрема щодо процесу застосування відповідальності. При цьому, насамперед, необхідно визначити обґрунтовані критерії, які слугуватимуть підставою для розмежування стадій її реалізації, але окрім того, важливо чітко окреслити початковий момент виникнення правовідносин відповідальності та момент їх завершення.

Тому під стадіями юридичної відповідальності пропонуємо, розуміти послідовні фази та етапи її реалізації, що мають чітко визначені цілі, спрямовані на досягнення правової визначеності та відновлення правопорядку, а також характеризуються специфічним суб'єктним складом і особливим правовим статусом учасників цього процесу.

Література

1. Волошина Л. О. Стадії дисциплінарної відповідальності адвоката. *Правові та інституційні механізми забезпечення розвитку держави та права в умовах євроінтеграції* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (20 травня 2016 р., м. Одеса) : у 2 т. Т. 2 / відп. ред. М. В. Афанасьєва. Одеса : Юридична література. С. 158-160.
2. Гураленко Н, Коханюк Т. Стадії юридичної відповідальності: аналіз структурних елементів. *Юридичний вісник*. 2020. № 1. С. 6-11.
3. Каленіченко Л. І. Стадії юридичної відповідальності: загальнотеоретична характеристика. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2017. Вип. 2. С. 19-26.
4. Скакун О. Ф. Теорія права і держави: підруч. 2-ге вид. Київ: Алерта, 2010. 520 с.
5. Теорія держави та права : підручник / за заг. ред. Є. О. Гіди. Київ: ФОП О.С. Ліпкан, 2011. 576 с.

СТРУКТУРА ПРАВОВОЇ НОРМИ У СВІТЛІ ЛОГІЧНОГО АНАЛІЗУ ТА ПРАВОРОЗУМІННЯ

*Щербань Максим,
здобувач фахової передвищої освіти
I курсу спеціальності «Право»,
Білоцерківський фаховий коледж
Університету «Україна»,
Науковий керівник: **Сидоренко В.В.**,
кандидат юридичних наук, доцент*

Правова норма, як специфічний вид соціальних регуляторів, відрізняється своєю загальнообов'язковістю, формалізованістю та юридичною силою. Вона не лише фіксує певні суспільні явища, а й виступає імперативним приписом, що встановлює допустимі межі поведінки. Вона може мати зобов'язуючий, дозвольний або заборонний характер, визначаючи правові наслідки для осіб, які її дотримуються або порушують. Особливість правових норм полягає у тому, що вони забезпечують стійкість суспільного порядку завдяки передбачуваності та чіткості правових вимог, які містяться у відповідних правових приписах. Норми права, будучи важливим регулятором суспільних відносин, взаємодіють з іншими соціальними нормами, формуючи єдину нормативну систему суспільства. Важливість дослідження правових норм зумовлена їх фундаментальною роллю у формуванні правової системи держави. Вони визначають механізми реалізації та захисту прав людини, окреслюють межі правового регулювання у різних сферах суспільного життя та забезпечують правову взаємодію між державою і громадянами. Саме тому правові норми продовжують залишатися предметом наукових досліджень, спрямованих на вдосконалення правового регулювання.

В цьому контексті, особлива приділяється структурі норми права, яка Логічна структура відображає процес формування юридичної норми в логічних поняттях і зв'язках. Деонтична логіка, або логіка норм, вивчає правила побудови нормативних висловлювань. Такі висловлювання є мовною формою правової норми та передають її зміст. Важливо розуміти, що нормативність визначається не граматичною формою, а тим, що саме дозволяється, забороняється чи вимагається цією нормою. Саме проблематика визначення структури правових норм є однією з ключових у сфері юридичної науки [2, с. 45].

Сучасні дослідники по-різному підходять до розуміння того, з яких елементів складається норма права. Зокрема, Л. Заморська зазначає, що кількість структурних елементів норми визначається специфікою суспільних відносин, які вона покликана врегулювати [1, с. 20]. Однак варто уточнити, що така характеристика стосується насамперед норм-приписів, оскільки їхня структура може змінюватися залежно від специфіки правового регулювання. Кількісний і якісний склад елементів норм-приписів залежить не лише від

характеру суспільних відносин, а й від нормотворчих принципів, юридичної техніки, особливостей правової системи та галузевого правового режиму.

Деякі науковці стверджують, що правові приписи мають варіативну структуру, і часто акцентують увагу на існуванні двоелементних норм. Водночас у науковому дискурсі зустрічається думка, що нетипові правові приписи взагалі не є правилами поведінки, а отже, не можуть бути розглянуті як повноцінні норми [3, с. 671].

Водночас у класичній науковій літературі усталилося уявлення про логічну правову норму як таку, що має сталі елементи – гіпотезу, диспозицію та санкцію. Відсутність хоча б одного з цих компонентів ставить під сумнів ефективність і дієвість норми, оскільки порушується її внутрішня структурна цілісність [4, с. 145].

Логічна норма, як зазначається в науковій літературі, є загальним правилом, що формується в процесі нормотворчості, тлумачення та застосування права. Вона виникає в результаті аналізу кількох взаємопов'язаних правових приписів і не завжди представлена в тексті нормативно-правових актів як єдине ціле. Її формулювання вимагає розуміння системних зв'язків між нормами, застосування правил юридичної техніки та використання принципів формальної логіки. Дослідники також зазначають, що інші правові норми можуть мати різну структуру залежно від їхнього змісту. Зазвичай вони складаються з двох елементів, хоча в окремих випадках можуть містити лише один або, навпаки, всі три. Наприклад, норми-приписи, як правило, мають двоелементну структуру, але трапляються й винятки. Водночас, відповідно до наукових підходів, класична правова норма завжди повинна включати гіпотезу, диспозицію та санкцію, оскільки така структура забезпечує її повноцінну регулятивну функцію [3, с. 672-673].

Однак, у процесі створення правових норм законодавці часто застосовують механізм спрощення правового регулювання. Це пов'язано з тим, що в нормативно-правових актах уникають надмірного дублювання, а тому окремі структурні елементи норм можуть бути винесені за межі безпосереднього текстуального вираження. Отже, якщо припустити можливість існування правових норм лише у повному трьохелементному варіанті без будь-якого скорочення, це призведе до надмірного ускладнення нормативно-правового матеріалу та його дублювання. Саме тому у правовій системі необхідна категорія, яка б позначала логічну конструкцію, що формується у процесі правореалізації, та відображала системний зв'язок між різними нормами.

Зокрема, це підтверджується й юридичною практикою. Так, у процесі нормотворчості деякі елементи норм можуть бути опущені або скорочені, якщо їхній зміст зрозумілий із контексту та змісту правового припису. Натомість під час застосування та тлумачення права відбувається зворотний процес – норми деталізуються, а їхні складові розкриваються повністю і в даному контексті для правильного використання норм необхідно чітко визначити всі три елементи, враховуючи їхній взаємозв'язок і узгодженість.

Таким чином, аналіз структури правових норм засвідчує, що різні види норм права можуть мати змінну кількість елементів, проте для юридичної

науки норма права традиційно складається з трьох компонентів: гіпотези, диспозиції та санкції. Однак, окремі правові норми, залежно від їхньої юридичної природи та призначення в механізмі правового регулювання, можуть мати спрощену структуру, яка найчастіше включає два елементи, а іноді й один.

Література

1. Заморська Л.І. Категорія «структура норми права» як основа його нормативності. *Держава і право*. 2010. Вип. 50. С. 19-25.
2. Кантор Н. Ю. Теоретико-правові засади визначення структури адміністративно-правової норми. *Науковий вісник Ужгородського університету: серія: Право*. 2023. Т. 2. Вип. 78. С. 43-48.
3. Мураховська Т. Є. Проблематика структури норм права у зв'язку з системою права. *Форум права*. 2012. № 4. С. 670-674. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index (дата звернення 12.04.2025)
4. Тополевський Р. Б., Федіна Н. В. Теорія права і держави: навч. посіб. Львів: ЛьвДУВС, 2020. 267 с.

СУДОВА СИСТЕМА СТАРОДАВНЬОГО РИМУ

Радняний Андріан,
здобувач фахової передвищої освіти
І курсу спеціальності «Право»,
Білоцерківський фаховий коледж Університету «Україна»
Науковий керівник: **Добренька Н.В.,**
кандидат юридичних наук, доцент

Судова система Стародавнього Риму є однією з найважливіших складових римського права, що мала значний вплив на розвиток сучасних правових систем. Формування римського судочинства відбувалося поступово, від традиційних звичаїв до розробки конкретних правових норм, які були закріплені у Законах XII таблиць а також подальших реформах. Судова влада мала тісний зв'язок із державною структурою, а її розвиток залежав від змін політичного устрою - від царського періоду до республіки та імперії.

Римляни створили ефективну систему правосуддя, яка передбачала різні форми розгляду справ, розподіл судових повноважень між магістратами, сенатом та народними зборами, а також розвиток процесуальних норм. Важливими принципами стали гласність судового процесу, право на захист та можливість апеляції. Деякі судової системи Риму, зокрема презумпція невинуватості, суд присяжних та поділ справ на цивільні та кримінальні, залишаються актуальними й до сьогодні.

Таким чином, судова система Стародавнього Риму стала основою для багатьох правових традицій і продовжує впливати на сучасне законодавство багатьох демократичних країнах світу.

Метою тези є дослідження розвитку та особливостей судової системи в Стародавньому Римі, її структуру та вплив на розвиток правової системи у світі.

Право – це в першу чергу система поведінки та норм яке складається із тісно пов'язаних взаємозалежних елементів.

Створити закон, який би однаковою мірою задовольнив «усіх» (завжди будуть бідні і багаті, здорові і хворі, хитрі й простодушні тощо) в принципі неможливо, навіть в географічних межах мононаціональної держави. Однак, римським законодавцям шляхом спроб і помилок вдалося створити так би мовити універсальне право, яке сприймалося італіком, елліном, германцем, іудеєм, галлом тощо як «своє», таке, підпорядкування якому не викликає категоричного внутрішнього спротиву, ба, більше – дозволяє відчувати себе членом цивілізованої спільноти, захистити свої інтереси, а, доклавши певних зусиль, реалізувати себе в цьому соціумі [5, с. 12].

У найдавніші часи основним джерелом римського права були Закони XII таблиць, які являли собою в основному записи звичаєвого права. Ініціатива ж кодифікації звичаєвого права виходила від плебеїв, які найбільше страждали від свавілля патриціанських судів. Обмеження судів писаним правом було важливим, можна сказати, основоположним етапом у боротьбі плебеїв за досягнення рівності з патриціями. Наскільки в цьому була зацікавлена державна влада тих прадавніх часів, свідчить той факт, що сама розробка Законів XII таблиць здійснювалася спеціально обраною колегією у складі десяти осіб, яким на час роботи колегії були надані виняткові повноваження в галузі законодавства та управління. Виходячи з цього, а також враховуючи, що Закони XII таблиць не стосувалися питань державного управління, а найважливішою їх ознакою був строгий формалізм, що покладав обтяжувальні обмеження на сферу лише майнових відносин. [2, с. 187–188].

Судова система Риму складалася з двох видів судів, це - публічні суди (*iudicia publica*) та приватні суди (*iudici privata*), а судовий процес існував у двох видах - цивільному та кримінальному.

Особливістю римського цивільного процесу в періоди республіки та принципату був його поділ на дві стадії: розгляд справи у претора (*ius*); розгляд справи в суді (*iudicium*).

Розгляд справи у претора був підготовчою стадією до розгляду в суді. Тут з'ясовувалися всі обставини справи, відшукувалися свідки та встановлювалися вимоги сторін. Якщо порушник визнавав свою провину та погоджувався відповідати за неї, на цьому етапі справа закінчувалася. Якщо ж порушник не визнавав пред'явленого позову, справа передавалася до суду, який і вирішував її по суті і зобов'язував порушника відшкодовувати завдану шкоду [1, с. 29–31].

Захист прав у Давньому Римі був одним із ключових рис функціонування правової системи. Особлива увага римських юристів приділялась захисту речового права. Правовою практикою Давнього Риму були вироблені два види цивільних позовів, які, до речі, мають втілення і у сучасному праві багатьох європейських країн, у тому числі й в праві України. Це такі позови, як - 1) віндикаційний позов 2) негаторний позов.

Віндикаційний позов (*res vindicatio*) мав місце тоді, коли одна особа заявляла, що є власником майна, яке перебуває в незаконному володінні іншої особи, і на цій підставі вимагала повернення майна. Віндикаційний позов захищав власника від найбільш брутального порушення його права, а саме - від дій іншої особи, яка незаконно утримувала його річ (майно) [2, с. 101].

Негаторний позов (*actio negatoria*) мав місце в тому разі, коли належне власнику право не піддавалося сумніву, але інші особи зазіхали на те, щоб користуватись цією власністю, начебто маючи яке-небудь право на чужу річ (*ius in re aliena*) [2, с. 102–103].

Римське право було правом високоорганізованого рабовласницького суспільства, яке у своєму розвитку пройшло декілька етапів — архаїчний, період республіки, періоди принципату і абсолютної монархії. Судоустрій і судочинство періоду республіки суттєво відрізнялося від судоустрою і судочинства імператорського періоду. Те ж саме слід сказати про різні форми правотворення, визнання характеру сім'ї, спорідненості [3, с. 35].

Найбільш ретельно було розроблено два правових інститути, що мали вирішальне значення для зміцнення господарського обігу. Це інститут індивідуальної приватної власності та інститут договору. Приватна власністьна засоби виробництва, передусім на раба та землю, становила економічну основу рабовласницького ладу. Договори були основним правовим інститутом і регулятором господарського обігу [3, с. 35].

На основі (*jus gentium*), практичної діяльності магістратів, особливо преторів, правотворчості юристів (юриспруденції) сформувався важливий принцип римського права - підпорядкованість громадським інтересам у галузі публічній, і формальна рівність у галузі приватній усіх вільних осіб. Він зумовлювався істотними застереженнями, однак його проголошення було значним кроком уперед у розвитку права. Тут слід нагадати, що спочатку і в греків, і в римлян нерівності між людьми відігравали більшу роль, ніж їх рівність в будь якому відношенні [3, с. 37].

За допомогою *jus gentim* все більш широкі прошарки «не римських громадян» залучаються до цивільного обігу, чому сприяє діяльність перегрінського претора. Приватне право перетворюється в універсальну систему права, що охоплює практично усіх приватних осіб на території Риму. Істотну роль тут відіграв едикт імператора Каракалли 212 року, яким римське громадянство було надано усім підданам імперії. Останні таким чином набули рівну з громадянами Рима правоздатність [4, с. 33].

Судова система Стародавнього Риму відіграла важливу роль у формуванні та розвитку сучасного права. Вона пройшла довгий шлях еволюції – від звичаєвого судочинства до створення складної системи магістратів, судів присяжних та законодавчих норм. Важливими досягненнями римського правосуддя стали Закони XII таблиць, принцип розподілу судових повноважень, можливість апеляції та презумпція невинуватості.

Римські юристи розробили чітку систему правових норм та процесів, яка забезпечувала ефективне вирішення як цивільних, так і кримінальних справ. Велика кількість принципів які закладені у римському праві, зокрема

верховенство права, гласність судового процесу та право на захист, діють у правових системах багатьох країн світу.

Таким чином, судова система Стародавнього Риму не лише відображала суспільно-політичні зміни свого часу, а й заклала важливий фундамент для розвитку світового правосуддя, що підтверджує її історичне та юридичне значення.

Література

1. Покровський І. А. Історія римського права. Київ : Правова єдність, 2020. 312 с.
2. Цитович П. П. Римське приватне право : підручник. Харків : Право, 2021. 384 с.
3. Гончаренко С. А. Римське право: основні інститути та історія розвитку. Київ : Центр учбової літератури, 2022. 284 с.
4. Хрестоматія з історії держави і права зарубіжних країн : навч. посіб. / за ред. В. Д. Гончаренка. Київ : Юрінком Інтер, 2023. 496 с.
5. Тищик Б. Й. Історія держави і права зарубіжних країн : навч. посіб. Львів : Світ, 2021. 540 с.
6. Козюбра М. І. Формування судової системи Стародавнього Риму. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2022. Вип. 69. С. 45–49.
7. European Commission for Democracy through Law (Venice Commission). Rule of Law Checklist / Council of Europe. Strasbourg, 2016. 27 p. (для порівняння еволюції судових принципів).
8. Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського. Електронний архів з історії права. URL: <http://www.nbuv.gov.ua>

ФІЛОСОФСЬКЕ ОСМИСЛЕННЯ ПРАВОВОЇ РЕАЛЬНОСТІ

Цвинтаріцька Кароліна,

здобувачка фахової передвищої освіти

І курсу, спеціальності «Право»

Фаховий коледж «Освіта» Університету «Україна»

Науковий керівник: Сидоренко В.В.,

кандидат юридичних наук, доцент

Складність і абстрактність правової реальності створюють суттєві труднощі у її однозначному тлумаченні, що, своєю чергою, обумовлює різноманітність підходів до її осмислення. Поліваріантність трактування цього соціального феномену пов'язана з багатозначністю його філософської інтерпретації, що дозволяє розглядати реальність не лише як онтологічну, а й як феноменологічну категорію. Такий підхід акцентує увагу не лише на незалежному існуванні правової дійсності від суб'єктивного сприйняття, а й на її сприйнятті як очевидного та беззаперечного факту, який неможливо ігнорувати.

У контексті філософського аналізу правова реальність не обмежується інституційними проявами права або формальними правовідносинами. Вона включає в себе також рівень сприйняття й усвідомлення правових приписів, що, хоча й не мають матеріального втілення, відіграють важливу роль у правовій картині світу. Відповідно, правова реальність є не лише сукупністю юридичних інституцій та норм, але й відображенням суспільної свідомості, моральних принципів і культурних традицій суспільства.

Загалом, реальність можна розглядати як складну, багатовимірну та структуровану систему, що формується з різноманітних рівнів та сфер буття. Правова реальність, будучи частиною загальної реальності, характеризується системністю, багатшаровістю та об'єктивним існуванням у конкретному просторі й часі [1].

В цілому, термін «правова реальність» має міждисциплінарний характер і є предметом дослідження не лише у межах юридичної науки, а й у філософії, соціології, політології, культурології та інших галузях знань. Вона виконує функцію концептуального інструменту, що дозволяє осмислювати закономірності функціонування права в суспільстві та його взаємодію з іншими соціальними інститутами. Це поняття охоплює різноманітні явища, пов'язані з правовою дійсністю, поєднуючи у собі як статику правової системи, тобто її інституційну основу та нормативну складову, так і динамічні процеси, які безперервно розгортаються в межах правової сфери [3].

Правова реальність являє собою цілісну систему, що поєднує суб'єктивний (внутрішній) та об'єктивний (зовнішній) аспекти існування права. Вона формується як із фундаментальних правових категорій, так і з похідних від них правових явищ, які функціонують у правовому просторі та мають безпосередній вплив на поведінкові моделі учасників суспільних відносин, а також охоплює весь спектр правових феноменів, що мають місце в часовому та просторовому вимірі, відображаючи як матеріальні, так і ідеальні аспекти правової дійсності. Саме правова реальність розкриває динаміку функціонування правових норм, інституцій і процесів, забезпечуючи цілісне розуміння правового буття та його впливу на соціальне середовище [2].

Правова реальність є настільки багатовимірним і складним феноменом, що її неможливо повністю охопити або узагальнити за допомогою жорстко визначених «універсально-категоричних норм». У зв'язку з цим традиційні філософсько-правові концепції з часом неминуче стикаються з кризою, оскільки будь-яка спроба підпорядкувати правову дійсність певним нормативним чи ціннісним постулатам, які не відповідають реальним суспільним процесам або не враховують їхню історичну специфіку, виявляється недостатньо ефективною. І незалежно від того, чи визначають джерело правових ідей і цінностей через концепцію природної гармонії, що була характерною для епохи Просвітництва, чи пов'язують його з апіорними структурами людського розуму (як у філософії Канта), або ж із «духом народу» відповідно до гегелівської традиції, будь-яка доктрина, що прагне жорстко регламентувати правову дійсність без урахування її еволюційної природи, зрештою, виявляє власні методологічні обмеження. У разі, якщо такі

нормативні підходи виявляються невідповідними соціальній реальності або їх впровадження є історично несвоєчасним, це лише прискорює кризу відповідних теоретичних концепцій і обмежує їхню спроможність до адекватного пояснення та регулювання правових явищ [4].

Відповідно сучасна правова реальність, безумовно, також характеризується динамічністю та високим рівнем взаємозв'язку з іншими сферами суспільного життя. Вона не є статичною, а постійно змінюється під впливом глобалізаційних процесів, технологічного прогресу та соціокультурних трансформацій. Саме тому осмислення правової реальності в онтологічному вимірі передбачає дослідження її глибинних характеристик, що дозволяє зрозуміти, які концептуальні моделі формують правову систему, які принципи покладено в її основу та як вони взаємодіють у межах суспільних відносин. Особливу увагу слід приділити не лише аналізу існуючих правових конструкцій, а й пошуку шляхів їх оптимізації, що сприятиме підвищенню ефективності правового регулювання та забезпеченню його відповідності гуманістичним цінностям.

Отже, можемо констатувати, що правова реальність є складним багатовимірним феноменом, що поєднує онтологічні та феноменологічні аспекти буття. Вона охоплює не лише юридичні інституції та правові норми, але й суспільне сприйняття права, його моральні та культурні засади. Філософське осмислення правової реальності дозволяє глибше зрозуміти її природу, визначити основні закономірності її розвитку та сприяти формуванню більш ефективної правової системи, здатної адаптуватися до змінюваних соціальних умов. Зрештою, саме усвідомлення складної та багатогранної сутності правової реальності є запорукою гармонійного функціонування правової держави та демократичного суспільства.

Література

Карпічков В. О. Правова реальність: категоріальний аналіз. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2014. Вип. 25. С. 23-27.

Карпічков В. О. Правова реальність та правове життя суспільства: співвідношення та взаємодія. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2014. Вип. 24. Т. 1. С. 40-44

Савенко В. В. Правова реальність як структурована площина реалізації права. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2015. № 1-2. С. 57-68.

Цимбалюк М. М. Світоглядно-парадигмальні трансформації онтології права. *Право і суспільство*. 2012. № 1. С. 3-7.

ФОРМА ЦИВІЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН

*Солоденко Павло,
здобувач фахової передвищої освіти
2 курсу спеціальності «Право»,
Білоцерківський фаховий коледж
Університету «Україна»,
Науковий керівник: **Сидоренко В.В.**,
кандидат юридичних наук, доцент*

Форма, як зовнішнє вираження явища, у відносинах означає закріплення фактичних соціальних відносин. Це може бути зовнішня форма, яка відображається у відповідних документах, договорах, або ж форма, що виражається у вчиненні відповідних дій.

Цивільні права та обов'язки можуть виникати з різних підстав, таких як укладення договорів, створення творів інтелектуальної власності, заподіяння майнової або моральної шкоди тощо. Ці підстави можуть виявлятися у формі письмових угод, документів про власність, рішень суду, законодавчих актів, або просто у вчиненні відповідних дій.

Такий підхід до форми правовідносин має практичне значення у необхідності документування існування цих відносин, їх підтвердження та визначення юридичного статусу учасників. Розрізняючи різні форми правовідносин, можна чітко визначати права та обов'язки сторін, а також встановлювати юридичні наслідки їх порушення або виконання [2].

Цивільне законодавство України передбачає низку норм, які регулюють необхідність відповідної форми відносин. Зокрема, йдеться про форму правочину (ст. 205 ЦК України) з вимогами щодо їх нотаріального посвідчення (ст. 209 ЦК України) та державної реєстрації (ст. 210 ЦК України), реєстрацію подій та дій, які нерозривно пов'язані з фізичною особою (Закон України «Про державну реєстрацію актів цивільного стану»), реєстрацію прав на нерухомість (Закон України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень») та інші.

бездокументарна форма відносин в цивільному праві дійсно існує. Це відображається у реальному стані існування права, коли воно може виникати або регулюватися на основі фактичних обставин. Наприклад, презумпція правомірності набуття права власності, яка передбачається статтею 328 Цивільного кодексу України, означає, що власник має право на майно, яке він володіє або користується, за умови, що немає обґрунтованих претензій на це майно від інших осіб; фактичне володіння чужим майном (згідно зі статтею 397 ЦК України) може мати правові наслідки, наприклад, у випадку, коли фактичний володільник майна має право вимагати визнання свого права власності на це майно; іншим прикладом є правомірне використання твору без згоди автора відповідно до статті 444 ЦК України, де встановлені випадки, коли використання твору дозволяється без попередньої згоди автора [3].

Цивільні відносини базуються на двох основних принципах: рівність учасників та можливість визнання фактичних відносин на основі свободи договору та легітимації звичаїв. Проте важливо пам'ятати, що ці фактичні відносини повинні бути у відповідності із законом та моральними засадами суспільства.

Цивільні відносини можуть мати різні форми та зміст, які не обов'язково повинні бути передбачені законом як склад публічного правопорушення. Однак фактичність цих відносин має бути підтримана належним правовим захистом для учасників. Держава має забезпечувати захист цивільних прав та інтересів, використовуючи державний примус у випадках порушення прав або конфліктів між сторонами. Деякі цивільно-правові відносини можуть мати особливості, наприклад, натуральні зобов'язання, які можуть бути способом досягнення справедливості, хоча вони можуть не мати судового захисту.

Розвиток цивільних відносин є нормальним процесом, оскільки він відображає зміни в суспільстві та розвиток підприємництва. Перетворення фактичних відносин у правові відбувається за рахунок офіційного визнання та надання їм юридичного захисту державою, що відображено у відповідних положеннях ЦК України [1, с. 78–79].

Більш того, усвідомлення індивідами приватних інтересів, їх акумулювання в інтереси відповідних соціальних груп сформує в державі належне здійснення публічними утвореннями суб'єктивних цивільних прав, зокрема, речових, корпоративних, зобов'язальних тощо.

Отже, правомірність фактичних цивільних правовідносин полягає у їх відповідності принципам цивільного права та відповідності нормам цивільного законодавства у межах вираження волі їх учасників. Цивільні відносини мають фактичний зміст, що базується на принципах юридичної рівності, вільного волевиявлення та майнової самостійності їх учасників. Вони виникають щодо особистих немайнових та майнових благ. Учасники цивільних відносин діють у формі, яка свідчить про визнання відносин між ними та закріплення їх у порядку, передбаченому законом. Однак, окремі відносини можуть перебувати у правовій площині, але їх зміст та форма не завжди чітко визначені законодавством. Такі відносини можуть виникати на основі домовленостей сторін або внаслідок специфічних обставин, що потребують окремого дослідження з точки зору їх правового статусу.

Література

1. Кіріяк О. В., Пацурківський Ю. П., Гудима-Підвербецька М. М. Цивільне право (загальна частина) : навч. посіб. Чернівці : ЧНУ ім. Ю. Федьковича : Рута, 2021. 303 с.
2. Кочин В. В. Зміст та форма цивільних відносин як умови їх правомірності. *Приватне право і підприємництво*. 2016. Вип. 15. С. 21-25. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Prip_2016_15_7
3. Романова І. Д. Розуміння поняття правовідносин. *Новітні кримінально-правові дослідження*. 2017. № 3. С. 316–319.

ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

*Качур Діана,
здобувачка фахової передвищої освіти
I курсу, спеціальності «Право»
Фаховий коледж «Освіта» Університету «Україна»
Науковий керівник: Пономаренко Т.І.,
доктор філософії у галузі психології, доцент*

Формування правової культури сучасної молоді є вкрай актуальним питанням, оскільки права культура є важливим чинником розвитку демократичного суспільства та правової держави. У сучасних умовах глобалізації, цифровізації та стрімких суспільних змін молодь стикається з новими викликами, що вимагають високого рівня правової свідомості та відповідальності.

По-перше, недостатній рівень правової культури може призвести до правового нігілізму, байдужості до правопорушень та низького рівня участі у громадському житті. По-друге, права культура сприяє усвідомленню своїх прав і обов'язків, що є запорукою активної громадянської позиції та здатності відстоювати власні інтереси законними методами. По-третє, сучасна молодь є основою майбутнього суспільства, тому формування в неї правової культури забезпечує розвиток правових традицій та зміцнення правопорядку в державі.

Також важливим є вплив соціальних мереж та інформаційного середовища, що можуть як сприяти правовій обізнаності, так і формувати викривлені уявлення про правові норми. Тому систематична права освіта, права пропаганда та участь молоді у правозахисній діяльності є необхідними умовами для побудови свідомого суспільства, де закон і права мають першочергове значення.

В свою чергу систематичний огляд наукових джерел продемонстрував цікавість вчених до цієї проблеми. Так, відомими є напрацювання закордонних (David Nelken, Ronald Dworkin, Lawrence Friedman, Theodor Geiger, Harold Berman та ін.) та вітчизняних (Л.Авраменко, Н. Атаманова, О. Горіна, Д. Іщенко, В.Кобко-Орадій, Ю. Оборотова, Н. Оніщенко, П. Рабінович, М. Шевчук та ін.) науковців.

Теоретичні дослідження сутності та змісту феномену права культура дали наступні результати. Встановлено наступні підходи до розуміння змісту поняття, права культура – це:

- «свідоме виконання вимог права людиною в процесі її життєдіяльності» [1, с.86];

- «особлива складова духовної культури людства, що фіксує досягнення суспільства в розвитку правових феноменів у цілому, розкриває роль правових ідеалів і цінностей у житті суспільства, реальних здобутків держави у сфері правоохоронної діяльності» [2, с. 35];

- «різновид загальної культури, який становить систему цінностей, що досягнуті людством у галузі права і стосується правової реальності даного суспільства» [3, с. 16];

- відображає рівень розвитку правової системи на конкретному етапі її розвитку, також можна стверджувати, що «правова культура» формує «правову традицію» [4, с. 55].

Відтак, на основі існуючих підходів до трактування феномену можна зробити висновок, що правова культура молоді – це особлива складова духовної та загальної культури суспільства, що поєднує знання про право, власну інтерпретацію його норм, усвідомлене виконання правових вимог та цінностей у повсякденному житті.

Разом з тим, правова культура окремо взятої людини відображає у собі частку правової культури класу, нації та суспільства. Вона залежить від життєвого досвіду людини, рівня її юридичної освіти, правових навичок, які впливають на юридично значущу поведінку [1].

Також у межах правової культури виокремлюють різні рівні правосвідомості [1]:

- буденна правосвідомість – це базовий рівень, що формується в процесі повсякденного життя, через соціальний досвід, сімейне виховання, освітнє середовище та засоби масової інформації. Вона включає загальні уявлення про право, закони та їхнє застосування без глибокого наукового аналізу;

- теоретична правосвідомість – це більш складний рівень, що ґрунтується на науковому осмисленні правових норм, аналізі законодавства, судової практики та правових доктрин. Вона характерна для правознавців, науковців, юристів і формує системний підхід до правової дійсності.

Ці рівні відображають сукупність уявлень про законодавство, політику та правосуддя в суспільстві, визначаючи ставлення особистості та соціуму до права як регулятора суспільних відносин.

При цьому, у структурі правової культури дослідники виокремлюють матеріальні та духовні складники, які відображають різні аспекти правової реальності. Так, матеріальні складники охоплюють зовнішні, формалізовані елементи правової культури, які мають матеріальне вираження. До них належать[1]:

- система законодавства – це кодекси, закони, нормативно-правові акти;

- правові інститути – такі як суди, правоохоронні органи, адвокатура тощо;

- юридична практика – ними можуть бути судові рішення, діяльність правозахисних організацій;

- матеріальні носії правової інформації – це друковані видання, електронні бази даних, правові системи.

Між тим, духовні складники пов'язані з правовою свідомістю та ставленням до права, включаючи [1]:

- правові знання – це усвідомлення законів, прав і обов'язків людини;

- правові переконання – а саме ставлення до права, його важливість у суспільстві;

- правові цінності – такі як справедливість, рівність перед законом, законність тощо;

- правові традиції – що історично сформовані норми правової поведінки, правові звичаї.

Баланс між матеріальними та духовними складниками правової культури забезпечує ефективне функціонування правової системи та її позитивний вплив на суспільство.

Таким чином, формування правової культури сучасної молоді є ключовим чинником становлення демократичного суспільства та правової держави. Високий рівень правової культури забезпечує усвідомлення молоддю своїх прав і обов'язків, сприяє розвитку правової свідомості, відповідальності та активної громадянської позиції. Основними складниками правової культури є правові знання, переконання, цінності та традиції, які тісно пов'язані з рівнем розвитку правової системи.

Ефективне формування правової культури молодого покоління можливе за умови якісної правової освіти, популяризації правових знань, участі молоді в громадській та правозахисній діяльності, а також взаємодії держави, освітніх інституцій і громадянського суспільства. Важливим є і вплив цифрового середовища, яке може як сприяти правовій обізнаності, так і формувати спотворене сприйняття правових норм.

Отже, підвищення правової культури молоді – це необхідна умова для зміцнення правопорядку, розвитку демократичних цінностей та створення суспільства, де право і закон мають першочергове значення.

Література

1. Атаманова Н. В., Дяченко О. В. Правова культура та її роль у формуванні правопорядку сучасної Української держави. *Нове українське право*. 2022. № 1. С. 82-87.

2. Горіна О. Т. Теоретичні аспекти формування духовної культури студентської молоді. *Теорія та методика управління освітою*. 2009. № 2. С. 34-37.

3. Іщенко Д. В. Формування правової культури: теоретичні засади. *Педагогічні науки*. Ч. II. 2010. № 47. С. 15 – 18.

4. Шевчук М. Правова традиція та правова культура в системі національно-патріотичного виховання молоді. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права*. 2023. № 5 (15). С. 54-57.

ЧИННИКИ ДІЄВОСТІ МЕХАНІЗМУ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ В СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ

Калініченко Дарина,
здобувачка фахової передвищої освіти
I курсу, спеціальності «Право»
Фаховий коледж «Освіта» Університету «Україна»
Науковий керівник: Сидоренко В.В.,
кандидат юридичних наук, доцент

Правове регулювання сприяє впорядкуванню суспільних відносин і повинно досягати конкретних результатів, що відповідають цілям функціонування правового механізму. Визначення правил та норм, які встановлюють межі дозволеної поведінки для кожної особи в суспільстві, має важливе значення для забезпечення порядку і безпеки. Це питання завжди було актуальним для науковців і юристів-практиків, оскільки саме через ці норми забезпечується стабільність соціальних відносин. Однак на сьогоднішній день значною проблемою є точність і доцільність правових приписів, які регулюють суспільні відносини в умовах суспільних криз та трансформації світового порядку. В цьому контексті саме аналіз чинників дієвості механізму правового регулювання визначає здатність досягати найкращих можливих результатів при розумному використанні ресурсів та існуючих обмеженнях. Тому оцінка результативності правових механізмів повинна базуватись на їх соціальній значущості та здатності сприяти задоволенню загальних інтересів суспільства.

Невипадково юридична наука приділяє значну увагу дослідженню уніфікованих аспектів, які стосуються визначення структурно-функціональних особливостей процесу правового регулювання. Це, насамперед, передбачає вивчення окремих складових цього процесу, що разом утворюють його механізм. Будь-яке правове регулювання неможливо уявити без сукупності спеціальних засобів, через які здійснюється відповідна діяльність, а також без спеціалізованого апарату і рушійної сили, що визначають рамки цієї регламентації суспільних відносин — без самого механізму правового регулювання. Важливо зазначити, що цей механізм не існує ізольовано від інших складових загального процесу правового регулювання і повинен аналізуватись разом із цілями, методами, засобами, предметом і результатами цього явища. Однак саме механізм правового регулювання дозволяє чітко визначити реальну динаміку впливу права на впорядкування суспільних відносин [4, с. 116]. Сучасні соціально-правові трансформації в Україні, спричинені війною, хаотичними реформами в багатьох сферах життєдіяльності, інтеграційними процесами та цифровізацією суспільства та держави, актуалізують питання підвищення дієвості механізму правового регулювання. Тому, що лише дієвий механізм правового регулювання забезпечує стабільність суспільних відносин, правопорядок та верховенство права, що особливо важливо у періоди криз.

Сучасний стан розвитку механізму правового регулювання відображає та спричиняє нестабільність соціального середовища та трансформаційні процеси в суспільстві. Це призводить до змін у внутрішньосистемних взаємозв'язках правових інструментів, а також до появи суперечностей між нормативною підсистемою та рівнем її функціонального забезпечення в контексті упорядкування поведінки учасників правовідносин. Наслідком цього є те, що значна частина норм об'єктивного права виявляється неадекватною вимогам та очікуванням правових суб'єктів, що в свою чергу визначає фактичну нелегітимність чинного законодавства. Це призводить до зниження ефективності правового регулювання та зростання кількості протиправних дій, що негативно впливає на загальний стан правової системи в Україні [3, с. 91].

Науковці висловлюють різні думки щодо чинників, які визначають дієвість правового регулювання, однак існують певні спільні погляди [5, с. 265]. Серед найважливіших чинників, що впливають на дієвість правового регулювання, виділяються такі: якість нормативної бази правового регулювання, що включає відповідність юридичних норм загальносоціальним закономірностям та природі суспільних відносин, наявність перевірених процедурних механізмів реалізації матеріальних норм, своєчасне оновлення законодавства та дотримання правил законодавчої техніки при підготовці нормативно-правових актів, що дозволяє створювати логічні й доступні документи; стан правозастосувальної практики, яка визначається якістю підготовки фахівців, наявністю стимулів для їх продуктивної праці, узгодженістю дій різних юридичних установ, а також матеріальною забезпеченістю цих установ; соціально-правові умови, зокрема на дієвість правового регулювання впливає наявність в суспільстві режиму законності, відповідність інтересів і потреб учасників суспільних відносин цілям правової регламентації, рівень правової інформованості громадян, узгодженість правової та моральної регуляції соціальної поведінки, а також розвиток правової культури учасників цих відносин [1, с. 285].

Також до чинників дієвості механізму правового регулювання належать: відповідність юридичних норм рівню правосвідомості та моралі, так норми права повинні відповідати рівню загальної культури та громадській думці суб'єктів правовідносин та адаптація норм до реальних потреб і інтересів суб'єктів правових відносин, у цьому випадку юридичні норми повинні відображати і враховувати потреби та інтереси тих осіб, відносини між якими вони регулюють [2, с. 173].

Крім цього до об'єктивних чинників дієвості механізму правового регулювання можна віднести ще ряд аспектів, зокрема: до об'єктивних залежностей дієвості МПР відносяться: рівень сприйняття та усвідомлення суспільством загальнолюдських цінностей; рівень впливу звичаїв на організацію життєдіяльності суспільства; ментальні особливості народу; релігійно-моральні настанови суспільства; інтелектуальний потенціал населення; демографічні особливості розвитку суспільства; рівень економічного розвитку окремих територій (регіонів) держави; глобальні зміни природо-кліматичних умов; рівень забезпеченості території природними ресурсами; географічне та геополітичне розташування держави; рівень

інтегрованості держави в міжнародну спільноту; міжнародні міграційні процеси; міжнародні конфлікти; рівень науково-технологічного розвитку тощо [3, с. 169-170].

Серед суб'єктивних чинників дієвості механізму правового регулювання, в свою чергу виділяють: надмірний рівень лобіювання групових інтересів; прояви корупції; надмірний рівень бюрократизму; політична заангажованість учасників МПР; популізм суб'єктів, що забезпечують функціонування МПР; рівень професіоналізму суб'єктів, що забезпечують функціонування МПР; неналежну професійну мотивацію суб'єктів, що забезпечують функціонування МПР; емоційний інтелект суб'єктів, що забезпечують функціонування МПР; загальний рівень правової свідомості та правової культури суб'єктів МПР та інші [3, с. 170-171].

Отже, дієвість механізму правового регулювання значною мірою залежить від багатьох чинників, зокрема від якості юридичних норм, механізму їх реалізації та практики застосування, а також, що особливо важливо від наукового обґрунтування необхідності врегулювання певних аспектів суспільного життя. Однак, на сьогоднішній день держава зосереджується на другорядних питаннях, впроваджуючи норми, які не відповідають актуальним потребам і лише ускладнюють умови життя громадян. Тому особливу важливість для досягнення кінцевої мети функціонування механізму правового регулювання, зокрема забезпечення визначених меж впорядкування суспільних відносин, має категорія "дієвість механізму правового регулювання". Це поняття дозволяє всебічно оцінити цінність, ефективність і реальну економічну доцільність використання тих чи інших правових інструментів для впливу на суспільні відносини.

Література

1. Гладкий С.О. Теорія держави і права : навчально-методичний посібник. Полтава : ПУЕТ, 2016. 371 с.
2. Рабінович П.М. Основи загальної теорії права та держави : навчальний посібник. Львів : Край, 2007. 192 с.
3. Сидоренко В. В. Залежності дієвості механізму правового регулювання: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01; Відкрит. міжнар. ун-т розвитку людини "Україна". Київ, 2014. 195 с.
4. Сидоренко В.В. Основні підходи до розуміння сутності механізму правового регулювання. *Держава і право*. 2012. Вип. 55. С. 116-121
5. Чемодурова А. Правове регулювання та його ефективність у сучасному світі. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. №4. С. 262-267.

СЕКЦІЯ
«ПСИХОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ РЕГУЛЯЦІЇ
ПОВЕДІНКИ ОСОБИ В СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ»

АГРЕСІЯ ПІДЛІТКІВ ТА ЇХ ПРИЧИНА

*Драбик Михайло,
здобувач вищої освіти
I курсу спеціальності «Психологія»
Білоцерківський інститут економіки та
управління Університету «Україна»
Науковий керівник: Пономаренко Т.І.,
доктор філософії у галузі психології, доцент*

Агресія в підлітковому віці є складним явищем, що виникає на перетині внутрішніх емоційних потрясінь та зовнішніх обставин. У період швидкого фізіологічного і психологічного розвитку, коли відбувається активне формування особистості, пошук власного місця в соціумі та визначення цінностей, молода людина стикається з посиленою емоційною лабільністю. Неможливість адекватно виражати внутрішній дискомфорт, невміння регулювати гнів і розчарування можуть призводити до вибухів агресії як способу самоутвердження або захисту.

Основна частина. За даними ЮНІСЕФ, 67 % підлітків віком 11-17 років в Україні хоча б раз стикалися з булінгом або ставали його жертвами. У 2023 році було зареєстровано 96 офіційних справ про цькування в закладах освіти, що свідчить про високий рівень насильницьких проявів серед школярів. За результатами дослідження PISA-2022, 14,7 % п'ятнадцятирічних українців повідомили про випадки цькування кілька разів на місяць, а 7 % - про регулярні епізоди. У глобальному масштабі щороку фіксується близько 200 000 умисних вбивств серед осіб віком 10-29 років, що становить 43 % від загальної кількості таких злочинів у світі. Ці показники вказують на широку поширеність агресивної поведінки серед молоді та потребу комплексного аналізу причин.[2]

Психологічні чинники агресії пов'язані з особливостями нейрофізіологічного розвитку підлітків. У віці від 13 до 17 років префронтальна кора, відповідальна за планування дій, самоконтроль та передбачення наслідків, розвивається повільніше, ніж лімбічна система, що регулює емоції та мотивацію. Це породжує імпульсивність, недостатню оцінку ризиків та схильність до швидких емоційних сплесків. Дослідження серед 1128 американських підлітків показало, що 75,3 % учасників стикалися з насильством серед однолітків, 27,6 % - з домашнім насильством у парі, а 23,5 % - носили зброю. Одночасно 28 % вживали алкоголь, що значно підвищує ймовірність агресивних реакцій.[1]

Соціальне оточення, зокрема сім'я, школа та група однолітків, має вирішальний вплив на формування агресивних патернів. Нестабільні сімейні відносини, регулярні конфлікти, фізичне або психологічне насильство створюють модель взаємодії, в якій насильство сприймається як звичний спосіб вирішення проблем. У першому півріччі 2023 року в Україні було зафіксовано понад 2033 злочини проти неповнолітніх, внаслідок яких постраждали понад 1800 дітей. Шкільне середовище з недостатнім рівнем підтримки з боку педагогів та відсутністю програм з попередження конфліктів сприяє зростанню булінгу. Водночас підлітки, які спілкуються з агресивними друзями, частіше самі вдаються до насильницьких дій.[4]

Біологічні аспекти агресії включають гормональні зміни, які відбуваються в підлітковому віці. Коливання рівня тестостерону та естрогену впливають на емоційну збудливість та можуть провокувати спалахи агресії. Генетична схильність до імпульсивної поведінки та низької толерантності до фрустрації поєднується з нейрохімічними процесами, які формують агресивні патерни. Дослідження вказують на важливу роль серотоніну та допаміну: порушення їхнього балансу асоціюється зі зниженням здатності контролювати гнів і зростанням готовності до ворожих дій.[3]

Війна та пережиті травми значно підсилюють агресивні реакції в підлітків. Опитування серед українських підлітків показало, що 73 % відчувають тривогу та страх за майбутнє через військові дії, 38 % - страх за життя рідних, 12 % - невизначеність через руйнування інфраструктури, а 11 % страждають від нестачі світла чи зв'язку. Хронічний стрес і травматичний досвід активують механізми психологічного захисту, серед яких агресія виступає способом відчувати контроль над небезпекою. У регіонах, що зазнали бойових дій, підлітки демонструють підвищену готовність до насильства, що відображає їхню адаптацію до умов постійної загрози.[5]

Цифрове середовище та медіа також відіграють важливу роль у поширенні агресивної поведінки. Соціальні мережі, онлайн-ігри з елементами насильства та анонімність Інтернету сприяють толерантності до жорстокості. Приблизно 25 % підлітків стикалися з онлайн-образами та загрозами, що негативно впливає на розвиток емпатії та формує агресивні моделі поведінки. Відсутність безпосередніх соціальних обмежень у мережі сприяє кібербулінгу, який часто переходить у реальні конфлікти, посилюючи страх і ворожість серед учасників.[4]

Наслідки агресії серед підлітків можуть бути різноманітними та серйозними. Погіршення успішності в навчанні, ізоляція від однолітків, зниження самооцінки та розвиток тривожно-депресивних розладів є поширеними наслідками. Від березня 2024 до березня 2025 року неповнолітні вчинили 407 підпалів автомобілів військовослужбовців, що свідчить про екстремальні форми агресії в умовах воєнного конфлікту. Правопорушення можуть призвести до кримінальної відповідальності та тривалих психологічних травм, які впливають на здоров'я та соціальну адаптацію.

Для зменшення рівня агресії серед підлітків необхідно впроваджувати комплексні програми соціально-емоційного навчання в закладах освіти,

спрямовані на розвиток навичок самоконтролю, емпатії та конструктивного вирішення конфліктів. Підвищення кваліфікації педагогів у галузі психологічної підтримки, створення служб порозуміння в школах та надання доступу до психологічної допомоги у громадах сприятимуть ранньому виявленню проблем та своєчасній корекції. Залучення батьків до освітніх ініціатив та просвітницька робота з сім'ями в кризових ситуаціях забезпечать стабільність емоційного клімату вдома.

Отже, тільки системний підхід, що охоплює державний, громадський та сімейний рівні, може створити умови для безпечного та гармонійного розвитку підлітків. Інвестиції в програми підтримки молоді, розвиток мережі спеціалізованих центрів для роботи з травмованими дітьми та активна участь громад у створенні безпечного середовища стануть запорукою зниження агресивних проявів. Лише об'єднавши зусилля психологів, педагогів, соціальних працівників та органів влади, можна забезпечити підліткам можливість реалізувати свій потенціал без застосування насильства.

Література

1. Аршава І., Носенко Д. Суб'єктивне благополуччя і його індивідуально-психологічні та особистісні кореляти. Вісник Дніпровського університету. Серія «Педагогіка і психологія». 2012. № 18 (20). С. 3–10.
2. Архипова Т., Уханова А. Гендерні особливості агресивної поведінки в контексті психічного здоров'я старших школярів. Теоретичні і прикладні проблеми психології. 2020. Вип. 52, № 2. С. 179–192. DOI: 10.33216/2219-2654-2020-52-2-179-192
3. Афузова Г. та ін. Особливості психічного здоров'я першокурсників на етапі адаптації до професійного навчання в умовах воєнного стану. Габітус. 2022. Вип. 41. С. 278–283. DOI: 10.32782/2663-5208.2022.41.49
4. Беляєва С. Дитячі негаразди: лікуємо любов'ю. Київ, 2013. 112 с.
5. Видра О. Вікова та педагогічна психологія. Київ, 2011. 112 с.

ВПЛИВ РАННЬОЇ АВТОНОМНОСТІ НА ЖИТТЯ ПІДЛІТКІВ

Потребенко Ольга,
*здобувачка вищої освіти другого (магістерського)
рівня спеціальності «Психологія»,
Білоцерківський інститут неперервної
професійної освіти
Науковий керівник: Хомчук О.П.,
кандидат психологічних наук*

Вступ. Надзвичайно особливим, важливим та важким періодом в розвитку особистості є підлітковий вік. Адже цей перехідний час від дитини до дорослості (11-17 років) є основою розвитку всіх показників, як фізіологічних так і психологічних. Від того як підліток проживе та пройде цей перехідний

період залежить його майбутнє доросле життя. Одним з показників, які позитивно впливають на полегшення проходження данного періоду «дитинство-дорослість» є рання дорослість, автономність дитини [2].

Основний матеріал. Розвиток автономності в перехідному віці з дитинства до дорослості завжди цікавив науковців, психологів, філософів, дослідників, як сучасних так і в минулих століттях. Науковець та видатний психолог, філософ Ж. Піаже, вперше запровадив в психології поняття «автономності». Американсько - німецький психолог Е. Еріксон досліджував процеси набуття автономності, моральних цінностей, відокремлення від батьківського нагляду, формування власного «Я» та підтверджував їх значення у становленні особистості в підлітковому віці . Набуття цих всіх моральних, етичних та ін. принципів відіграє важливу роль в подальшому керуванні власним життям. Також дослідженнями розвитку особистості та здобуття ранньої автономності в підлітковому віці займалися науковці [1,3].

Підлітковий вік характеризується здійсненням спроб розширення власних соціальних горизонтів, прагнення до самостійності та автономності, намагається створити систему моральних цінностей. Підліток починає себе почувати дорослим, прагне автономії від дорослих, спілкування з однолітками, відчуває потребу в самостійності та самоствердженні [5].

Поведінка дитини в перехідному віці дуже залежить від фізичного стану, психологічного, морального. На ці ознаки впливає здоровий спосіб життя, відносини з батьками, спілкування з однолітками та інше оточення, яке присутнє в житті особистості. В цьому віці підлітки прагнуть спілкування з однолітками більше ніж з дорослими та родинна атмосфера відіграє величезний вплив на його психологічний стан. Адже підтримка в важкий період батьків, їх довіра, дружні відносини, визнання ранньої дорослості дитини дуже впливає на самовпевненість, самоповагу, самосприйняття, самоствавлення, самоінтерес та ін. Тому рівень автономності залежить від соціально-психологічних умов, а саме від впливу батьківського виховання, підтримки, проявів індивідуальності та самостійності вибору, схвалення та не перешкоджання автономної поведінки дитини[4].

Підліткам з пізньою автономністю притаманні основні ознаки перехідного віку: замкнутість, підвищена стресовість, істерики, непорозуміння з батьками, вчителями, однолітками та ін. Такі зміни в поведінці підлітка мають насторожити та підготувати батьків до подальшого спілкування з дитиною, підтримувати, розмовляти, не відштовхувати. Задача батьків допомогти своїй дитині пройти цей складний період, який закладає основні показники розвитку особистості в подальшому.

Висновки. Автономність – це спосіб поведінки підлітка, є критерієм психічного та фізичного здоров'я, цілісності особистості . Діти в підлітковому віці, які мають високий рівень автономності, почувають себе набагато впевненіше, доросліше, мають свою думку, проявляються в самовизначенні і незалежності, вміють протистояти соціальному тиску, оцінювати себе.

Література

1. Губарь О.Г. Розвиток особистості в підлітковому віці та роль мовлення в процесі її соціалізації. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та психологія. зб. наукових праць*. Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2009. № 14. С. 32-34.
2. Заверуха О.В. проблема автономності у підлітковому віці в працях вітчизняних та зарубіжних дослідників. *Наукові праці МАУП*. 2014. Вип. 43(4). С. 219–226.
3. Мартиняк О. Психологічні особливості сучасних підлітків у виборі комунікативних засобів спілкування. *Матеріали II Міжнародної студентської науково-технічної конференції «Природничі та гуманітарні науки. Актуальні питання»*. 25-26 квітня 2019. Т. : ТНТУ, 2019. С. 292–293.
4. Яцюк М.В. Розвиток автономності особистості в системі батьківсько-юнацьких взаємовідносин. *Наука і навчальний процес: Науково-методичний збірник матеріалів науково-практичної конференції соціально-гуманітарного факультету ВСЕІ Університету «Україна»*. Вінниця: Вінницький соціально-економічний інститут Університету «Україна». 2008. С. 99–101.
5. Яцюк М.В. Психологічний аналіз феномену автономності особистості. *Наука і навчальний процес: Науково-методичний збірник*. Вінниця: ВСЕІ Університету «Україна» №3, 2007. С. 77–80.

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ЖИТТЄСТІЙКОСТІ ТА ТРИВОЖНОСТІ В ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

*Кашира-Масальський Андрій,
здобувач вищої освіти 4 курсу
спеціальності «Психологія»
Білоцерківський інститут економіки
та управління Університету «Україна»
Науковий керівник: Хомчук О.П.,
кандидат психологічних наук*

Вступ. Життєстійкість – важлива характеристика для розвитку гармонійної особистості. Саме завдяки життєстійкості формуються основні морально-психологічні засади, що дозволяють людині рухатись вперед до своїх цілей. Тривожність як психологічний стан часто виступає антагоністом життєстійкості, послаблюючи здатність особистості ефективно справлятися з викликами. Дослідження показують, що високий рівень життєстійкості корелює з нижчими показниками тривожності в юнацькому віці, створюючи своєрідний буфер проти стресових впливів. У підлітків з низькою життєстійкістю тривожні стани проявляються інтенсивніше та частіше, що негативно впливає на їхню соціальну адаптацію та психологічне благополуччя. Саме тому розвиток компонентів життєстійкості (залученість, контроль, прийняття ризику) є

ефективною стратегією для подолання та профілактики тривожних розладів у юнацькому віці.

Виклад основного матеріалу. Вивчення феномену життєстійкості особистості набуває особливої актуальності у контексті становлення та розвитку особистості юнацького віку. Сучасні умови життя характеризуються високим рівнем стресогенності, що вимагає від молоді значних адаптаційних ресурсів. Особливо це актуально у зв'язку з воєнним станом в Україні. Життєстійкість як інтегральна характеристика особистості дозволяє ефективно протистояти стресовим ситуаціям, зберігаючи внутрішній баланс та успішно адаптуючись до нових викликів. За визначенням С. Мадді, життєстійкість представляє собою систему переконань особистості про себе, про світ, про відносини зі світом, що дозволяє людині витримувати і ефективно долати стресові ситуації [4]. Як показують дослідження, саме в юнацькому віці відбувається активне формування цієї якості під впливом різноманітних факторів.

Потрібно зазначити, що під терміном «юнацький вік» ми маємо на увазі віковий період з 15-16 до 21-22 років, який, за дослідженнями Л. І. Божович, характеризується завершенням формування ієрархічної структури мотивів, становленням світогляду та розвитком моральної стійкості особистості [1]. Вчена підкреслювала, що саме в юнацькому віці відбувається активне формування особистісних якостей, необхідних для конструктивного подолання стресових ситуацій та викликів, які виникають у процесі соціалізації та професійного самовизначення молоді людини.

Тривожність, що часто супроводжує цей віковий період, суттєво впливає на процес формування життєстійкості. Високий рівень життєстійкості зазвичай супроводжується низькими показниками як особистісної, так і ситуативної тривожності, що підтверджує захисну функцію життєстійкості щодо негативних емоційних станів. Особи з розвиненою життєстійкістю краще контролюють ситуацію, сприймають стресові події як менш загрозливі і з більшою вірогідністю застосовують ефективні копінг-стратегії. Волошок О. В. зазначає, що особистісні чинники відіграють вирішальну роль у формуванні тривожності у студентської молоді, впливаючи на сприйняття та інтерпретацію потенційно загрозливих ситуацій [2]. Емпіричні дослідження демонструють наявність оберненого кореляційного зв'язку між рівнем життєстійкості та проявами тривожності у молоді. Високий рівень життєстійкості зазвичай супроводжується низькими показниками як особистісної, так і ситуативної тривожності, що підтверджує захисну функцію життєстійкості щодо негативних емоційних станів. Особи з розвиненою життєстійкістю краще контролюють ситуацію, сприймають стресові події як менш загрозливі і з більшою вірогідністю застосовують ефективні копінг-стратегії [4].

Тривожність юнаків можна розглядати з різних позицій. З одного боку, її сприймають як стійку рису особистості, яка проявляється в схильності до частого та легкого виникнення станів тривоги. Така характеристика формується під впливом особливостей нервової та ендокринної систем, а також через порушення міжособистісного спілкування. З іншого боку, тривожність описують як схильність індивіда до переживань тривоги, яка характеризується

низьким порогом виникнення таких реакцій і є суб'єктивним проявом внутрішньої напруги чи неблагополуччя. Вона часто посилюється при нервово-психічних та важких соматичних захворюваннях, у людей, які пережили психотравми, а також у групах з девіантною поведінкою. При цьому виділяють ситуативну тривожність, пов'язану з конкретними зовнішніми обставинами, та особистісну, яка є стабільною характеристикою людини.

Компоненти життестійкості – залученість, контроль та прийняття ризику – по-різному взаємодіють з проявами тривожності. Залученість, що характеризується переконаністю в тому, що участь у подіях дає максимальний шанс знайти щось цінне та цікаве для особистості, знижує відчуття відчуженості та безпорадності, які часто супроводжують тривожні стани. Контроль, як переконаність у можливості впливати на результат подій, протистоїть відчуттю безпорадності, яке є характерною рисою підвищеної тривожності. Прийняття ризику дозволяє розглядати потенційно тривожні ситуації як можливість для особистісного зростання.

В юнацькому віці формування життестійкості є ефективним інструментом профілактики та подолання надмірної тривожності. Життестійкість, як риса, що формується завдяки цілеспрямованим вольовим зусиллям, дозволяє гармонізувати соціальну сферу особистості. Також це позитивно впливатиме на емоційний фон юнака. Важливу роль у цьому процесі відіграють освітні установи, в яких молоді люди проводять значну частину часу. Необхідне створення психологічно безпечного освітнього середовища, що сприяє розвитку автономності, компетентності та відчуття зв'язку з іншими, є важливою умовою формування життестійкості та зниження тривожності.

Висновки. Отже, життестійкість виступає ключовим чинником, що забезпечує ефективну психологічну адаптацію юнацтва до складних умов сучасного життя, особливо в контексті зростаючої тривожності. Її розвиток, зокрема формування таких компонентів, як залученість, контроль і прийняття ризику, знижує рівень особистісної та ситуативної тривожності, сприяючи збереженню емоційної рівноваги та внутрішньої стійкості. Життестійкість демонструє захисну функцію, яка дозволяє молоді сприймати труднощі як виклики, а не загрози, та застосовувати ефективні копінг-стратегії. Створення сприятливого освітнього середовища, орієнтованого на підтримку психологічного благополуччя, є необхідною умовою для зміцнення життестійкості як механізму профілактики тривожних розладів і формування зрілої, гармонійної особистості.

Література

1. Божович Л. І. Етапи формування особистості в онтогенезі. Питання психології. 1978. № 1.
2. Волошок О. В. Особистісні чинники тривожності студентської молоді. *Вісник Одеського національного університету. Психологія*. 2012, № 8. С. 479-484.
3. Зливков В., Лукомська С., Федан О. Психодіагностика особистості у кризових життєвих ситуаціях: підручник. Київ: "Пед. думка", 2016. 218 с.

4. Сердюк Л. З., Купреєва О. І. Особистісний ресурс життєстійкості студентів із соматичними захворюваннями. *Актуальні проблеми психології: Загальна психологія. Історична психологія. Етнічна психологія*. 2015. № 9 (7). С. 311–317.

ВПЛИВ СІМ'Ї НА РОЗВИТОК ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ В ПІДЛІТКІВ

Кириленко Діана,
здобувачка фахової передвищої освіти
1 курсу спеціальності «Право»,
Фаховий коледж «Освіта» Університету «Україна»
Науковий керівник: Пономаренко Т.І.,
доктор філософії у галузі психології, доцент

Різні соціальні чинники впливають на формування особистості підлітків. Одним із важливих факторів формування особистості й поведінки є стосунки дітей та батьків. З самого малечку прикладом для наслідування у дітей є батьки, але далеко не кожна людина уміє володіти даром любові й добра сімейного вогнища, але ще складніше – не розпорошити і не проміняти його на зваби світу, а з гідністю передати наступним поколінням.

Проблемні сім'ї – це створені людьми події, перед якими виникають особливо важкі життєві ситуації, які можуть завдати відчутної шкоди стабільності шлюбу [1].

Проблемна сім'я та девіантна поведінка підлітків – досить актуальна тема для українського суспільства, особливо зараз. Погіршення матеріального стану сімей, війна, різке зниження рівня життя малозабезпечених сімей, загальна криміналізація суспільства, зростання кількості сімейно-побутових злочинів, поширення дитячої бездоглядності та безпритульності, зростання підліткової злочинності, поширення в підлітковому середовищі наркоманії, токсикоманії, проституції, випадків суїциду, падіння авторитету батьків і педагогів – всі ці явища характеризують кризу сучасної сім'ї [3].

Аналіз літератури показав зацікавленість до теми багатьох відомих зарубіжних (Ч. Ломброзо, Е. Еріксон, Ж. Піаже, А. Бандура та ін.) та вітчизняних (Е. П. Белінська, І. Ковчина, О. Зінченко, Н. Прокопенко та ін.) вчених.

Девіантна поведінка — це тип соціальної поведінки, який відхиляється від прийнятих у суспільстві норм, правил і стереотипів. Ця поведінка суперечить правовим, моральним, соціальним і культурним нормам, викликаючи несхвалення в суспільстві та часто приводячи до санкцій чи покарань [2].

Проаналізувавши різні підходи вчених до феномену зокрема психологічний, соціологічний, біологічний, робимо висновок, що девіантна поведінка – це соціальна поведінка особи, яка відхиляється від загальноприйнятих норм і правил, установлених у суспільстві. Вона може

приймати форму протиставлень, злочинів, алкоголізму та наркоманії, агресії та аморалізму, але також є у менш радикальній виразитості — ексцентрика чи форми самовираження.

На жаль, на сьогоднішній день, проблемна сім'я є досить поширеним явищем у нашому суспільстві. «Крутий» стиль життя, який ми запозичуємо від інших високорозвинених країн світу не призводить ні до чого іншого, як до тенденції збільшення даної категорії сімей в нашій державі

Негативний вплив проблемної сім'ї спричинює тенденцію до збільшення серед підлітків з даних сімей акцентованих або загострених, підсилених, дуже виражених рис характеру, які в майбутньому залишать відбиток в житті людини. Саме головне не кидати таку сім'ю у важкий час, не відгортатися від неї, а навпаки прагнути інтегрувати її в суспільство..

В небезпечному положенні знаходиться, найбільш незахищена категорія нашого суспільства – діти. Найчастіше результатом соціалізації підлітків у проблемній сім'ї є зростання соціальної нестабільності: поширення бездоглядності, правопорушень, шкідливих звичок, які в свою чергу є проявами різноманітних форм девіантної поведінки (правопорушення, паління, вживання алкоголю, наркотиків).

Переваги раннього запобігання кризових ситуацій є очевидними. Це дає можливість підготуватися, проаналізувати ситуацію і розробити план реагування, а у разі безпосереднього втручання – значно збільшити вірогідність успішного вирішення проблеми. Раннє запобігання створює сприятливе підґрунтя для визначення цілей, вироблення можливих планів дій та їх порівняння, аналізу можливого застосування обраного варіанту й реакції конфліктуючих сторін, а також розробки вірогідних сценаріїв розвитку ситуації. Враховуючи важливість раннього запобігання, в усіх заходах, спрямованих на врегулювання криз і запобігання конфліктам, велика увага приділяється отриманню, оцінці та аналізу інформації на ранніх етапах.

Таким чином, проблема впливу сім'ї на формування особистості підлітків є дуже актуальним аспектом, стосовно якого необхідно зупинитися, особливо в умовах сучасних соціальних викликів. Взаємини між батьками й дітьми грають ключову роль в вихованні, конкретно тому проблемна сім'я часто стає джерелом девіантної поведінки підлітків. Економічні потреби, соціальна нестабільність, війна й злочинність лише підсилюють нинішню ситуацію. Оскільки девіантна поведінка, що проявляється за допомогою кримінальних правопорушень, зростанням залежності чи соціальний ізоляцією, відбувається під дією будь-якого від'ємного шляху впливу сімейного середовища, особливо цілком змінюється це питання. Тому тут необхідно не лише проаналізувати весь цей від'ємний аспект, а й вжити масову дію шляху попередження кризи, щоб забезпечити соціалізацію цих сімей та зменшити ризики для підлітків.

Література

1. Абдулова Т.П. Вікові кризові явища у формуванні ідентичності підлітків. Deutschland: LAP Lambert Academic Publishing GmbH & Co. 2011. № 4. с. 42 – 46.

2. Лушпаєнко О. А. Роль сім'ї в формуванні девіантної поведінки підлітків: кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня «бакалавр» : спец. 053 «Психологія». ЧНУ ім. Петра Могили. Миколаїв, 2023. 86с.

3. Белінська Є. П. Інформаційна соціалізація підлітків: досвід користування соціальними мережами і психологічне благополуччя. *Психологічні дослідження*. 2013. № 30 (6). С. 5. -11.

ВПЛИВ ТРИВОЖНОСТІ НА ОСОБИСТІСТЬ

Москаленко Діана,
здобувачка фахової передвищої освіти
1 курсу спеціальності «Право»,
Фаховий коледж «Освіта» Університету «Україна»
Науковий керівник: Пономаренко Т.І.,
доктор філософії у галузі психології, доцент

Тривожність – абсолютно не новина для сучасних людей. Багато хто розуміє що це таке, вміє виявити цей певний не дуже приємний стан та ситуативно може собі допомогти. Нажаль, лише частина людей звертається за допомогою до спеціалістів та медикаментозних засобів для врівноваження психічного стану. Є ще певна категорія людей – вони знають що таке тривожність, але нормально це сприймають, не вважають це великою проблемою і ніяк не дають ради собі в цьому питанні. Також, звичайно, є люди, які знають про поняття тривожності, мають її значний показник, але не усвідомлюють цього. Тривожність – це адекватна і природня реакція організму на стрес, пережитий людиною, передчуття чогось поганого, відчуття страху, постійні нав'язливі думки та душевний дискомфорт.

Кожна людина в своєму житті мала цей стан в певні стресові періоди, але важливо розуміти, чи це ситуативна реакція організму на тригери, коли особа просто нервує перед якоюсь подією, наприклад іспит чи працевлаштування на роботу, а після подолання певної перешкоди або виконання завдання з легкою душею радіє галочці і забуває про нервові переживання; чи це стан постійного пригнічення та сильного занепокоєння – особистісна тривога, що іноді може супроводжуватись фізичними симптомами (нудота, запаморочення, сильне серцебиття, відчуття здавлених легень всередині, переривчасте дихання та інші), який не дає спокою людині. Вона завжди про щось тривожиться занадто активно: хоч то один іспит, хоч щоденні звичайні проблеми. Якщо подібний стан другого варіанту проявив продовжується більше 6 місяців, це може свідчити про наявність тривожного розладу особистості.

В будь-якому випадку, тривога негативно впливає на психіку людини, на якість життя, на взаємодію особистості із навколишнім світом. Рахом з тим, опрацювання наукових джерел показало великий інтерес вчених до проблеми тривожності. Відомими є роботи іноземних (Арон Бек, Віктор Франкл, Карл

Роджерс, Ролло Мей, Зигмунд Фрейд) та вітчизняних (Ананьєв Борис, Бех Іван Дмитрович, Запорожець Олександр Васильович, Максименко Сергій Дмитрович, Ярошевський Михайло Григорійович) науковців.

Зі словника нам відомо, що «тривога — емоційний стан, що виникає в ситуаціях не- визначеної небезпеки та проявляється в очікуванні неблагополучного розвитку подій. На відміну від страху як реакції на конкретну загрозу, являє собою генералізований, дифузійний або безпредметний страх» [2, с. 550].

В емпіричних дослідженнях розрізняють [4]:

- тривогу ситуативну — характеризує стан індивіда в даний момент;
- тривогу як риса особистості — тривожність — підвищена схильність відчувати тривогу через реальні або уявлювані небезпеки.

В свою чергу, під тривожністю розуміють «стан доцільного підготовчого підвищення сенсорної уваги і моторного напруження в ситуації можливої небезпеки, що зумовлює відповідну реакцію на страх. Схильність індивіда до переживання тривоги, що характеризується низьким порогом її виникнення; один з основних параметрів індивідуальних розходжень» [2, с. 351].

Так, причини особистісної тривожності [3; 4] знаходяться на соціальному, психологічному та психофізіологічному рівнях. Перший – соціальні проблеми особистості, пов'язані з порушеннями у спілкуванні. На психологічному рівні особистісна тривожність пов'язана з неадекватним сприйманням суб'єктом самого себе. Тривожність зумовлена конфліктною самооцінкою, коли одночасно актуалізуються дві протилежні тенденції – потреба високо себе оцінити та почуття невпевненості. Психофізіологічний рівень особистісної тривожності зумовлюється чинниками, що пов'язані з особливостями функціонування центральної нервової системи.

Дослідники [1; 3] часто відзначають, що високий рівень тривожності негативно впливає на розвиток особистості та може призвести до її дезадаптації та невротизації.

Уважається, що тривожність лежить в основі цілої низки порушень розвитку, що зумовлюють формування різноманітних негативних змін функціонального стану.

Особистість із високим рівнем тривожності схильна сприймати навколишній світ, який містить у собі погрозу та небезпеку в значно більшому ступеню, ніж особистість із низьким рівнем тривожності. Високий рівень тривожності створює загрозу психічному здоров'ю особистості, сприяє розвитку невротичних станів.

Тривожність особистості характеризується стійкою схильністю до переживання занепокоєння, напруження та страху в різних життєвих ситуаціях, навіть за відсутності реальної загрози. Вона проявляється у підвищеній чутливості до невизначеності, очікуванні небезпеки, ускладненому прийнятті рішень, а також у соматичних (фізіологічних) реакціях, таких як прискорене серцебиття, пітливість, м'язове напруження. Тривожність може мати як адаптивний характер (наприклад, мобілізація ресурсів у складних ситуаціях), так і дезадаптивний, коли заважає ефективному функціонуванню особистості [1; 3].

Таким чином, проблеми тривожності є актуальною в наш час, тому що ми зникаємося з великою кількістю стресів в нашому житті які пов'язані з буденним життям, навчальною діяльністю і з війною перш за все, а тому є необхідні дослідження цієї теми та розробки різних заходів щодо психопрофілактики тривожності.

Література

1. Багрин В.В., Пономаренко Т.І. Особливості тривожності студентської молоді. *Суспільство, наука, освіта: актуальні дослідження, теорія та практика: тези доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції (27-28 листопада 2024 року) / Білоцерківський інститут економіки та управління Університету «Україна»; за заг. ред. Я. В. Новака; наук. ред. Т.М. Косач, Н.С. Пасічник. Біла Церква, 2024. С. 255 - 258.*
2. Шапар В. Б. Сучасний тлумачний психологічний словник. Х.: Прапор, 2007. 640 с.
3. Шишин А. В., Пономаренко Т. І. Психологічні особливості стресостійкості особистості в умовах невизначеності. *Вісник Львівського університету. Серія психологічні науки.* 2023. № 16. С. 64–71
4. Spielberger C. D., Gorsuch R. L., Lushene, R. E. Manual for the State-Trait Anxiety Inventory. Palo Alto, CA: Consulting Psychologists Press, 1970. 60p.

ЕМОЦІЙНІ АСПЕКТИ ПРОЯВУ АГРЕСІЇ В МІЖОСОБИСТІСНИХ КОНФЛІКТАХ У ПІДЛІТКІВ

Бойко Анастасія,
здобувачка вищої освіти 1 курсу
спеціальності «Психологія»
Білоцерківський інститут економіки та управління
Університету «Україна»
Науковий керівник: **Трофименко Н.Є.,**
старший викладач

Актуальність даної теми полягає у тому, що агресивність підлітків є однією з найбільших соціальних проблем сучасного періоду. Вона негативно впливає на всі аспекти життя, в тому числі на міжособистісні стосунки, психіку підлітка. На сьогодні є актуальне питання булінгу, та чинників, що його викликають. Багато підлітків відчуває агресію, гнів, та образу, що є основою для міжособистісних конфліктів. Образа, фрустрація є сильними каталізаторами, що породжують агресію.

Метою цих тез є дослідження впливу емоцій на міжособистісні стосунки підлітків, зокрема, визначення головних емоційних аспектів, прояву агресії, які впливають на міжособистісні конфлікти у підлітків.

Міжособистісний конфлікт – це зіткнення інтересів індивідумів яке зазвичай супроводжується агресією підлітка, та має високу емоційність. Вони

різняться інтенсивною емоційністю, що може бути як причиною, так і наслідком конфлікту, стосуються інтересів не лише індивіда, що конфліктує, а й їхнього оточення, також є перевіркою характеру, темпераменту.

На сьогодні в багатьох сім'ях є негативний емоційний мікроклімат, який може викликати у підлітка агресію, грубість, та ворожість, що спричиняє агресивну поведінку, та деструктивні дії.

Однією з найактуальніших проблем – є булінг. Булінг – це тривале цькування з боку індивіда до інших. Буллер потребує домінування над іншими, має низький рівень емпатії, підвищену агресивність. Булінг зумовлений заздрістю, боротьбою за владу, гнівом. Об'єктом цькування – є підлітки, які відрізняються від інших, це може бути: соціальний статус; манера спілкування, поведінки. Жертва не може захистити себе та відчуває сильну образу, яка може породжувати гнів. Її намагаються відокремити від інших, емоційно тиснути.

Комунікативні якості є важливою частиною адаптації особистості. Оскільки індивід постійно перебуває в соціальному оточенні, вона повинна вміти встановити контакт з іншими людьми. Проводилось дослідження, згідно з результатами 409 осіб (93%) мають підвищену агресивність, низьку адаптацію яка супроводжується труднощами, ознаки психопатії, є ризик нервових зривів, мають високу конфліктність, і схильні до проблемної поведінки.

Конфлікт – це відмінність інтересів, цілей індивідуум, виявляється у зіткненні та поєднується з емоційною напругою.

Існує декілька типів сторін конфлікту. Деструктивний – схильні застосовувати фізичне насилля, та провокувати конфлікти, відчувають гнів. Конструктивний – схильний до компромісу. Конформний – схильний поступитись замість опору, часто відчуває страх, тривогу. Здебільшого в хибні конфлікти вступають підлітки які не здатні йти на компроміс, та мають неадекватне сприйняття принципів іншої людини. Тоді як люди з високим рівнем емпатії, менш конфліктні особистості, їм важлива думка інших, вони привітні та оптимістичні.

Конфлікт пов'язаний з конфліктною поведінкою, де кожна сторона, відчуваючи фрустрацію, намагається втілити свої бажання використовуючи інших. Особливо це актуально для підлітків, адже в цьому віці індивіди часто переживають сепарацію, відчуття тривоги, депресію, емоційне напруження.

Маслоу А. разом з іншими дослідниками розглядали тривожність як відчуття загрози, яке відзначається передбаченням негативних змін. Психологія розглядає тривожність як емоційний стан, та стійку характеристику особистості.

Є 4 типи конфліктних підлітків. Демонстративний – має жагу до уваги яка може бути пов'язана з образою, та є причиною роздратування. Некерований – імпульсивність, що пов'язана з гнівом. Агресор – реагує агресією на будь-яку дію. Роздратований – має загальну агресивність, через слабку нервову систему, у конфліктах плаче, жаліється.

Конфлікти будуються на агресивності підлітків. Перебуваючи у стані фрустрації підліток використовує агресію, та намагається забезпечити свої потреби за допомогою бійки.

Агресія, гнів, образа, фрустрація – є головними каталізаторами міжособистісних конфліктів. Відчуваючи образу, гнів, підліток вдається до конфліктної поведінки. Різні типи конфліктів допомагають ідентифікувати негативні специфічні реакції. Булінг, негативний мікроклімат у сім'ї також посилює емоційну напругу.

Література

1. Праченко О. К. Розвиток гендерної толерантності при вирішенні міжособистісних конфліктів у юнацькому віці : дис. ... канд. психол. наук : 053 / Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. Київ, 2021. 238 с.
2. Візнюк І. М., Поліщук А. С. Психологічні детермінанти булінгу особистості в соціометричному вимірі. *Medical Psychology*. 2020. вип. 14. С. 67–80.
3. Нежута А. В., Джаббарова Л. В. Теоретичний аналіз прояву конфліктної поведінки в підлітків. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2021. Т. 3. С. 54–58.
4. Литвинчук Н., Смолінчук Л., Дараган А. Вплив психологічних чинників на конфліктну поведінку у підлітків. *Proceedings of the National Aviation University*. 2022. С. 1–19.
5. Трофименко А.В., Константинова Ю. В. Конфліктологія та теорія переговорів : навчальний посібник. Маріуполь, 2020. 376 с.
6. Яновська Т. Порівняльний аналіз особистостей конфліктної поведінки молодших та старших підлітків. *Young Scientist*. 2020. Т. 1. С. 53–56.

ІМІДЖ БАНКІВСЬКИХ ПРАЦІВНИКІВ

Гайдамачук Катерина,
здобувачка вищої освіти 1 курсу спеціальності
«Фінанси, банківська справа та страхування»,
Білоцерківський інститут економіки та управління
Університету «Україна»
Науковий керівник: **Пономаренко Т.І.,**
доктор філософії у галузі психології, доцент

У сучасних умовах розвитку фінансового сектору імідж банківського працівника відіграє ключову роль у зміцненні довіри клієнтів, підвищенні конкурентоспроможності банку та формуванні його репутації. Високий рівень конкуренції на банківському ринку вимагає від працівників не лише професійних знань, а й розвитку особистісних якостей, комунікативних навичок та етики ділового спілкування.

Дослідники, такі як М.В. Мокляк, Ю.В. Колибельник та Ю.М. Стороженко, акцентують увагу на важливості формування позитивного іміджу банківської установи та її працівників, підкреслюючи, що це сприяє підвищенню довіри клієнтів та зміцненню ринкових позицій банку. Крім того, Я. Кривич, Ф. Ушкалова та Ю. Грибкова досліджують роль реклами у формуванні сучасного

іміджу банку, зазначаючи, що ефективна реклама не лише інформує про банківські продукти, але й формує позитивний образ банку та його співробітників в очах громадськості.

Разом з тим, з огляду на виклики цифровізації, дослідження, проведене О.О. Антонюк, підкреслює необхідність адаптації іміджу публічних службовців, включаючи банківських працівників, до нових умов цифрової трансформації, що вимагає вдосконалення комунікаційних стратегій та використання сучасних технологій.

Таким чином, дослідження проблеми формування іміджу банківського працівника є актуальним, оскільки дозволяє визначити основні чинники впливу, розробити ефективні методи створення позитивного професійного образу та сприяти покращенню якості банківського обслуговування.

Насамперед, варто зазначити, що термін «імідж» походить від англійського слова «image», що означає «образ». Під іміджем ділової людини звичайно розуміють образ, що сформувався, в якому виділяють ціннісні характеристики і риси, що створюють певне враження на оточуючих. Імідж складається при особистих контактах людини, на основі думок, що висловлюються про нього оточуючими. У зв'язку з цим можна сформулювати такі основні компоненти іміджу керівника зовнішній вигляд (одяг, аксесуари до одягу, постава і хода), тактика спілкування (уміла орієнтація в конкретній ситуації, володіння механізмами психологічної дії і т. д.), діловий етикет протокол; етика ділового спілкування [3].

Між тим, корпоративний імідж комерційного банку формується по-різному для різних груп, оскільки бажане поведіння цих груп щодо банку може різнитися. Інакше кажучи, той самий банк може по-різному сприйматися клієнтами, державними органами влади та контролю, місцевою та міжнародною громадськістю. Для широкої національної громадськості кращою є цивільна позиція комерційного банку. Для партнерів важливі надійність та конструктивність. Крім того, існує уявлення про банківську установу та її керівництво. [5, с. 31]

Отже, імідж – це складне соціально-психологічне утворення. Його формування залежить не тільки від самої організації, але і від соціального оточення. Імідж - не те, що робить організація, а те, що думають інші з приводу її діяльності. Тому донести до громадськості сенс діяльності організації, регулювати взаємодію, гармонізувати його - важливий складник у проблемі ідентифікації іміджу.

У сучасних умовах, коли зростає роль соціального чинника, банківський маркетинг все частіше починають трактувати як поєднання конкретних технічних прийомів із проведенням цілеспрямованої соціальної політики та впровадженням нового мислення банківського службовця. В основі нового підходу лежить принцип «все для клієнта». Банк несе повну відповідальність за клієнта, за отримання останнім прибутку. Черговість пріоритетів така: насамперед - прибуток клієнта, а після цього - інтерес банку [1, с. 49]. Орієнтація комерційного банку на клієнта є головним чинником, який приводить до успіху. Клієнт завжди має рацію. Це справжня сучасна філософія

поведінки банку. Через те, що діяльність комерційного банку залежить від клієнтів та їх кількості, одним із найголовніших напрямів банківської маркетингової політики є створення позитивного іміджу організації.

Відтак, співробітники є частиною іміджу банківської установи. А отже, до компонентів іміджу банківських працівників можна віднести [1; 2; 3; 4]:

Зовнішній вигляд – важливо, щоб працівник банку носив діловий одяг, який відповідає корпоративному стилю. Це може бути костюм або формальний одяг, який підкреслює професіоналізм і серйозність. Зовнішність працівника повинна бути охайною, що включає акуратну зачіску, мінімальний макіяж (якщо це потрібно), а також відсутність помітних аксесуарів, які можуть відволікати. Важливими є манери та культурна поведінка. Привітність, ввічливість та доброзичливість створюють перше враження.

Професійні навички – банківський працівник має володіти необхідними знаннями про фінансові продукти та послуги, щоб надати точні та корисні поради клієнтам. Важливе вміння спілкуватися з клієнтами, зокрема пояснювати складні фінансові продукти простою та зрозумілою мовою. Знання сучасних технологій, в тому числі роботи з банківським програмним забезпеченням та онлайн-сервісами.

Морально-етичні аспекти – чесність та надійність: Клієнти мають довіряти банківському працівникові, тому важливо демонструвати етику в роботі, надійність та відповідальність. Працівник має дотримуватися стандартів конфіденційності та безпеки інформації, щоб клієнти могли довіряти банку.

Психологічний аспект – у банківській діяльності працівник може стикатися з різними стресовими ситуаціями, тому важливо зберігати спокій і професіоналізм у складних обставинах. Важливо розуміти потреби клієнта, проявляти увагу до його запитів і переживань, особливо коли йдеться про фінансові труднощі.

Корпоративна культура – імідж працівника також пов'язаний із загальними цінностями та місією організації. Працівник має бути носієм корпоративної культури, що відображається в його поведінці та взаємодії з клієнтами. Важливо, щоб працівник підкреслював той імідж, який банк хоче демонструвати своїм клієнтам: чи це інноваційність, чи надійність, чи соціальна відповідальність.

Мова та комунікація – мова працівника має бути ясною, без зайвої термінології, щоб клієнти не відчували дискомфорту. Кожен клієнт потребує індивідуального підходу, тому важливо, щоб працівник умів адаптувати стиль комунікації в залежності від ситуації та типу клієнта.

Таким чином, імідж банківського працівника є важливим фактором, що безпосередньо впливає на репутацію банку та довіру клієнтів. Це поєднання зовнішнього вигляду, професійних навичок, морально-етичних норм та комунікативних здібностей, яке створює образ надійного, компетентного та відповідального фахівця. Важливо, щоб кожен працівник банку не лише володів необхідними знаннями та вміннями, але й проявляв уважність до клієнтів, дотримувався високих стандартів етики та конфіденційності. Тому,

успішний імідж банківського працівника сприяє не лише зростанню довіри з боку клієнтів, а й зміцненню позицій банку на ринку фінансових послуг

Література

1. Антонюк О. О. Формування іміджу публічного службовця в умовах діджиталізації : кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня «магістр» : спец. 281 «Публічне управління та адміністрування». ЧНУ ім. Петра Могили. Миколаїв, 2022. 85 с.
2. Балашова Є. Банківські бренди очима споживачів. *Банківська справа*. 2014. № 19. С.30-32.
3. Гаврілішин І.П. Проблеми формування іміджу компанії і Україні. Київ: Либідь, 2012. 297 с.
4. Мокляк М.В. Формування іміджу банківської установи. *Економіка та суспільство*. 2017. № 9. С. 529-532

ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ СІМЕЙНИХ КОНФЛІКТІВ

Леценко Роман,

здобувач вищої освіти 4 курсу спеціальності «Психологія»

Білоцерківського інституту економіки та управління

Університету «Україна»

Науковий керівник: Сидоренко Ю.В.,

старший викладач

Суспільне життя неминує супроводжується зіткненням різноманітних ідей, життєвих позицій, цінностей і цілей як окремих індивідів, так і соціальних груп різного масштабу – від малих колективів до великих спільнот. У процесі взаємодії неминує виникають розбіжності у поглядах, що нерідко трансформуються у суперечності, які можуть розвиватися до рівня конфлікту.

Конфліктна взаємодія, як правило, ґрунтується на протилежно спрямованих мотивах і переконаннях сторін, що становить необхідну умову для її виникнення. Конфлікт завжди супроводжується протистоянням між його учасниками, яке виявляється у завданні один одному шкоди – морального, матеріального, фізичного чи психологічного характеру. Його поява можлива лише за умови, коли учасники не лише усвідомлюють наявність суперечностей, але й активно чинять опір один одному з метою відстоювання власних інтересів. Формування конфлікту зазвичай передуює спірна ситуація, що створює підґрунтя для подальшого загострення взаємодії. Якщо така ситуація становить загрозу досягненню мети хоча б однієї зі сторін, вона може перерости у відкритий конфлікт [4].

Сім'я є одним із ключових соціальних інститутів, що відіграє визначальну роль у формуванні та підтриманні соціальної стабільності. Саме в цьому особливому середовищі, яке покликане забезпечувати атмосферу підтримки, взаєморозуміння й емоційного тепла, нерідко виникають різноманітні труднощі

й виклики. На відміну від ідеалізованого уявлення про гармонійні стосунки, яке поширене в художній літературі та медіа, реальне сімейне життя часто супроводжується напруженими ситуаціями, розбіжностями у поглядах, конфліктами та непорозуміннями.

Сімейні суперечності можуть мати як деструктивний, так і конструктивний потенціал, сприяючи не лише поглибленню кризи у взаєминах, але й стимулюючи розвиток особистості, покращення якості комунікації та емоційного контакту між партнерами. Найпоширенішими причинами виникнення конфліктів у сімейному середовищі є відмінності у фінансових поглядах, релігійних переконаннях, підходах до виховання дітей, емоційна відстороненість чи знецінення проблем партнера, несумісність життєвих уподобань, а також брак довіри. Усвідомлення природи сімейних конфліктів і пошук ефективних стратегій їх вирішення є необхідною умовою для зміцнення інституту сім'ї як основи стабільного та гармонійного суспільства.

В умовах воєнного конфлікту на території України сімейні конфлікти набувають особливої гостроти та складності. Зростання стресу та психоемоційного напруження зумовлене вимушеним переселенням родин, які залишають свої домівки в пошуках безпеки в інших регіонах країни або за її межами. Відсутність стабільного житла, постійне відчуття загрози та невизначеність майбутнього часто стають причинами суперечностей між членами родини щодо ключових питань, таких як вибір місця проживання, розподіл обов'язків чи формування подальших життєвих стратегій. Додатковим фактором дестабілізації сімейних взаємин виступають економічні труднощі, спричинені втратою роботи, знищенням майна, зменшенням доходів або повною відсутністю засобів до існування. У таких умовах зростає напруженість у родинних стосунках, оскільки неможливість забезпечити базові потреби членів сім'ї стає джерелом конфліктів і поглиблює соціальну вразливість постраждалих домогосподарств.

О. Конт розглядав сім'ю як соціальний союз, що базується на природних інстинктах та емоційній прихильності між її членами. Учений наголошував, що сім'я виступає фундаментальною одиницею суспільства, на основі якої вибудовуються інші соціальні структури та підкреслював важливість поступального, еволюційного розвитку без радикальних трансформацій, які, на його думку, можуть мати деструктивний вплив на інститут сім'ї. Важливу роль у процесі такого розвитку відіграє міжпоколінна передача як матеріальних, так і духовних надбань, що, відповідно до його підходу, є основою стабільного і прогресивного розвитку людської цивілізації [5, с.103].

Сімейні конфлікти, у свою чергу, постають як форма внутрішнього протистояння між членами родини, що виникає на ґрунті відмінностей у мотивах, переконаннях і життєвих позиціях. Їхня специфіка обумовлена комплексністю сімейних відносин, які поєднують не лише міжособистісні емоційні зв'язки, а й соціальні, правові, етичні зобов'язання, пов'язані з реалізацією основних функцій сім'ї як соціального інституту [1].

Т. Кругла проаналізувавши деякі науковці, зазначає, що конфлікт у сім'ї виникає у тому випадку, коли обидва учасники прагнуть оволодіти одним і тим

самим об'єктом, зайняти одне і те ж місце чи виняткове положення, грати несумісні ролі, досягнути різноспрямованих цілей. У дослідженнях було виявлено, що жінкам дружелюбним, комунікабельним краще вдається створити сім'ю і зберегти її. Водночас такі жінки самі частіше бувають задоволені шлюбом. Окрім того, чим більше жінка прагне досягти задоволення від своїх інтересів, тим більше труднощів виникає при її спілкуванні з чоловіком і дітьми. Разом з тим, чим вищий рівень домінантності жінки, тим менше згоди між партнерами у конфліктних ситуаціях, які зумовлені порушенням рольових очікувань [3].

Сімейні конфлікти можуть проявлятися у різних формах та мати багатоманітні причини виникнення, що зумовлені специфікою міжособистісних стосунків у межах родинного середовища. Розглянемо найбільш поширені з них [2]:

Міжособистісні конфлікти виникають через різницю в характерах, цінностях чи поглядах, зокрема в сім'ї. Для їх вирішення важливо навчитися відкрито спілкуватися, висловлювати свої потреби і слухати один одного, підтримуючи повагу та готовність до компромісу.

Конфлікти через виховання дітей виникають через різні підходи до дисципліни, освіти чи батьківства, що може призвести до постійних сварок.

Фінансові конфлікти стосуються розбіжностей у планах, витратах і розподілі грошей, що часто стає джерелом непорозумінь.

Конфлікти через роботу і час виникають, коли обов'язки та вимоги роботи не узгоджуються з сімейним життям. Недостатня якість спільного часу також може впливати на стосунки.

Сімейні конфлікти через релігійні чи культурні розбіжності виникають через різні переконання або практики, що стосуються виховання дітей, святкування свят і виконання обрядів.

Конфлікти між поколіннями часто спричинені різними поглядами, цінностями та підходами до життя, що можуть бути розв'язані через взаємоповагу і діалог.

Конфлікти через порушення особистих кордонів, наприклад, через недотримання приватності або вторгнення в особистий простір, можуть призвести до роздратування та конфліктів.

Здоров'я членів сім'ї також може стати джерелом конфліктів, особливо коли потрібно більше уваги одному з родичів.

Отже, сімейні конфлікти стали поширеним явищем, що вказує на дисгармонію у сімейних відносинах. Вивчення сутності, причин та форм прояву таких конфліктів є важливим для науки, особливо в умовах соціальних змін, коли рівень розлучень, зокрема серед молодих сімей, значно зріс.

Література

1. Буленко Т. В. Соціально-психологічні основи функціонування сучасної молодії сім'ї. *Науковий вісник ВДУ ім. Лесі Українки*, 2015. №9, с. 22-26.

2. Котлова Л. О. Проблема конфліктності в молодій сім'ї в період первинної адаптації. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія*, 2014. № 41. с. 391-396
3. Кругла Т. О. Сімейний конфлікт: причини виникнення, попередження, врегулювання. *Медсестринство*. 2017. № 4. с.71-74
4. Профілактики та вирішення конфліктів у сім'ях військовослужбовців : методичний посібник. Київ : НДЦ ГП ЗС України, 2023. 115 с.
5. Шнайдер К. Соціологія сім'ї та сучасні підходи. *Наукові здобутки молоді – вирішенню проблем харчування людства у XXI столітті* : програма і матеріали 80 міжнародної наукової конференції молодих учених, аспірантів і студентів. 2014. №4. С. 102-104.

ОСОБЛИВОСТІ ВИНИКНЕННЯ ГЕЙМ-АДИКЦІЇ : ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ

Поводзинський Сергій,
здобувач вищої освіти 4 курсу
спеціальності «Психологія»
Білоцерківського інституту економіки та управління
Університету «Україна»
Науковий керівник: Сидоренко Ю.В.,
старший викладач

Сучасні умови воєнного вторгнення сприяють виникненню факторів, які мають дезорганізуючий вплив на особистість і можуть спричиняти кризові стани, різноманітні фрустрації та негативні емоційні реакції. Проблему вивчення впливу гейм-адикції на психологічні характеристики особистості розглядали такі зарубіжні дослідники, як А. Anderson, К. Young, М. Griffiths, С. Ross, D. Bavelier та інші.

Гейм-адикція, як термін, стає все більш популярним у сучасному світі завдяки розвитку онлайн-ігрової індустрії, що відзначається великою різноманітністю та високим рівнем технічних можливостей. До формулювання поняття «гейм-адикція» цей вид залежності часто ототожнювався з інтернет-залежністю або комп'ютерною залежністю. Однак на сьогоднішній день все більше визнано, що комп'ютер та інтернет є лише інструментами для здійснення різноманітної діяльності, і тому неправомірно використовувати терміни «комп'ютерна» або «інтернет-залежність» без чіткого уточнення характеру цієї діяльності.

У сучасних наукових працях є тенденція до розмежування понять «ігрова залежність» та власне «гейм-адикція», що застосовується для позначення залежності саме від рольових комп'ютерних ігор. Гейм-адикцію трактують як діяльність людини, що повністю проявляється в занурюванні у змодельовану віртуальну реальність, де гравець займається покоренням та добудовуванням віртуального світу. Цей процес називають формою досягнення помилкової

мети, оскільки паралельно з ігровим процесом, гравець створює всередині своєї психічної реальності світ, який його влаштовує більше, не за допомогою реальних дій, а шляхом відтворення їх віртуальних аналогів. Таким чином, для гравця починає існувати інша реальність, в якій існують різні народи, континенти, химери, магія тощо [1].

Гейм-адикція визначається як поведінкова діяльність, що полягає у повному зануренні людини у змодельовану віртуальну реальність, де гравець займається освоєнням та розвитком віртуального світу. Цей процес розглядається як форма досягнення помилкової мети, оскільки паралельно з ігровим процесом гравець створює в межах своєї психічної реальності світ, який є для нього більш привабливим. Цей світ не формується за допомогою реальних дій, а шляхом відтворення їх у вигляді віртуальних аналогів. Таким чином, для гравця виникає альтернативна реальність, в якій існують різноманітні народи, континенти, фантастичні істоти, магія тощо.

М. Griffiths трактує Інтернет-залежність як різновид поведінкових залежностей, що включають в себе такі компоненти як надцінність (salience), модифікація настрою (mood modification), збільшення толерантності (tolerance), симптоми відміни (withdrawal), конфлікт з оточуючими і з самим собою (conflict) і рецидив (relapse) [5].

К. Young визначив наступні типи комп'ютерної та інтернет-залежності відносно вподобань користувачів: кіберсексуальна залежність, пристрасть до віртуальних знайомств, інформаційне перевантаження (компульсивний web-серфінг), залежність від комп'ютерних ігор [3].

Інтернет-залежна особистість може переміщати свою залежність з одного об'єкта на інший, як тільки попередній перестає виконувати свою функцію – змінювати менш комфортний психологічний стан на більш комфортний.

Л. Журавльова та О. Камінська визначають серед симптомів гейм-адикції, зокрема, ставлення до рольових онлайн-ігор як основного джерела позитивних емоцій, коли особа розглядає їх як засіб втечі від проблем, з якими вона стикається у реальному житті, або як спосіб зняти стрес і розважитися. Про залежність можна говорити тоді, коли ігрова діяльність витісняє інші види діяльності та стає центром життя індивіда [2].

Іншими симптомами розвитку гейм-адикції є: втрата контролю над часом, витраченим на гру; надання переваги онлайн-іграм на шкоду реальній взаємодії з оточенням, а також трудовій та навчальній діяльності; виникнення депресивних станів, тривоги та неспокою при відсутності можливості брати участь в ігровому процесі; руйнування соціальних зв'язків внаслідок надмірного заглиблення у віртуальну реальність, що призводить до погіршення взаємин з оточуючими та близькими людьми, яким все менше приділяється уваги. При цьому ігрова діяльність стає домінуючою, а спілкування з оточенням сприймається як відволікаючий фактор, що викликає роздратування і агресію [4].

Таким чином, гейм-адикцію виділяють як окремий вид комп'ютерної інтернет-залежності, пов'язаний з рольовими іграми, зокрема багатокористувацькими онлайн-іграми. Характерною особливістю гейм-адикції

є наявність аватар-опосередкованого середовища, яке є одним з механізмів виникнення залежності.

Література

1. Вашека Т. В., Цвєрава Н. В. Рольові комп'ютерні on-line ігри як ознака сучасного інформаційного суспільства. *Індивідуальність у психологічних вимірах спільнот та професій в умовах мережевого суспільства*: Монографія колективна / за ред. Л. В. Помиткіної, О. П. Хохліної. Київ : ТОВ «АльфаПІК», 2019. С. 238-248. URL: <https://er.nau.edu.ua/handle/NAU/43090>
2. Журавльова Л. П., Камінська О. В. Чинники та механізми інтернет-залежності від онлайн-ігор. *Наука і освіта*. 2013. № 7. С. 44-48. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NiO_2013_7_11
3. Медіакультура особистості: соціально-психологічний підхід: навчальний посібник / За ред. Л. А. Найдьоновой, О. Т. Барішпольця. Київ, 2009. 440 с.
4. Профілактика та корекція відхилень поведінки : навч.-метод. посібник / укл. Лариса Мафтин. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю.Федьковича, 2021. 368 с.
5. Griffiths M. D., Davies M. N. O., Chappell D. Online computer gaming: a comparison of adolescent and adult gamers. *Journal of Adolescence*. 2004. Vol. 27, № 1. P. 87-96.

ОСОБЛИВОСТІ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ

Литвин Євгенія,

здобувачка фахової передвищої освіти

1 курсу спеціальності «Право»,

Білоцерківський фаховий коледж

Університету «Україна»

Науковий керівник: Пономаренко Т.І.,

доктор філософії у галузі психології, доцент

Дослідження особливостей девіантної поведінки підлітків є актуальним у сучасному суспільстві, оскільки рівень підліткової девіації має тенденцію до зростання. Вплив соціальних, економічних, психологічних та інформаційних факторів значно змінює процес формування особистості, що може призводити до порушень соціальних норм і правил.

Сучасний світ характеризується стрімкими змінами, поширенням інформаційних технологій, урбанізацією та змінами в сімейних і суспільних цінностях. Усе це впливає на поведінкові реакції підлітків, які знаходяться в процесі самовизначення та формування особистісної ідентичності. Зокрема, соціальна нерівність, проблеми у сім'ї, булінг у школах, негативний вплив медіа та доступність психоактивних речовин можуть спричиняти девіантну поведінку.

Отже, дослідження девіантної поведінки підлітків є не лише науково важливим, а й має практичне значення, оскільки його результати можуть бути

використані в освітній, соціальній та психологічній сферах для формування безпечного та гармонійного суспільства.

Аналіз літератури показав, що проблема девіацій у підлітків привертала увагу дослідників в різних галузях науки. Так, відомими є напрацювання закордонних (І.С. Кон, Ю.А.Клейберг, А.О. Реан, Д.І. Фельдштейн) та вітчизняних (Р.М. Андрусишина, І.С. Булах, Л.С. Виготський, Л. М. Вольнова, В.Ф. Моргун, В.О. Татенко, Т.М. Титаренко, В.О. Тюріна, та ін.).

Так, зі сторінок психологічної енциклопедії відомо, що девіантна поведінка – це «поведінка, що відхиляється, визначається стійка поведінка особистості, що відхиляється від найбільш важливих соціальних норм, що завдає реальної шкоди суспільству або самої особистості, а також супроводжується її соціальною дезадаптацією [4]. При цьому, «Сучасний тлумачний психологічний словник» розглядає деміантну поведінку, як «поведінку відхилену» і пояснює її як «система вчинків або окремі вчинки, що суперечать прийнятим у суспільстві правовим або моральним нормам»[с.344]. Разом з тим, девіантну поведінку людини можна визначити як «систему вчинків або окремі вчинки, що суперечать прийнятим у суспільстві нормам і проявляються в незбалансованості психічних процесів, неадаптивності, порушенні процесу самоактуалізації та ухилянні від морального та естетичного контролю над власною поведінкою» [7, с. 258].

Також девіантна поведінка класифікується за типами порушених норм та ступенем суспільної небезпеки. Основні категорії включають аморальну, делінквентну та злочинну поведінку.

Аморальна поведінка порушує етичні та моральні стандарти суспільства, не досягаючи рівня правопорушень. Аморальна поведінка лише порушує моральні норми, але не є протиправною, *наприклад*: образлива поведінка – грубість, приниження інших у школі або в соцмережах; зловживання алкоголем – регулярне вживання спиртних напоїв у компанії однолітків; раннє статеве життя – нерозбірливі статеві зв'язки без усвідомлення наслідків; нехтування навчанням – систематичне прогулювання уроків без поважних причин.

Делінквентна поведінка охоплює протиправні дії, які не підпадають під кримінальну відповідальність, але порушують адміністративні або цивільні норми. *Наприклад*: дрібне хуліганство – розмальовування стін будівель графіті без дозволу; крадіжки у магазинах – дрібне злодійство (наприклад, солодощів чи косметики); порушення громадського порядку – голосна поведінка в громадських місцях, нецензурна лайка; булінг – психологічне або фізичне цькування однокласників.

Злочинна поведінка включає дії, що порушують кримінальне законодавство та вважаються суспільно небезпечними. Це можуть бути тяжкі злочини, менш тяжкі або ті, які не становлять значної небезпеки для суспільства. *Наприклад*: грабіж – відібрання телефону чи грошей у молодших школярів; насильство – бійки, що призводять до серйозних тілесних ушкоджень; розповсюдження наркотиків – продаж або передача психотропних речовин; автомобільні злочини – викрадення мотоциклів або машин для «розваги».

А отже, девіантна поведінка серед підлітків може проявлятися в різних формах — від порушення моральних норм до кримінальних злочинів. Аморальна поведінка, як-от зловживання алкоголем чи булінг, часто є першим кроком до серйозніших правопорушень. Делінквентні вчинки, такі як дрібне хуліганство чи крадіжки, свідчать про нехтування правовими нормами. Злочинна поведінка, наприклад насильство чи грабежі, вже потребує серйозного втручання з боку правоохоронних органів. Вчасна профілактика, підтримка дорослих та виховання моральних цінностей допоможуть запобігти розвитку небезпечних відхилень у поведінці підлітків.

В свою чергу, Р. М. Андрусишина досліджує вікову динаміку та фактори, що впливають на формування девіантної поведінки серед неповнолітніх. Авторкою виокремлені стадії розвитку поведінкових девіацій, які відповідають віковим та індивідуально-психологічним особливостям підлітків. Вона підкреслює, що девіантна поведінка часто супроводжується соціальною дезадаптацією, яка може бути як наслідком, так і причиною таких відхилень. Також розглянуто вплив факторів, таких як конфлікт інтересів, деформація засобів задоволення потреб, помилки виховання та життєві невдачі, на формування девіантної поведінки [1].

Аналіз літератури дав змогу виокремити наступні особливості девіантної поведінки серед підлітків [2; 5]:

- підвищена імпульсивність – підлітки часто діють під впливом емоцій, не замислюючись про наслідки;
- наслідування авторитетів – схильність копіювати поведінку однолітків, кумирів або лідерів серед ровесників;
- бажання самоствердитися – прагнення привернути увагу через ризиковані чи провокаційні вчинки;
- несформованість моральних цінностей – слабе усвідомлення різниці між прийнятною та непринятною поведінкою;
- низький рівень самоконтролю – складність у стримуванні агресії, емоцій або бажань;
- схильність до групової поведінки – більшість девіантних вчинків підлітки здійснюють у компанії;
- бунтарство та протест – бажання йти проти норм суспільства, батьків чи школи;
- низька відповідальність за свої дії – відсутність чіткого розуміння наслідків порушень;
- проблеми у спілкуванні – труднощі у побудові здорових стосунків із дорослими та однолітками;
- схильність до ризикової поведінки – вживання алкоголю, наркотиків, ранні статеві зв'язки, небезпечні випробування (наприклад, паркур на висоті).

Відтак, існує багато особливостей, у тому числі і причин девіантної поведінки підлітків. З метою допомоги психологи рекомендують батькам приділяти більше часу дітям, розвивати їхні комунікативні здібності [3]. Відкритий діалог із батьками, вчителями та психологами допоможе їм висловлювати свої емоції без агресії чи протесту. Навчання навичок

ефективного спілкування, вміння аргументувати свою точку зору та знаходити компроміси сприятиме зниженню конфліктності. Групові тренінги, рольові ігри та залучення до соціальних проєктів допоможуть підліткам навчитися взаємодіяти з іншими, розуміти наслідки своїх дій і шукати конструктивні шляхи самовираження.

Таким чином, девіантна поведінка підлітків є складним соціально-психологічним явищем, що виникає під впливом різних факторів – сімейних, шкільних, особистісних та соціальних. Вона може проявлятися у формі аморальних вчинків, делінквентної поведінки або злочинних дій. Особливості підліткової девіації, такі як імпульсивність, прагнення до самоствердження, вплив оточення та низький рівень самоконтролю, роблять цю вікову групу особливо вразливою до негативних впливів. Для запобігання девіантній поведінці важливо створювати сприятливе соціальне середовище, розвивати комунікативні навички, підвищувати рівень відповідальності та залучати підлітків до конструктивної діяльності. Спільна робота сім'ї, школи та суспільства відіграє ключову роль у вихованні свідомої та морально стійкої особистості.

Література

1. Андрусишин Р. М. Аналіз особливостей розвитку девіантної поведінки підлітків. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2022. № 69. С. 13-19.
2. Пілецька Л., Петричук М. Соціально-психологічні особливості девіантної поведінки підлітків. *Вісник Прикарпатського університету. Філософські і психологічні науки*. 2019. № 22. С. 91-96.
3. Пономаренко Т. І. Рівень комунікативної компетентності особистості як детермінанта конфліктологічної активності підлітків. *Humanitarium*. 2019. №45. С. 85 – 92
4. Степанов О. М. Психологічна енциклопедія. К.: Академвидав, 2006. 424 с.
5. Чайковська О. М. Складові системи чинників девіантної поведінки підлітків. *Збірник наукових праць "Проблеми сучасної психології"*. 2015). № 28. С. 627 -636.
6. Шапар В. Б. Сучасний тлумачний психологічний словник. — Х.: Прапор, 2007. 640 с.
7. Шишко Н. С. Психологічне благополуччя в уявленнях сучасних старшокласників. *Наукові студії із соціальної та політичної психології*. 2015. № 35(38). С. 258–268.

ОСОБЛИВОСТІ ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ ВІЙНИ

Бітнер Вікторія,
здобувачка вищої освіти 1 курсу
спеціальності «Психологія»,
Білоцерківський інститут економіки та управління
Університету «Україна»
Науковий керівник – **Пономаренко Тетяна Ігорівна,**
доктор філософії у галузі психології, доцент

Емоційне виснаження серед студентства в період війни – явище не просто короткочасне перевтомлення, а глибоко укорінений психологічний стан, що вимагає негайної реакції. Актуальність цього питання зумовлена кількома чинниками, які безпосередньо впливають на психоемоційний стан молодих людей.

По-перше, студенти зустрічають реальність щоденних сирен та вибухів, постійна турбота за близьких стає невіддільною частиною їхнього буття. Цей безперервний тиск нишком підриває їхню психологічну стійкість, підвищуючи ймовірність емоційного вигорання.

По-друге, дистанційне навчання, нестабільний доступ до мережі та відсутність звичного соціального оточення ускладнюють процес навчання та сприяють накопиченню стресу.

По-третє, студенти потребують кваліфікованої підтримки, щоб впоратися з емоційними труднощами. Важливо розробити та запровадити ефективні програми психологічної підтримки, адаптовані до умов воєнного часу.

Емоційне вигорання студентів в умовах війни – це не просто тимчасова втома, а глибокий психологічний стан, що вимагає негайної уваги. Актуальність цієї та інших схожих проблеми зацікавлені такі особи як:

Крістіна Маслач (Christina Maslach) вважається одним з піонерів у дослідженні емоційного вигорання. Її роботи зосереджені на загальних аспектах синдрому, його вимірюванні та профілактиці. Аарон Бек (Aaron Beck) відомий своїми дослідженнями когнітивної терапії та депресії. Його роботи проливають світло на взаємозв'язок між негативними думками та емоційним вигоранням. Володимир Демидюк він досліджує психологічні чинники запобігання та подолання емоційного вигорання в умовах довготривалих збройних конфліктів.

Емоційне вигорання студентів під час війни – це складний психологічний стан, що характеризується емоційним виснаженням, деперсоналізацією та зниженням особистої успішності [2].

До основних симптомів синдрому емоційного вигорання дослідники відносять [1; 2; 3]:

- погіршення відносин з одногрупниками й родичами;
- наростаючий негативізм стосовно оточуючих;
- зловживання алкоголем, ніотином, кофеїном;

- втрата почуття гумору, постійне почуття невдачі й провини;
- підвищена дратівливість – під час навчання і вдома;
- завзяте бажання змінити рід занять;
- неухильність;
- порушення сну;
- загострена сприйнятливості до інфекційних захворювань;
- підвищена стомлюваність, почуття втоми протягом усього навчального дня.

Фактори, які сприяють емоційному вигоранню в умовах війни [1; 2; 3]:

- постійна тривожність через небезпеку та невизначеність майбутнього; розірвані соціальні зв'язки, вимушена міграція або проживання в зоні бойових дій;

- високе навчальне навантаження в умовах нестабільності та дистанційного формату освіти;

- відсутність якісного відпочинку та можливостей для психологічного розвантаження.

В свою чергу, результати опитування серед студентів Білоцерківського фахового коледжу та студентів першого курсу Білоцерківського інституту економіки та управління Університету «Україна» (n=44) показало наступні результати, що представлені на рисунку нижче.

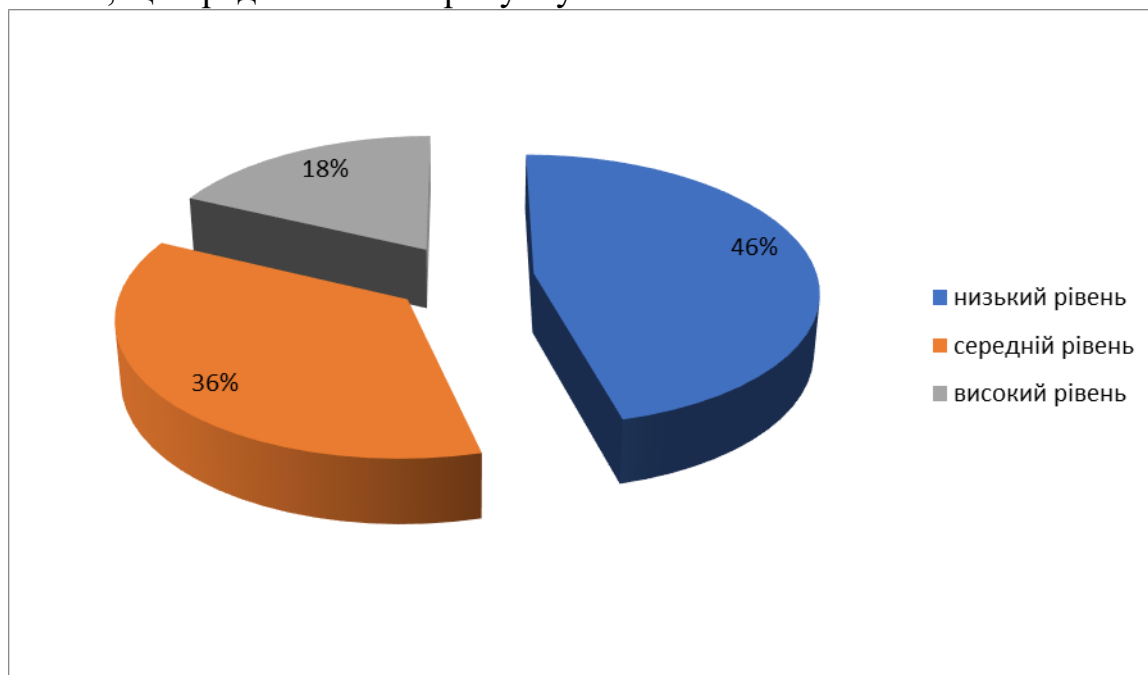

Рис. 1: Показники самооцінки рівня емоційного вигорання студентів

Емоційне вигорання студентів в умовах війни є актуальною проблемою, яка впливає на їхню психоемоційну стійкість, академічну успішність та загальний стан здоров'я.

Згідно з наданими даними. Так, 46% студентів мають низький рівень вигорання, що свідчить про відносно хорошу адаптацію до стресових умов, наявність підтримки та ефективних механізмів подолання труднощів. 36% мають середній рівень вигорання, що може вказувати на накопичення втоми,

періодичні стресові стани та ризик подальшого погіршення емоційного стану. 18% студентів мають високий рівень вигорання, що є тривожним сигналом про значне виснаження, втрату мотивації, можливі психосоматичні розлади та потребу в негайній психологічній допомозі.

Проблема емоційного вигорання потребує комплексного підходу, щоб допомогти молоді адаптуватися та зберегти психічне здоров'я в надскладних умовах.

Отже, емоційне вигорання серед студентів воєнного часу – це серйозна проблема, яка потребує комплексного підходу. Держава, навчальні заклади, психологи та громадські організації мають працювати разом, щоб створити безпечне та сприятливе середовище для студентів. Потрібно розробити та запровадити ефективні програми психологічної підтримки, адаптовані до умов воєнного часу. А такі науковці, як Крістіна Маслач, Аарон Бек та Володимир Демидюк, зробили вагомий внесок у дослідження емоційного вигорання, особливо в умовах стресу та конфліктів. Їхні роботи допомагають краще розуміти проблему та розробляти ефективні методи її подолання.

Література

1. Пономаренко Т.І., Співак Л.М., Хомчук О.П. Професійне вигорання вчителів закладів загальної середньої освіти: гендерний аспект. *Габітус*. 2024. № 57. С. 180 - 184.
2. Яковенко О. В. Емоційне вигорання студентів НаУКМА в умовах повномасштабної війни: матеріали науково-практичної конференції «Особистість у просторі проблем ХХІ століття» (25 травня 2023 року, Київ). Київ : НаУКМА, 2023. С. 66-68.
3. Ponomarenko T., Spivak L., Khomchuk O. , Tsypniiatova I. Professional burnout among english language female teachers in ukrainian general secondary schools: do war time matter?. *Conhecimento & Diversidade, Niterói*. 2024. №16 (43). pp. 176 -191.

ОСОБЛИВОСТІ МОТИВАЦІЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Немержицька Владислава,
здобувачка вищої освіти 4 курсу
спеціальності «Психологія»

Білоцерківського інституту економіки та управління
Університету «Україна»

Науковий керівник: **Сидоренко Ю.В.,**
старший викладач

На сьогодні проблема мотивації є надзвичайно актуальною, оскільки вона впливає на процеси пізнання, мислення, сприйняття та уяву особистості. Позитивне ставлення до навчання, пізнавальний інтерес та потреба в знаннях є важливими складовими успішної навчальної діяльності. Мотивація до навчання

у підлітків завжди залишалася складною проблемою, оскільки її формування залежить від багатьох факторів, таких як вибір спеціальності та особисте ставлення до навчання.

Мотивація розглядається як психодинамічна система особистості, що включає різноманітні чинники: спонуки, потреби, стимули, інтереси, ідеали, цінності та очікування. Сильна мотивація може призводити до певних розладів та погіршення ефективності діяльності. У процесі навчання мотивація може змінюватися під впливом успіхів, невдач та вибору життєвого шляху. Необхідно звертати увагу на методи навчання, які сприяють покращенню результатів, а не лише на сам кінцевий результат. Іноді зовнішня мотивація, така як обіцянка винагороди, може бути застосована для підвищення рівня успішності учня, наприклад, у разі досягнення гарних оцінок у всіх предметах, окрім одного.

Мотивація навчальної діяльності визначається як специфічний вид мотивації, який включений у процес навчання. Вона є системною та характеризується спрямованістю, стійкістю та динамічністю.

У психологічній літературі немає єдиного визначення терміна «навчальна мотивація». Термін «навчальна мотивація», а також варіанти «мотивація навчання», «мотивація навчальної діяльності» та «мотиваційна сфера учня», використовуються як синоніми в широкому або вузькому значенні. У широкому сенсі ці терміни охоплюють сукупність мотивуючих факторів, що активізують суб'єкта та визначають спрямованість його діяльності. В узькому сенсі вони позначають складну систему мотивів.

Навчальний мотив характеризує спрямованість учня на певні аспекти навчальної діяльності та відображає його внутрішнє ставлення до цієї діяльності. Мотиви навчальної діяльності є імпульсами, що характеризують особистість учня, його основну спрямованість, сформовану як через вплив родини, так і через школу. Дослідження психологів, що вивчали навчальну діяльність учнів, показали, що їхня мотивація має ієрархічну структуру, де можуть переважати або внутрішні мотиви, що пов'язані із змістом та процесом діяльності, або соціальні мотиви, пов'язані з потребами дітей. З віком ці потреби та мотиви взаємодіють і розвиваються, змінюючи ієрархію домінуючих мотивів.

При внутрішній мотивації основним мотивом є пізнавальний інтерес, пов'язаний з темою навчання. У цьому випадку здобуття знань є метою, а не засобом досягнення інших цілей, і власна діяльність учня спрямована на задоволення пізнавальних потреб. В інших випадках навчання служить для задоволення потреб, які не мають пізнавального характеру.

Вивчення мотивації навчальної діяльності включає визначення рівнів її розвитку у школярів. Психологи виділяють такі рівні мотивації: 1. Негативне ставлення до навчання. домінує мотив уникнення покарання, що призводить до невпевненості та незадоволеності собою. 2. Нейтральне ставлення до навчання – інтерес до результатів навчання нестійкий, виникають невпевненість і нудьга. 3. Позитивне ситуативне ставлення до навчання – пізнавальний мотив проявляється через інтерес до результату та оцінки, однак мотиви нестійкі..

Присутні пізнавальні мотиви, інтерес до способів добування знань. 5. Активне, творче ставлення до навчання – з'являються пізнавальні мотиви, інтерес до способів здобуття знань. 6. Особистісне, відповідальне, активне ставлення до навчання [6, с. 41].

Вікові особливості дітей суттєво впливають на їх мотивацію. З 4-го по 7-й клас готовність школярів підкорятися вимогам дорослих значно знижується, що свідчить про посилення внутрішньої мотивації. Це часто не враховують ані батьки, ані педагоги. У підлітків зміцнюються пізнавальні мотиви та інтерес до нових знань, що з часом змінюється на інтерес до закономірностей. Багато підлітків виявляють прагнення вирішувати пошукові завдання, що іноді виходить за межі шкільної програми. Однак без належного педагогічного впливу широкий пізнавальний інтерес може призвести до поверхневого ставлення до навчання. Крім того, підлітки часто не усвідомлюють цього виду навчальних мотивів.

Сучасні дослідження показують, що більшість учнів з 5 по 9 клас вважають, що найважливішим мотивом для них є оволодіння новими знаннями, а мотивом є оволодіння методами їх отримання. Окрім пізнавальних інтересів, розуміння важливості знань також має важливе значення для позитивного ставлення молоді до навчання. Для підлітка дуже важливо пізнати, зрозуміти життєво важливе значення знань і, перш за все, їх значення для розвитку особистості. Це пов'язано із посиленням зростанням самосвідомості сучасного підлітка. Багато предметів подобаються підлітку, оскільки вони відповідають його потребам не тільки знати багато, але й вміти бути культурною, добре розвиненою людиною [2; 3].

Соціальні мотиви навчання в підлітковому віці все більше вдосконалюються, тому що в ході навчальної та громадської роботи у підлітків збагачуються уявлення про моральні цінності, ідеали суспільства, що впливає на розуміння учнем сенсу вчення. Ці мотиви особливо зміцнюються в тих випадках, коли вчитель показує школярам можливість використання результатів навчання в майбутній професійній діяльності, в спілкуванні, самоосвіті [5].

Негативні характеристики навчальної мотивації підлітків зумовлені кількома факторами. Незрілість самооцінки підлітка призводить до труднощів у взаєминах з іншими, зокрема, з учителями. Підлітки часто не приймають оцінки дорослих, що може проявлятися у конфліктах і негативізмі. Бажання виглядати дорослими і не відставати від ровесників викликає байдужість до думки вчителя, хоча насправді вони дорожать її. Також прагнення до самостійності зумовлює відмову від простих знань і методів, що були характерні для початкової школи. Недостатнє розуміння зв'язку навчальних предметів з їх майбутнім застосуванням знижує мотивацію до навчання. Психологічно важливіша мотивація, що ґрунтується на пізнавальних потребах учнів, ніж та, що спирається на зовнішні чинники, як-от оцінки. Оцінка, використана як засіб заохочення, може призвести до того, що учень почне надавати їй самостійне значення, втрачаючи цінність самого навчання.

Діяльність підлітків, що не підтримується когнітивними потребами та інтересами, стає неефективною, орієнтуючись лише на зовнішні характеристики, такі як оцінки. Це призводить до того, що оцінка втрачає свою мотиваційну роль і навчальна робота втрачає для учнів будь-яку цінність. Вчителі, методисти та психологи шукають нові форми оцінювання, щоб підтримати мотивацію.

На думку Н. Пророк, Л. Кондратенко, Л. Манилова, мотивація: покращує навчальну діяльність, допомагаючи зосередитися на навчанні, стимулюючи досягнення цілей та підтримуючи інтерес до навчання; допомагає визначати особисті цілі, розвивати навички та отримувати задоволення від досягнень; підтримує позитивний емоційний стан, знижуючи тривогу та страх перед невдачею; розвиває ціннісні орієнтири, відображаючи моральні принципи та ідеї [4].

Отже, навчальна мотивація сприяє активному засвоєнню освітнього матеріалу, стимулює здобувачів освіти до продуктивної пізнавальної діяльності, виникненню ініціативи та максимальному використанню енергії у різних навчальних ситуаціях. Аналіз сучасних психолого-педагогічних досліджень показує, що мотивація навчальної діяльності має багаторівневий характер, є динамічною. Її структура, на наш погляд, залежить від організації навчального процесу та специфічних психологічних особливостей як вчителя, так і учня.

Література

1. Болгарина В. С., Гуменюк Л. І. Вивчення мотивації учіння засобами педагогічної соціалізації. *Педагогіка і психологія*. 1997. № 17. С. 7-14.
2. Добростан О. В., Іваненко Р. В., Коваленко Л. А. Вивчення мотивації до навчання старшокласників в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Психологія*, 2024. №3, с. 49-54. URL: <https://doi.org/10.32782/psy-visnyk/2024.3.9>
3. Захаров С. В. Формування пізнавальних інтересів учнів основної школи у процесі позакласної роботи: Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 19.00.07 / Ін-т пробл. вихов. АПН України. Київ, 2001. 20 с.
4. Пророк Н. В., Кондратенко Л. О., Манилова Л. М. Психологічна діагностика мотивації особистості до навчання в умовах інформаційного суспільства : монографія / за ред. Н. В. Пророк. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2020. 131 с.
5. Розіна І. В. Психологічні особливості розвитку креативних форм мислення в підлітковому віці: автореф. дис... канд. психол. наук: 19.00.07 / Південноукраїнський національний педагогічний ун-т ім. К.Д.Ушинського. Одеса, 2009. 21 с.
6. Савчин М. В. Динаміка мотивації відповідальної поведінки особистості. *Педагогіка і психологія*. 1996. № 4. С. 39-48.

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЕМОЦІЙНОГО СТАНУ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ ВІЙНИ

Костина Софія,
здобувачка вищої освіти 1 курсу
спеціальності «Психологія»,
Білоцерківський інститут економіки та управління
Університету «Україна»
Науковий керівник: **Пономаренко Т.І.,**
доктор філософії у галузі психології, доцент

Проблема актуальна через кілька факторів, які негативно впливають на психоемоційний стан молоді.

По-перше, важливо розуміти, що психоемоційний стан студентів в умовах війни може бути дуже різним. Деякі студенти можуть відчувати тривогу та страх через безпеку своїх близьких, тоді як інші можуть відчувати втрату та сумнів щодо майбутнього. Деякі студенти можуть відчувати гнів та обурення через несправедливість та дискримінацію, тоді як інші можуть відчувати депресію та безнадійність через втрату друзів або родичів. Студенти можуть відчувати безнадійність та безсилля, коли бачать навколо себе руйнування та смерть.

По-друге, психоемоційний стан студентів в умовах війни може мати значний вплив на їх навчання та особистісний розвиток. Студенти, які стикаються з тривогою та страхом, можуть мати труднощі з концентрацією та ефективним вивченням. Студенти, які стикаються з гнівом та обуренням, можуть мати труднощі з взаємодією з іншими студентами та викладачами. Студенти, які стикаються з депресією та безнадійністю, можуть мати труднощі з мотивацією та бажанням продовжувати навчання.

По-третє, важливо розуміти, що психоемоційний стан студентів в умовах війни може бути дуже змінюваним. У деяких випадках, студенти можуть знайти підтримку та ресурси, які допомагають їм подолати стресові ситуації та відновити свій психоемоційний стан. У деяких випадках, студенти можуть потребувати професійної допомоги, такої як консультації з психологами або психіатрами, щоб подолати свої емоційні труднощі.

Війна також може сприяти розвитку нових навичок та здібностей у студентів. Вони можуть навчитися бути більш незалежними та самостійними, оскільки їм доводиться самостійно забезпечувати свої потреби та вирішувати проблеми. Вони також можуть розвивати навички критичного мислення та вирішення проблем, оскільки їм доводиться швидко аналізувати ситуацію та приймати рішення [3].

Окрім того, війна може призвести до соціальної ізоляції. Студенти можуть втратити можливість спілкуватися з друзями та родиною, що може призвести до відчуття самотності та депресії [2].

Актуальність цієї та інших схожих проблеми цікавлять низку вчених. Нам відомі роботи Гузенко Т., Пономаренко Т., Портницька Н., Савиченко О., Співак Л., Тичина І., Хомчук О., Шпака М. та ін.

Війна, що триває, глибоко вплинула на психічне здоров'я студентів у всьому світі. Оскільки конфлікт продовжує вирувати, студенти стикаються з безпрецедентними проблемами, які можуть мати довготривалий вплив на їхнє психологічне благополуччя. Разом з тим, за даними ВООЗ, після воєнних конфліктів до 30% осіб можуть мати симптоми ПТСР або інших психічних розладів.

Однією з найбільш важливих проблем, з якою стикаються студенти в умови воєнного часу – це постійний стан страху і тривоги. Загроза, невизначеність майбутнього може негативно вплинути на їх психічне здоров'я, спричинивши підвищення рівня стресу та зниження успішності. Крім того, відсутність стабільності в повсякденні і втрата близьких може посилити психосоматичні симптоми, які відчувають студенти, такі як головний біль, біль у животі (розлади шлунку), рецидиви чи загострення хронічних хвороб та безсоння. Окрім негайних фізичних симптомів, студенти у воєнних умовах також можуть відчувати довгострокові психологічні наслідки, такі як посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), хронічну тривогу і депресія. Ці умови можуть серйозно вплинути на їхній академічний успіх і загальний добробут і якість життя. А тому для навчальних закладів важливо надавати адекватну підтримку та ресурси для вирішення цих проблем [1; 3].

А отже, можна виокреми наступні особливості психоемоційного стану студентів в умовах війни [1; 2; 3]:

- підвищений рівень тривожності – постійна загроза небезпеки, невизначеність майбутнього викликають хронічний стрес і тривогу;

- емоційне вигорання – через адаптацію до стресових умов, дистанційне навчання та нестабільність багато студентів відчувають втрату мотивації, втому й апатію;

- порушення сну та концентрації – занепокоєння, часті тривоги чи повітряні сирени негативно впливають на якість сну, знижують здатність до концентрації;

- соціальна ізоляція – евакуація, розрив соціальних зв'язків або дистанційне навчання сприяють відчуттю самотності та ізоляції;

- психосоматичні реакції – через тривале психоемоційне напруження може викликати головний біль, біль у серці, проблеми з травленням тощо;

- депресивні стани – через втрату близьких, житла або стабільності часто призводить до зниженого настрою, песимізму, а в окремих випадках — до депресії;

- формування зрілості та відповідальності – водночас війна стимулює швидше дорослішання, загострює цінності, підвищує рівень громадянської свідомості.

На щастя, існує кілька потенційних рішень, які допомагають усунути чи мінімізувати вплив психоемоційних наслідків війни на психічне здоров'я студентів. Одним із найефективніших підходів є надання студентам доступу до

безоплатних психологічних послуг, таких як консультування та терапія, щоб допомогти їм впоратися з емоційними та психологічними наслідками збройного конфлікту. Крім того, навчальні заклади можуть запроваджувати програми з різнопланової підтримки ментального здоров'я [3].

Також для навчальних закладів надзвичайно важливо сприяти сприятливому та інклюзивному середовищу, яке сприяє стійкості та сприяє почуттю спільності серед студентів. Створюючи безпечне та сприятливе середовище, здобувачі освіти можуть відчувати більше зв'язку та підтримки, що може допомогти пом'якшити негативний вплив війни на їх психічне здоров'я.

Підсумовуючи, психоемоційний стан студентів в умовах воєнного часу є актуальною проблемою, яка потребує негайної уваги та реагування.

Література

1. Мороз Л.І., Сафін О.Д. Модель розвитку стресостійкості здобувачів вищої освіти в умовах воєнного стану. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Психологія. 2022. № 5. С. 48 – 53.
2. Хомчук О. П., Пономаренко Т. І. Особливості психоемоційних станів підлітків. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Психологія.* 2024. № 1. С. 109-113.
3. Шишин А. В., Пономаренко Т. І. Психологічні особливості стресостійкості особистості в умовах невизначеності. *Вісник Львівського університету. Серія психологічні науки.* 2023. № 16. С. 64–71

ОСОБЛИВОСТІ СТРЕСОСТІЙКОСТІ ФАХІВЦІВ ПРАВОВОЇ СФЕРИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Білоножко Мілана,
здобувачка фахової передвищої освіти
I курсу спеціальності «Право»,
Фаховий коледж «Освіта» Університету «Україна»
Науковий керівник: Пономаренко Т.І.,
доктор філософії у галузі психології, доцент

Сучасні реалії, зумовлені війною по всій території країни, значно впливають на психологічний стан фахівців правової сфери. Адвокати, судді, прокурори, слідчі та інші правозахисники працюють у критичних умовах, що супроводжуються високим рівнем стресу, емоційним вигоранням та моральними дилемами. Особливо складною є робота тих фахівців, що займаються розслідуванням страшних злочинів війни: сексуальне насилля, катування військових та цивільних, вбивства тощо. Водночас ефективне виконання їхніх професійних обов'язків вимагає збереження психологічної стійкості, швидкого ухвалення рішень та дотримання принципів верховенства права навіть у кризових ситуаціях. Тому розвиток стресостійкості таких

фахівців є ключовим фактором їхньої професійної ефективності та збереження психічного здоров'я.

Разом з тим, аналіз наукових публікацій продемонстрував певний інтерес вчених до окресленої проблеми. Так, нам відомі напрацювання багатьох вчених: Балахтар К. С., Білова М. Е., Дяченко М. І., Зуєва Л., Корольчук М.С., Крайнюк В. М., Косенко А. Ф., Кочергіна Т. І., Семенова А., Скиданова Ю. О., Пономаренко Т. І. та ін.

Спершу варто зазначити, що феномен стресостійкості у теорії та практиці має різні підходи до його розуміння. Стресостійкість – це:

- «здатність людини протистояти негативному впливу стресових факторів, обумовлених індивідуальним комплексом її вроджених і набутих психологофізіологічних властивостей і процесів» [1, с. 40];

- «здатність людини протистояти стресу, самотійно вирішувати проблеми, що виникають на шляху духовного зростання та фізичного самовдосконалення [4, с. 42];

- «уміння долати труднощі, сприймати власні емоції, розуміти настрої соціуму, проявляти витримку» [2, с. 7-12];

- «готовність людини до діяльності у нестандартних стресових умовах і ситуаціях». Відтак, людина, яка має високий рівень стресостійкості – швидко реагує на стресові ситуації, мобілізує свої знання, навички та досвід та успішно справляється зі стресом. [3, с. 107];

- «готовність та здатність особистості протидіяти стресовим ситуаціям, самотійно вирішувати складні життєві проблеми, опираючись на знання, навички та власний досвід» [7].

Проаналізувавши представлені підходи до розуміння феномену, робимо висновок, що стресостійкість фахівця правової сфери – це його здатність ефективно протидіяти стресовим факторам, зумовленим професійною діяльністю, швидко мобілізувати знання, навички та досвід, зберігаючи емоційну рівновагу, самоконтроль та об'єктивність у процесі прийняття рішень. Вона включає готовність діяти в екстремальних і нестандартних ситуаціях, а також психологічну витривалість, що ґрунтується на вроджених і набутих психофізіологічних якостях.

Також варто враховувати, що стресостійкість фахівців в умовах війни має свої особливості. Так, дослідження психічного здоров'я адвокатів показують, що фахівці під час війни стикаються з підвищеним рівнем стресу через зростання кількості справ, пов'язаних з військовими злочинами, порушеннями прав людини та іншими кризовими ситуаціями. Це може призводити до емоційного вигорання, тривожності та депресії. Тому Ю. Скиданова [6] наголошує на важливості розвитку стресостійкості та резильєнтності серед працівників адвокатури. Вона пропонує впровадження програм психологічної підтримки, тренінгів з управління стресом та розвитку навичок саморегуляції. Це сприятиме збереженню психічного здоров'я адвокатів та підвищенню ефективності їхньої професійної діяльності в умовах війни. Авторка також звертає увагу на необхідність колегіальної підтримки та створення

сприятливого робочого середовища, що допоможе мінімізувати негативний вплив стресових факторів на психічне здоров'я працівників адвокатури.

В свою чергу, в статті представлено стресостійкість як ключовий фактор ефективності професіоналів, які працюють в умовах підвищеного ризику та відповідальності. Автори підкреслюють, що стресостійкість є інтегративною характеристикою особистості, яка забезпечує здатність протистояти стресовим факторам без значних негативних наслідків для психічного та фізичного здоров'я. Автори виділяють такі компоненти стресостійкості [5]:

- емоційна стабільність – здатність контролювати емоції та підтримувати психічну рівновагу в стресових ситуаціях;

- саморегуляція – вміння керувати власними психічними станами та поведінкою для ефективного подолання стресу;

- адаптивність – здатність швидко пристосовуватися до змінних умов та нових вимог середовища.;

- мотивація до досягнень – орієнтація на успіх та прагнення до високих результатів, що допомагає долати труднощі.

У статті також зазначається, що розвиток стресостійкості є важливим аспектом підготовки фахівців екстремальних видів діяльності. Рекомендується впровадження спеціальних тренінгових програм, спрямованих на формування та зміцнення стресостійкості, що включають розвиток навичок саморегуляції, емоційного контролю та адаптивної поведінки. Відтак, стаття підкреслює значущість стресостійкості для професіоналів, які працюють в екстремальних умовах, та пропонує практичні підходи до її розвитку.

Таким чином, в умовах війни фахівці правової сфери стикаються з підвищеними професійними та емоційними навантаженнями, що вимагає від них високого рівня стресостійкості. Ключовими факторами, що впливають на здатність протистояти стресу, є емоційна регуляція, розвинені навички самоконтролю та психологічна адаптивність. Особливо важливу роль відіграє підтримка колег та доступ до психологічної допомоги. Для зміцнення стресостійкості необхідні цілеспрямовані тренінги, програми емоційної підтримки та створення сприятливих умов праці.

Література

1. Балахтар К.С. Резильєнтність викладача ЗВО в умовах військового стану. *Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Педагогіка. Психологія*. 2022. № 1(20). С. 55-62.

2. Білова М.Е. Психологічні особливості осіб з різним рівнем стресостійкості (на прикладі працівників стресогенних професій) : автореф. дис. канд. психол. наук : 19.00.01. Одеса, 2007. 20 с.

3. Дяченко М.І. Про підходи до вивчення емоційної стійкості. *Питання психології*. 2010. №1.С. 106–113.

4. Психологічне забезпечення психічного і фізичного здоров'я: навч. посіб. / М.С. Корольчук, В. М. Крайнюк, А. Ф. Косенко, Т. І. Кочергіна. К.: Інкос, 2012. 272 с.

5. Семенова А. Зуєва Л. Соціальний контекст психолого-педагогічної підготовки професійних суддів у системі суддівської освіти України і Канади в аспекті інтегральної теорії лідерства. *Лідер. Еліта. Суспільство*. 2017. № 1. С. 109 – 123. (1).

6. Скиданова Ю. О. Вплив війни на психічне здоров'я працівників адвокатури. *Психічне здоров'я та резильєнтність особистості* : колективна монографія. Київ : Ф-ОП Гуляєв О.В., 2025. 392 с.

7. Шишин А. В., Пономаренко Т. І. Психологічні особливості стресостійкості особистості в умовах невизначеності. *Вісник Львівського університету. Серія психологічні науки*. 2023. № 16. С. 64–71 DOI: 10.30970/PS.2023.16.9

ПОНЯТТЯ САМОРЕГУЛЯЦІЇ В ПСИХОЛОГІЇ

Козловська Євгенія,
здобувачка вищої освіти 4 курсу
спеціальності «Психологія»
Білоцерківського інституту економіки та управління,
Університету «Україна»
Науковий керівник: **Хомчук О.П.,**
кандидат психологічних наук

Поняття саморегуляції вже тривалий час привертає увагу як українських, так і зарубіжних дослідників. Попри це, у психолого-педагогічному дискурсі й досі немає єдиного підходу до його визначення. Це пояснюється насамперед тим, що саморегуляція охоплює надто широкий спектр явищ — від внутрішньої самоорганізації до складних механізмів контролю над психічною діяльністю. У науковому середовищі її трактують як багаторівневий феномен, що проявляється як у свідомому, так і в неусвідомленому вигляді. Іноді цей термін вживають у контексті суміжних понять — таких як самоконтроль чи самомоніторинг — що лише підкреслює багатогранність теми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема саморегуляції активно досліджується у сучасній психології як важлива умова адаптації, навчальної успішності та професійного розвитку. У працях Фоменко К. І., Кузнецової М. М., Балашова Е. М. саморегуляція розглядається у контексті навчальної діяльності, мотивації та емоційно-вольової сфери студентів. Балашов також розробив діагностичні інструменти для оцінки метакогнітивного моніторингу, що є складовою саморегульованого навчання. Царькова О. В., Степаненко Л. В., Гоулман Д. підкреслюють зв'язок саморегуляції з емоційним інтелектом. У професійному контексті саморегуляція розглядається як чинник подолання стресу та профілактики криз (Москальова А. С., Гриньова М. В.). Окремі автори (Юдіна Н. О., Тесленко М. М., Шаповал І. М.) акцентують увагу на її ролі у пізнавальній самостійності, емпатії та міжособистісній взаємодії.

Саморегуляція як явище притаманна всім системам у природі — як живим, так і неживим. Її суть полягає у здатності зберігати стабільність внутрішнього стану навіть за наявності зовнішніх впливів, що дозволяє системам залишатися функціональними в динамічному середовищі. У контексті людської психіки

мова йде про більш складне й усвідомлене явище — психічну саморегуляцію, яка проявляється у здатності особистості самостійно ініціювати цілеспрямовану активність та підтримувати її впродовж досягнення значущих результатів [1].

Психічна саморегуляція — це не лише особистісна властивість, а й рівень загальної організації активності, що відображає ступінь зрілості психологічних ресурсів суб'єкта. Ці ресурси дозволяють не лише контролювати власні дії, а й будувати внутрішні моделі реальності, аналізувати події та приймати рішення на основі саморефлексії [6].

У процесі формування суб'єктності особистості вирішальне значення мають п'ять ключових складових, що становлять собою своєрідний досвід дії, осмислення та взаємодії. Ці компоненти не існують окремо, а утворюють взаємозалежну систему, яка впливає на здатність людини бути активним, свідомим учасником власного розвитку й діяльності.

1. Ціннісний досвід — це той фундамент, на якому особистість вибудовує свої моральні орієнтири, життєві пріоритети та переконання. Він задає напрямок інтересам та формує уявлення про важливе й гідне.

2. Рефлексивний досвід передбачає вміння зіставляти свої внутрішні можливості з реаліями зовнішнього світу. Це про глибоке осмислення власних дій, ресурсів та здатність оцінювати вимоги конкретної діяльності у контексті власного потенціалу.

3. Досвід звичної мобілізації — це здатність людини спрямовувати зусилля на розв'язання значущих задач, спираючись на самопізнання. Він виявляється у навичці активізувати себе без зовнішнього примусу, на внутрішньому самонавіюванні та рішучості.

4. Операційний досвід охоплює професійні знання, навички, а також прийоми саморегуляції діяльності. Його функція — надати інструментарій для ефективної реалізації поставлених цілей і перебудови діяльності відповідно до ситуації.

5. Досвід взаємодії формується в процесі співпраці з іншими та відіграє критичну роль у розвитку здатності до колективного прийняття рішень і розв'язання проблем [6].

На наш погляд, саме ця система взаємопов'язаних досвідів формує ґрунт для особистісного зростання педагога як суб'єкта діяльності — здатного до усвідомленої самоорганізації, гнучкого прийняття рішень та внутрішньої відповідальності.

Саморегуляція у сфері освіти постає як складний психічний процес, що реалізується через особистісну активність студента. Вона допомагає окреслити навчальні орієнтири, самостійно формулювати завдання, обирати шляхи їх реалізації, критично аналізувати результати і, в разі потреби, здійснювати корекцію дій. Такий рівень свідомого керування власною діяльністю сприяє формуванню стійких навичок самоуправління, а також зменшенню залежності від зовнішніх регуляторів — викладача, системи оцінювання тощо [8].

Варто підкреслити, що механізм саморегуляції є багаторівневою системою, яка поєднує змістовні (цілі, цінності, наміри) та динамічні (швидкість реагування, напруження, гнучкість) характеристики. Ця система працює як

внутрішній компас, який спрямовує людину, допомагаючи підтримувати цілісність її дій у швидкоплинних умовах сучасного навчального середовища. Залежно від ситуації, частина цієї системи може діяти на рівні свідомих рішень, а частина — залишатися в тіні, опираючись на підсвідомі установки та поведінкові шаблони [7].

Психічна саморегуляція — це не однотипна дія, а складна система, що функціонує через єдність енергетичних, динамічних та смислових складових. Вона охоплює такі якості, як відповідальність, самодисципліна, гнучкість мислення та відкритість до змін. Людина, яка володіє цими рисами, здатна ефективно керувати власними емоційними й розумовими станами, адаптувати поведінку до конкретних вимог ситуації, вибудовувати стратегії досягнення цілей.

У структурі саморегуляції виділяють кілька етапів, що відображають логіку свідомої організації поведінки:

- визначення мети діяльності;
- уявлення про умови її реалізації;
- побудова послідовності дій;
- формування критеріїв ефективності;
- зіставлення очікуваного результату з фактичним;
- ухвалення рішень про доцільність змін або коригувальних дій [2].

Таким чином, ми робимо висновок, що саморегуляція — це складна багаторівнева система психічних процесів, яка дозволяє людині зберігати цілісність у поведінці, керувати власною активністю та гнучко адаптувати її до зовнішніх умов. Це забезпечує не лише ефективне функціонування в навчанні чи професії, а й підтримує розвиток особистості загалом, сприяючи більш усвідомленому використанню інтелектуального й емоційного потенціалу.

Література

1. Балашов Е. М. Метакогнітивний моніторинг саморегульованого навчання студентів: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. д-ра. психол. наук : педагогічна та вікова психологія. Острог: Нац. ун-т "Острозька акад", 2020. 460 с.
2. Галян І. Психологічний аналіз сутності саморегуляції як особистісної здатності. *Збірник наукових праць: філософія, соціологія, психологія*. 2015. Вип. 20 (1). С. 154–160.
3. Гоулман Д., Емоційний інтелект. Харків, Україна: Віват, 2018. 512 с
4. Москальова А. С. Саморегуляція як чинник попередження професійних криз особистості: навч. програма спецкурсу для слухачів курсів підвищення кваліфікації (керів. загальноосвітніх навч. закл. різних типів навч.) і студ. освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр» з напрямків підготовки «Управління навчальним закладом» та «Педагогіка вищої школи» : НАПН України, ДВНЗ «Ун-т менеджменту освіти». К., 2019. 60 с.
5. Степаненко Л. В. Копінг-стратегії та психологічний захист як механізми саморегуляції особистості. *Теорія та практика сучасної психології*. 2017. № 1. С. 37–41

6. Тесленко М. М., Юдіна Н. О. Усвідомлена саморегуляція навчальної діяльності студентів як проблема сучасної психології. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Психологічні науки*. 2017. Вип. 3(2). С. 90–94.

7. Фоменко К. І., Кузнецова М. М. Саморегуляція навчально професійної діяльності у оптимістичних та песимістичних студентів. Харків: Діса Плюс, 2019. 328 с.

8. Шаповал І. Психологічні механізми та чинники формування пізнавальної самостійності. *Освіта регіону. Політологія. Психологія. Комунікації: Український науковий журнал*. 2011. №3. С. 93–97.

ПРАВОВЕ ВИХОВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ

Куценко Олексій,
здобувач фахової передвищої освіти
І курсу спеціальності «Право»,
Фаховий коледж «Освіта» Університету «Україна»
Науковий керівник: **Пономаренко Т.І.,**
доктор філософії у галузі психології, доцент

Актуальність правового виховання української молоді в сучасних умовах є надзвичайно високою. Це зумовлено численними соціальними, політичними та економічними викликами, з якими стикається Україна, зокрема в умовах війни, внутрішніх реформ та інтеграції в європейські структури. Ось кілька основних аспектів, що підкреслюють важливість правового виховання серед молоді:

Також сучасні молоді люди часто стикаються з проблемами правового невігластва, що може призвести до порушення законів або незнання своїх прав та обов'язків. Правове виховання допомагає молоді зрозуміти, як працює правова система, які права вони мають і які обов'язки на них покладаються.

Разом з тим, Україна активно інтегрується в європейське співтовариство, тому важливо, щоб молодь розуміла європейські стандарти прав людини, демократичні цінності та інститут правової держави. Також в умовах соціальних мереж та швидкої інформаційної взаємодії важливо навчити молодь розпізнавати маніпуляції, пропаганду, а також бути захищеними від порушень їхніх прав, наприклад, у випадках кібербулінгу чи економічних шахрайств.

Хочемо наголосити, що в умовах війни багато молодих людей стають волонтерами, військовими або працюють у громадських ініціативах. Знання права, зокрема в області гуманітарного права, прав людини, дозволяє уникати помилок і діяти в межах законодавства.

Дослідженням правового виховання в Україні та за її межами займалися численні науковці, педагогічні колективи та правознавці. Їхні роботи охоплюють різні аспекти правового виховання, зокрема теоретичні та практичні аспекти формування правосвідомості у молоді. Там, відомими є роботи закордонних (Брандт Джеймс, Дюркгайм Еміль, Дьюї Джон, Кольберг

Лоуренс, Хаутен Пітерта ін.) та вітчизняних (Герасимчук А., Сазонова І., Суботін В., Усенко Л., Ярмола О. та ін.) вчених.

Відтак, правова освіта є важливою складовою частиною освітньої системи в Україні, що охоплює процес набуття правових знань, умінь та навичок, а також формування поваги до права, законів, прав і свобод людини. Вона допомагає розвитку правових орієнтацій, оцінок, поведінкових установок та сприяє формуванню мотивів правомірної поведінки. Діяльність у сфері правової освіти населення включає комплекс заходів, орієнтованих на виховання, навчання та інформування громадян з метою створення умов для набуття необхідних правових знань і практичних навичок [1].

В свою чергу, правове виховання української молоді — це процес, спрямований на формування у молодих людей правової свідомості, культури та відповідальності. Він охоплює здобуття знань про права та обов'язки, розуміння важливості законів та правових норм, а також розвиток навичок поведінки, що відповідає вимогам закону. Це важливий аспект загального виховання, який допомагає виховати у молоді повагу до права, прав людини та демократичних цінностей, а також сприяє розвитку здатності приймати обґрунтовані та відповідальні рішення в різних ситуаціях. Правове виховання є ключовим елементом формування правової культури в суспільстві, особливо серед молоді, адже саме вона є основною рушійною силою змін у державі та соціумі. Правовиховний вплив не можна розглядати окремо від інших напрямів виховання, таке тлумачення призводить до недооцінки ролі права в суспільстві, його виховної та регулятивної функцій, значно знижує правову відповідальність, адже виховання — це єдиний, взаємопов'язаний, взаємодоповнюючий процес, що охоплює кілька складників: моральне виховання, ідейно-політичне виховання, трудове виховання, естетичне виховання, професійне виховання. Отже, правове виховання — це складне, багатоаспектне явище. [2]

У процесі трансформації українського суспільства індивід має труднощі в усвідомленні себе як частини соціальної системи. Тому поряд із наявністю інтерсуб'єктивності, важливою рисою суб'єктів є їхня розгубленість і неготовність до орієнтації в суспільстві. Молодіжна субкультура в такому суспільстві виступає як динамічна система, яка відображає здатність реагувати на як зовнішні, так і внутрішні зміни, що допомагає адаптуватися до нових умов. Нове покоління знову формує своє розуміння світу, оскільки воно змушене покладатися лише на власні сили. Постійний процес самопошуку, самовизначення та прагнення до підвищення рівня знань і кваліфікації стають основними ціннісними орієнтирами української молоді [3]

Правова система не виникає миттєво, вона розвивається поступово впродовж тривалого часу, що відображає традиції, культуру та менталітет суспільства. Тому вивчати сучасний стан правової системи України через призму радянської методики є недоцільним.

Основною метою правового виховання підлітків та молоді є формування у них правової культури громадянина України. Це включає свідоме ставлення до

своїх прав і обов'язків перед суспільством та державою, закріплених в Конституції України. Завдання правового виховання такі [2; 3].

- ознайомлення молоді з законами, регулярна просвітницька діяльність та інформування про зміни в законодавстві;

- формування правової свідомості як сукупності уявлень, поглядів і переконань, які визначають ставлення особистості до законів і регулюють її поведінку в правових ситуаціях;

- виховання у молоді потреби мати чітку громадянську позицію та поважати державу і право;

- розвиток навичок правослухняної поведінки як наслідок свідомого ставлення до громадянських обов'язків;

- усвідомлення адміністративної та кримінальної відповідальності за правопорушення чи злочини;

- формування активної громадянської позиції, бажання брати участь у боротьбі зі злочинністю та співпрацювати з органами правопорядку і державними установами.

Молодь повинна бути ознайомлена з органами державної влади та нормами адміністративного права, що охоплюють різноманітні правила, зокрема санітарні, протипожежні, правила дорожнього руху, користування транспортом, поведінку в громадських місцях, облік військовозобов'язаних та багато інших, що регулюють діяльність підприємств, установ, їхніх працівників і поведінку громадян. У разі порушення цих правил особу вважають правопорушником, і до неї застосовують адміністративне стягнення. Якщо правопорушником є неповнолітній, то з ним працює Служба у справах неповнолітніх, яка має право застосовувати до нього різні види покарань, зокрема направлення до спеціальної школи чи профтехучилища.

А отже, правове виховання української молоді є важливим чинником формування правосвідомості, відповідальності та активної громадянської позиції. В сучасних умовах воно сприяє розвитку поваги до закону, прав людини та демократичних цінностей. Ефективність правового виховання залежить від інтеграції правових знань у систему освіти, використання інтерактивних методів навчання та залучення молоді до правозахисної діяльності. Формування правової культури є запорукою зміцнення правової держави та громадянського суспільства в Україні. Молодь є майбутніми громадянами, і від того, наскільки вони будуть обізнані в питаннях прав та обов'язків, залежатиме їх участь у громадському житті та в процесах формування демократичного суспільства.

Література

1. Гусарєв С. Д. Юридична деонтологія (Основи юридичної діяльності) : навч. посіб. К. : Знання, 2005. 655 с.

2. Правове виховання в сучасній Україні : монографія / А. П. Гетьман, Л. М. Герасіна, О. Г. Данильян та ін. ; за ред. В. Я. Тація, А. П. Гетьмана, О. Г. Данильяна. – 2-ге вид., переробл. і допов. Х. : Право, 2013. 440 с

3. Соціально психологічні та кримінологічні аспекти впливу заходів виховного характеру на формування правової свідомості неповнолітніх: монографія / І.І. Ковальова, А.О. Смоктій, В.В. Вітвіцька та ін.; за заг. ред. Г.В. Гребенькова. Донецьк: ДЮІ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2008. 188 с.

ПРОФЕСІЙНИЙ ІМІДЖ ЮРИСТА: СКЛАДОВІ УСПІХУ

*Коломієць Анастасія,
здобувачка фахової передвищої освіти
I курсу спеціальності «Право»,
Білоцерківський фаховий коледж
Університету «Україна»
Науковий керівник: Пономаренко Т.І.,
доктор філософії у галузі психології, доцент*

У сучасному світі професійний імідж є важливим чинником успіху в будь-якій сфері діяльності. Для юристів це особливо актуально, адже їхня професія передбачає постійне спілкування з людьми, формування довіри та дотримання етичних норм. Юрист—це не лише людина, яка знає закони, а й професіонал, який вміє правильно презентувати себе, ефективно комунікувати та підтримувати репутацію на високому рівні.

Аналіз літератури показав, що існує великий інтерес до проблеми формування іміджу фахівців правових спеціальностей. Цим питанням займалися В. А. Васильєва, О. М. Бандурка, І. М. Богуцький, Л. М. Кайдашев, О. В. Синеокий, М. Б. Смоленський та інші.

Так, імідж (від англ. image—образ) є цілісним уявленням про людину, яке формується у свідомості інших людей через її зовнішній вигляд, манеру поведінки, стиль спілкування та професійні якості. Для юриста це поняття має особливе значення, оскільки його імідж впливає на рівень довіри клієнтів і партнерів.

В. А. Васильєва – досліджувала професійний імідж юриста та його вплив на суспільство. О. М. Бандурка – аналізував імідж правоохоронців і його роль у правозастосувальній діяльності. Л. М. Кайдашев – вивчав психологічні аспекти формування іміджу суддів та адвокатів. І. М. Богуцький – досліджував вплив особистісних якостей юриста на його професійний авторитет. Прислів'я «Зустрічають по одягу, проводжають по розуму» є актуальним для юристів. Охайний і професійний зовнішній вигляд відіграє важливу роль у формуванні першого враження. Відомий адвокат А.Ф. Коні радив своїм молодим колегам одягатися просто і пристойно, без зайвої химерності, оскільки психологічна дія на присутніх починається з моменту появи юриста перед аудиторією.

Неприпустимо мати неохайний вигляд або носити одяг, який не відповідає діловому середовищу. Станьте людиною, про яку можна сказати: «Він зробив себе сам». Юрист повинен віддавати перевагу класичному стилю, який

підкреслює його професіоналізм і викликає довіру. Особливо це важливо для працівників державної служби, яким законодавчо встановлені стандарти носіння форменого одягу—наприклад, суддівська мантия чи поліцейська форма.

Проте зовнішній вигляд – це лише одна зі складових іміджу. Важливим є також уміння спілкуватися, манера говорити, вміння слухати й аналізувати. Відчуття прекрасного та здатність контролювати свою поведінку допомагають юристу встановлювати контакт із людьми різного соціального статусу та створювати позитивний імідж.

Також для юриста важливо не лише знати законодавство, а й володіти такими якостями, як відповідальність, принциповість, стресостійкість, уважність до деталей, уміння вести переговори та зберігати холодний розум у складних ситуаціях. Юрист має бути дипломатом, психологом і комунікатором, адже його завдання - переконати, захистити права клієнта та досягти справедливості.

Юристу неможливо досягти успіху без володіння ораторським мистецтвом. Давньогрецькі філософи вважали, що вміння говорити переконливо є одним із найважливіших навичок у суспільстві.

Сучасна риторика не обмежується лише публічними промовами—вона охоплює всі аспекти мовного спілкування, які використовуються в повсякденному житті юриста: судові виступи, переговори, консультації клієнтів тощо. Ораторське мистецтво—це поєднання логічного викладу, емоційного забарвлення та психологічного впливу на співрозмовника[2].

Юрист повинен вміти аргументувати свою позицію, правильно будувати структуру висловлювання та уникати емоційного забарвлення, яке може завадити професійній діяльності. Водночас риторика допомагає юристу контролювати розмову, керувати ситуацією та досягати бажаного результату.

Сучасний світ диктує нові правила: зараз юрист повинен мати не лише професійний імідж у реальному житті, а й у цифровому просторі. Розвиток технологій та поширення соціальних мереж змушують юристів адаптуватися до нових реалій.

Формування іміджу в інтернеті відбувається через активність у соціальних мережах, публікацію експертних матеріалів, коментування правових питань, участь у дискусіях і ведення особистого бренду. Сьогодні серед найпопулярніших платформ для юристів можна виділити Twitter, Facebook, LinkedIn, Instagram.

Twitter і LinkedIn є найефективнішими для створення професійного іміджу, оскільки вони зосереджені на ділових контактах і обміні експертною інформацією. Водночас Instagram більше орієнтований на розважальний контент, тому його використання для професійного просування має свої обмеження.

Грамотний підхід до ведення соцмереж включає [1]:

- постійне оновлення контенту, публікацію актуальних правових матеріалів;
- збалансоване поєднання професійної та особистої інформації, що допомагає аудиторії краще зрозуміти особистість юриста;

- підтримання контакту з підписниками, відповіді на запитання та активна участь у правових дискусіях;

- уникнення компрометуючих матеріалів, які можуть зашкодити репутації.

Сьогодні соціальні мережі стали не лише способом комунікації, а й інструментом професійного позиціонування. Тому юрист повинен бути свідомим того, що його онлайн-діяльність безпосередньо впливає на його репутацію в реальному житті.

Відтак, формування професійного іміджу юриста—це складний і тривалий процес, який включає не лише зовнішній вигляд, а й манеру поведінки, рівень професіоналізму, вміння спілкуватися, вести переговори та працювати з інформацією.

У сучасному світі важливо не лише дотримуватися традиційних норм професійної етики, а й використовувати нові можливості для побудови особистого бренду. Соціальні мережі та цифровий простір відкривають юристам нові перспективи для популяризації своїх знань і формування довіри серед клієнтів.

Таким чином, успіх у юридичній сфері залежить не лише від знань законів, а й від уміння правильно позиціонувати себе у професійному середовищі. Адже, як сказав лорд Філіп Честерфілд: «Куди б ми не йшли, наш імідж нас обов'язково випередить».

Література

1. Дудка О. Профільний розріз. *Український юрист*. 2019. № 1-2. С. 21 – 26.
2. Мацько Л. І., Мацько О. М. Риторика: навчальний посібник. 2-ге вид., стер. Київ: Вища школа, 2006. 311 с.

ПСИХІЧНЕ ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ ПІД ЧАС ВІЙНИ: ВИКЛИКИ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ

Порхун Валерія,

здобувачка фахової передвищої освіти

І курсу спеціальності «Право»,

Фаховий коледж «Освіта» Університету «Україна»

Науковий керівник: Пономаренко Т.І.,

доктор філософії у галузі психології, доцент

Однією із важливих проблем в період агресії росії проти України є підтримка та збереження психічного здоров'я особистості, її здатності адаптуватися до складних умов війни, визначати нові напрямки діяльності та розвитку.

Актуальність дослідження також зумовлена травмівними подіями під час війни, що інтенсивно змінюють емоційні реакції, послаблюючи адаптаційні можливості психіки дітей та підлітків, три чверті яких демонструють симптоми

травматизації психіки. Метою роботи є спостереження та аналіз психологічних реакцій травмованих війною дітей та підлітків. [2, с 1]

Аналіз літератури показує, що базові підходи до визначення змісту психічного здоров'я визначено в документах Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) (World Health Organization), в яких йдеться про сутність психічного здоров'я та його роль в структурі здоров'я в цілому, основні ризики, які обумовлюють зниження психічного здоров'я, умови та стратегії його збереження, відновлення та зміцнення (WHO. «Mental health», 2022).[2, с 10]. При цьому, дослідженням проблем психічного здоров'я також займалися закордонні (Бессел ван дер Колк, Брюс Д. Перрі, Габор Мате, Джудіт Герман, Пітер А. Левін) та вітчизняні (Л. Карамушка, О. Бондарчук, Н. Пінчук, О. Креденцер, Р. Гечанова- Алмпай, Т Пономаренко та ін.) вчені.

Спершу варто зазначити, що під психічним здоров'ям особистості розуміють комплексний стан благополуччя, який включає емоційний, психологічний та соціальний аспекти. За визначенням Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), психічне здоров'я – це не лише відсутність психічних розладів, а й стан, у якому людина усвідомлює власні здібності, може ефективно управляти стресовими ситуаціями, продуктивно працювати, а також робити внесок у свою громаду. Це означає, що людина здатна адаптуватися до життєвих труднощів, підтримувати позитивні стосунки з оточуючими та зберігати внутрішню гармонію, навіть у важких умовах. При цьому дослідженням проблеми психічного здоров'я займалися

Так, найбільш вираженими проблемами психічного здоров'я в умовах війни є проблеми, які стосуються здатності протидіяти стресу, далі слідує проблеми, що мають відношення до здатності здійснювати професійну діяльність (забезпечувати її ефективну організацію та продуктивність) і на останньому місці знаходяться проблеми, пов'язані зі здатністю налагоджувати стосунки з людьми. Водночас констатовано, що переважній більшості опитаного персоналу, не дивлячись на всю складність воєнного періоду, притаманна позитивна спрямованість життєдіяльності збереження та підтримки кожного із компонентів психічного здоров'я (здатності персоналу справлятися з повсякденними стресами життя в умовах війни; здатності налагоджувати стосунки з людьми в умовах війни; здатності ефективно здійснювати свою професійну діяльність та працювати на користь своєї організації й суспільства; здатності реалізувати свої здібності в умовах війни). [3, с 37-38]

В Україні вперше від початку повномасштабної війни провели дослідження [1] психологічного стану населення. Дослідження проводили методом онлайн-опитування на панелі Kantar Україна. Вибірку склали особи віком 18-55 років у містах України з населенням понад 50 тис. осіб. Результати дослідження показали, що попри війну, українці демонструють відносно високий рівень психологічного благополуччя – 6,7 бала з 9. Основний внесок у це робить самооцінка, тоді як навички емоційної регуляції та стійкість до викликів оцінюються нижче. Переміщені особи мають нижчий рівень благополуччя, ніж ті, хто залишився або повернувся додому. 40% українців особисто стикалися із загрозою життю, а 16% втратили близьких. Лише 9% не

пережили жодної травматичної події. 70% респондентів не зверталися по психологічну допомогу, хоча 23% хотіли б, але не зробили цього. Основні бар'єри – необхідність «наважитися» (45%) і фінансові обмеження (30%). Інформаційна обізнаність про доступну допомогу низька – лише 34% знають, куди звертатися, причому серед людей 41-55 років цей показник ще нижчий (24%). Ці дані вказують на стійкість українців, але також підкреслюють потребу в більшій доступності та популяризації психологічної підтримки.

Відтак, війна в Україні спричинила значні виклики для психічного здоров'я населення. За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, близько 9,6 мільйона українців стикаються з проблемами психічного здоров'я, причому 30% з них страждають на посттравматичний стресовий розлад. Основними викликами є [4]:

- депресія та тривожні розлади ;
- вимушене переселення;
- погіршення фізичного здоров'я суспільства;
- ризик розвитку ПТСР у дітей та дорослих тощо.

Тому фахівці пропонують наступні шляхи подолання проблем психічного здоров'я населення в умовах війни, які допомагають мінімізувати негативні наслідки стресу та травми, спричинених бойовими діями та соціально-економічною невизначеністю це [2; 3; 4]:

- розробка та впровадження національних програм психологічної підтримки;
- активне використання цифрових технологій та онлайн-платформ;
- підготовка та перепідготовка кадрів;
- активна участь громадських організацій і партнерство з міжнародними агентствами;
- зменшення соціальної стигми та просвітницька робота.

Таким чином, психічне здоров'я населення України в умовах війни зазнає численних викликів, які потребують негайних та комплексних заходів. Основні проблеми пов'язані з посттравматичним стресовим розладом, депресією, хронічним стресом, порушенням сну та соціальною ізоляцією, а також із стигматизацією звернення за психологічною допомогою. Крім того, вимушене переселення та економічна невизначеність ще більше поглиблюють ці труднощі, створюючи додаткове навантаження на психіку.

Водночас, існують і ефективні шляхи подолання цих викликів. Основними напрямками є розробка національних програм психосоціальної підтримки, впровадження сучасних цифрових технологій (онлайн-консультації, гарячі лінії), систематичне навчання та перепідготовка кадрів, а також активна участь громадських організацій. Важливим завданням є також зменшення соціальної стигми щодо психічних розладів та сприяння ранньому виявленню проблем через просвітницьку роботу.

А отже, для ефективної підтримки психічного здоров'я в умовах війни необхідно інтегрувати державні ініціативи, міжнародний досвід, інноваційні технології та місцеві проекти, що сприяють створенню безпечних соціальних просторів та наданню своєчасної допомоги. Це дозволить знизити негативні

наслідки війни для психіки населення та сприятиме довгостроковій реабілітації суспільства

Література

1. В Україні презентували результати першого з початку повномасштабної війни дослідження психологічного стану населення. *Міністерство охорони здоров'я України*. URL: <https://moz.gov.ua/uk/v-ukraini-prezentuvali-rezultati-pershogo-z-rochatku-povnomasshtabnoi-vijni-doslidzhennja-psihologichnogo-stanu-naselennja--> (дата звернення: 20.03.2025).
2. Карамушка Л. М. Психічне здоров'я особистості під час війни: як його зберегти та підтримати : Метод. рекомендації. Київ: Інститут психології імені Г.С.Костюка НАПН України, 2022. 52 с.
3. Яцина О. Ф. Вплив війни на психічне здоров'я: ознаки травматизації психіки дітей та підлітків. *Перспективи та інновації науки*. 2022. № 7 (25). С. 554-567.
4. Ponomarenko T. Impact of traumatic events of the war on the quality of life of Ukrainians. *Exploring Quality of Life Amid Global and Local Transformations: monograph*. Opole: Publishing House of the Academy of Applied Sciences – Academy of Management and Administration, 2024. P. 163 – 174.

ПСИХОЛОГІЧНА ГОТОВНІСТЬ ДОШКІЛЬНИКА ДО НАВЧАННЯ

*Прихідько Діана,
здобувачка вищої освіти 4 курсу
спеціальності «Психологія»,
Білоцерківський інститут економіки та управління,
Університету «Україна»
Науковий керівник: Хомчук О.П.,
кандидат психологічних наук*

Психологічну готовність дитини до шкільного життя науковці визнають багатокомпонентним утворенням. Психічну зрілість молодшого школяра визначає рівень моральної, інтелектуальної та мотиваційної сфери готовності [2].

Моральна готовність виявляється в умінні спілкуватись з дорослими та однолітками, з учителем та однокласниками; знання певних соціальних норм та правил у рольовій грі. Моральна готовність починає формуватись ще в дитячому садочку. Проблема тут в тому, що багато батьків не дуже бажають віддавати свою дитину до таких закладів. Вони забувають про їх найголовнішу суть – дитина потроху адаптується до майбутніх умов школи, спілкування, обов'язків, які у неї незабаром з'являться. Тому дуже важливо, щоб дитина почала відвідувати дитячий садок хоча б за 2 роки перед вступом до школи.

Мотиваційна готовність – один із найголовніших факторів готовності дитини до школи. Мотивація проявляється в ставленні дитини до школи, навчання, самого вчителя та предметів. Також це прагнення школяра досягти

певних висот в оцінюванні. Мотиваційна складова пробуджує в дитини бажання навчатись, пізнавати навколишній світ. Якщо першачок не буде вмотивованим, то він не буде бачити сенсу вчитись, і взагалі, процес навчання буде для нього не цікавим, а, навпаки, стане складним та незрозумілим [1,4].

Також дуже важливою умовою виступає й вольова готовність дитини. Це шлях до гарної, успішної адаптації малюка до школи. Це вміння гарно контролювати себе та свої вчинки, керувати своїми діями, словами, емоціями. Вольові якості дитини формуються в дошкільному віці, і саме в початковій школі дитина має чудову можливість їх удосконалити.

Інтелектуальна складова готовності дитини до школи. Інтелектуальна готовність зазвичай проявляється в загальнорозумовому розвитку дитини. Вже до 6–7 років малюк повинен знати: що таке довкілля, природа, розуміти природні та соціальні явища. Інтелектуальна готовність пов'язана з розвитком розумових процесів школяра, таких як: вміння робити висновки, узагальнювати свої знання, порівнювати та класифікувати. Також показником інтелектуальної готовності дитини до школи є вміння дитиною писати, рахувати та читати [3].

Література

1. Богущ А. Головні аспекти підготовки дітей до школи : педагогічна спадщина В. К. Котирло. *Дошкільне виховання : науково-методичний журнал для педагогів і батьків*. 2011. № 10. С. 2–5.
2. Методичні рекомендації до Базового компонента дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти). Київ. 2021. 58 с.
3. Кочерга Олександр. Коли дитина готова до школи? *Дошкільне виховання : науково-методичний журнал для педагогів і батьків*. 2012. №12. С. 4–9.
4. Фадєєва Т. Готовність дитини до шкільного навчання. *Рідна школа : науково-педагогічний журнал*. 2003. № 12. С. 14–17.

ПСИХОЛОГІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ПРАВОМІРНОЇ ТА ДЕЛІНКВЕНТНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ

Ільніцька Катерина,
здобувачка фахової передвищої освіти
І курсу спеціальності «Право»,
Фаховий коледж «Освіта» Університету «Україна»
Науковий керівник: **Пономаренко Т.І.,**
доктор філософії у галузі психології, доцент

Однією з актуальних проблем сучасного суспільства є зростання злочинності неповнолітніх, про що неодноразово засвідчують ЗМІ, результати соціологічних досліджень. Підлітковий вік є критичним етапом у розвитку особистості, коли відбуваються значущі фізіологічні, емоційні та соціальні зміни. У цей період формується система цінностей, норм та моделей поведінки, які починають подальшу життєву траєкторію індивіда.

Підлітковий вік є критичним періодом у формуванні особистості, коли відбувається активний розвиток моральних та правових проявів. У цей час можуть проявитися як правомірна, так і делінквентна поведінка. Розуміння психологічних детермінант цих типів поведінки є ключовим для ефективної профілактики та корекції відхилень. А відтак, розуміння психологічних детермінант правомірної та делінквентної поведінки підлітків є ключовим для розробки ефективних стратегій виховання, профілактики та корекції відхилень у поведінці.

Разом з тим, опрацювання наукових джерел показало великий інтерес вчених до цієї проблеми. Зокрема, нам відомі роботи : Н. Ю. Максимова, М.М.Марусинець, А.Й. Кіраль, І.О. Лапченко, І. Бех, Т.Татенко та ін.

Спершу варто зазначити, що правомірна поведінка – це результат соціалізації, у процесі якої відбувається засвоєння суб'єктом моральних і правових заборон, соціальних стереотипів поведінки, що, у свою чергу, визначається груповою та індивідуальною правосвідомістю, почуттям соціальної відповідальності, соціальної справедливості, правовою інтуїцією поведінки, цілі, способи і результати якої не суперечать основним укладам суспільства, що виражаються у правових нормах [4, с. 129].

Правомірна поведінка характеризується дотриманням соціальних та правових норм, що забезпечують гармонійне функціонування індивіда в суспільстві. Формування такої поведінки залежить від низки психологічних факторів:

Ціннісно-нормативна орієнтація за якої приписи суспільства сприймаються ,як життєві установки;

Соціальна відповідальність усвідомлення обов'язків перед суспільством та готовність діяти в інтересах колективу .

Почуття обов'язку перед суспільством;

Розуміння необхідності дотримуватися соціальних норм;

Самоутвердження особистості, реалізації її внутрішнього потенціалу (можливості для самоутвердження гарантує соціальна справедливість – уявлення про людяність цілей і засобів як необхідну сутність суспільного укладу);

Почуття перспективи (чітке уявлення про наслідки роботи) , вміння постійно співвідносити конкретні результати з перспективним планом і коригувати ці результати [7].

Слушну думку щодо правомірної поведінки висловлює О. Катілов. За вченим, вона ґрунтується на дотриманні правових та моральних норм, і є такою, що забезпечується на основі розуміння мотивів правозначущих поведінкових актів, солідаризації особистості з правом. Першопричина протиправної поведінки – життєві умови, що породжують дефект правосвідомості [3].

А отже, ці фактори сприяють формуванню правомірної поведінки підлітків, забезпечуючи їхню соціальну адаптацію та гармонійне функціонування в суспільстві. Вони допомагають підліткам усвідомити важливість дотримання соціальних та правових норм, розвивають почуття

відповідальності та моральні якості, необхідні для конструктивної взаємодії з оточенням. Таким чином, комплексний розвиток цих психологічних аспектів є ключовим для запобігання девіантній поведінці та сприяє становленню зрілої особистості.

Соціальна реальність дає багато прикладі, коли правомірна поведінка особистості можлива за повної правової невідповідності. Це пояснюється тим, що мораль і право нерозривно пов'язані й особистість, яка розбирається у питаннях моралі є моральною, інтуїтивно доходить правильних висновків [6].

В свою чергу, українська вчена Н. Ю. Максимова розглядає делінквентну поведінку як крайню форму соціальної дезадаптації, суть якої полягає у пошуку „меж допустимого” у своїх діях. Такий пошук характерний для усіх підлітків, однак, для більшості з них ці рамки обмежені моральними вимогами, заборонами батьків і вчителів. Для педагогічно занедбаних підлітків ці рамки розширені до статей Кримінального кодексу. Оскільки виховання в умовах гіпопротекції не передбачає санкцій з боку батьків за дрібні правопорушення (а правоохоронні органи теж такими дрібницями не займаються), підліток, відчуючи свою безкарність, усе більше звикає до думки про допустимість протиправних дій. При цьому він застосовує такі способи „приглушення” докорів сумління: уявлення про те, що є такі люди, яким багато чого дозволено; знецінювання соціальних норм [5, с. 149].

У дотриманні правомірної поведінки (утримання від скоєння злочину), вказує А. Зелінський [2], людиною керують такі чинники: правосвідомість (знання правил і законів); моральні правові переживання (експериментальні дослідження учених під керівництвом В. Ядова підтвердили, що моральні якості людини сприяють утриманню її від учинення злочину навіть за великих спокус); згода із законами і схвалення їх вимог; конформістські міркування (звичка дотримуватися закону); побоювання відповідальності; традиції (там, де позитивні правові традиції більш стійкі, рівень злочинності значно нижчий, і навпаки, у місцевостях із посиленою міграцією населення, що спричинює руйнування традиційного соціального контролю, неправомірна поведінка (п'янство, хуліганство, крадіжка) трапляється частіше; звички як форми поведінки (правові звички виникають внаслідок тривалої правослухняної поведінки. Правомірна поведінка, яка перетворилася на звичку, сама стає потребою; правова звичка формується не лише завдяки високій свідомості, а й у процесі примусового дотримання закону, коли ще не стала елементом ціннісної орієнтації особистості; правова звичка завжди конкретна, тому може стосуватися лише таких правил поведінки, з якими часто стикається індивід.

За А. Зелінським [2], правова звичка завжди конкретна. Вона може стосуватись лише таких правил поведінки, з якими індивід часто стикається. Але немає і не може бути людей, перед якими багаторазово поставали б усі проблеми, передбачені кримінальним кодексом. Отже, звички дотримуватись усіх кримінально-правових норм не буває. Це не зменшує ролі звички у правомірній поведінці.

Навички правової поведінки психічні новоутворення, що формуються в результаті цілеспрямованого навчання і доведені до автоматизму, містять

необхідні правові знання і вміння. Чинниками правомірної поведінки може бути й інтуїція, або моральна інтуїція спосіб пришвидшеного орієнтування у соціальних цінностях і нормах завдяки міцному опануванню етичних норм, оскільки чимало правових норм ґрунтуються на моральних нормах); у багатьох випадках інтуїція допомагає уникнення конфліктів із кримінальним законом.

Правову установку (ціннісно-орієнтаційне ставлення до правової дійсності, яке зазвичай усвідомлюється; нав'язаний спосіб дій, який не усвідомлюється; мотиви правослухняної поведінки, сформовані під впливом совісті. Правова свідомість є одним із чинників, що впливають на мотивацію поведінки неповнолітнього, дають йому змогу розмежовувати бажання, що виникає на правомірне і неправомірне.

Таким чином мотивами правомірної поведінки можуть бути совість, страх по-карання, сором перед людьми, відроза до поганого вчинку, принциповість, нерішучість.

У групі законослухняних підлітків, відзначає О. Ярош, переважають мотиви прагнення до саморозвитку, роботи над собою, самоконтролю, тобто ці діти свідомо ставляться до своїх дій [8, с. 14].

Відзначимо, що за своєю сутністю правомірна поведінка є відповідальною. На інтегральні особистісні характеристики прийняття старшокласниками рішень у ситуаціях морального вибору, вказує І. Бех, і з поміж них виокремлює: смислову наповненість морального вибору; здатність зберігати рефлексивну позицію; наявність своєї моральної позиції [1].

Досліджуючи проблему моральної стійкості особистості підлітків, вчені зазначають, що з проявами в учнів цієї моральної якості істотно пов'язаний рівень сформованості моральних ідеалів. За автором, такий ідеал має бути конкретизованим та становити сукупність певних моральних якостей, що реалізуються у конкретному образі. З кожного погляду моральний ідеал допомагає об'єктивно оцінити ситуацію, орієнтує поведінку на віддалені цілі. Водночас він є зв'язуючою ланкою між прагненням особистості орієнтуватися на відділені чинники і реалізацією цього прагнення у конкретній ситуації, а також між конкретною ситуацією і моральними вимогами.

Таким чином, психологічні детермінанти правомірної та делінквентної поведінки підлітків мають вирішальне значення у формуванні їхніх життєвих орієнтацій та моделей взаємодії з соціальним середовищем. Правомірна поведінка зумовлюється розвитком ціннісно-нормативної орієнтації, соціальної відповідальності, емпатії та внутрішньої мотивації до дотримання норм. Водночас делінквентна поведінка часто є наслідком недостатньої сформованості морально-вольової сфери, низького рівня самоконтролю, негативного соціального впливу та психологічних дезадаптацій. Розуміння цих чинників дозволяє ефективніше проводити профілактику правопорушень серед підлітків та сприяти їх гармонійному розвитку.

Література

1. Бех І. Д. Рефлексивно-експліцитний метод у формуванні морально стійкої особи-стості. *Теорія і практика управління соціальними системами*. 2013. № 2. С. 54-60.
2. Зелінський А. Ф., Оніка Л. П. Детермінація злочину: навч. посіб. Харків: УкрЮА, 1994. 50 с.
3. Катілов О. В. Особливості асоціальних поведінкових реакцій у підлітків та способи їх корекції. *Biomedical and biosocial anthropology*. 2014. № 23. С. 231-235.
4. Кіраль А. Психологічні детермінанти правомірної та делінквентної поведінки підлітків. *Наука і освіта : наук.-практ. журнал*. 2014. № 12. С. 129-134.
5. Максимова Н. Ю. Психологія девіантної поведінки: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. К.: Либідь, 2011. 520 с
6. Тарнавська О. С. Девіантна поведінка підлітків і превентивна робота: навч.-метод. посіб. Ч. 1. Чернівці: Чернівецький національний університет ім. Юрія Федьковича, 2003. 82 с.
7. Юридична психологія: підручник / Д. О. Александров, В. Г. Андросюк, Л. І. Каз-міренко та ін.; [за заг. ред. Л. І. Казміренко, Є. М. Млісєєва). Київ : КНТ, 2007. 360 с.
8. Ярош О. В. Профілактика та подолання протиправної поведінки підлітків. *Вісник ХНПУ ім. Г. С. Сковороди. Психологія*. 2006. № 19. С. 183-191.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОСОБИ ПРАВОПОРУШНИКА

*Алексєєнко Аріна,
здобувачка фахової передвищої освіти
I курсу спеціальності «Право»,
Фаховий коледж «Освіта» Університету «Україна»
Науковий керівник: **Пономаренко Т.І.**,
доктор філософії у галузі психології, доцент*

Дослідження психологічних особливостей особи правопорушника є вкрай актуальним у сучасному суспільстві, оскільки рівень злочинності та соціальних девіацій залишається серйозною проблемою. Розуміння внутрішніх психологічних механізмів, що сприяють протиправній поведінці, дозволяє більш ефективно здійснювати профілактику злочинності, розробляти програми ресоціалізації та вдосконалювати роботу правоохоронних органів.

Актуальність також зумовлена необхідністю комплексного підходу до аналізу чинників, що впливають на формування протиправної поведінки. Це включає індивідуально-психологічні риси, особливості соціалізації, рівень морального розвитку та емоційного інтелекту правопорушника.

Таким чином, вивчення психологічних особливостей осіб, які вчиняють правопорушення, є важливим як з наукової, так і з практичної точки зору, оскільки сприяє формуванню ефективних стратегій запобігання злочинності та адаптації правопорушників до нормального життя в суспільстві.

Аналіз наукових джерел свідчить про значний інтерес вчених до проблеми особистості правопорушника. Зокрема відомими є праці закордонних (Ломброзо Чезаре, Феррі Енріко, Фройд Зигмунд, Раффаеле Гарофало, Ганс Айзенк та ін.) та вітчизняних (Ю. Антонян, М. Гаврилюк, В. Костицький, Н. Лапшинська, І. Піддубна та ін.) вчених.

Спершу варто зазначити, що термін правопорушник використовується для позначення особи, яка вчинила діяння, що порушує встановлені законом норми поведінки. Закон України «Про профілактику правопорушень» визначає правопорушника як «фізичну осудну особу, яка вчинила правопорушення» [6].

Аналізуючи особистість правопорушника, варто звернути увагу на низку психологічних характеристик, які визначають його поведінку та впливають на прийняття рішень. Сукупність цих особливостей дозволяє не лише зрозуміти механізми формування протиправної поведінки, а й розробити ефективні стратегії її запобігання. Зокрема, можна виокремити ключові аспекти, що стосуються соціальної спрямованості, мотивації, емоційно-вольової регуляції та когнітивних процесів правопорушників.

По-перше, соціальна спрямованість правопорушників часто характеризується антисоціальними або асоціальними установками, що проявляється у відхиленні від загальноприйнятих норм та цінностей суспільства [5, с. 232]. По-друге, мотиваційна сфера відзначається переважанням егоцентричних мотивів, низьким рівнем емпатії та прагненням до негайного задоволення потреб без урахування наслідків для інших [3, с. 57]. По-третє, емоційно-вольова сфера характеризується підвищеною імпульсивністю, агресивністю, низькою стресостійкістю та недостатнім контролем емоцій [1, с. 119]. По-четверте, у когнітивній сфері можуть спостерігатися спотворення у сприйнятті реальності, схильність до виправдання власних дій, знижена здатність до критичного мислення та аналізу наслідків.

Враховуючи зазначене, дослідники виділяють кілька основних *типів правопорушників*. Насильницькі злочинці мають низький рівень соціалізації, демонструють агресивність, конфліктність та егоцентризм [2, с. 200]. Корисливі злочинці, навпаки, прагнуть до матеріальної вигоди, характеризуються відсутністю почуття провини та раціоналізацією своїх дій [3, с. 58]. Окрему категорію становлять злочинці з насильницькою спрямованістю, які мають специфічну структуру особистості, що включає низький рівень емпатії, агресивність та схильність до домінування [5, с. 235].

Формування особистості правопорушника відбувається під впливом різних чинників. До соціальних належать неблагополучні сім'ї, асоціальні групи, відсутність позитивних рольових моделей [1, с. 120]. До індивідуально-психологічних – акцентуації характеру, психічні розлади, низький рівень самоконтролю. Серед соціально-економічних факторів виділяють безробіття, бідність, обмежений доступ до освіти та культурних ресурсів [2, с. 201].

А отже, можна виокремити наступні психологічні особливості правопорушників:

- агресивність і схильність до насильства – багато правопорушників проявляють підвищену агресивність, що може бути результатом як особистісних рис, так і соціального середовища;

- низький рівень самоконтролю – відсутність здатності контролювати імпульсивні вчинки часто призводить до скоєння злочинів;

- деформовані морально-етичні орієнтації – у правопорушників часто спостерігається знижений рівень моральної відповідальності та спотворене розуміння норм суспільства;

- високий рівень тривожності або емоційна нестабільність – деякі злочинці мають підвищену емоційну нестабільність, що робить їх схильними до афективних злочинів;

- деформація соціальної адаптації – проблеми з інтеграцією в суспільство, порушення комунікативних навичок, труднощі у створенні соціальних зв'язків;

- низький рівень емпатії – зниження здатності до співпереживання сприяє жорстокості та байдужості до жертв злочинів[4].

Таким чином, розуміння психологічних особливостей особи правопорушника є необхідним для розробки ефективних заходів профілактики злочинності та реабілітації правопорушників. Комплексний підхід, що враховує індивідуальні, соціальні та економічні фактори, сприятиме зниженню рівня злочинності та покращенню соціальної адаптації осіб, які скоїли правопорушення. [3, с. 59]

Література

1. Лапшинська Н. Б. Соціально-психологічні особливості та детермінанти злочинної поведінки. *Південноукраїнський правовий часопис*. 2016. № 3. С. 118–121.
2. Новікова К. М. Психологічні особливості злочинця з насильницькою спрямованістю. *Юридична психологія*. 2015. № 1. С. 198–202.
3. Піддубна І. В. Психологічний аналіз особи злочинця: структура та детермінанти. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. 2015. № 1. С. 56–58.
4. Процик Л. С. Психологічні особливості поведінки злочинця. *ПСИХОЛОГІЧНИЙ ЧАСОПИС*. 2020. № 12 (44). С. 57 – 65.
5. Рудик М. М. Психологічні особливості формування особистості та поведінки неповнолітнього корисливого злочинця. *Юридична психологія*. 2015. № 2. С. 231–241.
6. Тлумачний словник української мови. *SLOVNYK.ME*. URL: https://slovnyk.me/dict/vts/%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D1%80%D1%83%D1%88%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 20.03.2025).

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ДІТЕЙ З ДИТЯЧИМ ЦЕРЕБРАЛЬНИМ ПАРАЛІЧЕМ

*Лефтерова Лариса,
здобувачка вищої освіти другого (магістерського)
рівня спеціальності «Психологія»,
Білоцерківський інститут неперервної
професійної освіти
Науковий керівник: Коссова-Сіліна Г.О.,
кандидат педагогічних наук*

Одним з актуальних завдань у теорії та практиці спеціальної психології є психолого-педагогічний супровід дітей з дитячим церебральним паралічем (ДЦП). Супровід як особлива форма здійснення пролонгованої психолого-педагогічної допомоги дітям з порушеннями розвитку передбачає діяльність педагогічного персоналу, спрямовану на створення комплексної системи соціальних та психотерапевтичних умов, які сприяють особистісному зростанню та успішній адаптації дітей до соціуму [4].

Основними завданнями психолого-педагогічного супроводу є:

- систематичне відстеження психологічного та психолого-педагогічного статусу дитини в динаміці її психічного розвитку;
- створення соціально-психологічних умов для ефективного психічного розвитку дитини в соціумі;
- систематична психологічна допомога батькам дитини та її близькому оточенню;
- систематична психологічна допомога дитині у вигляді консультування, психокорекції, психологічної підтримки;
- організація життєдіяльності дитини у соціумі з урахуванням її психічних та фізичних можливостей [1].

У більшості дітей з ДЦП виявлено характерну затримку психічного розвитку у вигляді психічного інфантилізму. Під психічним інфантилізмом у психології розуміється незрілість емоційно-вольової сфери особистості учня. Це зумовлено більш сповільненим формуванням вищих структур мозку (лобові відділи головного мозку), які пов'язані з вольовою діяльністю. Інтелект дитини може відповідати віковим нормам, при цьому емоційна сфера залишається несформованою. Це часто відображається підвищеною чутливістю та емоційною збудливістю, нестійкістю настрою. Буває досить виражена відсутність почуття часу, майбутнього. Для дітей з ДЦП важливим є те, що відбувається зараз, в цю хвилину. Їм важко планувати діяльність на досить тривалий час, наявна слабка орієнтація у часі. Також досить часто проявляються проблеми розвитку самооцінки [2].

Однією з виражених проблем є страхи, що розвиваються внаслідок недоброзичливого чи негативного ставлення оточуючих до дитини. При характерному сповільненому темпі психічного розвитку часто відзначають диспропорційний, нерівномірний характер формування окремих психічних

функцій [4]. Діти з ДЦП швидко втомлюються у незнайомих обставинах та у процесі монотонної діяльності. Швидка стомлюваність може виражатися у вигляді рухової розгальмованості, емоційно нестійких агресивних реакцій поведінки, негативною реакцією на прохання дорослого. Дані прояви можуть спричинити шкільну дезадаптацію або ж стати звичною рисою характеру для дитини при надмірних інтелектуальних і фізичних навантаженнях [3].

Крім того, стомлюваність досить часто супроводжується підвищеною чутливістю на звичайні повсякденні подразники (яскраве світло, гучні звуки) може посилюватись при вихованні з ознаками гіперопіки. Надмірна опіка та неправильна поведінка оточуючих формує у дітей з ДЦП такі риси особистості як: висока навіюваність, нестача впевненості у собі та своїх силах, відсутність самостійності, низький рівень розвитку побутових та практичних навичок. При цьому часто у дитини досить високий інтелект, але вона не вміє виявляти його та відстоювати свою точку зору. За такого типу розвитку особистості діти з ДЦП воліють перекладати відповідальність на інших [4].

Отже, особлива увага має приділятися формуванню рухової активності дитини за допомогою спеціальних вправ із включенням вправ «практичного життя», спрямованих не тільки на розвиток навичок самообслуговування, а й формування дрібної моторики з урахуванням різноманіття форм ДЦП.

Література

1. Демчук С., Мерзлікіна О. Основні напрямки корекційної роботи щодо формування рухової функції дітей, хворих дитячим церебральним паралічем. *Молода спортивна наука України: Зб. наук. статей в галузі фізичної культури та спорту*. Львів: ЛДІФК, 2000. Випуск 4. С. 283-285.

2. Єрмоленко Н. А., Скворцов І. А., Неретина А. Ф. Клініко-психологічний аналіз розвитку, рухових, перцептивних, інтелектуальних і мовних функцій у дітей з церебральними паралічами. *Журнал неврології і психіатрії*. 2000, № 3, С. 19 - 23.

3. Марченко І. С., Тюленєва О. Г. Педагогічні заходи з формування комунікативної поведінки дітей із дизартрією при ДЦП: Навч.-метод. посіб. Київ :Слово, 2013. 275 с.

4. Навчально-методичний посібник для батьків дітей з особливими освітніми потребами (Частина II). За заг. ред. Колупасової А.А. Вид. 2-ге, допов. і переробл. Київ : Імекс-ЛТД, 2013. 198 с.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТРИВОЖНОСТІ ПІДЛІТКІВ

Муляр Мирослава,
здобувачка вищої освіти другого (магістерського)
рівня спеціальності «Психологія»,
Білоцерківський інститут неперервної
професійної освіти
Науковий керівник: **Хомчук О.П.,**
кандидат психологічних наук

Підлітковий вік є перехідним періодом від дитинства до зрілості. Тривожність підлітка часто порушує його нормальне життя, нерідко виступає причиною порушення соціальних зв'язків з навколишніми. Одними із частих проявів тривожності в підлітків є апатія, млявість, безініціативність. Саме внутрішній конфлікт, суперечливість прагнень дитини, коли одне її сильне бажання суперечить іншому, одна потреба заважає іншій, є причиною виникнення тривоги. Адже у дітей це такий вік, коли формуються соціальні установки, усвідомлення себе в колі інших людей та соціального оточення, виробляються навички поведінки в різних життєвих ситуаціях [2].

Дитяча психіка в цей час є нестійкою, вона, немов губка, вбирає в себе все те, що дитина знає, побачить, почує та переживе за цей період. Тому будь-які прояви страху, агресії і тому подібних емоцій можуть призвести до формування тривожної поведінки, що, в свою чергу, матиме не найкращі наслідки для дитини [3].

Поняття «особистісна тривожність» вчені розглядають як стійку особистісну властивість, що визначає здатність індивіда відтворювати потенційну схильність розцінювати різні ситуації, як загрозливі та переживати тривогу [1].

Психологічні особливості особистісної тривожності підлітків проводилось за методикою «Дослідження тривожності» Філіпса. Результати представлені в таблиці 1.

Таблиця 1

Психологічні особливості особистісної тривожності підлітків

Рівні тривожності		Група 1 молодші підлітки		Група 2 старші підлітки	
		Абс.	%	Абс.	%
Низький	26 - 54,14%	12	50,00	14	58,33
Середній	20 - 41,7%	11	45,83	9	37,50
Високий	2 - 4,16 %	1	4,17	1	4,17
Всього	48 - 100%	24	100	24	100

Як бачимо з таблиці 1, високий рівень тривожності (4,16%) зустрічається рівномірно в обох групах. Середній рівень тривожності (41,7%) частіше зустрічається в групі 1 (45,83%), ніж у групі 2 (37,50%). Низький рівень тривожності (54,14%) переважає в групі 2 (58,33%) порівняно з групою 1 (50,00%).

Отже, тривожність – стійка риса особистості, що виявляється в підвищеній схильності переживати занепокоєння через реальні або уявні небезпеки. Дослідження показують, що значна частина підлітків має середній рівень тривожності, показники якого дещо знижуються у старших підлітків порівняно з молодшими.

Література

1. Барановська Я. Г. Психокорекція тривожності в підлітковому віці. Інсайт: психологічні виміри суспільства. Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2019. Вип. 1(16). 314 с.
2. Письмак Л. Підліткова криза: як зарадити та допомогти. Київ : «Вид. група «Шкільний світ», 2018. 152 с.
3. Терлецька Л. Г. Вікова психологія і психодіагностика : підручник. К. : ВД «Слово», 2013. 608 с.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Свінцова Анастасія,
здобувачка фахової передвищої освіти
І курсу спеціальності «Право»,
Фаховий коледж «Освіта» Університету «Україна»
Науковий керівник: Пономаренко Т.І.,
доктор філософії у галузі психології, доцент

Проблема юридичної відповідальності полягає у постійному перебуванні в стресових ситуаціях, підвищена відповідальність у прийнятті рішень та існування ситуацій невідкладного застосування заходів. Актуальність дослідження психологічних особливостей юридичної відповідальності полягає в необхідності глибшого розуміння внутрішніх (психологічних) механізмів, що впливають на усвідомлення, прийняття та реалізацію юридичної відповідальності особою. У сучасному суспільстві зростає значення правової культури, правосвідомості та індивідуальної відповідальності, а тому важливо враховувати психологічні чинники, які визначають поведінку людини в межах правових норм. Вивчення цих особливостей сприятиме підвищенню ефективності правових механізмів, профілактиці правопорушень та вдосконаленню правового виховання.

Так, теоретичний аналіз літератури продемонстрував великий інтерес вчених до дослідження поставленої проблеми: Ю. М. Грошевий; М. В. Костицький; Д. М. Лук'янець та ін.. На нашу думку такий інтерес зумовлений:

- взаємозв'язком психології та права, розуміння мотивів правопорушників, емоційних станів під час судових процесів;
- індивідуальними особливостями правопорушників – кожна людина по-різному реагує на правові санкції, що залежить від психоемоційного стану та особистісних рис;
- страхом юридичного покарання – може буди ефективним механізмом правового регулювання, так і спричиняти агресивну поведінку та ізоляцію від соціуму;

Варто почати з того, що відповідальність – це здатність особи дотримуватися соціальних норм, види соціальної відповідальності об'єднує те, що вони є формами контролю за діями чи бездіяльністю особи та характеризують відповідальність з точки зору особи або з позиції суспільства. В свою чергу юридична відповідальність є одним з фундаментальних правових явищ, юридична відповідальність – це «нормативна, гарантована та забезпечена державним переконанням або примусом міра реагування держави на дотримання та виконання норм права». Юридична відповідальність є одним з основних інститутів права, без якого неможливе існування жодної правової системи, це категорія права, відсутність якої унеможлиблює його вплив на суспільство та є засобом гарантування прав, свобод.

І. А. Галагін досліджував праці англійського вченого 19 ст. Дж. Мілля, який стверджував, що відповідальність означає покарання, вважає саме його основоположником так званої традиційної теорії юридичної відповідальності [2].

І. Голяченко зазначає, що юридична відповідальність - це застосування до правопорушника передбачених санкцій юридичної норми заходів державного примусу, що мають вираз у формі “позбавлень” особистого, організаційного або майнового характеру [1].

Разом з тим, психологічні особливості юридичної відповідальності полягають в [1; 2; 3]:

- ставленні особи до закону, почуття провини;
- вони зумовлені соціальними чинниками – агресією, психологічним тиском;
- скоєння правопорушення пов'язане з індивідуальними особливостями особи, і впливом соціального середовища;
- правова свідомість формує внутрішнє ставлення людини до права і визначає її поведінку

Отже, психологічна особливість юридичної відповідальності полягає у її впливі на емоційний та психологічний стан, поведінку та свідомість правопорушника. Спілкування юриста з правопорушником може викликати почуття провини, страх, що обмежить його у повторних правопорушеннях. Тож для юриста важливо володіти знаннями з психології для професіоналізму і правопорядку.

Література

1. Голяченко І. Юридична відповідальність у механізмі адміністративно-правового регулювання інституту військового капеланства в Україні. *Наукові інновації та передові технології*. 2025. № 3 (43). С. 479 – 485.
2. Загальна теорія держави і права: навчальний посібник / За ред. В.В.Копейчикова. К.: Юрінком, 1997. 204 с.
3. Іванова О. І. Юридична відповідальність як різновид соціальної відповідальності. *Вісник Академії адвокатури України*. 2012. № 3(25). С. 21–26.

ПСИХОЛОГІЯ ПРОКРАСТИНАЦІЇ: ЇЇ ПРИЧИНИ ТА НАСЛІДКИ ДЛЯ СТУДЕНТІВ

Візіло Діана,

здобувачка вищої освіти

1 курсу спеціальності «Психологія»

Білоцерківський інститут економіки та управління

Університету «Україна»

Науковий керівник: Трофименко Н.Є.,

старший викладач

Актуальність даної теми полягає в тому, що прокрастинація є широко поширеною проблемою серед студентів, яка безпосередньо впливає на їхню успішність, психоемоційний стан і загальну ефективність навчального процесу. З огляду на сучасні умови, коли студенти стикаються з численними відволікаючими факторами, зокрема цифровими технологіями, проблема відкладання важливих завдань набуває ще більшої актуальності. Розуміння причин та наслідків прокрастинації є необхідним для розробки ефективних методів її подолання.

Метою цих тез є дослідження вияву причин виникнення цього явища серед студентів, проаналізувати його вплив на навчальний процес та психоемоційний стан студентів.

У сучасному світі проблема ефективного використання часу стала особливо актуальною, особливо для молоді. Одним з поширених психологічних бар'єрів, що ускладнює особистісний розвиток і професійну реалізацію студентів є прокрастинація. Її суть полягає в тому, що людина відкладає важливі і не дуже справи на потім, що, безсумнівно, шкодить. Але, незважаючи на проблеми, що виникають через відкладання справ, люди продовжують це робити, знову і знову. Прокрастинація є однією з основних причин зниження академічної успішності [1, с. 65].

Студенти, які перебувають в умовах постійної психологічної напруги, надмірної кількості навчальних завдань та обмеження часу на їх виконання, схильні відкладати деякі справи на потім, що врешті-решт призводить до виконання їх в останній момент (день, ніч) при жорсткому дефіциті часу. Це

позначається не тільки на якості, успішності навчання, а й на психофізіологічному стані студента, його особистості загалом [2, с. 57].

До факторів, які обумовлюють прокрастинацію в студентському середовищі, можна віднести:

- психологічні: відсутність мотивації до навчання, порушення вольової сфери, невміння організувати себе та час, неадекватна самооцінка, страх перед неуспіхом, перед невдачею і перед критикою;

- соціальні та психологічні: недостатність комунікації з оточенням, відволікаючі фактори, нудна і неприємна робота, авторитарність батьків;

- педагогічні: як надмірна вимогливість так і відсутність вимог від викладача, брак керівництва і консультацій з боку викладачів;

- психофізіологічні: стан здоров'я, втома, хвороба, темперамент, імпульсивність, низький життєвий тонус, сонливість, погане самопочуття, апатія, хвороба, сильне емоційне збудження, роздратування, сум, дратівливість.

Прокрастинацію пов'язують із такими негативними явищами як неадаптивність, дисфункціональність, пасивність, відсутність самоорганізації тощо. Позитивно прокрастинацію можна розглядати тільки тоді, коли відкладання виконання завдань пов'язане зі зниженням негативних ефектів у процесі їх реалізації, коли зволікання дає можливість зрозуміти, що деякі справи не варто продовжувати [3].

Наслідками наявності прокрастинації є стрес, відчуття провини, втрата продуктивності, невдоволення навколишніх через невиконання зобов'язань. Прагнучи завершити справу в обмежений проміжок часу, людина відчуває емоційний і фізичний стрес. Нервова напруга, постійне недосипання, зловживання кофеїном, енергетичними напоями – усе це може мати неприємні наслідки для організму. Крім того, прокрастинація є підставою для виникнення почуття провини за незроблену роботу, відсутність самореалізації, втрату можливостей тощо і є наслідком поганого самоконтролю [4, с. 33].

Боротися з прокрастинацією допомагають техніки управління часом (тайм-менеджмент) та навички планування часу. Щоб зменшити прояви прокрастинації науковці рекомендують: беручись за велике і складне завдання, яке не хочеться виконувати, розбити його на декілька дрібних підзадач, виконуйте кожну з них упродовж певного часу, після чого робіть перерви; навчіться планувати свій день і систематизувати виконання завдань, придбайте щоденник і плануйте свій день з точністю до години і хвилини, обмежте доступ до відволікаючих чинників (соціальні мережі, форуми, ТБ, телефон), виконуйте спочатку складні справи, залишаючи на потім найлегші, а найголовніше – визначитесь із мотивацією, визначте матеріальне або емоційне заохочення за виконану роботу [4, с. 33].

Таким чином, розуміння психологічних механізмів прокрастинації, її причин та наслідків є першим кроком до розробки ефективних методів її профілактики та корекції серед студентів. Впровадження технік самоорганізації та управління часом може значно підвищити академічну успішність, покращити психоемоційний стан та сприяти більш ефективному навчальному процесу.

Література

1. Кабанцева А. В., Омельченко Т. Г. Феномен прокрастинації серед студентів вищих навчальних закладів. *Теорія і практика сучасної психології*. 2019. Вип. 6, ч. 2. С. 65–70.
2. Дуб В. Особливості прокрастинації студентів. *Проблеми гуманітарних наук. Психологія*. 2020. Вип. № 47, С. 53–66.
3. Рудоманенко Ю. В. Структура прокрастинації особистості. *Проблеми сучасної психології: науковий журнал*. Запоріжжя : Видавничий дім «Гельветика». 2020. Вип. №3(19). С. 28–30.
4. Бугранова Ю. Прокрастинація та стрес у студентів. *Актуальні проблеми психології в закладах освіти*. Збірник наукових праць, том 5. С. 31–34. <https://doi.org/10.31812/psychology.v5i.7367> (дата звернення 07.04.25).

СИНДРОМ ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРАННЯ У ЮРИСТІВ: ПРИЧИНИ, НАСЛІДКИ, ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ

*Песляк Діана,
здобувачка фахової передвищої освіти
I курсу спеціальності «Право»,
Фаховий коледж «Освіта» Університету «Україна»
Науковий керівник: Пономаренко Т.І.,
доктор філософії у галузі психології, доцент*

Синдром професійного вигорання є серйозною проблемою для представників багатьох професій. Юристи також входять до групи особливого ризику через специфіку своєї роботи. Юридична діяльність пов'язана з високим рівнем відповідальності, інтенсивними когнітивними навантаженнями, постійним емоційним стресом і необхідністю приймати складні рішення.

Специфіка роботи людей даних професій відрізняється тим, що в них присутня велика кількість ситуацій з високою емоційною насиченістю і складністю міжособистісного спілкування, і це вимагає від спеціаліста значного внеску до встановлення довірливих відносин і уміння управляти емоціями у процесі ділового спілкування. Усе це сприяє професійному вигоранню. В результаті, як наслідок емоційного вигорання, — негативний вплив на психофізичний стан здоров'я і ефективність діяльності фахівців, зайнятих в соціальній сфері, зокрема це стосується юристів і проявляється в почутті виснаження, особистісної відстороненості від клієнтів та зниження мотивації до виконанню професійних обов'язків. [3].

Огляд наукових джерел показав цікавість вчених до цієї проблеми. Тому нам відомі напрацювання О. Андрійко, М. Вовпенко, В. Опришко, Д. Притико, В. Сіренько, В. Шаповал та ін. [2].

Спершу варто зазначити, що професійне вигорання – це складна проблема сучасного суспільства, здатна впливати не лише на якість життя людей, а й на ефективність організації праці. В свою чергу, професійне вигорання юриста –

це комплекс специфічних, взаємопов'язаних змін в її структурі, виникаючих внаслідок здійснення трудової діяльності. [4]

Юристи належать до «групи ризику» щодо виникнення емоційного вигорання. Робота в постійному напруженні майже завжди призводить до емоційного, а часто і до фізичного виснаження, і в результаті виникають проблеми зі здоров'ям. Якщо ж людина досить тривалий час живе в режимі постійного стресу, то неминуче настає емоційне вигорання

Так, високий ризик професійного вигорання серед юристів часто зумовлений тим, що їх робота пов'язана з конфліктними ситуаціями, стресовими переговорами, судовими процесами та необхідністю працювати під тиском. Причиною також може бути тривалий робочий день і перевантаження – юристи часто стикаються з понаднормовою роботою, жорсткими дедлайнами та великим обсягом документації. Відсутність балансу між роботою та особистим життям – складнощі у відпочинку та відновленні енергії призводять до хронічної втоми та професійного виснаження. Варто згадати і про етичні дилеми та моральне навантаження – юристи можуть стикатися з необхідністю приймати рішення, що суперечать їхнім особистим переконанням або принципам. Конкуренція та кар'єрний тиск – правове середовище вимагає постійного самовдосконалення та боротьби за клієнтів і престижні позиції, що може спричинити почуття тривожності та невпевненості.

Юристи, які стикаються з професійним вигоранням, можуть відчувати втому, роздратованість, знижену продуктивність, зниження якості роботи, а це може призвести до помилок та втрати довіри від клієнтів

Відтак, можна виокремити наступні наслідки професійного вигорання юристів: неухважність, відсутність пошукової домінанти – у пошуковій сфері; низький рівень інтелекту, стереотипність і ригідність мислення – у реконструктивній сфері; неохайність, невміння швидко передавати усну мову письмово – у засвідчувальній сфері; нецілеспрямованість, відсутність організаційних здібностей – в організаційній сфері; імпульсивність, надмірна сором'язливість, груба поведінка, негуманне відношення, недомовність – у комунікативній сфері[1].

Ефектими способами подолання професійного вигорання є, по-перше, об'єктивне вирішення проблемної ситуації і, по-друге, стабілізація психічного благополуччя людини: зниження тривожності, зникнення страху, впевненість, знаходження смислу, відчуття професійної ефективності, підвищення прагнення до особистих досягнень тощо

Отже, професійна діяльність працівників правничих професій, яка належить до професій типу «людина – людина», характеризується наявністю великої кількості стресових ситуацій та напруженими умовами праці, що вимагає від працівника постійної концентрації й уміння долати стрес.

Саме тому однією з актуальних проблем процесу реформування правоохоронних органів, який триває сьогодні в Україні, є збереження психічного здоров'я та підтримання психологічного благополуччя працівників правничих професій, оскільки тільки високоосвічені, кваліфіковані й емоційно стійкі працівники здатні успішно виконувати складні професійні завдання, що

стоять перед ними. І для того, щоб запобігти професійному вигоранню необхідно приділяти увагу своєму психічному та фізичному здоров'ю, забезпечувати собі достатньо часу для відпочинку та відновлення сил

Література

1. Медведєв В. С. Проблеми професійної деформації співробітників органів внутрішніх справ (теоретичні та прикладні аспекти) : монографія. Київ : Нац. акад. внутр. справ України, 1996. 192 с.
2. Франкова А. Юрист часів війни: сьогодення та перспективи. *Юридична практика*. 2023. URL: <https://pravo.ua/iuryst-chasiv-viiny-sohodennia-ta-perspektyvy/> (дата звернення: 11.03.2025)
3. Ващенко І. Поняття «емоційне вигорання» у психології. *Психологічні перспективи Наук. вісн. СНУ ім. Лесі Українки*. 2001. № 5. С. 15–25.
4. Писанко К. В. Взаємозв'язок рис особистості та детермінант прояву синдрому професійного вигорання у юристів. *Проблеми загальної та педагогічної психології : зб. наук. пр. Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України*. 2010. № 25 (5). С. 270–277.

СТРЕСОСТІЙКІСТЬ ПІДЛІТКІВ В УМОВАХ ВІЙНИ

Однороз Назар,

здобувачка фахової передвищої освіти

І курсу спеціальності «Право»,

Фаховий коледж «Освіта» Університету «Україна»

Науковий керівник: Пономаренко Т.І.,

доктор філософії у галузі психології, доцент

Питання стресостійкості є надзвичайно важливим для сучасного покоління, а особливо в умовах війни. Особливо складно те, що для підлітків, як і всіх українців умови пандемії швидко змінились на умови війни. Тому, саме стресостійкість це важливий елемент, який допомагає підліткам адаптуватися до сучасних умов життя та навчання, які дуже впливають на них їхній емоційний стан, через регулярні стресові ситуації. А також є важливою навичкою за допомогою якої підлітки зможуть сформувати в собі стійкість і витримку, щоб пережити і подолати всі проблеми сьогодення.

Провівши аналіз літератури можна зрозуміти, що питання стресостійкості підлітків є досить актуальним. Над цим питанням працювали Н.М. Атаманчук, О.П. Хомчук, Т. І. Пономаренко, Є.О Скалецька, І.А. Карпич та ін.

Так, під стресостійкістю розуміють:

- «властивість темпераменту, що дозволяє надійно виконувати цільові завдання діяльності за рахунок оптимального використання резервів нервово-психічної емоційної». Деякі психологи основою стресостійкості вважають саморегуляцію людини, яка складається з певних ланок [2, с. 31];

- «готовність та здатність особистості протидіяти стресовим ситуаціям, самостійно вирішувати складні життєві проблеми, опираючись на знання, навички та власний досвід» [5];

- «здатність людини протистояти негативному впливу стресових факторів, обумовлених індивідуальним комплексом її вроджених і набутих психологофізіологічних властивостей і процесів» [1, с. 40];

Відтак, стресостійкість підлітка є важливим психологічним ресурсом, що забезпечує його адаптацію до складних життєвих обставин. Вона визначається як властивість темпераменту, що дозволяє ефективно виконувати завдання завдяки оптимальному використанню нервово-психічних резервів. В основі стресостійкості лежить саморегуляція, яка включає певні когнітивні, емоційні та поведінкові механізми.

Підліткова стресостійкість проявляється у здатності протидіяти стресовим факторам, самостійно приймати рішення та розв'язувати складні ситуації, спираючись на знання, навички та попередній досвід. Вона формується під впливом індивідуальних психофізіологічних особливостей, виховання та соціального середовища. Розвиток стресостійкості є ключовим чинником емоційного благополуччя підлітків і їхньої здатності долати виклики сучасного світу.

В свою чергу, підлітковий період особливий тим, що спостерігається значний вплив пережитих емоцій на здоров'я. В стані тривоги підліток, як правило, відчуває різні емоції, кожна з яких має прояв у взаєминах з оточуючими людьми, соматичному стані, мисленні тощо. При цьому, ключовою емоцією в суб'єктивному переживанні тривоги є страх. Тривожність – це індивідуальна особливість, яка полягає в тому, що особистість проявляє підвищений неспокій у різних життєвих ситуаціях, навіть таких, які на це не заслуговують [3].

Відтак, особливостями стресостійкості підлітків в умовах війни є [3; 4]:

- військові дії створюють для підлітків особливий спектр стресових ситуацій, несхожих на ті, з якими стикаються дорослі. Вони можуть втратити звичний ритм життя, школу, друзів, їх гнітить невизначеність перспектив, страх за власну безпеку і близьких, а також вимушена необхідність брати на себе додаткові сімейні обов'язки;

- реакцією на стрес може бути зміна поведінки, а саме відмова від їжі, порушення сну, депресія, тривожність;

- необхідність адаптуватися до умов війни, яка може включати в себе (втрата рідних та близьких людей, переїзд, новий навчальний заклад, масові обстріли і так далі);

- великий вплив однолітків та соц мереж. Однолітки можуть стати джерелом підтримки або навпаки джерелом негативу (поширення чуток, як напряду так і в соцмережах).

Саме підлітки у період війни зазнають великого психологічного тиску через постійну загрозу для їхнього життя та безпеки, а також через травми та втрати близьких. Кожна розповідь підлітка, який відчув на собі російську агресію, це біль українського народу. Тяжко навіть просто слухати, а ще

страшніше уявляти, що переживають діти. Підлітки мають різну психологічну стабільність і по-різному проживають війну: хтось – важче, хтось – легше. Це залежить від генетики, рівня освіченості, пережитого стресу, кількості травматичних подій, батьків і здорового або нездорового середовища. Психологічна стабільність підлітка дуже залежить від батьків. Якщо батьки нервуються, то їхні діти будуть копіювати емоції дорослого або ж ховати свої проблеми, щоб ще більше не засмучувати батьків. Підлітки потребують спеціальної підтримки для подолання наслідків війни, включаючи психологічну допомогу, соціальну підтримку та можливості для розвитку навичок стресостійкості [4].

Таким чином, стресостійкість підлітків є складним і актуальним феноменом сьогодення, що полягає у готовності та здатності людини швидко і виважено протидіяти стресовим ситуаціям, самостійно вирішувати життєві проблеми за допомогою особистих якостей та навичок. Але так, як особистість підлітка може бути не до кінця сформована то йому потрібна підтримка та допомога близьких людей.

Література

1. Балахтар К. С. Резильєнтність викладача ЗВО в умовах військового стану. *Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Педагогіка. Психологія.* 2022. № 1(20). С. 55-62.
2. Конопкін О. А. Структурно-функціональний та змістовно психологічний аспекти усвідомленої саморегуляції. *Психологія. Журнал Вищої школи економіки.* 2005. Т. 2. №1. С. 27-42.
3. Пономаренко О. Л. Резильєнтність як складова процесу адаптації підлітків в сучасних умовах : кваліфікаційна робота магістра спеціальності 053 «Психологія» / наук. керівник Ю. В. Железнякова. Запоріжжя : ЗНУ, 2024. 60 с.
4. Хомчук О. П., Пономаренко Т. І. Особливості психоемоційних станів підлітків. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Психологія.* 2024. № 1. С. 109-113.
5. Шишин А. В., Пономаренко Т. І. Психологічні особливості стресостійкості особистості в умовах невизначеності. *Вісник Львівського університету. Серія психологічні науки.* 2023. № 16. С. 64–71

СУТНІСТЬ ТА ЗМІСТ ПРОФЕСІЙНОГО СТРЕСУ

Федько Роман,

здобувач вищої освіти 4 курсу

спеціальності «Психологія»

Білоцерківського інституту економіки та управління

Університету «Україна»

Науковий керівник: Сидоренко Ю.В.,

старший викладач

Сучасне суспільство характеризується перенасиченням інформаційними потоками, що справляє значний вплив на емоційну сферу індивідів.

Представники різних професійних галузей стикаються з інформаційним перевантаженням у межах трудової, сімейної та соціальної діяльності, що супроводжується надмірним напруженням фізіологічних і психоемоційних систем організму.

На сьогодні проблема професійного стресу є актуальною та викликає значний науковий інтерес. Постійні трансформації, яких зазнають різні сфери суспільного та державного життя, безпосередньо впливають на професійну діяльність, змінюючи її структуру, вимоги та забезпечення. Це, у свою чергу, зумовлює зростання кількості чинників, що спричиняють виникнення стресу серед працівників.

Професійний стрес офіційно виокремлений у Міжнародній класифікації хвороб як окремий феномен, що охоплює широкий спектр психічних і фізичних реакцій організму на стресогенні чинники, пов'язані з професійною діяльністю. Особливістю даного поняття є його тісний зв'язок з характеристиками конкретного виду трудової активності, включаючи умови праці, специфіку виконуваних завдань та професійне середовище загалом. Саме у взаємозв'язку із цими факторами досліджується формування професійного стресу та його вплив на психічне й соматичне здоров'я працівника [5].

Виділяють різні види стресів, що виникають у трудовій діяльності [4]: робочий стрес (job stress, work stress) — викликаний причинами, що безпосередньо пов'язані з роботою (умови праці, робоче місце); професійний стрес (occupational stress) — зумовлений причинами, які пов'язані з професією, родом або видом діяльності; організаційний стрес (organizational stress) — викликаний негативним впливом на працівника особливостей організації, в якій він працює.

Безперечно, розглянуті поняття хоча й близькі за змістовим наповненням, проте не є тотожними. У науковій літературі ці терміни нерідко використовуються як синоніми, однак найпоширенішим серед них є саме поняття «професійний стрес».

Проблематика стресогенних чинників, пов'язаних із професійною діяльністю, є предметом наукового аналізу вже тривалий час. Сучасні дослідження засвідчують значну кількість потенційних факторів, що можуть викликати стрес у працівників. Значна частина дослідників, серед яких і Я. Крушельницька, поділяє стресори на дві основні категорії: фізіологічні (наприклад, надмірне фізичне навантаження, екстремальні температурні умови, вплив шуму тощо) та психологічні, які в свою чергу класифікуються як інформаційні (інформаційне перевантаження, дефіцит інформації) та емоційні (загроза, гнів, почуття образи тощо).

Однак у науковій літературі також представлені альтернативні підходи до класифікації стресогенних чинників. Так, Т. Зайчикова, О. Винославська та М. Малигіна запропонували поділ причин професійного стресу на три окремі групи, що відрізняються від зазначеного вище підходу, розширюючи розуміння джерел професійного напруження [1]:

- зовнішні чинники, пов'язані з організаційним середовищем — це зміни у суспільстві, економічні та фінансові труднощі, а також обставини особистого

життя, такі як сімейні проблеми, процеси старіння, смерть близьких, народження дитини тощо;

- групові чинники – включають низький рівень колективної згуртованості, наявність міжособистісних, внутрішньо-особистісних і внутрішньо-групових конфліктів, що негативно впливають на психологічний клімат у трудовому колективі;

- внутрішньо-організаційні чинники – поділяються на фізичні (незадовільні побутові умови, температура повітря, неякісне освітлення, підвищений рівень шуму, наявність больових подразників тощо) та психосоціальні, що зумовлені поєднанням трудових, організаційних і соціальних характеристик робочого середовища.

У науковій літературі наголошується на доцільності розподілу причин професійного стресу на основні та безпосередні. Основні чинники зумовлені індивідуально-психологічними особливостями суб'єкта професійної діяльності, тоді як безпосередні є зовнішніми обставинами, що викликають надмірне психічне напруження та стресові реакції. До таких обставин відносять складність чи небезпечність професійного завдання, виникнення ситуацій, що становлять загрозу для життя і здоров'я, дефіцит часу, а також конфлікти з керівництвом тощо. Окрім того, окремо виокремлюється група додаткових чинників життєдіяльності, які здатні сприяти розвитку професійного стресу та посилювати його прояви. До цієї групи належать як загально-соціальні та організаційні стресори, так і особистісні характеристики працівника.

Слід зазначити, що практично будь-який аспект професійної діяльності може набути стресогенного характеру, якщо він сприймається суб'єктом як такий, що перевищує його адаптивні можливості.

Серед негативних наслідків професійного стресу дослідники виокремлюють виникнення гострих стресових станів, які з часом можуть трансформуватися у стійкі порушення психічного здоров'я, включаючи дезорганізацію індивідуальної чи групової поведінки, професійно-особистісні деформації, а також психосоматичні розлади. Такі прояви характерні як для осіб, що перебувають у стані перевантаження трудовими обов'язками, так і для тих, хто відчуває незадоволення від реалізації свого професійного потенціалу. Одним із джерел нервово-психічного перенапруження можуть бути також незадовільні умови праці, зокрема: недостатнє освітлення, слабка вентиляція, обмежений простір тощо.

До факторів, які сприяють професійним стресам, можна також віднести відсутність інформації і відсутність часу. Як вважають фахівці з професійних стресів, останні два чинники є фоном, на якому стресом може стати будь-яке додаткове роздратування [6; 3]

Тривала дія хронічного стресу негативно впливає на стан нервово-ендокринної системи, порушуючи її здатність до саморегуляції. На початкових етапах це виявляється у формі синдрому хронічної втоми, що супроводжується такими симптомами, як загальна слабкість, порушення сну, підвищена дратівливість, м'язове напруження та емоційна нестабільність. У подальшому хронічний стрес зумовлює функціональні розлади діяльності організму, які

мають зворотний характер, однак за відсутності належного втручання вони можуть трансформуватися у психосоматичні або функціональні захворювання. З часом відбувається перехід до органічних уражень, які супроводжуються незворотними структурними змінами в уражених органах.

Крім того, будь-яке захворювання, яке виникає у працівника на фоні професійної діяльності, стає додатковим стресогенним фактором, що ще більше ускладнює виконання ним професійних обов'язків. Таким чином, формується замкнене патологічне коло, що включає етапи: професійна дезадаптація → хронічна втома → функціональне захворювання → органічне захворювання → повторна дезадаптація, де кожна наступна ланка посилюється впливом попередньої [2].

Отже, можна зробити висновок, що професійний стрес слід розглядати як специфічну форму професійної деформації, яка виступає одним із проявів девіантної поведінки працівників та водночас набуває рис соціального захворювання. Такий підхід до розуміння природи професійного стресу обумовлює необхідність комплексного підходу до його профілактики і подолання, зокрема через залучення посадових осіб, відповідальних за організацію трудової діяльності, до реалізації профілактичних і корекційних заходів у межах професійного середовища.

Література

1. Зайчикова Т. В. Профілактика та подолання стресів як умова підтримки психологічного здоров'я працівників організацій. *Вісник НТУУ «КПІ». Філософія. Психологія. Педагогіка: збірник наукових праць*. 2008. № 3(24). С. 135–137.
2. Зелінська Я. Ц. Ресурсний підхід до аналізу стратегій подолання стресу. Ринок праці та зайнятість населення, 2014. № 4. URL: <http://ipk.edu.ua/journal/2011-4.pdf#page=38> (дата звернення 12.04.2025).
3. Малиновський В. Я. Державне управління : навчальний посібник. Вид. 2-ге, доп. та перероб. Київ : Атіка, 2003. 576 с.
4. Самолук Н. М. Професійні стреси: причини та методи запобігання. *Соціально-трудова відносина: теорія та практика*. 2016. №1. с. 164-174. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/stvttp_2016_1_20 (дата звернення 12.04.2025).
5. Bouckaert G. Modernizing the Rechtsstaat: Paradoxes of the Management Agenda. Berlin : Duncker & Humblot, 2002 , с. 26.
6. Keeling D. Management in Government. London : Allen & Unwin, 1972.

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ РЕЗИЛЬЄНТНОСТІ В НАУКОВІЙ ЛІТЕРАТУРІ

*Алемша Анастасія,
здобувачка вищої освіти 4 курсу
спеціальності «Психологія»
Білоцерківського інституту економіки та управління
Університету «Україна»
Науковий керівник: Сидоренко Ю.В.,
старший викладач*

Збройні конфлікти, війни та активні бойові дії виступають потужними травматичними чинниками для кожної особистості, оскільки спричиняють незворотні втрати – як матеріального, фізичного і психологічного характеру. Особливо вразливими до деструктивного впливу війни залишаються представники соціально незахищених верств населення та діти різних вікових категорій.

У сучасних наукових підходах існують різноманітні підходи до вивчення питання резильєнтність. А. Мастен інтерпретує резильєнтність як здатність до адаптації та її результат [4]. М. Раттер трактує резильєнтність як результат взаємодії між ризиковими чинниками та факторами захисту [5]. У свою чергу, Д. Чикетті та К. Валентино акцентують увагу на тому, що резильєнтність є продуктом як вроджених характеристик, так і зовнішніх впливів, що формує траєкторії розвитку здатності до подолання труднощів [3].

У наукових публікаціях зарубіжних авторів феномен резильєнтності розглядається в контексті трьох провідних теоретичних підходів: конструктивізму, когнітивного біхевіоризму, екологічного реалізму. У межах конструктивізму ключова роль у забезпеченні життєздатності особистості відводиться активній життєвій позиції. На думку Д. Геллерштейна, структура резильєнтності включає два основні компоненти – психологічний та фізичний. Представники когнітивного біхевіоризму зосереджують увагу на дослідженні механізмів емоційного регулювання поведінкових реакцій дітей і підлітків у стресових ситуаціях, а також на вивченні стратегій подолання життєвих труднощів. Згідно з позицією представників екологічного реалізму, провідну роль у процесі подолання життєвих труднощів відіграють соціальні чинники, що обумовлюють здатність індивіда до адаптації у змінному середовищі.

Поняття «резильєнтність», що бере свій початок ще з досліджень ХХ століття, залишається предметом різнобічного тлумачення в науковому дискурсі. У нашому дослідженні здійснено спробу проаналізувати зміст цього феномену на основі праць як зарубіжних, так і вітчизняних науковців.

У широкому розумінні резильєнтність розглядається як здатність індивіда або соціальної системи забезпечувати адаптивне, повноцінне функціонування в умовах складних і кризових життєвих обставин.

Згідно з позицією Ш. Хешмата, психологічна резильєнтність трактується як здатність особистості чинити опір негативним впливам та адаптуватися до

несприятливих або травматичних подій, що виникають упродовж її життєвого шляху.

Американська психологічна асоціація визначає резильєнтність, як процес адаптації людини в умовах виснаження, травмування, після трагедій, загроз; за умови перебування в постійних джерелах стресу (наприклад, проблеми в сім'ї та у стосунках, серйозні проблеми зі здоров'ям, постійні стреси на робочому місці та фінансові негаразди) [2].

Г. Бердник зазначає, що резильєнтність особистості трактується як «сукупність особистісних рис, що дають можливість людині переживати значні інтелектуальні, вольові та емоційні потрясіння без значних шкідливих наслідків, як для людей, що її оточують, так і для власного здоров'я» [1, с. 28].

Таким чином, теоретичний аналіз наукової літератури засвідчує, що формування резильєнтності особистості відбувається під впливом комплексної взаємодії чинників трьох рівнів функціонування індивіда. Зокрема, на мікрорівні цей процес зумовлений особистісними проявами, до яких належать психофізіологічні, когнітивні, емоційно-вольові, ціннісно-сміслові та конативні характеристики. На мезорівні провідну роль відіграє соціальна взаємодія з найближчим оточенням – родиною, товаришами, друзями. Макрорівень охоплює вплив широкого соціального контексту – громади та суспільства загалом. На думку вітчизняних науковців, у перехідні та кризові періоди в особистості активізуються неусвідомлені механізми самодопомоги й виживання, реалізація яких потребує зовнішньої підтримки. У таких умовах індивід переходить на рівень соціальної саморегуляції, що передбачає залучення ресурсів соціального середовища для подолання викликів.

Отже, резильєнтність постає як динамічна система, що характеризується здатністю особистості ефективно долати стресові ситуації та підвищувати стійкість до життєвих труднощів. У цьому контексті розвиток стресостійкості відіграє важливу роль, оскільки безпосередньо сприяє зростанню рівня резильєнтності та забезпечує адаптаційний потенціал особистості в умовах кризових обставин.

Література

1. Бердник Г. Б. Дослідження стресостійкості особистості майбутнього практичного психолога в процесі професійної підготовки у ВНЗ. *Вісник післядипломної освіти*. 2009. Вип. 11(2). С. 19-28. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vpo_2009_11%282%29__5 (дата звернення: 07.04.2025)
2. Психотравма: що треба знати про психологічну травму, щоб її позбутися. URL: <https://mentoly.com.ua/blog/trauma> (дата звернення: 11.04.2025)
3. Cicchetti D., Valentino K. An ecological transactional perspective on child maltreatment: Failure of the average expectable environment and its influence upon child development. In D. Cicchetti & D.J. Cohen (Eds.), *Developmental psychopathology*. 2006 Vol. 3, 2nd ed., pp. 129–201.
4. Masten A. *Ordinary magic: resilience in development*. New York: The Guilford Press. 2014. URL: <https://doi.org/10.1002/imhj.21625> (дата звернення: 07.04.2025)
5. Rutter M. Resilience concept and finding: Implications for family therapy. *Journal of Family Therapy*, 1999. №21, с. 119–144

ТРУДНОЩІ НА ШЛЯХУ САМОСТВЕРДЖЕННЯ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

Ярмоленко Надія,

*здобувачка вищої освіти 4 курсу
спеціальності «Психологія»*

*Білоцерківський інститут економіки та управління
Університету «Україна»*

*Науковий керівник: Хомчук О.П.,
кандидат психологічних наук*

Вступ. Соціалізація сучасних підлітків відбувається в умовах швидких змін у суспільстві, що призводить до трансформації орієнтирів дорослішання та нормативних завдань розвитку. Успіх самоствердження багато в чому залежить від уміння ставити і креативно вирішувати нові завдання, з якими не стикалися попередні покоління, вміти адаптуватися до джерел інформації та розвивати навички навчання.

Виклад основного матеріалу. Можна виділити цілий ряд принципових змін в умовах, в яких відбувається дорослішання підлітків.

Зміни, що відбуваються, перш за все, стосуються продовження періоду залежності підлітків від батьків. Це обумовлено різноманітними факторами, зокрема техніко-технологічним прогресом, який вимагає тривалої кваліфікації для професійної діяльності, високою конкуренцією на ринку праці, зміною емоційних зв'язків у родині, що ускладнює процес сепарації підлітків від батьків. Для нашої країни це ще й проблема «територіальної» залежності, адже діти не завжди мають можливість жити окремо від батьків, навіть після досягнення підліткового віку. Підлітковий період все більше подовжується, причому цей процес відбувається в обидва боки: початок дозрівання настає все раніше.

Збільшення розриву між фізіологічним дозріванням і соціальним дорослішанням проявляється в неготовності брати на себе відповідальність за власні вибори та вчинки. Пубертатний період у дівчаток починається в середньому вже в 10-11 років, тоді як соціальні критерії дорослості зміщуються до пізнішого віку, що обмежує можливості підлітків управляти змінами в емоційній та мотиваційній сферах. Об'єктивне дозрівання лобових відділів мозку, які відповідають за контроль, регуляцію та волю, відбувається в другій половині отрочства. Як наслідок, початок сексуального дорослішання підлітків не завжди супроводжується належною психологічною підтримкою, що ускладнює цей процес для особистості, що формується[3].

Поруч із проблемою ранньої сексуалізації підлітків постає питання зразків гендерної поведінки. З одного боку, підлітки стикаються з різноманітністю ролей і дорослішають не в умовах чіткої дихотомії маскулінності та фемінності, а в ситуації, де можлива андрогінність та гнучке застосування різноманітних рольових варіантів поведінки. З іншого боку, самовизначення та самоствердження відповідно до статевої приналежності стають складним

завданням, оскільки чітких орієнтирів або маркерів чоловічої чи жіночої поведінки фактично недостатньо.

Гендерна ідентифікація хлопчиків часто ускладнена через недостатність моделей чоловічої поведінки в їхньому найближчому оточенні, адже жінки переважають у базових інститутах соціалізації, таких як сім'я, дитячий садок і школа. Щодо дівчаток, то сучасне суспільство вже не підтримує традиційну жіночу ідентичність, орієнтуючи їх на досягнення в освіті та кар'єрі, а не на материнство і ведення домашнього господарства. У такій ситуації дівчинка, яка вибирає традиційну жіночу роль, може відчувати себе незрозумілою або навіть знедоленою, замість того, щоб отримувати соціальну підтримку від оточення.

Дослідження з нормативного регулювання підлітками соціальних відносин показало, що у хлопців переважають моделі самоствердження, засновані на нормах, тоді як у дівчаток протягом підліткового віку частіше спостерігаються моделі, що включають силові та особистісні методи регулювання [1].

Соціально-психологічний нігілізм, відмова від цінностей та ідеалів дорослого світу — це ще одна особливість сучасного підліткового самоствердження, яка, насправді, свідчить про незрілість підлітка та його нездатність взяти на себе відповідальність за власне життя. Зазвичай негативізм не обмежується лише відкиданням ідеалів попередніх поколінь, а також включає спробу знайти власні еталони. Однак на практиці цей процес самоствердження зводиться здебільшого до простого заперечення без реального пошуку нових орієнтирів.

XXI століття стало етапом стрімкого розвитку високих технологій, які радикально змінили спосіб життя. Сьогодні Інтернет є невід'ємною частиною багатьох домогосподарств і відкриває безліч можливостей. Особливо це стосується соціальних мереж, що останнім часом здобули вражаючу популярність. Соціальні мережі стали важливою частиною життя багатьох людей, зокрема молоді. З одного боку, молоді люди використовують ці платформи для знайомств, підтримки стосунків, обміну ідеями, пошуку новин, реклами своїх досягнень і талантів, а також для професійного розвитку.

Соціальні мережі надають можливості для самовираження, спілкування з однолітками, а також для дослідження власних інтересів і хобі. З іншого боку, постійна присутність у соціальних мережах може негативно впливати на психологічний стан і самооцінку. Порівняння з іншими, страх пропустити важливі події, стрес від обговорень і поширення інформації — усе це може серйозно погіршити самопочуття молодих людей. Багато хто відчуває потребу бути постійно підключеними до Інтернету та отримувати оцінки від оточення, що в свою чергу може призвести до залежності від соціальних мереж.

Окрім того, сучасний соціум ставить надмірно високі вимоги до самопрезентації, і підлітки намагаються відповідати цим стандартам, часто жертвуючи формуванням цілісної ідентичності. Сторінки в соціальних мережах, феномен селфі, численні спроби представити себе в найкращому світлі мають на меті створити ідеалізований образ, але в той самий час часто призводять до втрати справжнього "Я", деперсоналізації та нездатності підтримувати глибокі, тривалі стосунки. Різниця між реальним і ідеальним "Я"

стає критично великою, і страх втратити створений образ часто переважає над бажанням знайти справжнього себе. Ця публічність стає тягарем, особливо через масштабне поширення інформації, включаючи негативні аспекти, такі як критика, хейт. Протиріччя між тим, ким підліток є, ким він прагне стати і ким його сприймають інші, стає основним рушієм розвитку бажання самоствердитись та головним фактором формування групової приналежності і групової самосвідомості [2].

Але разом з публічністю в Інтернет-просторі, в реальному житті додатковою потребою підлітків стає бажання відгородитися від навколишнього світу, створюючи власний індивідуальний простір у реальному часі. Вони встановлюють соціальні бар'єри, використовуючи навушники, капюшони та різноманітні гаджети, намагаючись захистити себе від надмірного втручання оточення, обмежуючи контакти та інформаційний вплив. Покоління, яке постійно знаходиться в зоні доступу батьківського контролю завдяки мобільному зв'язку, шукає свої способи самоствердження, прагнучи безконфліктно та системно відокремитися від навколишнього середовища.

Процес соціалізації стає все більш стресогенним для підлітків, оскільки він пов'язаний з духовним вакуумом, який виникає через відсутність чітких орієнтирів і універсальних цінностей. Зростаюча відносність, хаотичність суспільного устрою посилює суперечливість індивідуальних виборів підлітка і веде до схильності відмовлятися від зобов'язань щодо змістовних орієнтацій. Соціальні орієнтири дедалі більше втрачають свою цінність, а участь у суспільному житті в глобальному контексті стає менш значущою. Очевидно, способи самоствердження в сучасному підлітковому світі будуть змінюватися і надалі, шукаючи більш прийнятних, адаптивних шляхів.

Висновок. Незважаючи на всі труднощі, загалом до кінця підліткового віку уявлення про себе набувають системності, стабільності та формують цілісну структуру, що називається «Я-концепцією». «Я-концепція» є стійким, більш або менш усвідомленим уявленням індивіда про себе, яке переживається як унікальна система. Саме на основі цієї концепції він будує свою подальшу взаємодію з оточуючим світом та іншими людьми, стверджуючи свою індивідуальність.

Література

1. Городнова, Н. М. (2006). *Соціально-психологічні чинники становлення статевої ідентифікації підлітків* : автореф. дис. ... канд. психол. наук. Київ, 42 с.
2. Малєєва, Н. С. (2017). *Комунікативні інтернет-практики залежної від соціальних мереж молоді* : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.05. Київ, 22 с.
3. Чіп, Р. С., Кормило, О. М., Гончаровська, Г. Ф. (2022). Психологічні особливості розвитку особистісної ідентичності підлітків. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Психологія*, (1), 126–130.

ЯК ПОДОЛАТИ СТРЕСОВЕ НАПРУЖЕННЯ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Назаренко Олександр,

здобувач вищої освіти 1 курсу спеціальності «Психологія»
Білоцерківський інститут економіки та управління Університету
«Україна»

Науковий керівник: **Трофименко Н.Є.,**
старший викладач

Стрес на життя людини має фізіологічний, психологічний, соціальний та довготривалий вплив. Він порушує рівновагу організму, змушуючи його постійно працювати на «межі». Надмірна кількість гормонів стресу викликає: порушення в серцево-судинній системі, проблеми з шлунково-кишковим трактом, зниження імунітету, дегенерацію клітин мозку, гормональні збої та навіть загрозу життю. Хронічне напруження призводить до емоційного вигорання, дратівливості, агресії, неспокою. Людина починає негативно сприймати навколишній світ, себе, свою роботу та соціальне оточення. Стрес руйнує стосунки в родині, може призвести до конфліктів, нерозуміння, ізоляції. Людина, що не контролює емоції, відштовхує від себе близьких. Стрес може призвести до хронічних захворювань та психоматичних розладів. Виникає стан постійної «бойової готовності», що виснажує організм [1].

Орос М. М. та Гал А. В. в статті «Стрес, дистрес, його види та корекція» дають визначення стресу, характеризують його види та пояснюють три стадії. Дослідники наголошують, що стрес – це захисна реакція організму на сильну емоційну, фізичну чи психологічну дію ззовні. Він активує механізми адаптації, дозволяє людині пристосуватися до змін у середовищі, мобілізує внутрішні ресурси. Це універсальний біологічний механізм, який забезпечує гнучкість і виживання за різних умов. У тексті згадуються такі види стресу як: *еустрес* – позитивний стрес, який мобілізує ресурси організму для ефективної діяльності; *дистрес* – шкідливий стрес, що виснажує організм і викликає негативні фізіологічні та психологічні наслідки; та *гострий стрес* – реакція на раптову небезпеку чи подію (наприклад, ледь не збила машина).

Існують такі види стресу: хронічний стрес – тривалий вплив стресових факторів (війна, важка робота, розрив стосунків); *фізіологічний стрес* – реакція на фізичне навантаження або умови навколишнього середовища; *психологічний стрес* – результат психологічного перевантаження або внутрішнього конфлікту; *інформаційний стрес* – пов'язаний з надлишком чи дефіцитом інформації.

Автори описали три стадії загального адаптаційного синдрому (за Гансом Сельє):

- *стадія тривоги* – активізація організму: виділення гормонів (адреналін, кортизол), підвищення сили, витривалості, швидкості реакції;
- *стадія опору* – спроба організму пристосуватись до стресора та повернутись до нормального стану;

– *стадія виснаження* – виснаження ресурсів організму, втрата здатності протистояти стресу, що веде до погіршення здоров'я (депресія, зниження імунітету, хронічні захворювання) [2].

Михайло Цимбалюк та Наталія Жигайло пропонують нам модель подолання стресу BASIC Ph за методикою Мулі Лаада, яка має шість каналів.

Перша літера B – від «*belief & values*», тобто «віра і цінності». Це опора на віру. Це те, що може підтримувати людину в моральному аспекті.

«A» від «*affect & emotion*» – це вираження почуттів і емоцій, тому що дуже часто люди закриваються і не показують, що з ними відбувається. Якщо хочеться плакати – поплачте, хочеться кричати – кричіть. Треба вивільняти емоції, а не накопичуйте їх в собі.

«S» – «*social*» – це підтримка суспільства. Це відчуття себе частиною громади, спілкування з друзями і колегами, проговорювання з ними проблем і переживань.

«I» – від «*imagination*» – це мрії та уява. Уявляємо майбутнє – яким воно складеться, коли все закінчиться. Подумайте про те, що перше ви зробите, коли закінчиться війна і ми отримаємо перемогу.

«C» – від «*cognition & thought*» – логіка та знання. Потрібно мати певний план – як діяти і на що опиратися. Робити за графіком або мати готовий графік на майбутнє – це дуже важливо.

«Ph» – це фізична активність. Спорт, здорове харчування, нормальний сон тощо [3].

Атаманчук Н. М. пропонує використовувати метафоричні асоціативні карти (МАК), як інструмент психологічної підтримки. Студентам пропонується вправа «Я сьогодні – Я після перемоги» (автор Світлана Яланська), в основі якої лежить робота з образами, зображеними на картках. Ці зображення стають символічним відображенням внутрішніх переживань – цінностей, страхів, мрій або глибинного досвіду кожного учасника. Завдяки асоціативному підходу, кожен може побачити у картці щось особисте, що резонує з його емоційним станом. Це проєктивна техніка, яка дозволяє отримати доступ до підсвідомих вражень і краще зрозуміти власну реакцію на події життя [4].

На думку Предко В. В та Сомова О. О., найбільше українців (46%) обирають для подолання стресу як розумову, так і фізичну працю. Ще 27% знаходять розраду у читанні книжок, перегляді фільмів або серіалів. Для 10,3% важливим ресурсом є волонтерство та підтримка Збройних Сил України. Це можна пояснити прагненням побороти почуття безсилля та безнадії, адже активна участь у корисній справі допомагає людині відчувати, що вона здатна впливати на обставини й долати стресові ситуації [5].

Згідно поглядів Ганни Жара найбільш поширеними та доказовими методами для виведення людини з дистресу на сьогодні є когнітивно-поведінкова терапія (КПТ) та десенсибілізація за допомогою рухів очей (EMDR) (Eye Movement Desensibilization and Reprocessing)). Однак пошук нових ефективних альтернативних методик залишається перспективним через високу поширеність дистресу серед населення в умовах війни [6].

Таким чином, сучасні методи подолання стресу є різноманітними та багатограними, що дозволяє кожній людині знайти індивідуальний підхід до управління своїм емоційним станом: модель BASIC Ph, акцентує увагу на важливості шести каналів, таких як віра, емоції, соціальна підтримка, уява, когніція та фізична активність, які допомагають зберігати психологічну стійкість; використання метафоричних асоціативних карт (МАК), дозволяють людині більш глибоко осмислити свої переживання та знайти шляхи до подолання стресу через образи і символи. Також важливою складовою стратегії є залучення до фізичної активності, волонтерства або творчої діяльності, що допомагає відновити внутрішній баланс і відчуття контролю. В умовах війни зростає потреба в пошуку нових методик психологічної підтримки, і тому актуальність дослідження альтернативних підходів залишається високою.

Література

1. Атаманчук Н. М. Психологічна підтримка студентської молоді в умовах суспільної нестабільності. *Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Полтава, 20 травня 2015 р.)*. Полтава : ПУЕТ, 2015. С. 37–39. <http://dspace.puet.edu.ua/bitstream/123456789/5066/1/Збірник%20конференції%202015.pdf#page=37> (дата звернення: 9.04.2025).
2. Жара, Г. *Методи подолання дистресу у сучасному світі* [ресурс] *Людознавчі студії. Серія «Педагогіка»*. № 2(45). С. 45–51. <http://lu-journal.com.ua/article/view/245660/243221> (дата звернення: 9. 04. 2025)
3. Цимбалюк М., Жигайло Н. Модель подолання стресу BASIC Ph досвід Ізраїлю. *Вісник Львівського університету. Серія психологічна*. 2022. Спецвипуск. С. 93–96. : http://psy-visnyk.lnu.lviv.ua/archive/spec_2022/17.pdf (дата звернення: 10. 04. 2025).
4. Атаманчук Н. М. Використання метафоричних асоціативних карт у психологічному супроводі студентської молоді. *Психологічне здоров'я особистості в умовах соціокультурних змін : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 11 листопада 2022 р., м. Полтава*. Полтава : НУПП, 2022. С. 11–14. : <https://reposit.nupr.edu.ua/handle/PoltNTU/10960> (дата звернення: 10.04.2025).
5. Предко В. В., Сомова О. О. Ресурси подолання стресу в умовах воєнного часу. *Психологічний часопис*. 2022. № 4. С. 109–114. : https://psych.vernadskyjournals.in.ua/journal/4_2022/16.pdf (дата звернення: 10. 04. 2025).
6. Жара Г. Методи подолання дистресу в умовах війни. *Вісник Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. Психологічні науки*. 2022. № 2. С. 40–44. : <http://erpub.chnpu.edu.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/9291/1/Zhara%20H..pdf> (дата звернення: 10. 04. 2025).

СЕКЦІЯ
**«АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ БІБЛІОТЕКОЗНАВСТВА,
ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ»**

**АНАЛІТИЧНИЙ ДОКУМЕНТ: ФУНКЦІЇ, ЗМІСТ, ОСНОВНІ ВИДИ
ТА МЕТОДИКА ПІДГОТОВКИ**

Нестерук Олександр,
*здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня
спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»,
Білоцерківський інститут економіки та управління
Університету «Україна»
Науковий керівник: Романченко І.Г.,
кандидат історичних наук, доцент*

У ХХІ столітті інформація є одним із ключових ресурсів розвитку суспільства. Ефективне функціонування державних, наукових, освітніх та бізнесових структур неможливе без якісного аналізу даних, що забезпечується засобами інформаційно-аналітичної діяльності. Аналітичний документ — основна форма представлення результатів аналітичної роботи — є водночас інструментом прийняття рішень, засобом комунікації та джерелом рекомендацій. У зв'язку з цим виникає потреба у дослідженні функціонального призначення аналітичних документів, особливостей їх структури, класифікації та методики підготовки.

У межах проведеного дослідження було детально проаналізовано сутність аналітичного документа як основного інструменту інформаційно-аналітичної діяльності. Одним із ключових аспектів стало визначення його функціонального призначення. Аналітичний документ виконує низку важливих функцій, які забезпечують його практичну цінність у процесі прийняття рішень. Насамперед, інформаційна функція передбачає подання перевіреної, систематизованої та узагальненої інформації, яка є основою для подальшого аналізу. Аналітична функція забезпечує виявлення причинно-наслідкових зв'язків, аналіз чинників і тенденцій, що впливають на об'єкт дослідження. Прогностична функція дає змогу здійснювати оцінку можливих сценаріїв розвитку подій, що дозволяє попередити ризики та розробити превентивні заходи. Рекомендаційна функція зосереджена на формуванні конкретних пропозицій, орієнтованих на вирішення визначеної проблеми або оптимізацію певних процесів. Остання — комунікативна функція — забезпечує ефективну передачу аналітичного змісту зацікавленим сторонам, сприяючи взаєморозумінню між автором документа і його аудиторією.

Другим важливим аспектом дослідження стало визначення структури аналітичного документа, яка має бути чіткою, логічно побудованою і відповідати стандартам інформаційної діяльності. Типова структура включає:

назву, що повинна бути інформативною та лаконічною; анотацію або резюме — короткий виклад суті документа; зміст — орієнтир у структурі; вступ, у якому визначається проблема, мета та актуальність; основну частину, де здійснюється безпосередній аналіз; висновки та рекомендації, які підсумовують результати дослідження; список використаних джерел, що підтверджує обґрунтованість викладеного матеріалу, а також додатки та примітки — за потреби.

Дослідження також охоплює класифікацію аналітичних документів, яка базується на таких критеріях, як глибина аналізу, функціональне призначення, форма подання та цільова аудиторія. В межах класифікації було виділено кілька основних типів аналітичних документів. Аналітична записка — це концентрований документ з актуальним аналізом проблеми та рекомендаціями. Оглядова записка подає аналітичну картину подій, найчастіше у форматі аналізу ЗМІ. Довідка — короткий документ, що інформує про конкретний факт або явище. Прогнозний огляд передбачає аналіз тенденцій і розробку майбутніх сценаріїв. Тематична добірка — це систематизований матеріал з різних джерел щодо однієї проблематики. Дайджест — добірка фрагментів текстів або фактів із різних джерел. Досьє — глибокий аналітичний профіль певної особи, організації або явища. Прес-реліз — короткий інформаційний документ для медіа, що анонсує подію або факт.

Не менш важливим елементом дослідження є методика підготовки аналітичного документа. Вона охоплює послідовні етапи, починаючи з визначення мети та постановки проблеми, що лежить в основі документа. Далі здійснюється підготовка начерку, тобто попереднє структурування тексту. На наступному етапі відбувається пошук, відбір та аналіз джерел, що становлять інформаційну базу для подальшого викладення. Потім формулюється основна ідея документа — стислий виклад головного змістового меседжу. Ця ідея лягає в основу логічної структури документа, яка будується з дотриманням принципу послідовності та цілісності. Завершальними етапами є оформлення документа згідно з вимогами та його представлення — як у письмовому, так і в усному форматі.

Окрему увагу в межах дослідження приділено практичним принципам створення якісного аналітичного документа. До них відноситься лаконічність та змістовність — кожна частина документа повинна містити лише необхідну інформацію без зайвих пояснень. Важливо дотримуватися чіткості та доступності викладу — зміст має бути зрозумілим для цільової аудиторії, незалежно від рівня її підготовки. Особливої ваги набуває орієнтація на потреби користувачів: документ має відповідати їхнім очікуванням та інформаційним запитам. Баланс між аналітикою та інформацією передбачає оптимальне співвідношення фактів і їх інтерпретації. Крім того, необхідно дотримуватися активного стилю викладу — перевагу слід надавати конструкціям, у яких суб'єкт дії чітко визначений. Логічна структура подачі матеріалу забезпечує легкість сприйняття, а саморедагування та вичитування допомагають досягти високої якості остаточного тексту.

Таким чином, аналітичний документ — це не просто зведення фактів, а складний за структурою і змістом продукт, що вимагає глибокої обробки

первинних джерел, чіткого викладу висновків та актуальності рекомендацій. Він виконує роль моста між інформацією та рішенням. В умовах сучасного динамічного середовища аналітична документація має бути оперативною, зрозумілою та стратегічно орієнтованою. Запропонована у дослідженні методика дозволяє оптимізувати процес її створення і зробити документи максимально корисними для цільової аудиторії.

Література

1. Еойн Янг і Ліза Куїнн. Як написати дієвий аналітичний документ у галузі державної політики : практичний посібник для радників з державної політики у Центральній і Східній Європі / пер. з англ. С. Соколик ; наук. ред. пер. О. Кілієвич. Київ : "К.І.С.", 2003. 120 с.
2. Кушнарєнко Н. М. Наукова обробка документів : підручник. Київ : Вікар, 2003. 328 с.
3. Озерян О. Л. Розвиток інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх магістрів за спеціальністю «Управління навчальним закладом». Професійний розвиток та управління людськими ресурсами в системі післядипломної педагогічної освіти в контексті трансформації освіти України : зб. матеріалів Всеукраїнської наук.-практ. конф., Київ, 28 жовтня 2016 р. Київ : Університет менеджменту освіти НАПН України, 2016. С. 527-530.
4. Рейтерович І., Ситник С. Аналітичний документ як інструмент підготовки управлінських рішень: навч.-метод. матеріали. Київ : НАДУ, 2013. 56 с.

БІБЛІОТЕКА В ЕПОХУ ВЕБ -2.0., 3.0, 4.0

Дробот Валерія,

здобувачка вищої освіти 4 курсу

спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»,

Білоцерківський інститут економіки та управління

Університету «Україна»

Науковий керівник: Романченко І.Г.,

кандидат історичних наук, доцент

Інформаційні відносини на сучасному етапі мають дуже високий рівень технологічності. Відомо, що сьогодні значна частина споживачів інформації посередником між ними та інформацією обирають не бібліотеки, а високофункціональні інтернет-системи, які здатні задовольнити їх потреби краще, ніж бібліотеки. Щодня кількість таких споживачів зростає. У зв'язку з цим перед суспільством радикального переосмислення потребує місія бібліотеки.

Актуальні питання щодо майбутнього книгозбірень у контексті використання семантичних технологій досліджують вітчизняні та зарубіжні вчені: К. Лобузін [1], О.Мар'їна [2], С. Назаровець [3], Т. Павленко [4], Д. Соловяненко [5], Т. Ярошенко [8] та інші, в працях яких висвітлено проблеми впливу технологічних трансформацій у сфері інформаційних

технологій на процеси медіатизації бібліотечно-інформаційних установ, розвитку їхньої інтерактивної взаємодії у веб-просторі, застосування технологій управління знаннями у бібліотечній сфері тощо.

Бібліотека-2.0 – це узагальнено визначена модель модернізованої форми бібліотечного сервісу, що відображає еволюцію шляхів надання сервісу користувачам. Маються на увазі онлайнові сервіси, такі як використання онлайнових каталогів та збільшеного зворотного інформаційного потоку від користувачів до бібліотеки [5].

Форуми, блоги, вікі-технології, коментарі користувачів, тегування та рейтинги, онлайнові служби “Запитай бібліотекаря?” – все це прийшло разом із сучасними технологіями в бібліотеки і може забезпечити бібліотечні сайти змістом, створеним користувачами.

Форум – онлайновий сервіс для проведення дискусій і обговорень через публікацію і перегляду повідомлень, організованих за визначеною тематикою. На відміну від чату, який є засобом синхронної комунікації, форум є асинхронним сервісом, оскільки повідомлення пишуться і читаються в різний час [1].

Поширеним прикладом реалізації концепції "колективного інтелекту" в Інтернеті є блоги. Блог — це публічний щоденник з коментарями; різновид веб-сайту, що час від часу наповнюється текстом та мультимедійною інформацією, а останні записи блогу відображаються у зворотному хронологічному порядку [7].

Однак головна ідея Бібліотеки 2.0 полягає в тому, що бібліотеки мають не лише виконувати пошукову функцію, але й надавати користувачам змогу безпосередньо впливати на зміст бібліотеки. Проте в українських книгозбірнях ідея Бібліотеки 2.0 не поширилася.

Відповідно, модель Бібліотеки 3.0 можна назвати своєрідним гібридом Бібліотеки 1.0 та 2.0. Невиправдані очікування провідної ролі користувача у вдосконаленні бібліотечних послуг призвели до того, що бібліотекар став основним посередником між інформацією та користувачами. Якщо деякі ідеї Бібліотеки 2.0 в українських бібліотеках частково реалізовані завдяки зусиллям певних бібліотечних колективів та окремих професіоналів, то якісна реалізація ідей Бібліотеки 3.0 потребує скоординованих дій багатьох бібліотечних фахівців. Тому побудова Бібліотеки 3.0 без загальної підтримки бібліотечної спільноти виявилася дуже проблематичною [4].

Таким чином, ресурси та сервіси, створені в рамках Вебу 3.0, вдало розвиваються, чимало дослідників вже обговорюють концепцію Вебу 4.0. Нині основою концепції Бібліотеки 4.0 є використання високих технологій, що дозволяють користувачам ефективно взаємодіяти у своїй повсякденній роботі та особистій діяльності. Водночас фізичний простір бібліотеки, де відвідувачі можуть комфортно спілкуватися, залишається актуальним, тому Бібліотеку 4.0 будуть формувати читачі, бібліотекарі та технології штучного інтелекту (ШІ).

Література

1. Лобузіна К. В. Онлайнові бібліотечні послуги: нові підходи та технології. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2011. № 4. С. 30-35.
2. Мар'їна О. Ю. Бібліотека в епоху розвитку технологій Web 3.0. *Вісн. Кн. палати*. 2015. № 7. С. 18-20.
3. Назаровець С. А. Аналіз цитувань в епоху 2.0. *Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства* : матеріали третьої науково-практичної конференції, 29 вересня 2011 року, Львів. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2011. С. 202-208.
4. Павленко Т. С. Використання цифрових ресурсів у діяльність освітянських бібліотек : тези доповідей XV міжнародної науково-практичної конференції. Пловдив, Болгарія, 2024. С. 198-200. URL: <https://eu-conf.com/en/events/self-development-the-key-to-success-and-personal-growth/> (дата звернення: 12.03.2025).
5. Солов'яненко Д. В. Бібліотека-2.0: концепція бібліотеки другого покоління. *Бібліотечний вісник*. 2007. № 5. С. 10-21.
6. Трачук Л. Бібліотечний блог як прояв концепції «Бібліотека 2.0». *Вісник Книжкової палати*. 2012. № 9. С. 22-25.
7. Ярошенко Т. Бібліотека, бібліотекарі та користувачі бібліотек в епоху Веб 2.0: виклики часу. *Бібліотечна планета*. 2011. № 1. С. 17-22. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bp_2011_1_9 (дата звернення: 12.03.2025).

ВПЛИВ ВЕБ-ПРИСУТНОСТІ НА ІМІДЖ АРХІВНОЇ УСТАНОВИ

Пономаренко Тетяна,
здобувачка вищої освіти 4 курсу
спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»,
Білоцерківський інститут економіки та управління
Університету «Україна»
Науковий керівник: **Безугла Ж.С.,**
кандидат наук із соціальних комунікацій

У сучасному інформаційному просторі наявність веб-сайту для архівної установи є необхідністю. Розробка сайту стала важливим етапом у стратегії розвитку установи, оскільки дозволяє автоматизувати та оптимізувати процеси надання інформації та послуг, а також забезпечити оперативну комунікацію з користувачами. Крім того, веб-сайт є потужним інструментом для формування позитивного іміджу архівної установи та підвищення її впізнаваності. Завдяки онлайн-присутності архівна установа може зміцнити свої позиції в інформаційному просторі та відрізнитися від інших установ.

Веб-сайт архівної установи є потужним інструментом, що дозволяє повноцінно представити її діяльність та створити ефект безпосередньої взаємодії з користувачами. Відвідування веб-сайту може надати дослідникам та громадськості можливість ознайомитися з архівними матеріалами та послугами в зручному форматі, без необхідності фізичного відвідування установи. Сайт є ефективним засобом вираження унікальності архівної установи, а розміщені на

ньому зображення, логотипи та повідомлення можуть бути використані для популяризації архівних фондів та залучення уваги до діяльності установи [1, с. 10].

Головна мета архівної установи, яка використовує веб-сайт, полягає в залученні якнайбільшої кількості користувачів для ознайомлення з архівними матеріалами та послугами [4]. Протягом останніх років спостерігається істотна трансформація підходів до проектування та розробки веб-сайтів архівних установ, що пов'язана з еволюцією потреб користувачів. Важливість врахування потреб та очікувань аудиторії стає першорядною, що спонукає розробників до постійного вдосконалення та адаптації веб-сайтів до змінних умов сучасного інформаційного простору [2].

Велике значення надається не лише зовнішньому вигляду веб-сайту, але й актуальності та релевантності інформації, яку архівна установа надає дослідникам та громадськості. Конкурентний тиск з боку інших установ, що надають доступ до історичних документів, змушує архівні установи постійно оновлювати та вдосконалювати свої веб-сайти, пристосовувати їх до нових технологічних стандартів та вимог користувачів. Відстеження та аналіз поведінки користувачів на сайті, а також реакція на їхні відгуки стають невід'ємною частиною стратегії підтримки іміджу архівної установи [3].

Отже, у сучасному цифровому середовищі веб-присутність архівних установ стала не лише нормою, але й ключовим чинником успішної комунікації з користувачами. Зросли вимоги до веб-сайтів архівних установ як від користувачів, так і від пошукових систем. Користувачі очікують не лише інформації про архівні матеріали та послуги, але й зручності у їхній взаємодії з сайтом. Вони шукають інтерактивності, персоналізованого підходу та миттєвої доступності до необхідної інформації. Від пошукових систем також очікують високої якості веб-сайтів з погляду інтерфейсу, швидкості завантаження та оптимізації під мобільні пристрої.

Література

1. Кисельова А.А. Архівні ресурси України у глобальній інформаційній мережі: види, доступ, перспективи. Український науково-дослідний інститут архівної справи та документознавства України. Київ. 2005. вип. 16. 19 с.
2. Клімчук Л. В. Веб-сайти архівних установ Поділля як джерельна база краєзнавства. Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2011. вип. 4. С. 10-13.
3. Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018 – 2020 рр. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80>. (дата звернення : 19.03.25).
4. Литвинська С.В. Роль веб-порталу Архівів України у забезпеченні каналу зв'язку з веб-сайтами архівних установ України та за кордоном. URL: [https://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/29669/1/Роль%20веб-порталу%20«Архіви%»](https://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/29669/1/Роль%20веб-порталу%20«Архіви%»>.pdf).pdf. (дата звернення : 19.03.25).

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ СФЕРИ АРХІВІВ УКРАЇНИ

Бадьор Тетяна,

здобувачка вищої освіти 4 курсу

спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»,

Білоцерківський інститут економіки та управління

Університету «Україна»

Науковий керівник: Безугла Ж.С.,

кандидат наук із соціальних комунікацій

В умовах розвитку цифрового суспільства та створення єдиного інформаційного простору відбувається процес трансформації, що посилює прихильність архівних установ до нових технологій, що призводить до зміни системи соціально-комунікативних функцій архівів. Трансформується розуміння архіву як суб'єкта інформаційних процесів. Цифрова інформаційно-комунікаційна система радикально модернізує умови у сфері пошуку, обробки та зберігання даних. Віртуальний інформаційний простір архівних установ тепер включає в себе наступні віртуальні сервіси: веб-сайти, блоги, архівні сторінки в соціальних мережах, архівні відеоканали, онлайн-презентації, віртуальні екскурсії тощо.

Сучасний стан архівів України характеризується процесами цифровізації архівних документів, що є необхідною умовою для їх інтеграції в глобальний інформаційний простір [3]. Інформаційна сфера архівів України є невід'ємною частиною загальносвітових тенденцій, що характеризуються зростанням обсягів інформації та необхідністю забезпечення її доступності [2].

Перспективи розвитку архівів України полягають у впровадженні сучасних інформаційних технологій, створенні електронних архівів та забезпеченні відкритого доступу до архівних документів [1]. Важливим аспектом є формування галузевої інформаційної системи, що сприяє відтворенню архівної України. Використання сучасних технологій в архівній сфері орієнтоване на розуміння процесу формування запитів користувачів на інформацію.

Оцифрування в архівному секторі стає все більш орієнтованим на користувача. Цифрова інформаційно-комунікаційна система забезпечує функціонування віртуального інформаційного простору архівних установ України, враховує міжнародні стандарти опрацювання та зберігання історичної інформації, що становить національну культурну спадщину, інтегрується з іншими базами цифрових ресурсів. Масштаб інновацій та нових продуктів зумовлює активне використання механізмів цифрової комунікації. Соціальні мережі, також, є важливим інструментом реалізації інформаційно-комунікаційних та іміджевих стратегій сучасного архіву [4].

Таким чином, інформаційні комунікації принципово змінюють модель подання архівної інформації, політику та практику управління наявними ресурсами. Використання сучасних інструментів цифрового маркетингу сприяє його представленості в мережевому суспільстві. Глобалізація інформаційних

процесів сприяла формуванню в міжнародному співтоваристві єдиних технічних принципів створення та обміну інформаційними ресурсами, створенню комплексних ресурсів в Інтернеті, організації вільного віддаленого доступу до суспільно значимої інформації.

Література

1. Куліковська Є. Архівні інформаційні ресурси Франції: сучасні підходи в організації та використанні. *Архіви України*. 2022. №2. С. 133-146.
2. Левчук О. Соціалізація архівів у контексті основних тенденцій розвитку сучасного інформаційного простору. *Архіви України*. 2021. №4. С. 25-47.
3. Майстренко А., Романовський Р. Оцифровування архівних документів у зарубіжних країнах: інформаційно-аналітичний огляд. *Архіви України*. 2018. №1. С. 64-87.
4. Палієнко М. Вплив соціальних мереж на трансформацію образу архівів у соціокультурному та інформаційному просторі. *Історико-культурна спадщина : збереження, доступ, використання* : монографія. відп. ред. І. І. Тюрменко. К. НАУ. 2021. С. 127-138.

ДОКУМЕНТАЛЬНО-ІНФОРМАЦІЙНІ КОМУНІКАЦІЇ В ЕПОХУ ІІІ

Філіпова Оксана,

здобувачка вищої освіти 4 курсу

спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»,

Білоцерківський інститут економіки та управління

Університету «Україна»

Науковий керівник: Романченко І.Г.,

кандидат історичних наук, доцент

Документально-інформаційні комунікації – це сфера діяльності, пов'язана з організацією роботи з документами в установі: від створення документів до їх обліку, обробки, зберігання та використання. В сучасних умовах така система є основою ефективного управління, адже саме документи фіксують рішення, підтверджують дії та забезпечують передачу інформації. Ця діяльність має чітку правову базу.

Закон України «Про інформацію» [4] визначає права та обов'язки у сфері доступу до інформації, а Закон «Про електронні документи та електронний документообіг» [3] регулює правила створення і використання цифрових документів. ДСТУ 4163:2020 встановлює вимоги до оформлення організаційно-розпорядчих документів.

Розвиток документально-інформаційних комунікацій напряду пов'язаний з розвитком управлінських процесів і технологій. Якщо раніше діловодство зводилось до ручного переписування документів і ведення архівів у паперовому вигляді, то з часом з'явилися машинописні машини, копіювальні апарати, а

згодом – комп'ютери, цифрові бази даних та електронний документообіг. Це поступово змінило сам підхід до інформації: вона перестала бути лише «паперовою», натомість стала інструментом комунікації та прийняття рішень.

У 2000-х роках виникла нова потреба – не просто фіксувати інформацію, а швидко її знаходити, обробляти та захищати. Саме тоді почав активно впроваджуватись електронний документообіг, а державні стандарти стали оновлюватись, відповідно до цифрових реалій. Остання редакція ДСТУ 4163:2020 вже враховує потреби як паперового, так і цифрового документообігу.

«Актуальним залишається питання паралельного існування паперового та електронного документів, їх переваги і недоліки. Проте використання обох варіантів іноді є виправданим з погляду безпеки» – стверджує українська науковиця Х. Далявська [1]. Дане твердження говорить про необхідність гнучкого підходу в організації документообігу, що поєднує технологічні переваги з надійністю традиційних форм.

У 2012 р. в УНДІАСД Ю. Ковтанюк захистив кандидатську дисертацію «Електронне документознавство в Україні: сутність наукового напрямку, історія формування, перспективи розвитку», яка фактично поклала початок розвитку важливої складової документознавства в Україні, а подальші праці вченого розвинули теоретичні і практичні положення цього наукового напрямку, що має значні перспективи. Учениця Ю. Ковтанюка О. Лаба 2022-го року у спеціалізованій раді НБУВ захистила кандидатську дисертацію «Розвиток електронного діловодства в Україні (1991–2020 рр.)», в якій розкрила практичні аспекти функціонування цього напрямку документознавства в Україні [2].

Перспективи розвитку документально-інформаційних комунікацій значною мірою пов'язані з технологічними інноваціями та змінами в управлінських процесах. Вже сьогодні активно використовуються електронні документи, а їхня роль зростає в умовах цифровізації всього суспільства. Очікується, що в майбутньому електронні документи будуть ще більше інтегровані в управлінські та правові процеси, зокрема через використання блокчейн-технологій для забезпечення автентичності та захисту даних. Це дозволить мінімізувати ризики фальсифікації та оптимізувати обмін інформацією між установами.

Сьогодні великі надії покладають на штучний інтелект. Очікується, що він буде активно застосовуватися для автоматизації обробки документів, пошуку необхідної інформації, а також для аналізу даних і складання звітів. Це дозволить значно скоротити час на рутинну роботу і знизити ймовірність помилок.

Таким чином, документально-інформаційні комунікації мають величезний потенціал для розвитку, оскільки сучасні інформаційні технології продовжують вдосконалювати процеси зберігання, обробки та обміну інформацією. З переходом на електронний документообіг, використання штучного інтелекту і блокчейн, ця сфера діяльності суспільства стає ще більш ефективною та надійною. Майбутнє документально-інформаційних комунікацій полягає в

інтеграції інтелектуальних систем, що забезпечать автоматизацію процесів та збереження даних на новому рівні.

Література

1. Далявська К. Розвиток документознавства: тенденції та перспективи : матеріали Всеукраїнської міжвузівської студентської науково-технічної конференції. Тернопіль: ТНТУ, 2022. С. 35–36. URL: https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/37984/2/V_MSNTK_2022_Daliavska_K-Development_of_documentary_35-36.pdf (дата звернення: 15.03.2025).
2. Документознавство. Українська бібліотечна енциклопедія. URL: <https://ube.nlu.org.ua/article/%D0%B4%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%BE%D0%B7%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE> (дата звернення: 15.03.2025).
3. Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України № 851-IV від 22 травня 2003 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15> (дата звернення: 15.03.2025).
4. Про інформацію: Закон України № 2657-XII від 2 жовтня 1992 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12> (дата звернення: 15.03.2025).

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ПУБЛІЧНИХ БІБЛІОТЕКАХ

Гудзенко Андрій,

здобувач вищої освіти 4 курсу

спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»,

Білоцерківський інститут економіки та управління

Університету «Україна»

Науковий керівник: Романченко І.Г.,

кандидат історичних наук, доцент

Сьогодні діяльність публічних бібліотек зазнає суттєвих змін: це виражається як у нових підходах до своїх читачів, так і у впровадженні в свою діяльність нових технологічних можливостей. Основне завдання - вийти зі статусу звичайного читального залу і перетворитися на повноцінний центр комунікації і культурного середовища.

Інформаційні технології є невід'ємною частиною сучасного світу, вони значною мірою визначають подальший економічний та суспільний розвиток людства. Інформаційні технології, ІТ – сукупність методів, виробничих процесів і програмно-технічних засобів, інтегрованих з метою збирання, опрацювання, зберігання, розповсюдження, показу і використання інформації в інтересах її користувачів [2].

Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ, від англ. Information and communications technology, ICT) – часто використовується як синонім до інформаційних технологій (ІТ). ІКТ це загальніший термін, який підкреслює

роль уніфікованих технологій та інтеграцію телекомунікацій (телефонних ліній та бездротових з'єднань), комп'ютерів, підпрограмного забезпечення, програмного забезпечення, накопичувальних та аудіовізуальних систем, які дозволяють користувачам створювати, одержувати доступ, зберігати, передавати та змінювати інформацію [3].

Бурхливий розвиток нових інформаційних технологій та індустрії електронних носіїв інформації, суттєві зміни в соціокультурних процесах, які стали характерними для початку ХХІ століття, визначили нагальну необхідність застосовування в бібліотечній практиці сучасних засобів формування, збереження, оброблення, використання різноманітної інформації, зокрема формування електронних ресурсів, що включає створення баз інформаційних ресурсів та нових інформаційних продуктів і послуг [1].

Діяльність сучасних публічних бібліотек спрямована, перш за все, на створення нового іміджу, популяризацію бібліотеки. Інформаційні технології дозволили перетворити бібліотечну справу в масивну галузь індустрії інформації, обладнану комп'ютерною технікою, системними технологіями обробки і передачі даних, нетрадиційними розповсюджувачами інформації. Це дало можливість на базі задіяння каналів зв'язку і застосування програмного забезпечення гарантувати комплексне рішення задачі: зміни методів збору інформації; трансформування процесу обробки і комплектування фондів; перетворення методів бібліотечного обслуговування [3].

Актуальні стратегії публічних бібліотек України в умовах соціальних потрясінь базуються на принципах клієнтоорієнтованості, людиноцентризму, мультиперспективності, багаторакурсності, універсальності та інфосимбіозу, що результується у накопиченні репутаційного капіталу, позитивно впливає на імідж українського бібліотечного інституту та його конкурентоздатність серед інформаційних установ. Надійність і ефективність функціонування бібліотечної справи, підвищення її дієвості в умовах воєнного стану в Україні прямо залежить від відкритості накопичених документальних фондів і їх доступності 24/7, незалежно від місцезнаходження користувача, до інформації і знань [4].

Таким чином, всупереч багатьом песимістичним прогнозам, в епоху бурхливого розвитку четвертої промислової революції, публічні бібліотеки зберегли затребуваність своїх послуг шляхом чималих трансформаційних метаморфоз і переосмислень. Основними інструментами для перетворення сучасних публічних бібліотек є застосування інформаційно-комунікаційних технологій, що є ефективним засобом досягнення позитивного результату та створює підґрунтя для розгортання інтелектуальної діяльності сучасних інформаційно-бібліотечних структур.

Література

1. Бібліотека в епоху цифрових технологій : бібліографічний показник літератури / укл. Н. П. Банкова ; відп. за вип. Т. Є. Притуляк. Вінниця : НТБ ВНТУ, 2017 60 с. (На допомогу бібліотечному фахівцю).
2. Бородай І., Татарчук Л., Підгайна Т. Інформаційні технології в діяльності провідних бібліотек світу та їх використання за умов сучасних

комунікацій. Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук. 2022. № 9 С. 80–91.

3. Медведєва В. Становлення інформаційно-комунікаційних технологій у діяльності інформаційно-аналітичних служб бібліотек (на прикладі Служби інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади НБУВ) : монографія / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2013. 176 с.

4. Побережна Т. Стратегії діяльності публічних бібліотек поділля в умовах воєнного стану в Україні: реалії сьогодення та виклики часу. Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук. 2023. № 12. С. 133–141.

5. Сучасні інформаційно-комунікаційні технології : навчальний посібник / Г. Г. Швачич, В. В. Толстой, Л. М. Петречук, Ю. С. Іващенко, О. А. Гуляєва, О. В. Соболенко. Дніпро : НМетАУ, 2017. 230 с.

ПРОЄКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПУБЛІЧНИХ БІБЛІОТЕК УКРАЇНИ

*Глоба Владислава,
здобувачка вищої освіти 4 курсу
спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»,
Білоцерківський інститут економіки та управління
Університету «Україна»
Науковий керівник: **Романченко І.Г.**,
кандидат історичних наук, доцент*

Проектна діяльність публічних бібліотек України є важливим інструментом їх розвитку та адаптації до сучасних потреб суспільства. Вона дозволяє бібліотекам залучати додаткові ресурси, впроваджувати інноваційні послуги та програми, а також підвищувати свою роль у житті громади. Бібліотечні проекти спрямовані на вирішення актуальних проблем, що виникають у бібліотек та користувачів внаслідок соціально-політичних, економічних та технологічних змін. Особливо важливим є розвиток проектної діяльності в умовах реформи децентралізації та створення об'єднаних територіальних громад. В умовах воєнного стану, публічні бібліотеки України активно реалізують проекти, спрямовані на підтримку ментального здоров'я, надання психологічної допомоги, а також забезпечення доступу до української книги [3].

Бібліотеки стають центрами інноваційного навчання та розвитку для місцевих громад, їх проекти спрямовані на вирішення актуальних соціальних проблем, таких як забезпечення доступу до інформації, підтримка освіти, розвиток культурного дозвілля, інтеграція вразливих груп населення. Проектна діяльність стимулює впровадження нових технологій та послуг, таких як цифрові бібліотеки, онлайн-курси, майстер-класи з цифрової грамотності [1].

Вплив проектної діяльності публічних бібліотек розкривається у:
- підвищенні якості життя місцевих громад;

- забезпеченні рівного доступу до інформації та знань;
- розвитку культурного та освітнього потенціалу суспільства;
- формуванні позитивного іміджу бібліотек як сучасних та динамічних інституцій [4].

Бібліотечні проекти часто реалізуються у співпраці з місцевими органами влади, громадськими організаціями, навчальними закладами та бізнесом. Проектна діяльність є ключовим інструментом для розвитку публічних бібліотек в Україні, дозволяючи їм залучати додаткові ресурси, впроваджувати нові послуги та програми, а також підвищувати ефективність роботи та розширювати свою аудиторію [4].

Проектна діяльність публічних бібліотек включає різноманітні напрями, такі як організаційно-функціональний, культурно-просвітницький, інформаційно-комунікаційний та інші. Проекти спрямовані на популяризацію української культури та літератури, а також на підтримку місцевих талантів. Бібліотеки регулярно проводять літературні вечори, виставки, лекції та майстер-класи. Проекти спрямовані на розвиток інформаційної грамотності та цифрових навичок серед населення. Активно використовують соціальні мережі та інші онлайн-платформи для інформування громадськості про свої послуги та заходи. Адже реалізація успішних проектів сприяє зростанню престижу бібліотеки в очах громади та підвищенню її значущості як культурного та освітнього центру. Проектна діяльність публічних бібліотек сприяє підвищенню якості життя, рівному доступу до інформації, знань і культурного надбання, інтеграції у європейське співтовариство [2].

Отже, метою та очікуваними результатами проектної діяльності бібліотек є впровадження інноваційних технологій, формування та підвищення рівня інформаційної культури користувачів та персоналу; популяризація бібліотечно-інформаційних ресурсів; розробка нових послуг для користувачів; підвищення якості матеріально-технічної бази та створення комфортних умов для задоволення інформаційних потреб читачів.

Література

1. Горчинська В. Бібліотечні проекти 2024 року (ч. 1). Освітянська траєкторія науковця. URL : <https://oth.nlu.org.ua/?p=9806>. (дата звернення : 20.03.2025).
2. Методична служба публічних бібліотек Києва. Плануємо роботу публічної бібліотеки на 2025 рік. Плануймо Перемогу! Блог методичної служби публічних бібліотек Києва. URL : <http://olga-methodlibkyiv.blogspot.com/2024/10/2025.html>. (дата звернення : 15.03.2025).
3. Робота публічних бібліотек під час війни. Публічна бібліотека імені Лесі Українки м. Києва. URL : <https://lukl.kyiv.ua/wp-content/uploads/2015/08/%D0%94%D0%B0%D0%B9%D0%B4%D0%B6%D0%B5.pdf>. (дата звернення : 15.03.2025).
4. Проектна діяльність бібліотек задля розвитку громади. Черкаська ОУНБ імені Тараса Шевченка. URL: <http://library.ck.ua/files/2019/09/Method.pdf>. (дата звернення : 20.03.2025).

СОЦІАЛЬНО-КУЛЬТУРНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ОБ'ЄКТ ПРОЄКТУВАННЯ

Петрина Ірина Михайлівна,

здобувачка вищої освіти 4 курсу

спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»,

Білоцерківський інститут економіки та управління

Університету «Україна»

Науковий керівник: Романченко І.Г.,

кандидат історичних наук, доцент

Соціально-культурна діяльність є складним об'єктом проектування, що включає в себе різноманітні форми та методи організації культурного дозвілля, освіти та спілкування. Проектування соціально-культурної діяльності передбачає врахування потреб та інтересів різних соціальних груп, а також специфіку культурного середовища, в якому реалізується проект. Одним з ключових аспектів проектування соціально-культурної діяльності є створення умов для розвитку творчого потенціалу особистості та формування культурної компетентності. Стрижневим компонентом усієї суспільної структури, поряд із державою, є ідеологія як система цінностей, яку визнає й засвоює суспільство, виступаючи таким чином консолідуючою силою, здатною мобілізувати національну енергію для повноцінного розкриття та правового забезпечення природних задатків людини.

Проектування розпочинається з теоретичного мислення, міркувань, що формують уявлення про майбутнє та передують прийняттю рішень. Згодом проектування набуває форми теоретичного дослідження та розробки проекту незалежно від реальності свідомості, потенціал проектування присутній у свідомості будь-якої людини і виражається в її ефективній творчій діяльності за критеріями свободи та новаторства, коли внутрішнє самовизначення не переважає над визначенням зовнішніх обставин [4, с. 2].

Проектна діяльність є вродженою особливістю людської діяльності, яка визначає здатність людини трансформувати навколишній світ відповідно до певних стандартів. У процесі історичного розвитку суспільства це проявляється у створенні легенд і міфів (побудова образу світу), у практичній діяльності (ремесла і техніки), а також в ігрових діях та ритуалах. Соціальне проектування як специфічний вид людської діяльності визначається здатністю особистості конструювати моделі майбутнього та застосовувати їх на практиці. Насамперед проектування тісно пов'язане з життєдіяльністю і не може бути виділене в самостійний вид діяльності [3, с. 5].

Соціальна культура — це діяльність (індивідів, соціальних груп, організацій, суспільств) у різних сферах буття та свідомості, це особливий людський спосіб перетворення природних ресурсів і можливостей, це створення традицій, норм, цінностей, ідей і напрацювань, збереження, передача і трансформація їх у внутрішні якості особистості [1, с. 4].

Проектування соціально-культурної діяльності вимагає міждисциплінарного підходу, що передбачає співпрацю фахівців з різних галузей: культурологів, соціологів, педагогів, психологів та інших. Важливим етапом проектування соціально-культурної діяльності є оцінка ефективності проекту, що дозволяє визначити його вплив на соціальне та культурне життя громади.

Виражаючи непереборну єдність на рівні теоретичного аналізу, категорії «суспільство» і «культура» водночас позначають два полюси протилежних функцій і значень у рамках однієї системи [1, с. 10]:

- соціум — це відчуження в рамках соціальної ролі від власної природи і від природи свого «національного світу»;
- культура розвивається в національному світі, сформованому мовою, традиціями та національною психологією.

Суть соціуму полягає в тому, щоб оприлюднити людину, надавши їй ряд ролей і необхідні технології для їх виконання. Природа культури сприяє формуванню всебічної духовної особистості, подоланню обмежень у людських ролях і суспільстві. Людину можна розглядати як суб'єкт культурної діяльності, соціальну групу чи спільноту, регіон, суспільство, людство в цілому. Кожен із цих рівнів можна охарактеризувати передусім у його контексті соціальних чи культурних питань [2].

Отже, можна зробити висновок, що соціально-культурна діяльність є багатограним та складним об'єктом проектування, який вимагає комплексного підходу та врахування багатьох факторів. Успішна реалізація проектів у цій сфері залежить від глибокого розуміння потреб та інтересів різних соціальних груп, специфіки культурного середовища, а також від здатності створювати умови для розвитку творчого потенціалу особистості та формування культурної компетентності. Враховуючи, що «суспільство» і «культура» є взаємопов'язаними категоріями, проекти в соціально-культурній сфері повинні враховувати як соціальні, так і культурні аспекти, сприяючи формуванню гармонійного та розвиненого суспільства.

Література

1. Безпалько О. В. Соціальне проектування: навчальний посібник. Київ. КУ ім. Б. Грінченка. 2020. 128 с.
2. Бутченко Т. І. Зміст поняття проектування. *Гуманітарний вісник ЗДІА*. 2019. № 37. С. 144-154.
3. Бутченко Т. І. Соціально-політичне проектування: проблема взаємозв'язку громадських потреб і державних інтересів: Монографія. Запоріжжя. КСК-Альянс. 2019. 280 с.
4. Баттрік Р. О. Техніка прийняття ефективних управлінських рішень. 2-ге вид. Київ. КНЕУ. 2016. 416 с.

СЕКЦІЯ
«АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЕКОНОМІКИ,
ПІДПРИЄМНИЦТВА ТА ФІНАНСІВ»

ВПЛИВ ВІЙНИ НА ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ:
ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ

Озерянський Дмитро,
здобувач вищої освіти 1 курсу,
спеціальності «Фінанси, банківська справа, страхування та
фондовий ринок»
Білоцерківський інститут економіки та управління
Університету «Україна»
Науковий керівник: Бухенська М.С., старший викладач

З початку повномасштабної війни українська економіка переживає скрутні часи: падіння ВВП, відтік громадян, знищена промисловість, інфляція та дефіцит бюджету.

Розглядаючи показники економіки України, можна стверджувати, що найважчим роком для України став 2022, за цей рік: споживча інфляція склала близько 27%, курс гривні послабився на понад 26% за рік офіційно залишаючись на рівні 36,5 гривень за долар до кінця року, рівень безробіття сягнув 28,3%, а це - 4,2-4,8 млн. осіб та 10% компаній зупинили свою роботу. Таке падіння економіки є найгіршим з початку 2000-х років. Проте воно не призвело до колапсу держави [5].

Незважаючи на такі показники в період війни, Україна показала, що може нормально функціонувати. Банківська система продовжила працювати, уряд виплачував зарплати, пенсії та соціальні виплати населенню, гривня залишилася головною валютою для розрахунків. Така стійкість стала можлива завдяки значній підтримці міжнародних партнерів яка сягнула 28 млрд. доларів у 2022 році [1].

Українську економіку доволі часто порівнюють з економіками інших країн світу до яких вторглись всесвітній гегемон гегемон. Порівняємо економіку України з економіками воюючих країн:

1. Ірак. Іракська економіка після вторгнення США в 2003 році була не в найкращому стані, інфляція в 2003-2005 перебувала в діапазоні 27-37% а в 2006 році становила цілих 53% [2].

Україні звісно далеко до таких показників, але післявоєнні 30% інфляції майже неминучі. ВВП Ірака в 2002 році становив майже 33 млрд. доларів, а в 2003 році просів на третину, українській ВВП чекало щось схоже, але Україна не є країною ізгоєм, а має союзників і підтримку європейської спільноти.

Щодо росту іракського ВВП після 2003 році то воно стабільно росло на 13-15 млрд. з 2004 по 2006 роки, український ВВП після 2022 року також росте, але у відсотковому співвідношенні ці цифри значно менші. Основними причинами цього є: продовження бойових дій (в Іраку вони також продовжувались, але в меншому масштабі); Ірак зміг експортувати свою нафту, а Україна втратила експорт корисних копалин, що знаходяться на Донбасі, який є епіцентром бойових дій. Відтік же громадян в Іраку став масовим тільки в 2006 році. З 2006 р. до 2012 р. біженці з Ірака входили в топ 3 за кількістю зареєстрованих емігрантів в світі. Піковим роком став 2007 р. коли за даними ООН у світі налічувалось 2,3 мільйона іракських біженців. Україна ж за перший рік війни обігнала Ірак більше чим в два рази (5,7мільйона в 2022 р.) [3].

2. Лівія. Економічна ситуація в Лівії до арабської весни була в непоганому стані для африканської країни. ВВП в 2010 був на рівні 75 млрд. долларів, ВВП на душу населення сягав 11,5 тисяч дол. (в Україні цей показник був на рівні 3 тисяч дол.). Інфляція лише декілька раз перевищувала 10%. За час правління Каддафі в Лівії ніколи не було дефіцитного бюджету. Грошей вистачало і на розвиток, і на потужні інфраструктурні проекти, і соціальну підтримку населення. За даними центрального банку Лівії з 2011 по 2021 рік лівійський бюджет був профіцитним лише 2 рази – у 2012 та 2021 роках. Інші періоди - дефіцит, який іноді досягав жахливих масштабів (2015 року — мінус 131% від ВВП; 2020 року - мінус 54,5% [4].

Державний борг Лівії останніми роками правління Каддафі тримався на рівні 6,3-7,5% від ВВП. Якийсь час після цього країна намагалася не збільшувати запозичення, але дефіцит бюджету, подолати його самостійно нереально. З 2018 року покривати нестачу коштів стали чужими грошима, і держборг Лівії почав зростати, і в 2020 році сягнув 155% від ВВП. Єдиним показником який не змінився після 2011 є рівень безробіття, 19% було до арабської весни, 20% після [4]. В Україні до повномасштабної війни показник держборгу був на рівні 49%, а на кінець 2024р. цей показник був рівний 92% від ВВП. Безробіття в Україні з 2021р. по 2025р. виросло майже в два рази (з 9,9 % [5] до 17,7% [6]).

В підсумку можна сказати, що українська економіка в порівнянні з іракською та лівійською має набагато кращий стан: інфляція не перевищувала 27%; державний борг виріс, але не перевищує ВВП. Звісно є показники де Україна програє (відтік населення), але Україна не занурилась в хаос, вона навчилася долати виклики війни, працювати, підтримувати, налагоджувати економічні процеси, в ній функціонують демократичні інститути. Україна має колосальну підтримку і допомогу своїх союзників, тому економіка вистійть і здолає всі негаразди.

Література

1. Короткі економічні підсумки 2022 року. Kyivstar business hub. URL: <https://hub.kyivstar.ua/articles/shho-z-biznesom-u-2022-korotki-ekonomichni-pidsumky-roku> (дата звернення 07.04.2025).

2. Данилишин Б. Монетарна політика Іраку в повоєнний період. URL: https://lb.ua/blog/bogdan_danylysyn/548008_monetarna_politika_iraku_povoienniy.html (дата звернення 07.04.2025).

3. Як змінювалася кількість біженців у світі за останні три десятиліття: інфографіка. URL: <https://glavcom.ua/world/observe/jak-zminjuvalasja-kilkist-bizhentsiv-u-sviti-za-ostanni-tri-desjatilittja-infohrafika-986070.html> (дата звернення 07.04.2025).

4. Libya Economic outlook. African Development Bank Group. URL: <https://www.afdb.org/en/countries/north-africa/libya/libya-economic-outlook> (дата звернення 08.04.2025).

5. Ситуація на ринку праці та діяльність державної служби зайнятості у січні-серпні 2023 року. Державна служба зайнятості. URL: https://old.dcz.gov.ua/sites/default/files/infocfiles/08_sytuaciya_na_rp_ta_diyalnist_dsz_2023_0.pdf (дата звернення 08.04.2025).

ВПЛИВ РОСІЙСЬКОГО ВТОРГНЕННЯ НА ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ: ПРИЧИНИ ТА НАСЛІДКИ

Озерянський Дмитро,
*здобувач вищої освіти I курсу,
спеціальності «Фінанси, банківська справа, страхування та
фондовий ринок»
Білоцерківський інститут економіки та управління
Університету «Україна»
Науковий керівник: Бухенська М.С., старший викладач*

З 24 лютого 2022 року, після початку повномасштабного вторгнення, Україна живе в умовах воєнного стану. Війна призвела до скорочення робочих місць і доходів, масової міграції, зменшення купівельної спроможності і обсягів накопичених активів, падіння ВВП, інфляції та дефіциту бюджету. Викликала масштабні руйнування виробничого капіталу та інфраструктури, принесла людські жертви та соціальні втрати.

Повномасштабне вторгнення росії стало безпрецедентним випробуванням не тільки для суспільства, але й для економіки України. Усі зароблені кошти держава вимушена спрямовувати на сектор оборони, а освіту, медицину й пенсії фінансує за гроші, які надають міжнародні партнери. Причому 2/3 оборонних витрат – зарплати військовим і 1/3 – оснащення армії (техніка, зброя, боєприпаси). Решту видатків (медицину, соцзахист, освіту) Україна покриває завдяки фінансовій допомозі від партнерів (ЄС, США, МВФ й інших) [1].

Ця допомога приблизно дорівнює тому, що ми самі заробляємо (крім фінансової, ми отримуємо від партнерів також військову допомогу). Бюджет України складається з двох частин. Першу - безпекову, ми фінансуємо самостійно, другу - цивільну, завдяки коштам партнерів.

Детальніше розглянемо, які сектори економіки потерпіли від війни:

1. Найбільший удар отримали по промисловості. Найбільші втрати – це активи нашої промисловості, це частина сільськогосподарської землі, яка опинилася під окупацією, і, звичайно, ми втратили багато енергетичних об'єктів. Серед галузей промисловості найбільше постраждала металургія. Зазнали суттєвих руйнувань та опинилися під тимчасовою окупацією три великі металургійні підприємства – "Азовсталь", "ММК ім. Ілліча" та Авдіївський коксохімічний завод. До початку повномасштабної війни "Азовсталь" та "ММК ім. Ілліча" виробляли близько 9-9,5 млн тонн сталі на рік та щорічно експортували цю продукцію на суму близько 5 млрд доларів, тому їх втрата є суттєво важливим фактором. Під загрозою захоплення на сьогодні перебуває м. Покровськ в Донецькій області, в якому розташоване єдине в Україні підприємство "Шахтоуправління "Покровське" із видобутку коксівного вугілля, яке необхідне для роботи металургії. А з січня група "Метінвест", призупинила видобуток коксівного вугілля через погіршення безпеки для працівників [4].

2. Пошкодження інфраструктури. Найбільших втрат зазнали житловий сектор (38% сумарних пошкоджень), транспорт (26%), енергетика (8%), торгівля (8%), сільське господарство (7%). Зокрема, за період російсько-української війни руйнувань і пошкоджень зазнали 1,4 житлових приміщень (окремих квартир, будинків), серед них 135 тис. – приватних будинків і 39 тис. гуртожитків, де ймовірність до зростання велика, з кожною повітряною тривоги.

У загальній сумі потреб на відновлення (410,6 млрд. доларів) транспортний сектор займає 22%, житловий сектор 17%, енергетика 11%, сфера соціального захисту і життєдіяльності 10%, боротьба з небезпечними ситуаціями 9%, сільське господарство 7% [4].

Суттєвих втрат зазнав туристичний бізнес і транспортна галузь, мостова інфраструктура. А закриття повітряного простору повністю зупинило роботу авіагалузі. В цілому економічні збитки від війни охоплюють не лише руйнування та пошкодження інфраструктури, виробничих об'єктів та суспільних інституцій.

3. Демографічна ситуація. Суттєвими є й втрати людського капіталу від воєнних дій, які поки що важко оцінити. Основними складовими цих втрат є жертви військових дій, міграція українців (за межами України знаходиться 6,3 млн. осіб; Найбільше людей виїхало до країн Європейського Союзу, що суттєво вплинуло на демографічну структуру країни. Внутрішньо переміщених осіб – 3,7 млн.), зменшення народжуваності.

Старіння нації, яка спостерігається в Україні, під час війни. До початку війни в Україні було близько 25% населення віком 60 років і старше, тоді як осіб віком до 15 років було всього 15%. Після масового виїзду молоді та працездатних людей за кордон, ця структура населення ще більше змістилася в бік старшого покоління. За даними Євростату, на території Європейського Союзу серед українців 62% — це люди працездатного віку, а 32% — це діти до 18 років. Така зміна демографічної картини призводить до подальшого старіння нації, що вже стало проблемою для соціальних та економічних структур [1].

Демографічні зміни в Україні на сьогоднішній день є одними з найбільших викликів для країни. Війна суттєво змінила кількість і структуру населення, збільшивши кількість пенсіонерів, одночасно зменшивши кількість молоді та працездатних громадян. Майбутнє демографії України залежить від того, як швидко відбудеться відновлення після війни і чи вдасться зберегти активне населення всередині країни.

4. Збитки агросектору. Через війну Україна стала найбільш замінованою країною світу. Ця проблема напряду стосується роботи аграрно-промислового комплексу, основним виробничим ресурсом якого є родючі ґрунти. Прямі і непрямі втрати для сільського господарства за роки війни сягають більше 80 млрд доларів. Це інфраструктура, виробничі потужності, активи для зберігання зерна тощо. Ми бачимо суттєвий вплив на залізничну та портову інфраструктуру.

Україна втратила близько 25% посівних площ. За даними Міністерства аграрної політики та продовольства, урожай зернових, зернобобових та олійних культур у 2022 році скоротився у порівнянні з довоєнним 2021 роком на 37% - до 67,7 млн тонн, у 2023 році вдалося покращити ситуацію і зібрати 81,6 млн тонн, а станом на 8 листопада 2024 року обсяг урожаю склав 68,9 млн тонн. У 2024 році дещо скоротився урожай зернових та олійних культур. І незважаючи на всі виклики, Україна поступово збільшує експорт зернових та зернобобових культур [2].

5. Збитки енергетиці. Одним із ключових об'єктів атак стала енергетична інфраструктура. Після повномасштабного вторгнення росія окупувала 18 ГВт генерації, включаючи гідро- та теплоелектростанції, а також найбільшу в Європі атомну електростанцію – Запорізьку, підриву Каховської ГЕС, масштабні удари по ТЕС, ТЕЦ та електричним мережам [5].

Разом з тим, постраждала і газовидобувна галузь. З початку війни були захоплені або вимушено зупинили роботу ряд газовидобувних активів. Війна вкрай негативно вплинула на вугільну галузь, зокрема на державні шахти, де стан справ і до того був жахливий. По-перше, були окуповані ряд шахт на Донбасі, по-друге, суттєво знизилися обсяги закупівлі енергетичного вугілля з боку теплової генерації через пошкодження енергоблоків ТЕС. Падіння реалізації вугілля наповнило склади шахт і ускладнило фінансову ситуацію державного вугледобувного сектору.

За три роки росія завдала понад 30 масованих ударів по об'єктах енергетичної інфраструктури, через що Україна втратила ще 23 ГВт генерації. Станом на червень 2024 року через значні пошкодження було виведено з ладу 73% енергоблоків ТЕС, а також 20 гідроагрегатів ГЕС. З урахуванням відновлених об'єктів у розпорядженні України залишається близько 15 ГВт генераційних потужностей. При цьому на піку споживання потрібно 18-19 ГВт. Дефіцит Україна покриває за рахунок імпорту електроенергії із Європи. На відновлення енергетичного сектору України, за останньою оцінкою Світового банку, Кабміну, Єврокомісії та ООН, потрібно близько 68 млрд доларів. Об'єкти генерації, розподілу та передачі електроенергії отримали 14,8 млрд

доларів збитків, централізованого теплопостачання – 2,5 млрд, нафтовий сектор – 1,7 млрд, газовий сектор – 1,4 млрд [1].

Отже, російське вторгнення в Україну в 2022 р. дало початок одній з найбільш масштабних і руйнівних воєн у світі з часів II світової війни. Вартість збитків та потреб у відновленні вже сягають рекордних величин, а темпи падіння реального ВВП і промислового виробництва перевищують показники більшості країн під час воєн II половини XX – початку XXI ст.

Для розвитку економіки важливо повертати людей, які виїхали з України з початком широкомасштабного вторгнення. Якщо вони повернуться, то буде достатньо внутрішнього споживання, щоб інвестори розглядали Україну не тільки як потенційне місце вироблення товару для експорту, але і як місце, де ці товари споживаються. У той же час Україні вдалося утримати макрофінансову стабільність і залучити значні обсяги міжнародної допомоги, що позитивно впливатиме на перспективи поствоєнного відновлення.

Необхідно підвищити технологічну складність нашої економіки, тобто потрібно виробляти більше продуктів із ресурсів, які ми видобуваємо в Україні.

Збільшити попит на продукцію військового призначення, що стимулює розвиток оборонної промисловості, і призведе до зростання доходів та зайнятості в цьому секторі.

Крім того, необхідність відновлення зруйнованої війною інфраструктури після завершення бойових дій може стати потужним драйвером економічного розвитку, стимулюючи будівельну галузь та створюючи нові робочі місця.

Для мінімізації негативного впливу війни на економіку вкрай важливими є ефективні державні заходи підтримки бізнесу та населення.

Економіка України адаптувалася під умови роботи в стані війни, але робить це повільно та на доволі зруйнованій базі.

Література

1. Як війна вплинула на економіку України. Інфографіка Київського безпекового форуму. Київський безпековий форум. URL: <https://ksf.openukraine.org/categories/news/yak-viina-vplynula-na-ekonomiku-ukrainy-infohratika-kyivskoho-bezpekovofo-forumu> (дата звернення 03.04.2025)

2. Піднятися з руїн. Як війна вдарила по економіці України та скільки втратив бізнес. РБК-Україна. URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/pidnyatisya-ruyin-k-viyna-vdarila-ekonomitsi-1737472759.html> (дата звернення 03.04.2025)

3. Юшкевич О.Г., Тимчук Я.І., Вплив воєнного стану на економіку України. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/e2443459-2f7d-4bd2-8c92-688f615939f0/content> (дата звернення 03.04.2025)

4. Центр економічної стратегії. ВВП, Інфляція. Ринок праці. Безробіття. URL: <https://ces.org.ua/tracker-economy-during-the-war/> (дата звернення 03.04.2025)

5. Збитки України та росії від атак на енергетичну інфраструктуру. Аналітичний портал: слово і діло. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2025/03/26/infografika/ekonomika/zbytky-ukrayiny-ta-rosiyi-atak-enerhetychnu-infrastrukturu> (дата звернення 03.04.2025)

ДЕРЖАВНІ ОБЛІГАЦІЇ НА ФОНДОВОМУ РИНКУ УКРАЇНИ

*Дакал Роман,
здобувач вищої освіти 4 курсу,
спеціальності «Фінанси, банківська справа, страхування та
фондовий ринок»
Білоцерківський інститут економіки та управління
Університету «Україна»
Науковий керівник: **Бойко С.В.**,
кандидат економічних наук, доцент*

Досвід України у фінансуванні соціально-економічного розвитку передбачає використання різних джерел фінансування, в тому числі через застосування боргового фінансування. Для залучення додаткового фінансування Україна має досвід емісії боргових цінних паперів з розміщенням на внутрішньому та зовнішньому фінансових ринках, досвід залучення кредитів від регіональних та міжнародних фінансових організацій, досвід залучення кредитів від урядів іноземних країн, досвід залучення кредитів від банківських установ, в тому числі НБУ.

Станом на початок 2025 року державний та гарантований державою борг України становив 6 980,96 млрд грн, або 166,06 млрд дол. США, а саме: державний та гарантований державою зовнішній борг – 5 048,48 млрд грн (72,32 % загальної суми державного та гарантованого державою боргу), або 120,09 млрд дол. США; державний та гарантований державою внутрішній борг – 1 932,49 млрд грн (27,68 %), або 45,97 млрд дол. США. Державний борг України становив 6 692,45 млрд грн (95,87 % загальної суми державного та гарантованого державою боргу), або 159,20 млрд дол. США. Державний зовнішній борг становив 4 829,32 млрд грн (69,18 % загальної суми державного та гарантованого державою боргу), або 114,88 млрд дол. США. Державний внутрішній борг становив 1 863,13 млрд грн (26,69 % загальної суми державного та гарантованого державою боргу), або 44,32 млрд дол. США.

Про важливість державних облігацій можна стверджувати через високу їх частку у державному боргу, оскільки за рахунок державних облігацій Україна має можливість формувати додаткові фінансові ресурси, а також державні облігації формують додатку активність на фондовому ринку. Додатково варто відмітити інвестиційний потенціал державних облігацій для отримання фінансових доходів фізичними чи юридичними особами у разі тимчасово вільних коштів економічних агентів.

За даними табл. 1 можна визначити емісію та розміщення облігацій з терміном обігу від 3 місяців до 30 років. Пріоритет терміновості обігу державних облігацій вказує на середньо- та довгостроковий період. У 2019-2021 роках лідерами за розміщенням були облігації з терміном обігу 15 років, у 2022-2023 роках лідерство отримали 30-річні облігації, що однаково вказують на довгострокові облігації. Також пріоритет у емісії та розміщенні облігації

мали цінні папери з терміном обігу 12 місяців, 18 місяців, 2 роки, 3 роки, 10 років.

Таблиця 1

Заборгованість за випущеними цінними паперами на внутрішньому ринку,
млрд дол. США

	2019	2020	2021	2022	2023	2024
ОВДП (10 - річні)	3,07	2,54	2,98	2,22	1,99	1,39
ОВДП (11 - річні)	0,80	0,67	0,64	0,48	0,46	0,42
ОВДП (12 - місячні)	1,59	1,97	3,52	1,47	3,27	0,09
ОВДП (12 - річні)	1,54	1,29	1,34	1,37	1,32	1,19
ОВДП (13 - річні)	1,21	1,02	1,05	0,92	0,89	0,80
ОВДП (14 - річні)	1,98	1,66	1,72	1,28	1,23	1,12
ОВДП (15 - річні)	3,94	3,55	4,29	6,48	6,24	5,36
ОВДП (16 - річні)	0,51	0,43	0,44	0,33	0,32	0,29
ОВДП (17 - річні)	0,51	0,43	0,44	0,74	0,71	0,64
ОВДП (18 - місячні)	1,33	1,49	2,96	1,90	1,51	6,78
ОВДП (18 - річні)	0,51	0,43	0,44	0,33	0,32	0,29
ОВДП (19 - річні)	0,51	0,43	0,44	0,33	0,32	0,29
ОВДП (2 - річні)	1,99	3,62	2,24	1,64	5,07	6,79
ОВДП (20 - річні)	0,51	0,43	0,44	0,33	0,32	0,29
ОВДП (21 - річні)	0,51	0,43	0,44	0,33	0,32	0,29
ОВДП (22 - річні)	0,51	0,43	0,44	0,33	0,32	0,29
ОВДП (23 - річні)	0,51	0,43	0,44	0,33	0,32	0,29
ОВДП (24 - річні)	0,51	0,43	0,44	0,33	0,32	0,29
ОВДП (25 - річні)	0,51	0,43	0,44	0,33	0,32	0,29
ОВДП (26 - річні)	0,51	0,43	0,44	0,33	0,32	0,29
ОВДП (27 - річні)	0,51	0,43	0,44	0,33	0,32	0,29
ОВДП (28 - річні)	0,51	0,43	0,44	0,33	0,32	0,29
ОВДП (29 - річні)	0,51	0,43	0,44	0,33	0,32	0,29
ОВДП (3 - місячні)	0,00	1,18	0,04	0,00	0,00	0,00
ОВДП (3 - річні)	3,37	2,16	3,35	1,13	3,32	6,77
ОВДП (30 - річні)	0,51	0,43	0,44	7,03	6,77	6,12
ОВДП (4 - річні)	0,30	0,67	1,55	1,37	0,59	0,39
ОВДП (5 - річні)	1,97	2,05	1,89	1,85	1,08	1,10
ОВДП (6 - місячні)	0,00	0,40	0,97	1,29	0,00	0,00
ОВДП (6 - річні)	1,67	1,66	1,51	1,12	1,08	0,98
ОВДП (7 - річні)	1,00	0,61	0,88	0,59	0,47	0,42
ОВДП (8 - річні)	0,74	0,62	0,64	0,27	0,07	0,06
ОВДП (9 - місячні)	0,00	1,12	0,00	0,00	1,20	0,00
ОВДП (9 - річні)	0,76	0,64	0,66	0,49	0,34	0,13

Отже, про важливість державних облігацій України можна стверджувати через високу їх частку у державному боргу та формування понад четвертої частини всього боргу, оскільки за рахунок державних облігацій Україна має можливість формувати додаткові фінансові ресурси для соціально-економічного розвитку, воєнних потреб та потреб повоєнного відновлення, а також державні облігації формують додатку активність на фондовому ринку.

Література

1. Open Budget - Державний веб-портал бюджету для громадян. URL: <https://openbudget.gov.ua/> (дата звернення 15.04.2025)

ДЕРЖАВНІ ПРОГРАМИ ІПОТЕЧНОГО КРЕДИТУВАННЯ ТА ЇХ РОЛЬ У ПОКРАЩЕННІ ЖИТЛОВИХ УМОВ УКРАЇНЦІВ

*Харченко Тетяна,
здобувачка вищої освіти 4 курсу,
спеціальності «Фінанси, банківська справа, страхування та
фондовий ринок»
Білоцерківський інститут економіки та управління
Університету «Україна»
Науковий керівник: **Бойко С.В.**,
кандидат економічних наук, доцент*

Іпотечне кредитування відіграє важливу роль у функціонуванні механізму ринкової економіки та забезпечення житлових потреб населення та потреб у комерційній нерухомості юридичних осіб. За умов стабільного розвитку національної економіки іпотечне кредитування пом'якшує соціальні проблеми, у тому числі проблему зайнятості, створює умови для прискорення вирішення потреб населення у житлі. Крім позитивного впливу на фінансово-банківську систему та ринок житлової нерухомості, іпотечне кредитування позитивно позначається на розвитку реального сектора економіки: зупиняє спад виробництва в окремих галузях (будівництво, добувна промисловість, переробна промисловість, транспорт, торгівля будівельними матеріалами, операції з нерухомістю тощо), дає можливість модернізувати виробництво, прискорює темпи економічного розвитку країни.

Програма «ЄОселя» – це урядовий проєкт, розроблений для підтримки осіб, що здійснюють важливу діяльність на користь держави, зокрема військовослужбовців, медиків, вчителів та науковців. Він пропонує їм можливість отримати житло на вигідних умовах, з пільговою процентною ставкою, тривалим терміном кредитування та мінімальним першим внеском.

Категорії громадян, що можуть скористатися програмою, включають:

- військових контрактників та членів їхніх родин,
- працівників медичної сфери,
- педагогів,
- науковців та науково-педагогічних працівників.

Умови іпотеки за програмою «ЄОселя» передбачають: кредитування під 3% річних, термін кредитування до 20 років, початковий внесок від 20%.

Учасниками програми можуть стати громадяни України віком від 18 до 70 років, які не мають власного житла або потребують покращення житлових умов. Процедура участі включає подачу заявки через додаток «Дія», вибір банківської пропозиції, перевірку документів та оформлення необхідних договорів.

Крім «єОселя», існують інші програми, такі як «єВідновлення» та «Молодіжний кредит», які також спрямовані на покращення житлових умов громадян. «єВідновлення» допомагає тим, чиє житло постраждало внаслідок ракетних обстрілів, а «Молодіжний кредит» спрямований на підтримку молодих сімей та осіб, сприяючи їхньому соціальному розвитку.

Ці програми відіграють важливу роль у забезпеченні доступного житла, підтримці соціального розвитку та стимулюванні економічної активності, дозволяючи громадянам реалізовувати мрію про власне житло.

Програма «єВідновлення» надає українцям можливість придбати нове житло за допомогою житлових сертифікатів, виданих як компенсація за зруйноване. Ця ініціатива стала значущим кроком у відновленні життя тисяч сімей, які втратили своє житло внаслідок обстрілів.

Процес отримання житлового сертифіката «єВідновлення» є досить простим та доступним у додатку «Дія». Українські сім'ї можуть використовувати компенсовані державою кошти для купівлі нового житла, дотримуючись конкретної послідовності дій. До осіб, які мають право на компенсацію, входять власники пошкодженої нерухомості, інвестори в невведенні в експлуатацію об'єкти, члени житлово-будівельних кооперативів та їхні спадкоємці. Щоб скористатися програмою, учасники повинні встановити оновлену версію додатка «Дія», подати заявку на руйнування нерухомості, а потім забронювати кошти через розділ «єВідновлення». Після підтвердження бронювання учасники мають 30 днів для укладення угоди купівлі-продажу житла.

Програма «єВідновлення» не лише допомагає відновити життя тисячам сімей, але й надає зручні умови для вибору місця для нового життя, комфортну нерухомість та легкі процедури оформлення права власності. Ця ініціатива відкриває нові перспективи для громадян, сприяючи їхньому поверненню до нормального життя.

Ще одною цікавою програмою, але вже для молодих сімей та громадян, є молодіжне іпотечне кредитування. Ця програма створена для того, щоб надати молоді можливість здійснити свою мрію про власне житло, зменшивши фінансові бар'єри та сприяти соціальному розвитку. Програма молодіжного іпотечного кредитування допомагає молодим родинам у фінансуванні покупки житла. Молоді люди та сім'ї, що відповідають певним критеріям, мають можливість отримати кредит.

ДІЯЛЬНІСТЬ НЕБАНКІВСЬКИХ ФІНАНСОВО–КРЕДИТНИХ ІНСТИТУТІВ В УКРАЇНІ

*Закрасняний Вадим,
здобувач вищої освіти 2 курсу,
спеціальності «Фінанси, банківська справа, страхування та
фондовий ринок»
Білоцерківський інститут економіки та управління
Університету «Україна»
Науковий керівник: **Бойко С.В.**,
кандидат економічних наук, доцент*

Основним положенням та ознакою небанківських фінансових установ є надання фінансових послуг альтернативно комерційним банкам, тобто небанківські фінансові установи отримують ліцензію на надання послуг, що переважно повторюють банківські послуги, проте Бороденко Т. М., Буряченко А. Є., Гапонюк М. А. вважають: «Небанківські фінансово-кредитних установи виконують ключову роль у розширенні доступу до фінансових послуг, зокрема серед тих, хто має обмежений доступ до традиційних банківських продуктів» [1]. Сучасні українські банки є універсальними банками та надають більшість фінансових послуг, тоді як небанківські фінансові установи є переважно спеціалізованими, наприклад, страхові компанії чи ломбарди.

Отже, організаційно-правове забезпечення небанківського фінансового сектору полягає у визначенні складу та структури учасників небанківського фінансового сектору, що нами визначається відповідно до чинної версії до Закону України від 14.12.2021 № 1953-IX у частині визначення складу учасників (ст. 1), принципів (ст. 5), особливості діяльності (ст. 13), державного регулювання та нагляду (ст. 21) тощо. Узагальнена структура небанківського фінансового сектору наведена на рис. 1.

Вихідною позицією структурування небанківського фінансового сектору можна визначити економічні відносини між різними учасниками фінансового сектору, тобто економічні відносини між клієнтами, якими виступають споживачі фінансових послуг та надавачі фінансових послуг, якими можуть виступати банки та небанківські фінансові установи, а також надавачі супровідних послуг (допоміжних послуг та посередницьких послуг).

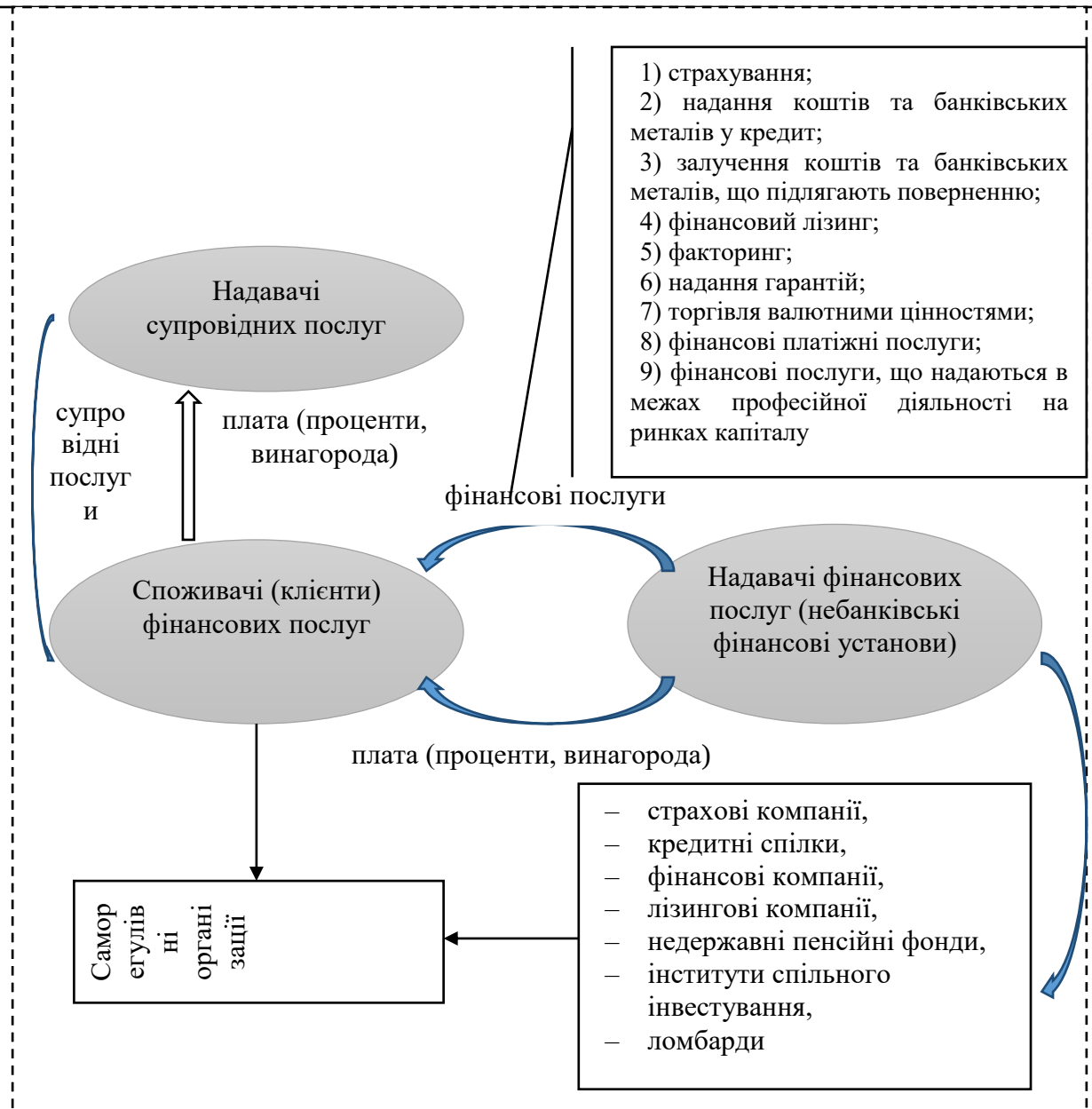

Рисунок 1 – Структура небанківського фінансового сектору в Україні
Джерело: складено на основі узагальнення законодавства

Внаслідок економічних відносин між клієнтами, якими виступають споживачі фінансових послуг та надавачі фінансових послуг одна з сторін отримує фінансові послугу, а інша сторона, отримує плату формі винагороди чи процентів. За чинною редакцією Закону України від 14.12.2021 № 1953-IX, до фінансових послуг належить дев'ять видів послуг, що пов'язані з страхуванням, наданням коштів у кредит (за даним сегментом присутня конкуренція з комерційними банками), залучення коштів, що підлягають поверненню (за даним сегментом присутня конкуренція з комерційними банками), фінансовий лізинг (за даним сегментом присутня конкуренція з комерційними банками); факторинг (за даним сегментом присутня конкуренція з комерційними

банками); надання гарантій (за даним сегментом присутня конкуренція з комерційними банками); торгівля валютними цінностями (за даним сегментом присутня конкуренція з комерційними банками); фінансові платіжні послуги (за даним сегментом присутня конкуренція з комерційними банками); фінансові послуги, що надаються в межах професійної діяльності на ринках капіталу (за даним сегментом присутня конкуренція з комерційними банками).

До споживачів фінансових послуг належать клієнти, яким може бути будь-яка особа, яка звертається за отриманням фінансових послуг до надавача фінансових послуг та/або посередника чи користується послугами надавача фінансових послуг та/або посередника. Для вітчизняного фінансового сектору клієнтами можуть бути фізичні та юридичні особи, резиденти та нерезиденти, проте перелік споживачів відрізняється залежно від небанківської фінансової установи.

Література

1. Борошенко Т., Буряченко А., Гапонюк М. Діяльність небанківських фінансових установ на ринку фінансових послуг. *Економіка та суспільство*. 2023. № 57. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-57-4>(дата звернення: 10.11.2024).

ЕВОЛЮЦІЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ КОМАНДАМИ

Мирець Сергій,

*здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня
спеціальності «Фінанси, банківська справа страхування та
фондовий ринок»,*

*Білоцерківський інститут економіки та управління
Університету «Україна»*

*Науковий керівник: **Півторак М.В.,**
кандидат економічних наук, доцент*

Еволюція системи управління за останні десятиліття ставить перед керівниками організацій завдання щодо формування професійної команди. Ідеться про формування вміння спільного вирішення різних завдань, покладання на себе відповідальності, прояв ініціативи, створення нового, спільне досягнення результату, тобто про командну роботу. Важливо зазначити, що командна робота - це не панацея від усіх бід. Розв'язання великої кількості проблем організації можливе зусиллями й одного співробітника, який належним чином виконує свої функціональні обов'язки. Команда ж створюється, в основному, для непередбачуваного вирішення завдань (скорочення термінів здачі проекту, реалізація нововведення, обговорення назрілої проблеми та вироблення рішення та інших, що вимагають використання різнобічного підходу).

Командна робота вимагає ініціативної участі кожного виконавця у формуванні та реалізації спільної мети організації, що кардинально відрізняє її від лінійної, лінійно-функціональної, дивізійної організаційних структур управління, де, здебільшого, працівники виконують заздалегідь певні доручення, практично не замислюючись про необхідність проявляти будь-яку ініціативу для вдосконалення своєї роботи з метою підвищення продуктивності праці та результативності роботи організації. Таким чином, у сучасних умовах, ТОП-менеджмент ставить перед собою завдання створення високопродуктивної команди, здатної робити поліпшення систематично.

Важливість проблеми управління командами підтверджується її значущістю для наукових досліджень у сферах організаційної поведінки, лідерства, психології та менеджменту. Проблема командного управління як об'єкт самостійного наукового вивчення з'явилася порівняно недавно — у 1960-х роках з розроблення теорії організації та поведінки групи (Кріс Арджиріс та ін.) [1].

У 1970-х роках американським психологом Б.В. Такменом було запропоновано двовимірну модель групового розвитку, яка пізніше лягла в основу численних моделей командо-утворення [2]. У 80-90-ті роки з'являються роботи, в яких було запропоновано визначення поняття «команда» (Д. Конджер, Р. Танненбаум, Р. Берд, Е. Салас, Дж. Катценбах, Д. Сміт). Трохи згодом у роботах Джозефа Г. Бойєтта, Джиммі Т. Бойєтта, Дж.В. Ньюстрома розглядають роль лідера в процесі формування команди та виокремлюють низку етапів побудови команди.

Таким чином, для досягнення стійкого розвитку і конкурентної переваги організаціям необхідно приділяти увагу формуванню, розвитку та ефективному управлінню командами, які здатні працювати на результат та систематично вдосконалювати свою діяльність.

Література

1. Арджиріс К. Теорія організації та поведінки групи / К. Арджиріс, М. Нортон. Нью-Йорк : Бенджамін, 1960. 320 с.
2. Такмен Б. Вимірювання розвитку групи / Б. Такмен. 1974. 245 с.

ПЕНСІЙНИЙ ФОНД УКРАЇНИ: ПОРЯДОК ФОРМУВАННЯ І ВИКОРИСТАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ

Яковлєва Софія,

*здобувачка вищої освіти 3 курсу,
спеціальності «Фінанси, банківська справа, страхування та
фондовий ринок»*

Національний університет харчових технологій

*Науковий керівник: **Бойко С.В.**,
кандидат економічних наук, доцент*

Пенсійний фонд України є основою фінансування пенсійної системи та соціального страхування. В умовах демографічних змін необхідне ефективне управління його ресурсами для стабільності публічних фінансів, оскільки незбалансованість соціальної системи пенсійного забезпечення має негативний вплив на стійкість публічних фінансів і формує додаткове навантаження на видатки бюджету.

У дослідженні використано нормативно-правові акти, статистичні дані ПФУ за останні три роки, міжнародний досвід функціонування пенсійних систем, а також методи аналізу фінансових потоків, прогнозування та моделювання стійкості пенсійної системи.

Фінансові ресурси Пенсійного фонду України формуються за рахунок єдиного соціального внеску (ЄСВ), бюджетних дотацій та інших надходжень. Основним джерелом доходів залишається ЄСВ, що у 2023 році склав понад 75% загальних надходжень. Водночас, демографічні тенденції (зростання частки пенсіонерів у структурі населення) спричиняють дефіцит коштів, що потребує додаткової фінансової підтримки з державного бюджету.

Розподіл видатків показує, що понад 90% коштів спрямовується на виплату пенсій, а решта – на адміністративні витрати та фінансування спеціальних пенсійних програм. Останні законодавчі зміни, зокрема підвищення пенсійного віку та страхового стажу, сприяють збалансуванню бюджету. Водночас, ефективність адміністрування та контроль надходжень залишаються ключовими факторами для забезпечення фінансової стійкості.

Аналіз міжнародного досвіду свідчить, що альтернативні джерела наповнення, такі як накопичувальна пенсійна система та приватні пенсійні фонди, можуть знизити навантаження на солідарний рівень. У країнах ЄС широко використовується багаторівнева пенсійна система, що поєднує обов'язковий та добровільний рівні накопичень. Запровадження такої системи в Україні може сприяти підвищенню фінансової стійкості Пенсійного фонду.

Отже, фінансова стабільність Пенсійного фонду України залежить від ефективного управління доходами та видатками. Перспективними напрямками є запровадження накопичувальної системи та розвиток приватних пенсійних фондів.

Література

1. Звіт про виконання бюджету Пенсійного фонду України за 2023 рік. URL: <https://www.pfu.gov.ua/2164905-zvit-pro-vykonannya-byudzhetu-pensijnogo-fondu-ukrayiny-za-2023-rik/> (дата звернення 05.04.2025)

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПОДАТКІВ І ПОЗИК ДЛЯ ФІНАНСУВАННЯ ВОЄННОГО СТАНУ

Даценко Руслана,

здобувачка вищої освіти 3 курсу,

*спеціальності «Фінанси, банківська справа, страхування та
фондовий ринок»*

Білоцерківський інститут економіки та управління

Університету «Україна»

*Науковий керівник: **Бойко С.В.**,*

кандидат економічних наук, доцент

Запровадження воєнного стану у лютому 2022 році передбачало зміну пріоритетів фінансування потреб суспільства та протягом трьох років визначається пошук додаткових джерел фінансування. За даними табл. 1 можна визначити зменшення податкових надходжень у 2022 року під впливом оголошеного воєнного стану, припинення діяльності частини підприємства та загальної економічної нестабільності. Водночас, зменшення податкових надходжень компенсувалося частково через трансфери від ЄС, урядів іноземних держав, міжнародних організацій.

Таблиця 1

Доходи Зведеного бюджету України у 2020-2024 роки, млн грн

Найменування	2020	2021	2022	2023	2024
Податкові надходження	1 136 687,1	1 453 804,0	1 343 225,0	1 638 085,0	2 088 283,7
Військовий збір	23 929,4	28 608,7	33 657,8	37 992,1	51198,4
Неподаткові надходження	234 409,4	202 540,9	368 368,8	1 028 113,0	1 018 002,2
Доходи від операцій з капіталом	3 552,4	3 790,8	2 886,9	3 722,2	5 038,8
Від Європейського Союзу, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ	1 176,0	1 325,9	481 313,9	433 602,4	475 372,5
Цільові фонди	836,4	780,8	478,4	783,8	1 092,1

Джерело: побудовано за даними Міністерства фінансів України

Для фінансування потреб воєнного стану можливо використати потенціал податкових та позикових фінансів через різні їх характеристики та ознаки, оскільки для України використано потенціал податкових фінансів через запровадження та справляння військового збору, Україна використовує потенціал позикових фінансів через емісію військових облігацій.

Порівняльна характеристика податків і позик для потреб воєнного стану:

- інструментами за податковими фінансами є загальнодержавні і місцеві податки, за позиковими фінансами є боргові зобов'язання уряду чи органів місцевого самоврядування (облігації, кредити МФО, кредити урядів тощо, що надаються на воєнні потреби),
- за умовами зарахування до публічних фондів: податки зарахування на безповоротній основі, позики необхідно повертати згідно умов кредитного договору чи емісії облігацій,
- за ознакою платності: платність за податками відсутня, за позиками встановлена сплата відсотків, що створює додаткове боргове навантаження на бюджет,
- за впливом на фінансову та політичну стійкість: податки забезпечують фіскальної стійкості та політична незалежність від кредиторів, позики продукують часткову втрату фінансової стійкості та потенціальну залежність від кредиторів,
- за характером участі: сплата податків є конституційним обов'язком фізичних і юридичних осіб до сплати податків, позики є добровільною, ініціативною участю у позиках державі, органам місцевого самоврядування,
- за складністю адміністрування: складна система податкового адміністрування, високі фіскальні витрати на утримання Державної податкової служби України сприяє високим витратам; спрощена система адміністрування, менші витрати на адміністрування державного боргу (Боргове агентство України),
- за швидкістю залучення: заборона на часті внесення змін до податкового законодавства та заборона на внесення змін протягом 6 місяців до початку бюджетного року, відсутні вимоги до термінів залучення боргу.

Література

1. Бойко С. В. Податкові та позичкові фінанси: еволюція дилеми вибору джерел дефіцитного фінансування. Соціально-економічний розвиток регіонів в контексті міжнародної інтеграції. 2015. Вип. 17 (6). С. 13-19.
2. Open Budget - Державний веб-портал бюджету для громадян. URL: <https://openbudget.gov.ua/> (дата звернення 15.04.2025)

ПРАКТИЧНІ ІНСТРУМЕНТИ ТА ПІДХОДИ ДО ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ОРГАНІЗАЦІЇ

Маняк Ігор,

*здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня
спеціальності «Фінанси, банківська справа страхування
та фондовий ринок»,*

*Білоцерківський інститут економіки та управління
Університету «Україна»*

*Науковий керівник: **Півторак М.В.**,
кандидат економічних наук, доцент*

Цифрова трансформація змушує заново переосмислювати, здавалося б, усталені за замовчуванням, як даність, традиційні підходи в роботі. Хоча й не кожен управлінець розуміє, як із прикладного погляду в організації можна інтегрувати такі новомодні тренди, як роботизація, штучний інтелект, доповнена і віртуальна реальність, «Інтернет речей» і квантові технології.

При цьому багато прогресивних організацій їх уже використовують і розвивають. Різноманітні роботи-помічники, система безпілотної доставки замовлення дронами / автомобілями / роботами, системи розумного офісу / виробництва тощо вже стали частиною бізнес-практики деяких організацій [1].

Багато call-центрів великих організацій уже давно роботизуються, а користувач розмовляє із синтезованим голосом штучного інтелекту. Однак це породжує відповідні проблеми, спричинені надмірним оцифруванням цього процесу: користувачі не можуть швидко розв'язати свою проблему, змушені довго прослуховувати записаний текст тощо. Тому цифрова трансформація - це складний і тонкий процес, де лідер має вміти передбачати всі потенційні ризики.

Штучний інтелект уже сьогодні може сам генерувати музику, писати статті, ухвалювати рішення на основі великих метаданих і ставити діагнози пацієнтам. Усе це стає результатом «навчання» програми за допомогою обробки великого масиву розрізненої інформації. По суті, цей процес уже не можна зупинити, тому що він став автоматичним.

До основних напрямів сучасної теорії штучного інтелекту можна віднести:

- Моделювання інтелектуальних багатоагентних систем.
- Розроблення моделей представлення декларативних і процедурних знань (фрейми, продукційні правила, семантичні графи).
- Методи впорядкованого пошуку на деревах варіантів розв'язків неформалізованих, детермінованих і стохастичних задач.
- Моделі представлення нечітких знань і недетерміновані процедури виведення рішень.
- Нейроінформатика. Біоінформатика. Когнітивна нейрофізіологія.
- Логічні моделі представлення знань і процедури логічного виведення рішень (пропозиційне числення, числення предикатів).

- Нейромережеві моделі розпізнавання, аналізу та прогнозування властивостей речовин, що навчаються.
- Розроблення загальних і спеціалізованих онтологій знань (категорії та об'єкти; дії та ситуації).
- Моделювання обмежених природних мов.
- Природонаправлені алгоритми.
- Алгоритми колективної поведінки комах.
- Процедури автоматизованого навчання на основі спостережень, на основі критерію максимальної правдоподібності, на основі підкріплення.
- Методи розпізнавання зображень.
- Розробка інтелектуальних роботів.
- Методи обробки великих масивів невизначеної інформації на основі теорії «грубих» множин.
- Розробка гібридних експертних систем (інтелектуальних інформаційних систем) прийняття рішень неформалізованих задач.
- Алгоритми успадкування ознак та еволюційного виживання.
- Алгоритми пошуку в умовах протидії (оптимальні рішення в іграх).
- Алгоритми ймовірнісних міркувань у часі.
- Алгоритми планування дій у реальному світі.
- Процедури генерації та розпізнавання мови.

Література

1. Aguayo-Camacho M., Lizano-Mora H., Palos-Sánchez P. R. The Evolution of Business Process Management: A Bibliometric Analysis // *IEEE Access*. – 2021. – Vol. 9. – P. 44793–44812. – DOI: <https://doi.org/10.1109/ACCESS.2021.3066953>.

РОЗВИТОК ІДЕЇ ФОРМУВАННЯ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

Гончарук Олександр,

*здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня
спеціальності «Фінанси, банківська справа страхування та
фондовий ринок»,*

*Білоцерківський інститут економіки та управління
Університету «Україна»*

*Науковий керівник: **Півторак М.В.,**
кандидат економічних наук, доцент*

Малі підприємства є важливим елементом системи ринкової економіки. Завдяки своїй динамічності та гнучкості вони є ефективним засобом вирішення багатьох економічних та соціальних проблем.

Роль підприємництва в економіці країни зростає з кожним роком. Це визначається його соціально-економічною та фіскальною доцільністю. Ефективність державного управління розвитком підприємництва залежить від

дієвості інструментів фінансового механізму, які характеризують динамічність національної економіки. На практиці ці інструменти використовуються в державних і регіональних програмах розвитку національної економіки, в тому числі розвитку національної підприємницької сфери. Значна частина організаційно-методичних заходів щодо участі громадськості в процесах розвитку підприємництва в цих програмах запозичена з досвіду розвинених країн, де економічна стабільність, добробут і зайнятість значної частини населення досягаються за рахунок розвитку підприємницьких навичок.

Сучасний етап розвитку економічної думки характеризується переосмисленням традиційних підходів і методів управління соціально-економічними системами на різних рівнях. Якщо великі підприємства привертали і продовжують привертати увагу науковців, то малі підприємства порівняно недавно стали об'єктом досліджень. Сьогодні низка теоретичних і прикладних проблем перешкоджає ефективному та якісному розвитку підприємств.

Підприємництво - це вид виробничо-комерційної діяльності, що ґрунтується на специфічному погляді на навколишній світ, тобто індивідуальній здатності до створення інноваційних рішень та ідей, тоді як бізнес - це діяльність у системі економічних відносин. Практична реалізація підприємницьких здібностей окремими особами формує основу для існування бізнесу, що передбачає активну присутність на ринку щонайменше двох підприємців. На нашу думку, аналіз малого підприємництва слід здійснювати на трьох рівнях див. рис. 1.

Перехід від одного рівня до іншого відображає методологічну побудову роботи, тобто дослідження буде здійснюватися від «загального до конкретного».

Розпочинаючи аналіз політичної економії малого підприємництва, слід зазначити, що будь-яка економічна система є сферою функціонування продуктивних сил через систему соціально-економічних відносин, яка характеризується різноманітними формами та видами підприємництва. Саме соціально-економічні відносини є теоретичною передумовою формування поняття «бізнес» [1]. Вони мають складну структуру, в основі якої лежать відносини власності, що визначають суспільно прийнятний спосіб поєднання факторів виробництва та розподілу результатів цього процесу.

Рис. 1. Рівні аналізу малого підприємництва

Джерело: Функціонування малого підприємництва та його рівні
URL: www.pharma.net.ua/q=novo/1654

Таким чином, саме власність є теоретичною передумовою формування поняття «малий бізнес». Відносини власності самі по собі є досить складною і суперечливою економічною категорією, яка формувалася протягом тривалого історичного періоду і постійно змінюється. Власність, як фундаментальну основу підприємництва, зазвичай досліджують з соціально-економічної, правової та нормативно-правової точок зору. В основі цієї категорії лежать поняття «привласнення» (володіння, розпорядження та використання) і «відчуження», а джерелом її розвитку є протиріччя між цими економічними явищами [2]. Привласнення характеризується перетворенням економічних відносин або їх об'єктів на економічні блага (ресурси), тоді як відчуження, навпаки, є перетворенням економічних благ (ресурсів) на економічні відносини.

Література

1. Кизим М. О. Мале підприємництво: теорія, методологія, практика / М. О. Кизим, В. І. Міщенко. Х. : Вид-во ХНЕУ, 2012. 312 с.

2. Чухно А. А. Становлення ринкової економіки в Україні: соціально-економічні аспекти / А. А. Чухно, О. І. Амоша, А. С. Гальчинський. К. : Наукова думка, 2000. 248 с.

СУТНІСТЬ АНАЛІЗУ ФІНАНСОВОГО СТАНУ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ

Медвідь Максим,

*здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня
спеціальності «Фінанси, банківська справа страхування та
фондовий ринок»,*

*Білоцерківський інститут економіки та управління
Університету «Україна»*

*Науковий керівник: **Півторак М.В.**,
кандидат економічних наук, доцент*

Сучасні ринкові умови висувають вимоги до підприємств щодо максимально ефективного використання фінансових ресурсів, забезпечення стабільного зростання господарської діяльності та своєчасної ідентифікації й усунення фінансових проблем. Ефективне управління фінансово-господарською діяльністю підприємства повинно базуватися на аналізі систематизованих і достовірних даних про його фінансовий стан, зміни у фінансових показниках і прогнозах щодо подальшого розвитку.

Комплексні, своєчасні та глибокі аналітичні висновки щодо фінансового стану суб'єкта господарювання можна зробити на основі фінансового аналізу діяльності суб'єкта господарювання. Фінансовий аналіз дає можливість сформулювати ефективну фінансову політику суб'єкта господарювання, підвищити ефективність господарської діяльності, мінімізувати та усунути недоліки в управлінських рішеннях.

Фінансовий стан суб'єкта господарювання є комплексним показником, який характеризує рівень його платоспроможності, ліквідності, фінансової стійкості, прибутковості та ділової активності. Його аналіз дозволяє оцінити, наскільки ефективно підприємство використовує власні та залучені ресурси, забезпечує стабільність і прибутковість своєї діяльності, а також визначити потенціал для подальшого розвитку [1].

Аналіз фінансового стану є важливою складовою управлінської діагностики, оскільки надає інформаційну базу для прийняття стратегічних і тактичних управлінських рішень. Його основними завданнями є:

- оцінка структури активів і пасивів підприємства;
- аналіз динаміки та структури власного капіталу;
- виявлення змін у ліквідності, платоспроможності та фінансовій стабільності;
- визначення ефективності використання фінансових ресурсів;

- виявлення фінансових ризиків та кризових тенденцій [2].

Методологія фінансового аналізу ґрунтується на вивченні фінансової звітності (балансу, звіту про фінансові результати, звіту про рух грошових коштів тощо) за допомогою абсолютних, відносних та інтегральних показників. До основних методів належать горизонтальний, вертикальний, коефіцієнтний, факторний і порівняльний аналіз.

В сучасних умовах цифровізації та високої динаміки ринку, фінансовий аналіз повинен бути не лише ретроспективним, а й прогностичним, з урахуванням впливу зовнішніх факторів та адаптаційних можливостей підприємства. Саме тому важливо використовувати як класичні методи аналізу, так і сучасні інструменти: фінансове моделювання, сценарний аналіз, аналітику даних тощо.

Таким чином, аналіз фінансового стану є невід'ємною частиною ефективного управління підприємством, адже дозволяє забезпечити фінансову прозорість, передбачити можливі загрози та сформулювати оптимальну фінансову політику.

Література

1. Пушкар А. І., Сопко В. В. Аналіз фінансово-господарської діяльності підприємства : навч. посіб. Київ : КНЕУ, 2020. 312 с.
2. Кіреєва А. І. Фінансовий аналіз : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2017. 264 с.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПОНЯТТЯ ФІНАНСОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Петрик Сергій,

*здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня
спеціальності «Фінанси, банківська справа страхування та
фондовий ринок»,*

*Білоцерківський інститут економіки та управління
Університету «Україна»*

*Науковий керівник: **Півторак М.В.,**
кандидат економічних наук, доцент*

Теоретичні та практичні засади фінансового менеджменту в Україні потребують подальшого розвитку та вдосконалення. У більшості випадків методи і прийоми фінансового менеджменту, запозичені з країн з ринковою економікою, механічно пересаджуються на український ґрунт, і їх важко адаптувати до практичної господарської діяльності без урахування специфіки вітчизняної ситуації.

Через відсутність ефективного фінансового менеджменту підприємства мають хронічні проблеми з дефіцитом фінансових ресурсів, постійним

пошуком джерел фінансування, форм і методів раціонального використання обмежених коштів. Подолання сучасного кризового стану українських підприємств потребує нових якісних підходів до їх виробничого потенціалу та управління фінансами [1].

Вважаємо за доцільне прийняти розширене розуміння фінансового менеджменту, який являє собою систему взаємопов'язаних і цілеспрямованих стратегічних і тактичних фінансових рішень, заснованих на дії економічних законів і закономірностей, з використанням сучасних фінансових інструментів, адаптованих до вимог економічного розвитку і досягнень фінансової науки, з метою раціоналізації руху грошових коштів і оптимального поєднання інтересів держави, галузей, регіонів і територій.

Фінансовий менеджмент реалізує комплексну систему управління сукупною вартістю всіх фондів і сукупним грошовим потоком для фінансування господарської діяльності. Ця система має певні методи та принципи.

Фінансовий менеджмент - це процес встановлення та впливу на об'єкти управління фінансами за допомогою методів фінансового механізму. Фінансовий менеджмент як система управління складається з двох підсистем: керованої підсистеми, тобто об'єкта управління, і керуючої підсистеми, тобто суб'єкта управління. Суб'єкт впливає на об'єкт для досягнення певної мети. Об'єктами фінансового менеджменту є комплекси фінансових завдань, до яких належать фінансові показники: показники грошових надходжень і витрат та процесів їх реалізації, показники ефективності, фінансово-господарської діяльності підприємств [2].

Як система управління фінансами підприємства, фінансовий менеджмент - це процес розробки і досягнення мети управління його фінансами за допомогою методів і важелів фінансового механізму. З цієї точки зору фінансовий менеджмент є не тільки системою ефективного управління фінансовими ресурсами, а й ключовою підсистемою загальної системи управління суб'єкта господарювання

Література

1. Петленко Ю. В. Організація служби фінансового менеджменту на підприємстві. *Фінанси України*. 2021. № 5. С.94-99.
2. Лазаренко Л. О. Проблеми менеджменту підприємств України в умовах трансформаційної економіки. *Вісник Технологічного університету Поділля*. 2020. №2 (Т.2). С.45-48

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

Тези доповідей СТУДЕНТСЬКОЇ НАУКОВО – ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

*„Теоретичні й практичні аспекти економіки,
права, психології, соціальних комунікацій,
бібліотекознавства та документознавства”*

Науковий редактор **Косач Т.М.**

Видавництво
Білоцерківського інституту економіки та управління
вищого навчального закладу
«Відкритий міжнародний університет розвитку
людини «Україна»
Україна, 09100, м. Біла Церква,
Героїв Крут, 2-й пров., 42
т./ факс (0456) 39-66-80